

Ahmadjon QURONBEKOV

FORS TILI

زبان فارسی

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA
O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

A. QURONBEKOV, A. VOHIDOV, T. ZIYAYEVA

FORS TILI

*O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi
tomonidan oliy o'quv yurtlari uchun darslik sifatida
tavsiya etilgan*

**“Musiq” nashriyoti
Toshkent
2006**

81.2 Pers

K 80

Toshkent Davlat sharqshunoslik instituti o'quv-uslubiy kengashi tomonidan nashrga tavsiya etilgan.

A.Quronbekov, A.Vohidov, T.Ziyayeva

K 80 Fors tili: Oliy o'quv yurtlari uchun darslik /

A.Quronbekov, A.Vohidov, T.Ziyayeva;– T.: “Musiqqa”, 2006
– 568 b.

I. 1,2 muallifdosh.

BBK 81.2Pers ya722

Filologiya fanlari doktori, professor A.Quronbekov tahriri ostida

Forscha matn muharriri – *Seyyed Javad
Jalali-Kiyasari*

Taqrizchilar – *M.Imomnazarov,
filologiya fanlari doktori,
professor*

*X.Uralov, filologiya
fanlari nomzodi, dotsent.*

№ 388 – 2006

Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi

Qat'iy buyurtma.

© O'zbekiston davlat konservatoriyasining “Musiqqa”
nashriyoti. 2006 y.

وزارات آموزش عالی و متوسط مخصوص جمهوری ازبکستان

احمد قرانیبیکوف، عوض بیک واحدوف، توخته خان ضیایو

زبان فارسی

از طرف وزارت آموزش عالی و متوسط مخصوص جمهوری ازبکستان

بماتابه کتاب درسی زبان فارسی توصیه شده است

ویراستر کل: احمد قرانیبیکوف

ویراستر متن فارسی: سید جواد جلالی کیاسری

انتشارات “موسیقیه”

تاشکند

۲۰۰۶

Ushbu darslik filologiya (fors tili va adabiyoti) ta'limi yo'nalishi bo'yicha tahsil oluvchilarga mo'ljallangan. Darslik ta'limning birinchi yili materiallari, ya'ni fors tili grammatikasi asoslarini, og'zaki so'zlashuv malakasini shakllantiruvchi va mustahkamlovchi matnlar va dialoglarni o'z ichiga oladi.

Kitobdan oliy o'quv yurtlarining fors tilini xorijiy til sifatida o'rganayotgan talabalari hamda fors tilini mustaqil o'rganayotganlar ham foydalanishlari mumkin. Darslikdan foydalanishda qulaylik yaratish uchun kitob oxiriga mashg'ulotlar leksik birliklarini qamrab olgan lug'at ilova qilingan.

SO'Z BOSHI

Fors tili O'zbekistonda qadim zamonlardan o'rganilib kelmoqda. O'tmish madaniy merosimizning kattagina bir qismi fors tilida yozilgan.

Hozirgi paytda fors tili O'zbekistonda ilmiy va amaliy maqsadlarda o'rganiladi.

Sizga taqdim etilayotgan ushbu «Fors tili» darsligi fors tilini nazariy va amaliy maqsadlarda o'rganayotgan talabalar uchun mo'ljallangan. Bu darslikdan Toshkent Davlat sharqshunoslik institutida fors tilini o'rganuvchi guruhlarning 1-kurs va fors tilini ikkinchi xorijiy til sifatida o'rganayotgan universitetlarning filologiya va tarix fakultetlari va litseylari talabalari foydalanishlari mumkin.

Darslik II qism, 25 darsdan iborat bo'lib, har bir dars 5-6 soat mashg'ulotga bo'lingan. Lekin talabalarning bilim saviyasiga qarab, 8-10 soat ham mashg'ulot o'tkazish mumkin.

Kitobning birinchi qismi beshta darsdan iborat bo'lib, asosan e'tibor fonetika va grafikaga qaratilgan.

Fors tilining fonetik sistemasi bir qarashda o'zbek tili fonetik tizimi bilan bir xilday ko'rinadi. Lekin aslida unday emas. Ayniqsa, cho'ziq unli fonemalar o'zbek tili fonemalaridan keskin farq qiladi. Fors tili fonetik sistemasini o'zbek o'quvchisi va talabalariga o'rgatayotganda mana shu keskin farqqa alohida e'tibor berish kerak. O'qituvchi to'g'ri hamma talabalar bu fonemalar talaffuzini to'g'ri o'rganib olgunga qadar mashq qildirishi kerak.

Unli fonemalarda o'zbek talabalari o'rganishi qiyin kechadigan yana bir fonetik jihat bu «ye» va «i», «o» bilan «u», «ye» bilan «a»ning ishlatilishi va talaffuzidir. Buning sababi o'zbek tilidagi fors va arab tilidan o'zlashgan so'zlarning o'ziga xos talaffuzidir. Masalan, o'zbek tilidagi "Eron", "muallim" "tuhfa", "kitob" so'zlari fors tilida "Irān", "moallem", "tohfē", "ketāb" deb talaffuz qilinadi. Lekin shuni ham aytish kerakki, bu farqlar muntazam emas, balki ba'zi o'rinlarda bu fonemalar fors tili va o'zbek tilida o'zaro hamohangdir. Masalan, "nur", "pir", "sher", "qalam" so'zlari fors va o'zbek tillarida bir xil talaffuz qilinadi.

Undosh fonemalardan "q", "γ" fonemalarining farqini bilib olish o'zbek to'libi uchun qiyin kechadi.

Fors tilida «q» fonemasi yo'q, arab va turkiy tillardan kirib qolgan o'zlashmalardagi «q» fonemasi fors tilida "q" shaklida yoki yopiq bo'g'inlarda «x» shaklida talaffuz qilinadi. Masalan, "qoshiq" - "yāsoq" shaklida, "iqtisod" "extesād" shaklida talaffuz qilinadi.

Fors tilini o'rganishda yana bir xususiyat, bu fors tili uchun qabul qilingan arab yozuvidir. Arab tili fonologik tizimiga mos alifbodagi 28 belgi forscha to'la qabul qilingan, lekin ularning talaffuzi arab tilidan farqli. Masalan, fors tilida "s" undoshini ifodalash uchun س, ص, ه "h" fonemasi uchun "ح, ه, ز" fonemasi uchun «ظ, ض, ز» "z" fonemasi uchun «ط, ت» "y" fonemasi uchun «غ, ق» belgilari ishlatiladi. Bular faqat yozuvda farq qilib, talaffuzda bir xil talaffuz qilinadi. O'qituvchi bu fonemalarni o'rgatishda ham har gal qaysi o'rinda qaysi harf ishlatilishiga talabalarning e'tiborini qaratishi kerak.

Odatda, fors tilining fonetik tizimini o'tayotganda o'qituvchilar harflarni yozishga va o'qishga ko'proq vaqt ajratishadi va ularning talaffuziga ko'pda e'tibor berishmaydi.

Natijada bu talabalar institutni bitirguncha ham to'g'ri talaffuz qilishni o'rganmaydi. O'qituvchi fonetik tizimni o'rgatishga jiddiy e'tibor berishi, ajratilgan soatlardan to'la foydalanishi va, albatta, lingafon vositalaridan foydalanib, tolibga yo'l qo'yayotgan xatolarini ko'rsatishi kerak. Shuni unutmash kerakki, har bir noto'g'ri talaffuz qilingan so'z til egasi uchun savodsizlik nishonasi. Tolib tilning grammatikasi va so'z boyligini yaxshi o'rgansa-yu, noto'g'ri talaffuz qilsa, til egasi "Talaba, umuman, tilni bilmaydi" degan hukm chiqaradi.

Darslikning ikkinchi qismi ko'proq fors tilidagi so'z turkumlarining o'ziga xos xususiyatlari va ularning grammatik kategoriyalarini tushuntirish va o'rganishga bag'ishlangan. Bu qismda har bir so'z turkumining umumiy shakllari, yasalishi, boshqa so'zlar bilan bog'lanishi va gapdagi vazifalariga ta'rif beriladi. Bu xususiyatlarni talaba mustahkam egallab olishi uchun har biriga bir yoki bir nechta mashq beriladi.

Har bir grammatik mavzu o'tilgandan keyin shunga mos matn hamda bir tomonlama va ikki tomonlama suhbatlar berilgan.

Bu matn va suhbatlar, bir tomondan, tolibning nazariy bilimlarini mustahkamlashga, ikkinchi tomondan, uning amaliy bilimini oshirishga mo'ljallangan.

Har bir matnda, odatda, 70-80% so'zlar qaytariladi, faqat 20-30% yangi so'z va iboralar kiritiladi.

Yangi kiritilgan so'zlar va ko'p qo'llaniladigan iboralarni mustahkamlash uchun har bir matnga leksik izohlar berilgan.

Uchinchi qismda asosiy e'tibor so'z birikmasi, sodda gap va qo'shma gap sintaksisi asoslarini o'rgatishga qaratilgan. Bu qismda ham har bir mavzu bir qator mashqlar bilan mustahkamlanadi.

Darslikda talabalarning yod olish quvvatini oshirish uchun ko'plab she'r, hikoyat, maqol va hikmatli so'zlar berilgan.

Darslikni to'la o'zlashtirgan talaba fors tili fonetikasi, morfologiyasi va sintaksisi asoslarini to'la o'rganib oladi, undan tashqari 1000-1200 so'z va og'zaki nutq iboralarini aktiv o'zlashtiradi.

Darslikni tuzishda I.K.Ovchinnkovaning «Uchebnik persidskogo yazika», Y.A.Samarening «Āmuzeš-e zabān-e fārsi» va Eronda chiqqan qator «Fors tili» darsliklaridan foydalanildi.

Mualliflar darslikning kamchilik va xatolarini ko'rsatib, o'z mulohazalarini bildiradigan kishilarga oldindan minnatdorchilik bildiradilar.

BIRINCHI QISM

BIRINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Fors tilidagi fonemalar tizimi

Inson nutqining tarkibiy bo'laklarini tashkil etuvchi tovushlarga fonemalar deyiladi. Fonemani ifodalovchi tovushlar tabiatdagi boshqa tovushlardan farqli o'laroq muayyan shaklga ega. Fonemalar insoniyat rivoji davomida turli xalqlarda turli shakllarni kasb etgan.

Shu sababli turli millatlar tilidagi nutq tovushlari – fonemalar bir xil emas. Masalan: o'zbek tilidagi "q" tovushi fors tilida yo'q, shuning uchun ikkala tilda mavjud bolgan ayni so'zlar boshqa-boshqa talaffuz qilinadi:

	o'zbek tilida	fors tilida
Masalan:	qoshiq	yāšoy
	qaymoq	qeymāy

Undan tashqari ikkala tildagi ayni fonemalar ham bir xilda talaffuz qilinmaydi va o'ziga xos talaffuz qoidalariga ega.

Mana shu zikr etilgan mulohazalarga ko'ra har bir tilning fonemalar (tovushlar) tizimi alohida o'rganiladi. Bu fonemalarning o'xshash va farqli jihatlarini til o'rganuvchi oson anglashi uchun, odatda, u ona tilidagi tovushlar tizimi bilan qiyosiy o'rganiladi.

1-mashq. O'zbek va fors tillarida ishlatiladigan quyidagi bir xil so'zlarning talaffuzini qiyoslang.

o'zbek tilida	fors tilida	o'zbek tilida	fors tilida
kitob	ketāb	kalit	kelid
qalam	yalam	sher	šir
xona	xāne	noma	nāme
maydon	meydān	hikmat	hekmat
daraxt	deraxt	maqola	mayāle
do'st	dust	risola	resāle

birodar

barādar

qonun

yānun

Fonema va harf tushunchasi

Fonema(tovush)lar yozuvda ma'lum shaklda ifodalanadi. Tovushlarning yozuvdagi shakli shartli bo'lib, har bir millat o'zining tiliga va undagi tovushlar tizimiga mos yozuvga ega bo'lishi mumkin. Lekin dunyodagi barcha tillar ham o'z yozuv tizimiga ega emas. Buning asosiy sabablaridan biri jahondagi tillar taraqqiyotining turli xil tarixiy sharoitda rivojlanganligi bilan izohlanadi.

Shuning oqibatida dunyoda keng tarqalgan yozuv turlari uncha ko'p emas, asosan lotin yozuvi (taxminan jahonning 70% aholisi qo'llaydi), arab yozuvi, xitoy yozuvi, hind yozuvi, kirill yozuvidan foydalaniladi. Ba'zi millatlarning, masalan: gruzinlar, armanlar, yahudiylarning va shunga o'xshash millatlarning o'z yozuvi bo'lib, bu faqat o'sha millat doirasida qo'llaniladi va boshqa xalqlarga tarqalmagan.

Fors tilida arab yozuvidan foydalaniladi. Bu yozuv Eronda 7-8-asrlarda arablar fathidan keyin rasm bo'la boshladi va hozirgi davrda ham arab alifbosidan foydalaniladi.

Arab alifbosi fors tili fonologik tizimini to'la aks ettirmaydi va ba'zi unli tovushlar ("e", "o", "a"), umuman, alifbo tizimiga kirmagan, ba'zi undoshlar ikki xil, uch xil va 4 xil harflar bilan ifodalanadi. Bu esa til o'rganuvchi uchun muayyan qiyinchiliklar tug'diradi.

Shu sababdan bo'lsa kerak, 60-70-yillarda Eronda lotin alifbosiga o'tish harakati gazeta va jurnallarda keng muhokama etilgandi. Lekin hozircha Eronda arab alifbosi yagona yozuv vositasi sifatida qo'llaniladi.

O'zbek tilida hozirgi kunda lotin alifbosiga o'tish jarayoni ketyapti, shuning uchun fors yozuvidagi va o'zbek yozuvidagi harflar lotin alifbosiga qiyosan o'rgatiladi.

Harflar orasida talaffuz farqlarini ifodalash va uni yozuvda ko'rsatish uchun shartli belgilar tizimi – transkripsiyadan foydalaniladi.

“Transkripsiya” soʻzi lotincha boʻlib “trans” – oʻtkazish, “criptum” – yozuv maʼnosini anglatadi. Yaʼni bir yozuvdan ikkinchi yozuvga oʻtkazish maʼnosini beradi.

Fors tilida hozirgacha mavjud manbalarda ikki xil transkripsiya sistemasidan foydalaniladi:

1) Lotin harflari asosidagi transkripsiya sistemasi:

Hh	ه	Šš	ش	Āā (choʻziq)	آ
Tt	ة	Ss	ص	Bb	ب
Yy	ي	Zz	ض	Pp	پ
Āā	ي	Tt	ط	Tt	ت
ʻ	ء	Zz	ظ	Ss	ث
Aa	ا	ʻ	ع	Jj	ج
Ee	ي	γ	غ	Čč	چ
Oo	و	Ff	ف	Hh	ح
Uu	و	γ	ق	Xx	خ
li	ي	Kk	ك	Dd	د
An	ا	Gg	گ	Zz	ذ
On	و	Ll	ل	Rr	ر
Tashdid (ikki marta)	ا	Mm	م	Zz	ز
		Nn	ن	Žž	ژ
		Ww	و	Ss	س

2) Kirill alifbosi asosidagi transkripsiya sistemasi

Āā	А	Pp	پ	Гг	گ
Aa	а	Зз	ز	Лл	ل
Ээ	ا	Жж	ژ	Мм	م
Oo	ا	Сс	س	Нн	ن
Бб	ب	Шш	ش	В,о,у,оу	و
Пп	پ	Сс	ص	Н,э,(ей)	ه
Тт	ت	Зз	ض	Й,и,эй(ей)	ي
Сс	ن	Тт	ط		
Дж	ج	Зз	ظ		
Чч	چ	А,Э,О,-ʻ	ع		
Н h	ح	ʻ	غ		
Хх	خ	Фф	ف		
Дд	د	ʻ	ق		
Зз	ذ	Кк	ك		

Fors tili oʻrganuvchilari uchun bu ikkala transkripsiya majmuasi zarur boʻlib, shu kungacha chop etilgan kitoblardan foydalanishda qoʻl keladi.

2-mashq. Quyidagi soʻzlarning oʻzbek tilida lotin alifbosida ifodalanishi bilan lotin alifbosi asosida tuzilgan transkripsiya ifodalanishini qiyoslang:

oʻzbek tilida	fors tilida	oʻzbek tilida	fors tilida
Nargiz	narges	qudrat	yodrat
muhojir	mohājer	fozil	fāzel
majlis	majles	adliya	adliyye

<i>lojuvard</i>	<i>lāj(e)vard</i>	<i>sherdor</i>	<i>šerdār</i>
<i>guliston</i>	<i>golestān</i>	<i>sazovor</i>	<i>sazāvār</i>
<i>ko'r</i>	<i>kur</i>	<i>ro'zg'or</i>	<i>ruzegār</i>
<i>go'dak</i>	<i>kudak</i>	<i>daxmaza</i>	<i>daxmaze</i>
<i>kosa</i>	<i>kāse</i>	<i>xurjun</i>	<i>xorjin</i>

Ikkinchi mashg'ulot

Fors tilidagi unli tovushlar (umumiy ta'rifi)

Unli tovushlar deb talaffuz jarayonida biron to'siqqa uchramaydigan tovushlarga aytiladi.

Fors tilida 6 unli fonema va 2 ta diftong bor: Bular quyidagilar: "i", "e", "ā", "u", "o", "a" yakka unlilar va "ey" va "ou" diftonglari.

Unli tovushlar odatda ularning xossasiga ko'ra tasnif etiladi: Unli tovushning xossalari uch belgiga ega:

- hosil bo'lish qatoriga ko'ra;
- til ko'tarilishi darajasiga ko'ra;
- lablarning qatnashuviga ko'ra.

Fors tilidagi unlilar hosil bo'lish qatoriga ko'ra "old qator" va "orqa qator" unlilariga bo'linadi. "i", "e", "a" unlilari old qator va "u", "o", "ā" orqa qator unlilari hisoblanadi.

Har bir qatorda tilning uch xil ko'tarilish darajasi ko'zda tutiladi; yuqori, o'rta va quyi. Oldingi qator unlilardan "i" yuqori daraja, "e" o'rta daraja, "a" quyi darajada til ko'tarilishidan hosil bo'ladigan unli tovushlar hisoblanadi. O'zbek tilidagi orqa qator unlilardan "u" yuqori daraja, "o" o'rta daraja va "ā" quyi darajada til ko'tarilishidan hosil bo'ladigan unlilar hisoblanadi. "i", "e", "a" oldingi qator unlilari lablanmagan, "u", "o", "ā" orqa qator unlilari lablangan unlilardir:

Fors tilidagi unlilar jadvali

Qator	lablanmagan		lablangan
Til ko'tarilish darajasi	old	o'rta	orqa
Yuqori darajasi	I	—	U
O'rta darajasi	E	—	O

Quyi darajasi	A	—	Ā
---------------	---	---	---

Fors tili unlilarining o'ziga xos belgilaridan biri ulardagi cho'ziq qisqalik xususiyatidir.

Zamoniy ko'rsatgichga ko'ra:

"i", "u", "ā" cho'ziq unlilar, "e", "a", "o" qisqa unlilar hisoblanadi. Cho'ziq unlilar urg'uli, urg'usiz, ochiq yoki yopiq bo'g'inlarda kelishidan qat'i nazar, o'z cho'ziqlik xususiyatini saqlab qoladi.

Qisqa unlilar esa urg'uli bo'g'inlarda urg'u tushmaydigan bo'g'inlarga nisbatan cho'ziqroq talaffuz qilinadi. Shuning uchun ba'zan bu unlilarning bu xususiyatlarini nazarga olgan holda sobit unlilar: "i", "u", "ā" va nosobit unlilar "e", "a", "o" ga ham ajratiladi.

3-mashq. Quyidagi so'zlarda unlilarning talaffuz xususiyatlariga e'tibor bering.

Qisqa unlili so'zlar:

sar
ser(r)
to
xodrou
madrase
yek
do
panj
gol
pesar
doxtar
pedar

Cho'ziq unlili so'zlar:

bini
dānā
pīr
māmān
nuri
sāl
pīr
sālār
tutun
sāmāni
kutāh
mānus
niru

4-mashq. Qisqa va cho'ziq unlilardan iborat so'zlarning talaffuziga e'tibor bering.

Mādar, mardāne, miḥmānxāne, ābrumand, goftogu, xānegi, kabutar, kelid, navisande, zanāne, šefāxāne, xoršid, setāre, māhetābān, ketābxāne, ketābe darsi, bimārestān.

Fors va o'zbek tilidagi unlilar talaffuzidagi asosiy farqlar

O'zbek tilida ham fors tilidagi kabi oltita unli fonema mavjud: a, o, i, "e", (e) u, o'. Ular son jihatdan bir xil – 6 ta, lekin sifati bilan farq qiladi.

Birinchi farq bu fors tilidagi unlilarning hosil bo'lish qatoridagi farqidir; o'zbek tilidagi "i" unlisi fors tilidan farqli ravishda til orqa qatoriga ham xosdir "u" va "o'" unlilarining, fors tilidan farqli ravishda, til oldi varianti ham mavjud:

Mas: til oldi qatori

ish
tish
biz
keling

kul
gul
uzum
sunbul

o'rdak
ko'l
ko'klam
g'o'za

til orqa qatori

qizyq
qyr
qyz
qymyz

qul
pul
qulun
qum

o'roq
qo'l
yo'l
bo'l

Fors tilidagi unlilarning o'zbek tilidagi unlilardan ikkinchi bir keskin farqi "i", "u" fonemalarining cho'ziqlik xususiyatidir. O'zbek tilidagi "i" va "u" unlilari cho'ziqlik xususiyatiga ega emas. Fors tilidagi "ā" unlisi bilan o'zbek tilidagi "o" unlisi deyarli bir xil cho'ziq talaffuz qilinadi.

5-mashq. Quyidagi so'zlarda unlilarning talaffuzidagi farq va o'xshashlikka e'tibor bering.

"i" unlisi

Fors tilida

til oldi
ijād
digar

O'zbek tilida

til oldi
iliq
mil

O'zbek tilida

til orqa
idish
mix

imān
niru
pišin
nāmiy
hādiy

til
siz
yirik
birikish
ming

tig'
sir
qizil
qimiz
qirg'iz

"u" unlisi

Fors tilida

nur
niru
buy
bute
bud
pul
puš

yumshoq"u"

gul
kul
uch
uchun
kuch
puch
bulbul

qattiq"u"

qush
qul
tur
qur
bur
ur
qum

"ā" unlisi

Fors tilida

ābād
āsmān

ādāb
ālam

O'zbek tilida

obod
osmon

odob
olam

Uchinchi mashg'ulot

Diftonglar

Fors tilida unlilardan tashqari ikkita diftong: "ey" va "ou" uchraydi. Ikkita unli tovush birikmasini ifodalagan tovushga diftong deyiladi. Masalan: *eyvān*, *keyvān*, *sougand*, *xodrou*.

Diftonglar so'zda faqat undosh tovushlardan avval so'z boshida, so'z o'rtasida va oxirida uchraydi.

Unli tovushlardan oldin hech qachon diftonglar uchramaydi va bunday holatlarda diftong birikmasining ikkinchi bo'lagi undosh tovushga aylanadi: masalan; *peyrou-peyравān-peyravi*. *Farroxpey-farroxpeyān*.

6-mashq. Quyidagi so'zlarni o'zbek tilidagi ayni so'zlarning talaffuzi bilan qiyoslang.

Fors tilida	O'zbek tilida	Fors tilida	O'zbek tilida
<i>eyvān</i>	ayvon	<i>housale</i>	hafsala
<i>beyray</i>	bayroq	<i>houz</i>	hovuz
<i>peydā</i>	paydo	<i>houle</i>	hovli
<i>peyrou</i>	payrov	<i>dourān</i>	davron
<i>peyyāmbat</i>	payg'ambar	<i>doure</i>	davra
<i>peymān</i>	paymon	<i>doulat</i>	davlat
<i>heyvān</i>	hayvon	<i>roušan</i>	ravshan
<i>heydar</i>	haydar	<i>roušaniy</i>	ro'shnolik
<i>reyhān</i>	rayhon	<i>zouraq</i>	zavraq
<i>zeytun</i>	zaytun		

7-mashq. Berilgan so'zlardan diftongli so'zlarni ajrating.

āsāyeš, uryāt, avval, āvizān, āine, innou, bālāye, bāvar, bāyad, barāye, beyān, beyt, bidār, beyn, binīyāz, pāyin, piyāz, tošak, tavajjoh, touzih, tavallod, tahiye, jelou, javāb, jour, jouhar, čāy, četour, hekāyat, houle, heyāt, xāvar, xiyābān, xeyli, dey, davāzdah, devist, divāne.

To'rtinchi mashg'ulot

Undoshlar

Undosh tovushlar (fonemalar) deb, ichkaridan chiqayotgan havo nutq a'zolarining biron yerida to'siqqa uchrab sado hosil qilishiga aytiladi.

Unlilardan farqli ravishda undoshlarni tasnif qilish ancha murakkabroq bo'lib, paydo bo'lish o'rni, aytilish usuli, tovush paychalari ishtiroki, ovoz ishtiroki, tarkibi va yana boshqa xususiyatlariga ko'ra aniqlanadi.

Fors tilida 23 ta undosh bo'lib, ular quyidagilardan iborat: b, p, t, s, j, č, h, x, d, z, r, ž, š, γ, f, k, g, l, m, n, w, y.

Fors tilidagi undoshlar yuqoridagi belgilariga qarab farqlanishi jadvalda shunday aks topadi.

Fors tili undoshlari jadvali

Portlovchi	Sof		Lab-lab	Lab-tish	Til oldi	Til o'rta	Til orqa	Halqum	Kekirdak	Bo'g'iz
		Bedimog'	P,b		T,d	K,g				
		Dimog'li	M		N					
	Qorishiq				Č, j					
Sirg'aluvchi	O'rta	Bir manbali		F,v	S,z	Y		X,γ	H	
		Ikki manbali			Š,ž					
	Yon				L					
Titroali					R					

Fors tilidagi undoshlar bilan o'zbek tilidagi undoshlarning o'xshash va farqli tomonlari

O'zbek adabiy tili undoshlar tizimida 25 ta fonema bor. Miqdor jihatidan fors tiliga nisbatan 2 ta fonema ko'p.

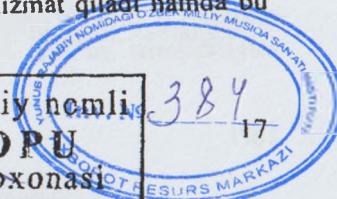
Fors tilidagi asosiy undoshlar tizimi, ularning talaffuzidagi o'ziga xos xususiyatlarga qaramasdan, deyarli bir xil.

Fors tili undoshlar tizimidagi fonemalarning o'zbek tilidagi undoshlardan farqli tomoni shundaki, fors tilida "q" undoshi uchramaydi va o'zbek yoki boshqa tillardan o'zlashgan so'zlardagi "q" tovushi ham "γ" shaklida talaffuz qilinadi. Masalan: turkiy tildagi "cho(p)qu", "chāyu" shaklida, arabcha "qudrat", "yodrat" shaklida va h.k.

Fors tilida "ma'ni", "ta'lim", "erfan" so'zlaridagi " ' " tovushi bo'g'iz tovushi sifatida ajratiladi. Bu tovush arabchadan o'zlashgan so'zlarda uchrasa ham fors tilida arab tilidagi artikulyatsiya xususiyatlarini saqlab qolmagan va faqat tovushlarni cho'ziqroq talaffuz qilish va bir-biridan ayirish uchun xizmat qiladi hamda bu jihatdan o'zbek tilidagi talaffuziga o'xshash.

9-6404/3

Nizomiy nomli
TDPU
kutubxonasi

8-mashq. Quyidagi fors va o'zbek tillaridagi bir xil undoshlarning talaffuziga e'tibor bering.

O'zbek tilida	Fors tilida
qobil	<i>yābel</i>
qozi	<i>yāzi</i>
qoq	<i>yāy</i>
qolib	<i>yāleb</i>
qonun	<i>yānun</i>
qadah	<i>yadah</i>
qudrat	<i>yodrat</i>
qurbon	<i>yorbān</i>
qorako'l	<i>yarakol</i>
qozoq	<i>yazzāy</i>

9-mashq. Fors va o'zbek tillaridagi arab tilidan kirib kelgan bo'g'iz tovushi " " ning talaffuziga e'tibor bering".

Fors tilida	O'zbek tilida	Fors tilida	O'zb.tilida
<i>E'āne</i>	iona	<i>ta'bir</i>	ta'bir
<i>e'tebār</i>	e'tibor	<i>yat'i</i>	qat'iy
<i>e'tcdāl</i>	e'tidol	<i>taajjob</i>	taajjub
<i>c'terāz</i>	e'tiroz	<i>šam'</i>	sham
<i>c'teyād</i>	e'tiqod	<i>tame'</i>	tama
<i>ba'zi</i>	ba'zi	<i>man'</i>	man
<i>ta'ādol</i>	taodil	<i>naf'</i>	naf
<i>ta'ārof</i>	taorif	<i>yal'e</i>	qal'a
<i>vā'ez</i>	voyiz		

Fors tilida undoshlarning so'zda ishlatilishining ba'zi xususiyatlari

1. Fors tilining o'ziga xos xususiyatlaridan biri shuki, so'z boshida qo'sh undoshlar yonma-yon kelmaydi. Agar chet tillardan o'zlashgan so'zlarda shunday holatlar uchrasa ular orasiga yoki ulardan oldin "e" yoki "o" unlisi orttiriladi. Masalan: "stakan", "estakan", "traktor" – "teraktor" va shunga o'xshash. Bu hodisa oldinlari o'zbek tilida ham kuzatilgan, lekin sho'rolar davrida rus va internasional so'zlar aynan talaffuz shaklini saqlab qolishi rasm

bo'ldi. Masalan: stol-ustal, shtraf-ishtaraf, stansiya-istansa shaklida talaffuz qilingan edi.

"l" va "r" undosh tovushlaridan iborat so'zlar bundan mustasno. Masalan: "proje", "plan" va shunga o'xshash.

2. Arab tilidan kirib kelgan ba'zi so'zlar oxirida kelgan qo'sh undoshlardan biri tushib qoladi. Masalan: arab tilidagi *hadd*, *durr*, *sirr* so'zlari fors tilida, *had*, *dor*, *ser* shaklida talaffuz qilinadi.

Fors tilidagi bu so'zlar oxiriga boshqa qo'shimcha qo'shilishi bilan qo'sh undoshlar talaffuzi tiklanadi. Masalan: "*had-de hadde*", "*dor-dorre yatim*" va h.k.

Beshinchi mashg'ulot

"f", "u", "ā" cho'ziq unililari

"f", "u", "ā" unililari o'z talaffuz xususiyatlariga ko'ra har doim bir xil cho'ziqlikka ega bo'lib, o'zining urg'uli yoki urg'usiz bo'g'inda kelishi, qaysi harflardan keyin kelishidan qat'iy nazar doimo sobit talaffuz qilinadi. "f" unlisi – old qator, yuqori ko'tarilgan, lablanmagan, cho'ziq (sobit) unlidir.

a) Fors tilidagi "f" unlisi keskin farq qiladi. O'zbek tilidagi "f" unlisi qisqa unli bo'lib, old qator "i" va orqa qator "y" (ы) variantlariga ega. Fors tilida esa "f" unlisi so'z boshida, o'rtasida, yoki oxirida kelishidan qat'iy nazar doimo cho'ziq talaffuz qilinadi.

b) Fors tilidagi undoshlar "f" unlisidan oldin biroz yumshoq talaffuz qilinadi. Masalan: *sin*, *din*, *bini*.

Fors tilidagi "u" unlisi orqa qator, yuqori ko'tarilgan, lablangan cho'ziq (sobit) unlidir.

Fors tilidan farqli ravishda o'zbek tilidagi "u" unlisi qisqa talaffuz qilinadi.

O'zbek tilidagi "u" unlisining fors tilidan farqli ravishda ham orqa qator va ham old qator variantlari mavjud. Masalan: orqa qator: gul, kul, buyuk.

c) Fors tilidagi "u" unlisi urg'uli yoki urg'usiz bo'g'inda kelishidan qat'i nazar, cho'ziq talaffuz qilinadi. Masalan: *rude*, *niru*, *kur*.

Fors tilidagi "ā" unlisi, orqa qator, quyi ko'tarilgan, lablangan, cho'ziq (sobit) unlidir.

a) O'zbek tilidagi "o" unlisining fors tilidagi "ā" unlisidan farqi shuki, o'zbek tilidagi "o" lablashgan ochiq unlidir.

b) O'zbek tilidagi "o" unlisi urg'uli bo'g'inda cho'ziqroq talaffuz qilinadi va urg'usiz bo'g'inda qisqaroq. Fors tilida "ā" unlisi qaysi bo'g'inda kelishidan qat'iy nazar birday cho'ziq talaffuz qilinadi.

10-mashq. Quyidagi so'zlarni o'qituvchi bilan talaffuz qiling.

a) *in, si, ċin, nim, sir, sini, bini, simin, šir, širin, yir, tir, pir;*

b) *mu, ru, bu, su, dur, nur, gur, bumi, birun, tuman, tut, pušāk, duri;*

s) *ān, mā, nān, nām, mār, mārs, bādām, bārān, bāzār, bimār, bidār, bānu,*

zānu, bāzu, fārsi, zibā, irān.

11-mashq. Quyidagi so'zlarni yod oling.

<i>mu</i>	- soch	<i>bāzār</i>	- bozor
<i>bini</i>	- burun	<i>mā</i>	- biz
<i>nān</i>	- non	<i>fārsi</i>	- fors tili
<i>mār</i>	- ilon	<i>bāzu</i>	- bilak
<i>mādar</i>	- ona	<i>zānu</i>	- tizza
<i>u</i>	- u	<i>Irān</i>	- Eron
<i>ru</i>	- yuz	<i>zibā</i>	- chiroyli
<i>nām</i>	- ot, ism	<i>bār</i>	- yuk

Oltinchi mashg'ulot

Qisqa unlilar: "e", "a", "o"

Qisqa unlilar, cho'ziq unlilardan farqli ravishda, so'zda tutgan o'rniga va fonetik holatiga qarab o'zgarib turadi. Qisqa unlilar ham miqdor, ham sifat jihatidan o'zgaruvchan tovushlardir. Qisqa unlilar urg'u tushish-tushmasligiga qarab, gohida cho'ziq, gohida o'ta qisqa talaffuz qilinadi. Undan tashqari qisqa unlilar talaffuziga uning qanday undoshlar bilan yonma-yon turishi ham ta'sir ko'rsatadi. Qisqa unlilar sifat jihatidan ham turli pozitsiyada turlicha: gohida oldingi qatorda, gohida orqa qatorda talaffuz qilinadi.

Qisqa unlilardan "e" unlisi oldingi qator, o'rta ko'tarilgan, lablanmagan, nosobit tovushdir.

"E" qisqa unlisi fors va o'zbek tillari uchun mushtarak so'zlarda "i"ga aylanib, ba'zida majhul "e" shaklida talaffuz qilinadi: Masalan:

fors tilida

eybāl

eslām

ketāb

nāder

nāme

o'zbek tilida

iqbol

islom

kitob

nodir

noma

O'zbek tilida "e" unlisi ko'pincha so'z boshida va so'z o'rtasida uchraydi, so'z oxirida faqat o'zlashgan so'zlarda uchrash mumkin.

Fors tilida bu unli so'z boshida, asosan, arab tilidan o'zlashgan so'zlarda uchraydi, o'zbek tilidagi "e" ga ko'ra orqa qatorda, yopiqroq va kuch bilan talaffuz qilinadigan tovushdir.

"E" unlisi ikkita jarangsiz undosh orasida va urg'usiz bo'g'inlarda ko'proq qisqaradi. Masalan: ketāb - kitob, *sekke* - tanga. "E" tovushi "y" undoshidan va "i" unlisidan oldin kelganda o'ta qisqa va yopiq tovushga aylanadi. Masalan: *beist-biist, beya-biya* shaklida talaffuz qilinadi.

"E" tovushi so'z oxirida o'zbek tilidagi "e" ga yaqinroq ochiq va old qatorda, yumshoqroq talaffuz qilinadi: masalan; *sine* - sina, *gune* - yanoq, *rude* - ichak va shunga o'xshash. "A" qisqa unlisi oldingi qator quyi ko'tarilgan, lablanmagan, nosobit tovushdur. Uning talaffuz xususiyatlari o'zbek tilidagi "a" tovushi bilan deyarli bir xil. Farqi shundaki "a" unlisi so'z oxirida deyarli uchramaydi va hatto o'zlashgan so'zlardagi so'z oxiridagi "a" tovushi "e" ga aylanib ketadi. Masalan: qovurma - *yurme*, Nadima - *nadime* va h. k. "A" unlisi so'z boshida kelganda ochiqroq, kengroq talaffuz qilinadi. Masalan: *amal-amal, agar-agar* va h.k.

So'z o'rtasida, ayniqsa, "y" undoshi va "i" unlisidan oldin o'ta qisqa va tor talaffuz qilinadi. Masalan: *nayā-neya* (kelma) va *naist-neist* (turma) shaklida talaffuz qilinadi.

Arab tilidan o'zlashgan ba'zi so'zlarda "a" tovushi til orqa tovushiga aylanib yopiqroq talaffuz qilinadi: Masalan: *ta'rix-tarix, ta'min* so'zlari kabi.

"O" unlisi - orqa qator, o'rta ko'tarilgan, lablangan, qisqa tovush bo'lib, o'zbek tilidagi orqa qator "o" tovushiga yaqin talaffuz qilinadi. O'zbek tilida fors tilidan farqli ravishda old qator "o" tovushi ham uchraydi.

“O” unlisi barcha qisqa unlilar kabi yopiq bo’g’in va urg’usiz bo’g’inlarda o’ta qisqa talaffuz qilinadi.

fors tilida	o’zbek tilida	fors tilida	o’zbek tilida
<i>omr</i>	umr	<i>mohem</i>	muhim
<i>ostād</i>	ustoz	<i>tabarroq</i>	tabarruk
<i>ostoxān</i>	ustuxon	<i>xānom</i>	xonim
<i>bot</i>	but	<i>xorram</i>	xurram
<i>bohrān</i>	buhron	<i>yodrat</i>	qudrat
<i>Boxārā</i>	Buxoro	<i>gorji</i>	gurji

12-mashq. Quyidagi so’zlarni yod oling.

<i>gorbe</i>	- mushuk	<i>pedar</i>	- ota
<i>abru</i>	- qosh	<i>pesar</i>	- o’g’il
<i>pā</i>	- oyoq	<i>doxtar</i>	- qiz
<i>bālāpuš</i>	- palto	<i>sandali</i>	- stul, kursi
<i>dar</i>	- eshik	<i>zan</i>	- ayol
<i>zamin</i>	- yer	<i>šomā</i>	- siz
<i>barādar</i>	- aka, uka	<i>bām</i>	- tom

IKKINCHI DARS

Birinchi mashg’ulot

Fors tili yozuv tizimi

Fors yozuv tizimi arab alifbosi asosida qurilgan. Fors yozuvida 32 ta harf mavjud. Fors tilida mavjud, arab tilida ucharamaydigan undoshlarni ifodalash uchun arab tilidagi 28 ta harfga qo’shimcha to’rtta harf kiritilgan.

Arab yozuvining bosma va qo’lda yozish shakllari biroz farq qiladi. Bosma shakli ko’proq “nasx” uslubida va yozma shakli “nasta’liq” uslubida yoziladi.

Bu harflarning Yevropa tillari yozuvidan farqi shundaki, arab yozuvi o’ngdan chapga qarab yoziladi.

Fors alifbosining bosma shakli

Harf nomi	fonema	oxirida	o’rtasida	so’z boshida	alohida shakl
alef	a, o, e, ā	ا	-	-	ا
be	b	ب	ب	ب	ب
pe	p	پ	پ	پ	پ
te	t	ت	ت	ت	ت
se	s	س	س	س	س
jim	j	ج	ج	ج	ج
chim	č	چ	چ	چ	چ
he(hoye hutti)	h	ح	ح	ح	ح
xe	x	خ	خ	خ	خ
dol	d	د	-	-	د
zol	z	ذ	-	-	ذ
re	r	ر	-	-	ر

ze	z	ز	-	-	ز
Je	Ž	ژ	-	-	ژ
sin	S	س	س	س	س
shin	Š	ش	ش	ش	ش
sod	S	ص	ص	ص	ص
zod	Z	ض	ض	ض	ض
to	T	ط	ط	ط	ط
zo	Z	ظ	ظ	ظ	ظ
‘ayn	‘	ع	ع	ع	ع
yayn	γ	غ	غ	غ	غ
fe	F	ف	ف	ف	ف
qof	γ	ق	ق	ق	ق
kof	k	ك	ك	ك	ك
gof	g	گ	گ	گ	گ
lom	l	ل	ل	ل	ل
mim	m	م	م	م	م
nun	n	ن	ن	ن	ن
vov	v	و	-	-	و
he (hoye hav-vaz)	h	ه	ه	ه	ه
yo	y	ی	ی	ی	ی

Ikkinchi mashg'ulot

Fors alifbosidagi harflarning lotin alifbosidan farqi shundaki, harflarning alohida yoziladigan shakli, so'z boshidagi, o'rtasidagi va

oxiridagi shakllarining yozilishi bir-biridan farq qiladi. Undan tashqari fors alifbosida o'zidan keyingi harflarga qo'shiladigan (حروف متصله) va o'zidan keyingi harflarga qo'shilmaydigan harflar (حروف منفصله) mavjud.

Qo'shiladigan harflar soni 25 ta va qo'shilmaydigan harflar soni 7ta.

O'zidan keyingilari bilan birikadigan harflar: (حروف متصله)

ب، پ، ت، ث، ج، ق، ف، غ، ع، ظ، ط، ص، ض، ش، س، خ، ح، چ، ك، گ، ل، م، ن، ه، ي.

1-mashq. Qo'shiladigan harflarning alohida yozilishini mashq qiling.

2-mashq. Qo'shiladigan harflarning so'z boshidagi shakllarini yozib mashq qiling.

3-mashq. Qo'shiladigan harflarning so'z o'rtasidagi shaklini yozishni mashq qiling.

4-mashq. Qo'shiladigan harflarning so'z oxirida yozilishini mashq qiling.

Yod olinadigan so'zlar

<i>daftar</i>	- daftar	<i>kārd</i>	- pichoq
<i>panjare</i>	- deraza	<i>kuze</i>	- ko'za
<i>āsmān</i>	- osmon	<i>sib</i>	- olma
<i>bačče</i>	- bola	<i>golābi</i>	- nok
<i>dast</i>	- qo'l	<i>gusfand</i>	- qo'y
<i>dastkeš</i>	- qo'lqop	<i>fil</i>	- fil
<i>došak</i>	- to'shak	<i>gorg</i>	- bo'ri
<i>patu</i>	- adyol	<i>alefbā</i>	- alifbo

Iboralar:

Dars-e zabāne fārsi

- fors tili darsi

<i>Dars šoru' šode ast benevisid</i>	- dars boshlandi, yozing
<i>Bebinid, dorost-āst</i>	- qarang, to'g'rimi?
<i>Guš konid</i>	- eshiting
<i>Dorost nist</i>	- noto'g'ri

Uchinchi mashg'ulot

O'zidan keyingilariga qo'shilmaydigan harflar

(حروف منفصله)

Bunday harflar quyidagilardan iborat: ا د ذ ر ز ژ و

Bu harflar qo'shiladigan harflarga o'xshab to'rtta shakldan iborat bo'lmay faqat ikki – so'z boshi va soz oxiridagi shakllarga ega:

Alohida yozilishi: و، د، ذ، ر، ز، ژ، و

O'zidan oldingi harf bilan qo'shib yozilish shakli: و، د، ذ، ر، ز، ژ، و

5-mashq. Quyidagi so'zlarni o'qing va yozishni mashq qiling.

زار-راز-دار-داد-راد-راد-دار-او-از-وادار-واو-دادار-دارو-آر-

زر-زور-دور.

6-mashq. Quyidagi so'zlarni o'qing va yozishni mashq qiling.

مرد-مادر-سرد-کارد-بابا-مروارید-زمرد-قربان-مادر-قدرت-صلیر-

صیر-برابر-موی-مبارک-مشترک-توکل-ترتیب-طرز.

7-mashq. Berilgan so'zlarni fors alifbosida yozing.

Dur, dud, rud, dour, ruz, zud, zur, dāru, rāz, dānā, panjare, āsmān, dast, del, kārd, kuze.

8-mashq. Berilgan harflardan so'z yasang. Misol:

گ و س ف ن د - گوسفند

پ اپ	ن ان
ب ار	ب ا ر ان
ت اب	ت ا ب ان
ب از	ي ا ر
ت ار	ي ا د
پ ا د شاه	پ ا ي ان
ب ا ز ار	ب ا ي
ن از	ن ا ر

To'rtinchi mashg'ulot

Cho'ziq unlilarning yozuvda ifodalanishi

Fors tilida, yuqorida zikr etilganday, 6 ta unli tovush bo'lib shulardan faqat uchta cho'ziq unli yozuvda harflar bilan ifodalanadi. Bu tovushlar i, u, ā tovushlaridir. Shuni ham eslatib o'tish kerakki, qisqa unlilar yozuvda ifodalanmaydi, ularni ifodalash uchun maxsus belgilar "harakat"lardan foydalaniladi. "Harakat"lar haqida alohida mashg'ulotda tushuntirish beriladi.

Cho'ziq unlilarning so'z boshi, so'z o'rtasi va oxiridagi shakllari bir-biridan farq qiladi. Shuning uchun quyida ularning har birining yozuvdagi ifodasi alohida ko'rsatiladi. So'z boshida kelgan madda "ā" unlisini ifodalash uchun ishlatiladi. "ā" cho'ziq unlisi so'z boshida "ā" shaklida, so'z o'rtasi va oxirida "alef" harfi bilan ifodalanadi, mas: آزاد, باران, دارا, دان

Harakatlar ba'zan lug'atlarda so'zlarning tarkibidagi qisqa unilarni aniqlash uchun qo'llaniladi. Fors tilidagi matnlarda harakatlar qo'yilmaydi.

Qisqa unilarning so'z boshida, so'z o'rtasida va so'z oxirida ishlatilishi o'zaro bir-biridan farq qiladi. "A" qisqa unlisi so'z boshida *ā* (*alif zabar*) bilan, so'z o'rtasida o'zidan oldingi undosh tepasiga *̣* (*zabar*) qo'yish yo'li bilan, masalan: *مَرْدُم* ifodalanadi. "A" qisqa unlisi so'z oxirida uchramaydi. "E" qisqa unlisi so'z boshida *ē* (*alif zir*) bilan, so'z o'rtasida *̇* (*zir*) bilan ifodalanadi. So'z oxirida "e" qisqa unlisi "ē" (*ho-ye havvaz*) bilan ifodalanadi. "O" qisqa unlisi so'z boshida, *ū* (*alif pish*) bilan, so'z o'rtasida *̈* (*pish*) bilan, masalan *پَر* ifodalanadi. "O" qisqa unlisi so'z oxirida deyarli uchramaydi va uchragan hollarda ham "و" harfi bilan ifodalanadi. mas: *دو* [*do*] - ikki, *تو* [*to*] - sen va h.k. Undan tashqari ikki undosh orasida unli yo'qligini ifodalash uchun "ٔ" "*sokun*" harakati qo'llaniladi. Masalan: *مَرْد*

12-mashq. Quyidagi so'zlarni ko'chirib yozing va undagi harakatlarni transkripsiyada ifodalang.

اَبَدًا، اَبَجَد، اَبَد، اَبَر، اَبَرُو، اَبَرِشْم، اَلْفَاق، اَلْوَبَس، اَلْوَكْش، اَجَارَه، اَجازه
اَجاق، اَحْتِرام، اَحْتِمَال، اَحْتِياج، اَخْتَر، اَخْتِصاص، اَخْتِلاف، اَذَب، اَذِي، اراده،
بُسْتان، بَلَد، بَهَار، پُرْسِيدَن، تَصَوُّر، خَمَر، دُرود، دُرْد، دَه، رَقَم، رَئِجِر، زَن، زَمِيَر.

13-mashq. Quyidagi so'zlarni fors alifbosida yozing.

Asad, otubus, tond, parde, panbe, sobh, basar, karam, yalam, yermez.

14-mashq. Quyidagi so'zlarni lug'atdan toping va transkripsiyasiga qarab harakatlarini qo'yib chiqing.

اير، اجازه، احتياج، احمق، احوالبرسي، اسباب، استاد، استراحت، اشتها،
اكبر، امشب، اميد، بير، بد، برف، برنج، يز، بزرگ، بلبل، پوستش، پزشك، پر،
پشت، پل، پنجشنبه، ترجمه، ترش، نفس، هرم، حكيم، گلبرگ، گم کردن،
وسط.

Quyidagi so'z va iboralarni yod oling:

Yevropa - اروپا [<i>orupā</i>]	ruxsat - اجازه [<i>ejāze</i>]
ular - آنها [<i>ānhā</i>]	bugun - امروز [<i>emruz</i>]
u - آن [<i>ān</i>]	so'z - واژه [<i>vāže</i>]
bu - این [<i>in</i>]	davom - ادامه [<i>edāme</i>]
anor - انار [<i>anār</i>]	qaytadan - دوباره [<i>do bāre</i>]
suv - آب [<i>āb</i>]	juda, o'ta - بسيار [<i>besyār</i>]
bulut - ابر [<i>abr</i>]	ozod - آزاد [<i>āzād</i>]
un - آرد [<i>ārd</i>]	yana bir bor yozing - بنويسيد
kirsam maylimi? - اجازه است؟	[<i>do bāre benavisid</i>]
[<i>ejāze ast</i>]	tushundingizmi? - فهميدي؟
davom ettiring - ادامه بدهيد	[<i>fahmidid</i>]
[<i>edāme bedchid</i>]	tushundim - فهميدم [<i>fahmidam</i>]

Oltinchi mashg'ulot

Fors tilida "x" va "h" (خ، ح، ه) harflarining qo'llanilishi

Fors va o'zbek tillarida "x" va "h" harfi ishlatiladigan so'zlar ko'pincha mushtarak bo'lib, asosan, arab tilidan o'zlashgan.

O'zbek talabalari uchun, ayniqsa, Toshkent shevasida "x" bilan "h" harflarini ajratib olish qiyin kechadi.

Birinchi bosqichda "x" tovushi til orqa, qattiq talaffuzga ega ekanligini va "h" tovushi bo'g'izdan sirg'alib chiquvchi, yumshoq talaffuz qilinadigan tovush ekanligini bilish kifoya.

Arab tilida "h" tovushi ikkita harf "ه" (*hā-ye havvaz*) va "ح" (*ho-ye hutti*) bilan ifodalanib, talaffuzda farq qiladi. Fors tilida bu farq yo'qolgan va ikkalasi bir xilda talaffuz qilinadi.

Faqat tarixan arab tiliga taalluqli bo'lgan so'zlarda ularning asl shakli yozuvda saqlanib qolgan.

Fors tilida to'g'ri yozish uchun keyinchalik bu so'zlarning arabcha o'zaklarini yod olish ularning boblardagi hosilalarini bexato yozish imkoniyatini beradi.

Fors tilida qattiq "x" va yumshoq "h" tovushlarini o'zaro almashtirish qo'pol xatoga olib keladi, chunki so'zning mazmuni butunlay o'zgarib ketadi.

Forscha o'zakdan yasalgan so'zlarda mutlaq "ه" harfi ishlatiladi.

Arab tilidan kirib kelgan so'zlarning ko'pchiligini "ح" harfi tashkil qiladi.

15-mashq. Quyidagi so'zlarni o'qituvchi bilan birga talaffuz qiling.

a) *xāb, xub, xande, xabar, doxtar, soxan, sorx, xarāb, xārej, šuxi, talx, deraxt, xun, saxt, naxeyr, xorāk, taxte, xoršid, xāli, xāne;*

b) *xar-har, šāx-šāh, xam-ham, taxt-taht, kāx-kāh, maxsus-mahsus*

c) *xāhar, xāheš, sāhebxāne, mixāham, mixāhi, mixāhad, xunxāh, xālmāhi, haramxāne, harāmخور, halālخور.*

16-mashq. Quyidagi so'zlarni transkripsiya qiling.

دختر، خانه، درخت، تخته، کارخانه، نخیر، خریزه، هندوانه، خروس، خیلی،
خسته، خوب، خراب، اختیار، احتمال، هر، همیشه، هنوز، مهم، همراه، همخانه،

همت، تحسین، احسان، نجات، بهرام، ببودی، سخت، سهل، دل، رحم، زخمی،
ظاهر، سهراب، صحیح، فخر، قهر، ناهار، حاضر، خرم، محترم، احتیاج، خطر.

17-mashq. Quyidagi so'zlarni fors alifbosiga ko'chiring.

Harf, hesāb, houle, heyvān, rāh, xārej, xāle, xāmuš, xodā hāfez, xabar, xormā,

xābgāh, xāhar, xorāk, xošbaxti, xošhāl, xiyābān, dahr, hijdah, hadye, hafdah, hafte, hawāxāh, maxluq, xāheš, mihmān.

Quyidagi so'z va iboralarni yod oling:

yo'q - *نخیر* [*naxeyr*]

qiz - دختر [*doxtar*]

qovun - *خریزه* [*xarboze*]

uy - خانه [*xāne*]

tarvuz - *هندوانه* [*hendovāne*]

daraxt - درخت [*deraxt*]

xo'roz - *خروس* [*xorus*]

korxona - کارخانه [*kārxāne*]

taxta - *تخته* [*taxte*]

charchadingizmi? - خسته شدید?

juda - *خیلی* [*xeyli*]

[*xaste šodid*]

yaxshi - خوب [*xub*]

ha, charchadim - خسته شدم

marhamat, taxtaning oldiga chiqing

[*bale xaste šodam*]

- *befarmāyid* [بفرمائید پای تخته بیايد]

pāye taxte biyāyid

yo'q charchamadim -

taxtani arting - *تخته را پاک کنید* [*taxterā*

[*naxeyr xaste*

pāk konid]

našodam]

juda yaxshi - بسیار خوب، خیلی خوب

[*bebaxšid*] - ببخشید

[*xeyli xub, besyār xub*]

UCHINCHI DARS

ع (ayn) harfini yozish va o'qish qoidalari

ع (ayn) harfi arab tilida sirg'aluvchi o'ngach tovushini ifodalab, fors tilida o'z talaffuz xususiyatlarini saqlab qolmagan. Faqat aholining ba'zi tabaqalari talaffuzida arab tilidagi xususiyatlarini ilg'ab olish mumkin.

ع harfi faqat arab tilidan o'zlashgan so'zlar imlosida saqlangan bo'lib, fors tili va boshqa tillarga mansub so'zlarda uchramaydi.

a) ع (ayn) harfi so'z boshida undoshlardan oldin kelganda qisqa "a", "e", "o" tovushlarini ifodalaydi: mas: علاقه [alāqe] – qiziqish, علم [elm] – ilm, عمر [omr] – umr.

b) So'z o'rtasida ikkita undosh orasida kelganida cho'ziq "a", "e", "o" unlilar shaklida yoki ikkita qisqa unli shaklida talaffuz qilinadi: mas: تعليم [ta'lim] – ta'lim, معلم [moa'llem] – muallim, معمار [me'mār] – me'mor, بعد [bo'd] – masofa. Cho'ziq unlilardan keyin qisqa unli shaklida o'qiladi: masalan: ساعت [sāat] – soat, فاعل [fā'el] – harakatchan.

c) So'z oxirida undoshlardan keyin ع (ayn) harfi ajratish belgisi sifatida undoshdan so'ng yengil tin olish bilan ifodalanadi. mas: رفع [raf] – qaytarish, ربع [rob] – chorak, منع [man] – man qilish.

Cho'ziq unlilardan keyin so'z oxirida ع (ayn) harfi odatda talaffuz qilinmaydi. mas: شروع [soru] – boshlash, سريع [sari] – tez.

So'z boshida alif harfidan oldin kelsa cho'ziq "a" shaklida o'qiladi. و (vov) harfidan oldin diftong "ou" shaklida yoki cho'ziq "u" shaklida o'qiladi. ي (yāy) harfidan oldin kelsa diftong "ey"

shaklida yoki cho'ziq "i" shaklida talaffuz qilinadi. Mas: عاشق [āseq] – oshiq, عون [oun] – ko'mak, عود [ud] – ud daraxti, عيب [eyb] – ayb, عيسى [isā] – Iso.

d) So'z o'rtasida va oxirida ع (ayn va alif), عو (ayn va vov) va عي (ayn va ya) birikmasi kelsa undoshlardan so'ng ajratish belgisi qo'yiladi.

Masalan: مسمود [mas'ud] – baxtli, تبعد [tab'id] – badarg'a, المعى [af'i] – zaharli ilon, انعام [en'ām] – sovg'a.

e) (alif va ayn) shaklida kelsa cho'ziq "e" yoki "a" tovushini ifodalaydi. Mas: اعتبار [e'tebār] – e'tibor, اعطا [a'tā] –

1-mashq. Quyidagi fors va o'zbek tilidagi "ع" (ayn) harfi mavjud so'zlarning talaffuziga e'tibor bering.

alohida - [alāhedde] عليحه

uzr - [o'zr] علر

umr - [omr] عمر

Iroq - [arāq] عراق

umumiy - [omumi] عمومي

aziz - [aziz] عزيز

udda - [ohde] عهده

asr - [asr] عصر

hayit - [eyd] عيد

aloqa - [alāye] علاه

oynak - [eynak] عيناك

alamat - [alāmat] علامت

sho'ba – [ʃo'be] شعبه
 ilm - ['elm] علم
 she'r - [ʃe'r] شعر
 odat - [ā'dat] عادت
 fe'l - [fe'l] فعل
 odil - [ā'del] عادل
 sayi harakat - [sa'y] سعی
 ud - [ʊd] עוד
 da'vat - [da'vat] دعوت
 avrat - [ourat] عورت
 in'om - [en'am] انعام
 taajjub - [ta'ajjub] تعجب
 mas'ud – [mas'ud] مسعود
 ta'rif - [ta'rif] تعريف
 e'tiqod - [e'teyād] اعتقاد
 ta'til – [ta'til] تعطيل
 e'timod - [e'temād] اعتماد
 jam - [jam'] جمع
 a'lo hazrat - [a'lā hazrat] اعلیٰ حضرت
 man - [man'] منع
 a'mol - [a'māl] اعمال
 tab - [tab] طبع

2-mashq. Quyidagi so'zlarni arab alifbosiga ko'chiring.
 'oyāb, na'lbeke, 'asr, ra'd, sā'at, šoru', ma'ni, ta'rif, ta'ne,
 tam'e, 'omr, ā'jel, 'esmat, e'terāf, e'teyād, i'sā, ā'ref, ā'lem, ma'ruf,
 ma'āl, ma'mul, a'lā, tolu'.

Quyidagi so'zlarni yod oling:

likopcha - [na'lbeke] نعلبكي
 burgut - ['oyāb] عقاب
 lavlagi - [čoyondar] چغندر
 zog',qarg'a - [zāy] زاغ
 sharq - [šary] شرق
 limon - [limu] ليمو
 g'arb - [yarb] غرب
 1) tovuq; 2) qush - [mory] مرغ
 g'oz - [yāz] غاز
 1) qog'oz; 2) xat - [kāyaz] کاغذ
 1) asr(kechki payt); 2) davr, asr - ['asr] عصر
 yashin - [ra'd] رعد
 soat - [sā'at] ساعة
 boshlanish - [šoru] شروع
 apelsin - [portoyāl] پرتقال
 mandarin - [nārangī] نارنگي

این عبارات را یاد بگیرید

اول بنویسید بعد بخوانید [avval benevisid ba'd bexānid] - Avval yozing, keyin o'qing.

شما درست تلفظ می کنید [šomā dorost talaffuz mikonid] - Siz to'g'ri talaffuz qilyapsiz.

مانع نشوید [māne'našavid] - Xalaqit bermang.

بنویس، بنویس، آخر می شوی خوشنویس [Benevis, benevis, āxer mišavi xošnevis] - Ko'p mashq qilgan xushxat bo'lur.

TO'RTINCHI DARS

Ba'zi birga kelgan harf birikmalarining o'qilish qoidalarini

1. Fors tilida ū harfidan keyin ب harfi kelsa, bunday birikma "mī" shaklida o'qiladi. Mas: [šambe] شنبه yozilishi "šanbe", [gombad] گنبد yozilishda "gonbad" va sh.o'.

2. birikmasi ba'zi so'zlarda "xā" shaklida talaffuz qilinadi. Mas: [Xārazm] خوارزم va sh.o'. Lekin har doim shunday talaffuz qilinmaydi. Mas: [xavās] خواص o'qiladi, [xās] o'qilmaydi.

3. birikmasi ba'zi bir forscha so'zlarda "x" shaklida o'qiladi, ya'ni "v" harfi tushirib qoldiriladi. Mas: [xiš] خویش - o'z shaklida, [xiš] خویشi - qarindoshlik shaklida talaffuz qilinadi. Lekin har doim emas. Mas: [xuy] خوي - fe'l-atvorda "v", "u" shaklida o'qiladi.

4. Ba'zi fors so'zlarida o'rtada kelgan "v" cho'ziq "u" shaklida emas, qisqa "o" shaklida talaffuz qilinadi. Mas: [xod] خود - o'zi; agar [xud] talaffuz qilinsa uning ma'nosi o'zgarib, "dubulg'a" ma'nosini ifodalaydi. [xorāk] خوراک - ovqat, yemish va sh. o'.

5. Ikki cho'ziq unli ketma-ket kelganda ularning orasida "y" tovushi paydo bo'ladi. Mas: [guyā] گویا - gapiruvchi, [pāye] پایه - poya, [biyā] بیا - kel va sh. o'x. holatlarda.

1-mashq. Quyidagi so'zlarni transkripsiyada bering.

(ا) تېل، گنبد، پنبه، يکشنبه، تېك، سنبه.

(ب) خواهش، خواروبار، خواندن، خواب، خواهر.

ج) خویش، خویشا وندي، خویشن، خویشیگری.

د) مایه، بیابان، خیابان، سیاه، پایان، میان.

ه) طبقه، نخته، شنبه، کتابخانه، نامه، کارخانه، کوزه، پنجره گریه، میوه،

جمعه، تشنه، گذشته، منبع، شکنجه.

2-mashq. Quyida berilgan so'zlarni arab-fors imlosiga ko'chiring.

Panjare, mive, kuze, ketabxāne, nāme, taxte, šambe, gorosne, to, pālto, rādio, kārxane, gorbe, muze.

Yod oling:

intilish سعي [say']	xat - نامه [nāme]
bino - عمارت [emārat]	taroq - شاه [šāne]
yelka - شانه [šāne]	shoir - شاعر [šāer]
bodring - خیار [xiyār]	ko'cha - خیابان [xiyābān]
piyoz - پياز [piyāz]	she'r - شعر [še'r]
kutubxona - کتابخانه [ketābxāne]	tor ko'cha - کوچه [kuče]
bunday - اینطور [intour]	bilim - دانش [dāneš]
opa-singil - خواهر [xāhar];	suhbat - صحبت [sohbat]

Eslab qoling:

Shovqin qilmang - سروصدا نکنید [sar-o sedā nakonid]

کوشش کنید مانند استاد بنویسید - O'qituvchiday yozishga harakat qiling [kušeš konid mānand-e ostād benevisid].

BESHINCHI DARS

Fors – arab yozuvida ishlatiladigan ba'zi harakatlar

Yuqorida ko'rsatib o'tganimizdek, fors-arab yozuvida qisqa unlilar harakatlar bilan ifodalanadi. Harakatlar—bu harflarning ustiga yoki tagiga qo'yiladigan belgilar bo'lib, muayyan bir vazifani bajaradi.

a) Satr ustiga qo'yiladigan “ ” belgisi “tashdid” deb nomlanadi va ikkilik harflarni ifodalaydi. Mas: مدت [moddat]- muddat; در [dorr]-dur; حد [hadd]-chegara va sh.o'.

b) Fors tilida qo'llaniladigan ba'zi arab o'zlashmalarida “ ” belgisi oxirgi alifdan so'ng qo'yilib, “tanvin” deb ataladi va [an] deb o'qiladi. Mas: رسماً [rasman]- rasman, شخصاً [šaxsan]-shaxsan.

Bunday so'zlar o'zbek tilida ham uchraydi.

c) Asosan so'z boshida va ba'zan so'z o'rtasida qo'llaniladigan “ ” belgisi “madda” deb ataladi va cho'ziq “ā” tovushini ifodalaydi. Mas: جلال [teātr]-teatr, آبل [āb]-suv, آمدن [āmadan]-kelmoq, تأثر [teātr]-teatr, مآب [jalālatmaāb]- janobi oliy;

d) “hamze” deb ataluvchi “ء” belgisi arab tilidan o'zlashgan ba'zi so'zlarda uchraydi va, asosan, unli harflarning cho'ziq talaffuzi yoki ayirish belgisi vazifasini bajaradi. Mas: تاريخ [tā'rix]- tarix, تأخير [ta'hir]-kechikish, رئيس [ra'is]-rais, مسئول [mas'ul]-mas'ul va h.k. So'z boshida va so'z oxirida kelgan “hamza” belgisi ko'pincha tushirib qoldiriladi. Mas: امر [amr] - buyruq yoki جزء [joz] - bo'lak so'zlarida. “Hamza” harakati ba'zan forscha so'zlarda qo'llanilib, hozirgi fors imlosida ularni “ى” harfi bilan almashtirish tavsiya qilinadi. Mas: پايین [pāyin]-qu'yi va گويي [guyi]- go'yo shaklida qo'llash to'g'ri bo'ladi.

1-mashq. Quyidagi so'zlarni o'qing va transkripsiya shaklida ko'chiring.

ا- بچه، خط، اول، سر، حمام، نقاش، بنا، حس، حق، شدت.

ب- کاملاً، ظاهراً، حتماً، مخصوصاً، غالباً.

ج- مامول، رؤسا، مسئول، مسئولیت، مامون، جزئی.

2-mashq. Arab-fors yozuviga ko'chiring.

Avval, dovnom, sevvom, nayyāš, bannā, pāiz, āine, miāyi, miguyi, bayyāl, horriyat, makkār, jabbār, nazzāre.

Yod oling:

qayerda? - [kojā] کجا	kecha - [diruz] دیروز
oyna - [āyine] آینه	qish - [zemestān] زمستان
butunlay - [kāmelan] کاملاً	o'tgan kuni - [pariruz] پرویز
muzey - [muze] موزه	rassom - [naryyāš] نقاش
choy - [čāyi] چای	bu yerda - [injā] اینجا
uyqu - [xāb] خواب	harbiy - [nezāmi] نظامی
kuz - [pāyiz] پاییز	u yerda - [ānjā] آنجا
bugun - [emruz] امروز	maydon - [meydān] میدان
yoziq - [tābestān] تابستان	xat - [nāme] نامه

IKKINCHI QISM

BIRINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Ot kesimli sodda yig'iq gaplar

Kesimi fe'ldan boshqa so'z turkumida ifodalangan gaplar ot kesimli sodda yig'iq gaplar deyiladi. Ot kesimli gaplarni hosil qilishda avval ega, so'ng ot kesim yoziladi.

Ot kesimdan so'ng bog'lama *ast* [ast] keladi. Demak, ot kesim ikki qismdan iborat bo'ladi, ot qism+ bog'lama *ast* [ast]. Masalan: *Ahmad šāgerd ast* [Ahmad šāgerd ast]. Mazkur jumlada *Ahmad* - ega, *šāgerd ast* - ot kesim. Ot kesim *shāgerd* va *ast* bog'lamasining birikmasidan tashkil topgan.

Kesim bog'lamasi *o'zidan oldingi so'zga qo'shib o'qiladi*, ya'ni ot kesimning ot qismi bilan bog'lama orasiga pauza qo'yilmaydi. Ot kesimli gaplarning o'qilishida egadan so'ng pauza qo'yiladi va gapning asosiy urg'usi ot kesimning oxirgi bo'g'iniga tushadi. *Ahmad šāgerdast* [Ahmad šāgerdast] - Ahmad tolibdir kabi.

Ot kesimli sodda gaplarning bo'lishsiz shakli (inkor formasi)ni yasash uchun *na* [na] inkor yuklamasini kesim bog'lamasiga qo'shish orqali hosil qilingan *nist* [nist] shaklidan foydalaniladi. *Na+ ast* → *nist*. Demak, *Ahmad tolib emas* jumlasini quyidagi ko'rinishga ega bo'ladi: *Ahmad šāgerd nist* [Ahmad šāgerd nist].

Mazkur jumlaning talaffuz tarzi uning bo'lishli shaklidan farq qiladi. Ya'ni bog'lamaning inkor formasi ot kesimga qo'shib o'qilmasligi mumkin.

Masalan: *Akram danešju nist* [Akram danešju nist] - Akram talaba emas. *Leylā kārgar nist* [Leylā kārgar nist] - Laylo ishchi emas.

Ko'rsatish olmoshlari

Fors tilida ikkita ko'rsatish olmoshi mavjud:

[in]-bu. Yaqindagi predmet yoki shaxsni ko'rsatish uchun ishlatiladi. *[ān]-u*, uzoqdagi predmet yoki shaxsni ko'rsatish uchun ishlatiladi. Bu olmoshlar ot kesimli gaplarda ega vazifasida kelishlari mumkin : *[ān]* آن دفتر است *[in ketāb ast]*-bu kitobdir. این کتاب است : mumkin *[daftar ast]* – u daftardir.

Yuqoridagi gapda آن- ega, دفتر است ot-kesim vazifasida kelgan.

آن va این olmoshlari ayrim otlarga nisbatan aniqlovchi vazifasida kelishi mumkin. Bunda olmosh (این آن) o'zi aniqlab kelayotgan ot oldidan keladi va o'sha ot bilan qo'shib o'qiladi hamda bitishuvli birikma hosil qiladi. *[ān bache]*-u bola.

آن مرد *[in xāne]*-bu uy, این خاله *[in doxtar]*-bu qiz, این دختر *[mard]*-u kishi.

Eslatma: bog'lamasi o'zbek tilidagi "dir" qo'shimchasiga to'g'ri keladi. O'zbek tilida sodda gaplarda – "dir" qo'shimchasi tushib qolishi mumkin, lekin fors tilida bog'lama tushib qolmaydi.

1-mashq. O'qing va tarjima qiling.

آن چراغ است. چراغ روشن است. شب دراز و تاریک است. روز روشن است. این درخت سبز است. آن درخت سبز نیست. آن سنگ سرخ است. سعادت کارگر است. گرگ بزرگ است. آن گرگ کوچک نیست. آن گل زرد است. این گل زرد نیست سرخ است. سعادت کارگر نیست. پزشک

است. آن زن پزشک نیست معلم است. دیوار سفید است و در هم سفید است. این کتاب بد نیست خوب است.

2-mashq. Quyidagi gaplarni fors tiliga tarjima qiling:

Bu xonadir. Bu xona yorug' va katta. Bu kitob yomon emas, yaxshidir. Nasrin o'g'il bola emas, qiz boladir. Bu daraxt yashildir. U tosh qizildir. Saodat ishchi emas, shifokordir. Bu gul sariq emas, qizildir. Devor oqdir va eshik ham oqdir. Bu kishi ishchidir. Bu ishchi yaxshidir. Bu bino katta va balanddir. U bino baland emas. U bo'ri kichkina emas, kattadir.

Ikkinchi mashg'ulot

So'roq gaplarning yasalishi

Fors tilida ot kesimli sodda gaplarga savol tuzish uchun turli usullardan foydalaniladi.

1. Intonatsiya orqali;
2. *چه* va *که* so'roq olmoshlari orqali;
3. So'roq yuklamalari orqali;
4. So'roq olmoshlari va so'roq so'zlari orqali.

که [ke] va *چه [che]* so'roq olmoshlari

Fors tilida *که [ke]* kim? *چه [che]* nima? deyiladi. *که-so'roq* olmoshi inson uchun, *چه* so'roq olmoshi jonli, jonsiz predmetlar uchun ishlatiladi. Bu so'roq olmoshlari *ast* bog'lamasiga qo'shilib, quyidagi shakl hosil qiladi.

Ki+ast=kist? - kim? [dir] کیست = کی + است

Ce+ast=cist? - nima? [dir] چیست = چه + است

3-mashq. O'qing va tarjima qiling.

این سیب سرخ است؟ آن کیست؟ آن مهندس است. این دانشیار است.
سیب سرخ انگور سبز است. این کتاب است. آن دفتر است. نان گرم است.
این غذا خوشمزه است. آن غذا خوشمزه نیست. آن مرد جوان نیست پیر است.
دیوار سفید نیست، آبی است. کتاب بد نیست کتاب خوب است.

این کیست؟ این نانوايي است. این زن کیست؟ آن زن کیست؟ آن مرد
کیست؟ این کیست؟ این کارگر است. آن زن بافنده است. این چیست؟ این
کتاب است. آن چیست؟ آن اسب است و این سگ است. سگ بزرگ
نیست. اسب بزرگ است؟ آن چیست؟ آن میز است. این چیست؟ این در
است و آن دیوار است.

4-mashq. Quyida berilgan savollardagi nuqtalar o'rmini tegishli
so'roq so'zlari bilan to'ldiring.

این مرد نالوا است. این مرد.....؟

این زن بافنده است. این زن.....؟

آن اسب است. آن.....؟

آن سگ است. آن.....؟

این زن است. این.....؟

آن دیوار است. آن.....؟

Intonatsiya (Ohang)

Ma'lumki, darak gaplarda gap ohangi baland tovushda boshlanib
past tovushda tugaydi, ya'ni gapning boshi kuchliroq, oxiri
kuchsizroq talaffuz etiladi. Darak gapning ohangini o'zgartirish yo'li
bilan so'roq gap hosil qilish mumkin. Buning uchun gapning bosh
qismi past tovushda boshlab, oxiri baland tovushda talaffuz qilinadi.
Masalan:

[mā āšnā hastim]- Biz tanishmizmi? (So'roq gap)
ما آشنا هستیم؟

[mā āšnā hastim]- Biz tanishmiz. (Darak gap)
ما آشنا هستیم.

So'roq so'zlarisiz yasalgan so'roq gaplarning talaffuzi
quyidagicha ko'rinishga ega; avval ton-ohang ot kesimning urg'uli
bo'g'inigacha ko'tariladi, so'ng ohang biroz pasayib yana oxirgi
ko'tarilgan sathiga qaytadi.

Mā āshnā hastim?

5-mashq. Quyidagi darak gaplardan intonatsiya yordamida
so'roq gaplar tuzing.

آن نمک است. این نمکدان است. این کودک اکرم است. آن سوزن است.

سوزن کوچک است. آن سیفی است. سیفی بزرگ است. آن مرد معلم است.

این معلم خوب است. این میوه شیرین نیست. آن آب سرد نیست. هوا خوب
نیست.

6-mashq. Quyidagi jummalarni tinglang, takrorlang va
daftaringizga yozing.

In keāb ast. In divār boland ast? Ān keāb xub ast? Ān mive širin
nist. Havā xub nist? Āb sard nist. Akram bā huš ast? In miz siyāh
ast? In daftar sefid ast? Ān daftar kasif nist?

1. آیا [āyā], مگر [magar] so'roq yuklamalari orqali so'roq
gaplarning yasalişi.

Fors tilida آیا [āyā] va مگر [magar] so'roq yuklamalari orqali ham
so'roq gaplar yasaladi. Bu yuklamalar gapning boshida turadi va
o'zbek tilidagi -mi so'roq yuklamasiga mos keladi.

[āyā in mard ostād ast] Bu kishi
o'qituvchimi?

[āyā ān golābi ābdār ast] U nok sersuvmi?

مگر [magar] yuklamasi so'roq gapda ifodalangan fikrga nisbatan gumon, ikkilanish ma'nolari bildirilganda ishlatiladi.

[magar in mard ostād ast?] Bu kishi mگر این مرد استاد است؟ o'qituvchimi? (Nahotki bu kishi o'qituvchi bo'lsa?)

2. So'roq so'zlari orqali so'roq gaplarning yasalishi.

Fors tilida so'roq gaplar so'roq ma'nosini bildiruvchi چطور [četour] کدام [kojā], کجا [čerang] چه رنگ [čekāre], چکاره [četour], [kodām], چند [čand], چرا + چه را [čerā] kabi so'roq olmoshlari yordamida ham yasalishi mumkin.

چطور [četour]- qanday, qanaqa ma'nolarini bildirib, biror shaxsning holi-ahvoli, kayfiyatini, predmet yoki hodisalarning holatini, shakl-qiyofasini, yaxshi, yomonligini bilish uchun ishlatiladigan so'roq so'zdir. Masalan:

[in xāne četour ast?] Bu xona qanday? این خانه چطور است؟

[in xāne bozorg ast?] Bu xona kattadir. این خانه بزرگ است

[in angur četour ast?] Bu uzum qanaqa? این انگور چطور است؟

[in angur torsh ast?] Bu uzum nordon. این انگور ترش است

[ahvāle ān dōxtar četour ast?] U qizning ahvoli qanday? احوال آن دختر چطور است؟

[ahvāle ān doxtār xub ast?] U qizning ahvoli yaxshidir. احوال آن دختر خوب است

3. چکاره [čekāre] biror shaxsning kasbi-korini, kim bo'lib ishlashini bilish uchun ishlatiladigan so'roq so'zdir. Masalan:

[ān mard čekāre ast?] U kishi nima ish qiladi? U kishi kim? آن مرد چکاره است؟

[ān mard ostād ast?] U kishi o'qituvchidir. آن مرد استاد است.

[Fātme čekāre ast?] Fotimaning kasbi nima? فاطمه چکاره است؟

[Fātme bāfande ast?] Fotima to'quvchidir. فاطمه بافنده است

4. چه رنگ [čerang] predmetning qaysi rangda ekanligini bilish uchun ishlatiladi.

[pambe čerang ast?] Paxta qaysi rangda? پنبه چه رنگ است؟

[pambe sefid ast?] Paxta oqdir. پنبه سفید است

[in pārče čerang ast?] Bu mato qaysi rangda? این پارچه چه رنگ است؟

[in pārče siyāh ast?] Bu mato qora rangdadir. این پارچه سیاه است

5. کجا [kojā] so'roq olmoshi qaerda?, qaerga?, qaer? ma'nolarini bildirib, predmet yoki shaxslarning yo'nalishi yoki uning o'rnini bilish uchun ishlatiladi.

[dānešgāh kojā ast?] - Universitet qaerda? دانشگاه کجا است؟

[Ahmad kojāst?] - Ahmad qaerda? احمد کجا است؟

[injā kojā(a)st?] - Bu yer qayer? اینجا کجا است

7-mashq. O'qing va tarjima qiling.

این خانه است. این استاد است، آن شاگرد است. این تخته است، آن گنج است. این خانه بزرگ و روشن است. استاد اینجا است. آن شاگرد باسواد است. این میز نیست. مگر این میز نیست؟ آیا آن شاگرد باسواد است؟ آیا درخت سبز است؟ مگر این سیب آبدار است؟ این دوشیزه چکاره است؟ این دوشیزه پزشک است؟ آن خانم چکاره است؟ آن خانم نقاش است. سعادت چکاره است؟ سعادت بافنده است. این روزنامه چطور است؟ این روزنامه خوب است. آن کتاب چطور است؟ تخته چه رنگ است؟ تخته سیاه است. این

مگر [magar] yuklamasi so'roq gapda ifodalangan fikrga nisbatan gumon, ikkilanish ma'nolari bildirilganda ishlatiladi.

[magar in mard ostād ast?] Bu kishi mگر این مرد استاد است؟ o'qituvchimi? (Nahotki bu kishi o'qituvchi bo'lsa?)

2. So'roq so'zlari orqali so'roq gaplarning yasalishi.

Fors tilida so'roq gaplar so'roq ma'nosini bildiruvchi چطور کدام, کجا [kojā], چه رنگ [čerang] so'zlari چکاره [čekāre], [četour], [kodām], [čand] چند, چرا + چه را [čerā] kabi so'roq olmoshlari yordamida ham yasalishi mumkin.

چطور [četour]- qanday, qanaqa ma'nolarini bildirib, biror shaxsning holi-ahvoli, kayfiyatini, predmet yoki hodisalarning holatini, shakl-qiyo-fasini, yaxshi, yomonligini bilish uchun ishlatiladigan so'roq so'zdir. Masalan:

[in xāne četour ast?] Bu xona qanday? این خانه چطور است؟

[in xāne bozorg ast] Bu xona kattadir. این خانه بزرگ است

[in angur četour ast] Bu uzum qanaqa? این انگور چطور است؟

[in angur torsh ast] Bu uzum nordon. این انگور ترش است

[ahvāle ān dōxtar četour ast] U qizning ahvoli qanday? احوال آن دختر چطور است؟

[ahvāle ān doxtār xub ast] U qizning ahvoli yaxshidir. احوال آن دختر خوب است

3. چکاره [čekāre] biror shaxsning kasbi-korini, kim bo'lib ishlashini bilish uchun ishlatiladigan so'roq so'zdir. Masalan:

[ān mard čekāre ast] U kishi nima ish qiladi? U kishi kim? آن مرد چکاره است؟

[ān mard ostād ast] U kishi o'qituvchidir. آن مرد استاد است.

[Fātme čekāre ast] Fotimaning kasbi nima? فاطمه چکاره است؟

[Fātme bāfande ast] Fotima to'quvchidir. فاطمه بافنده است

4. چه رنگ [čerang] predmetning qaysi rangda ekanligini bilish uchun ishlatiladi.

[pambe čerang ast?] Paxta qaysi rangda? پنبه چه رنگ است؟

[pambe sefid ast] Paxta oqdir. پنبه سفید است

[in pārče čerang ast] Bu mato qaysi rangda? این پارچه چه رنگ است؟

[in pārče siyāh ast] Bu mato qora rangdadir. این پارچه سیاه است

5. کجا [kojā] so'roq olmoshi qacda?, qacrga?, qacr? ma'nolarini bildirib, predmet yoki shaxslarning yo'nalishi yoki uning o'rnini bilish uchun ishlatiladi.

[dānešgāh kojā ast?] - Universtitet qacda? دانشگاه کجا است؟

[Ahmad kojāst] - Ahmad qacda? احمد کجا است؟

[injā kojā(a)st] - Bu yer qayer? اینجا کجا است

7-mashq. O'qing va tarjima qiling.

این خانه است. این استاد است، آن شاگرد است. این تخته است، آن گج است. این خانه بزرگ و روشن است. استاد اینجا است. آن شاگرد باسواد است. این میز نیست. مگر این میز نیست؟ آیا آن شاگرد باسواد است؟ آیا درخت سبز است؟ مگر این سیب آبدار است؟ این دوشیزه چکاره است؟ این دوشیزه یز شک است؟ آن خانم چکاره است؟ آن خانم نقاش است. سعادت چکاره است؟ سعادت بافنده است. این روزنامه چطور است؟ این روزنامه خوب است. آن کتاب چطور است؟ تخته چه رنگ است؟ تخته سیاه است. این

چیست؟ این کلم است. آن چیست؟ آن کدو است. این کیست؟ این خانم ایرانی است؟ آن آقا کیست؟ آن آقا احمد یزدی است.

8-mashq. Quyida berilgan so'zlardan ot kesimli sodda yig'iq gaplar: a) bo'lishli gap, b) inkor gap, c) ohang yordamida so'roq gaplar, d) **مگر**, **آیا** yuklmalari bilan so'roq gaplar tuzing.

Ega	Ot kesim
In	sib
Sib	torʻ
Ān	ruznāme xub
Ruznāme	Fātme
In zan	pezešk
Fātme	boland
In divār	jāleb
In ketāb	qašang
ān xiyābān	

9-mashq. Berilgan savollarga bo'lishli yoki inkor shaklda javoblar bering.

آیا این در سفید است؟	آیا این مرد نقاش است؟
مگر این مداد سرخ است؟	مگر آن خانم پزشک است؟
آن گل چه رنگ است؟	این برگ چه رنگ است؟
این آقا چکاره است؟	این بانو چکاره است؟
این سگ چطور است؟	این اسب چطور است؟

10-mashq. Quyidagi jumalalarda berilgan savollarni tegishli so'roq so'zlar bilan to'ldiring.

این دیوار است. این...؟ این دختر است. این...؟ این پنجره است. پنجره...؟ آن مرد تاجر است؟ آن مرد...؟ این بچه خوب است. این بچه...؟ این در سفید است. این در...؟ این کاغذ زرد است. این کاغذ...؟ اینجا

دانشکده است. اینجا...؟ آن درخت بلند است. آن درخت...؟ این درخت پست است. این درخت...؟

11-mashq. Gaplarni fors tiliga tarjima qiling.

Bu daftar. Daftar oqdir. U daftar oq emas. U daftar ham oq emasmi? Bu olma qizildir. U olma qaysi rangda? Bu olma shirin emas, u olma shirindir. Bu nok qanaqa? Bu nok shiralidir. Bu ayol kim? Bu ayol dehqondir. Bu kishi kim? Bu kishi ishchidir. U kishi ishchi emas, o'qituvchidir.

Bu fil qanaqa? Bu fil katta. Bu ot qanaqa? Bu ot katta emas. Bu mushuk qorami? Bu itmi?

بله [bale] va **نخیر** [naxeyr] so'zlari

So'roq gaplarga beriladigan javoblar ijobiy yoki inkor shaklda bo'lishi mumkin. Agar savolga ijobiy javob berilsa, jumla boshiga tasdiq ma'nosini bildiruvchi **بله** [bale] so'zi qo'yiladi. **بله** [bale] so'zi o'zbek tilida "ha" degan ma'noni bildiradi.

[āyā in medād ast] Bu qalammi?

[bale, in medād ast] Ha, bu qalam

[magar in doxtar šāgerd ast?] Bu qiz o'quvchimi?

[bale in doxtar šāgerd ast] Ha, bu qiz o'quvchidir

Agar savolga inkor javobi berilsa, jumla boshiga "yo'q" ma'nosini anglatuvchi **نخیر** [naxeyr] so'zi qo'yiladi va gapning kesimi inkor shaklda bo'ladi.

[āyā in medād ast?] Bu qalammi?

[naxeyr in medād nist] Yo'q, bu qalam emas

[āyā in doxtar šāgerd ast?] Bu qiz o'quvchimi?

نخیر این دختر شاگرد نیست [naxeyr in doxtar šāgerd nist] Yo'q bu qiz o'quvchi emas.

مگر خانه بزرگ است؟ [magar xāne bozorg ast?] Bu uy kattami?

نخیر این خانه بزرگ نیست کوچک است [naxeyr in xāne bozorg nist kuček ast] Yo'q bu uy katta emas, kichikdir.

نخیر [naxeyr] so'zlari gapning boshqa bo'laklari bilan grammatik aloqada bo'lmaydi va talaffuzda bu so'zlardan so'ng kichik pauza qo'yiladi.

Uchinchi mashg'ulot

هست [hast] bog'lamsi va uning to'liq shakli

Ot kesimli gaplar ma'lum bir shaxs va songa oid bo'lsa, kesimlik bog'lamsi o'sha shaxs va songa mos ravishda o'zgaradi.

Kesimlik bog'lamsining bunday holatlarda ishlatilishi uchun ikki xil – to'liq va qisqa shakli mavjud.

Bog'lamaning to'liq shakli هست [hast] ko'rinishiga ega. Uning qisqa shakli esa ko'proq og'zaki nutqda ishlatiladi.

Ot kesimning shaxs va sonda turlanishini o'rganish uchun kishilik olmoshlarini bilishimiz zarur.

Kishilik olmoshlari

Birlik	Ko'plik
من [man] - men	ما [mā] - biz
تو [to] - sen	شما [šomā] - siz
او / وې [u], [vey] - u	آنها / ایشان [ānha] - ular

Uchinchi shaxs birlikda او - u olmoshi bilan bir qatorda uning sinonimi وې [vey] ham ishlatiladi va u ko'proq kitobiy uslubga

xosdir. Shuningdek, III shaxs ko'plik uchun آنها [ānha]dan tashqari unga sinonim bo'lib, ایشان [išān]- ular varianti ham mavjuddir.

هست [hast] bog'lamsining tuslanishi

Agar ot kesimli sodda gaplarning egasi ma'lum bir shaxsni bildirsa, ot kesim o'sha shaxsga mutanosib ravishda shaxs va sonda o'zgaradi. Faqat III shaxs birlik bundan mustasno bo'lib, hech qanday o'zgarishsiz bog'lama است ning o'zi qolaveradi, ya'ni است bog'lamsi III shaxs birlikdagi ega bilan mos keladi;

احمد شاگرد است [Ahmad šāgerd ast] - Ahmad tolibdir.

او شاگرد است [u šāgerd ast] - U tolibdir.

Qolgan shaxs va songa tegishli bo'lgan ega uchun ot kesim quyidagicha yasaladi: Buning uchun "ast" bog'lamsining to'liq ko'rinishi, ya'ni هست [hāst] shakliga shaxs va son qo'shimchalari qo'shiladi.

Bog'lamaning qisqa shakli

	Birlik	Ko'plik
I shaxs	م [am]	یم [im]
II shaxs	ی [i]	ید [id]
III shaxs	است [ast]	ند [and]

هست bog'lamsining qisqa shakli ot kesimga bevosita qo'shiladi va urg'u qabul qilmaydi. O'qilayotganda ham ot kesimga qo'shib o'qiladi. Masalan:

من پزشکم [man pezeškam]

ما پزشکیم [mā pezeškim]

تو پزشکی [to pezeški]

شما پزشکی [šomā pezeškid]

[*u pezeškast*] او پزשك است [*ānhā pezeškand*] آنها پزشكند

Bog'lamaning to'liq shaklining tuslanishi

Birlik	Ko'plik
I shaxs هستم [<i>hastam</i>]	I shaxs هستیم [<i>hastim</i>]
II shaxs هستی [<i>hasti</i>]	II shaxs هستید [<i>hastid</i>]
III shaxs هست [<i>has</i>]	III shaxs هستند [<i>hastand</i>]

Bog'lamaning to'liq shakli uning qisqa shakli bilan bir xil sintaktik funktsiyalarni bajaradi. Qiyoslang:

[*man pezešk*] من پزشك هستم = [*man pezeškam*] من پزشك
[*hastam*],

[*to pezešk hasti*] تو پزشك هستی = [*to pezeški*] تو پزشكى

[*u pezešk ast*] او پزشك است = [*u pezešk ast*] او پزشك است

[*mā pezešk hastim*] ما پزشك هستیم = [*mā pezeškim*] ما پزشكىم

[*šomā pezešk hastid*] شما پزشك هستید = [*šomā pezeškid*] شما پزشكىد

[*ānhā pezešk*] آنها پزشك هستند = [*ānhā pezeškand*] آنها پزشكند
[*hastand*].

Yuqorida ko'rinib turganidek, III shaxs birlikda har ikkala holat bir xildir.

[*kist*], چيست, [*čist*], نيست [*nist*] ning tuslanishi

Turli shaxs va sondagi ot kesimli sodda gaplarning bo'lishsiz shakli bog'lamaning inkor formasi "nist"ga bog'lamaning qisqa shaklini qo'shish orqali yasaladi. III shaxs birlik odatdagidek qo'shimcha qabul qilmay "nist"ligicha qolaveradi.

Birlik

[*nistam*] نيستم

[*nisti*] نيستی

[*nist*] نيست

Ko'plik

[*nistim*] نيستيم

[*nistid*] نيستيد

[*nistand*] نيستند

[*man nayyāš nistam*]- Men rassom emasman. من نقاش نيستم

[*to nayyāš nisti*]- Sen rassom emassan. تو نقاش نيستی

[*u nayyāš nist*]- U rassom emas. او نقاش نيست

[*mā nayyāš nistim*]- Biz rassom emasmiz. ما نقاش نيستيم

[*šomā nayyāš nistid*] - Sizlar naqqosh emassiz. شما نقاش نيستيد

[*ānhā nayyāš nistand*]- Ular rassom emaslar. آنها نقاش نيستند

[*ki*] so'roq olmoshi bilan birikishi bog'lamasining [*ast*] است natijasida yasalgan kist [*kist*] birikmasi ham xuddi "nist" kabi turlanadi.

[<i>kistam</i>] kimman	چيستم [<i>čistam</i>] nimaman
[<i>kisti</i>] kimsan	چيستی [<i>čisti</i>] nimasan
[<i>kist</i>] (u) kim	چيست [<i>čist</i>] (u) nima
[<i>kistim</i>] kimmiz	چيستيم [<i>čistim</i>] nimamiz
[<i>kistid</i>] kimsiz	چيستيد [<i>čistid</i>] nimasiz
[<i>kistand</i>] (ular) kimlar	چيستند [<i>čistand</i>] (ular) nimalar

12-mashq. O'qing va tarjima qiling.

تو كيستی؟ من بازرگانم. آن مرد كيست؟ آن مرد هم بازرگان است. اين زن فروشنده است. ما كارگریم. آنها دانشيارند. آیا شما هم دانشياريد؟ بلي ما

هم دانشياريم. من دهقانم. تو دهقاني. او دهقان نېست. مگر آن روزنامه است؟
 نخير آن روزنامه نېست، مجله است. آيا شما شاعر هستيد؟ آيا آنها استاد هستند؟
 من شاگرد نېستم، آموزگارم. تو كارگر نېستي، دهقاني. او دهقان نېست.
 كارگر است. ما نويسنده هستيم. شما دانشيار هستيد. آنها سلماني هستند. مگر
 تو سلماني نېستي؟ نخير من سلماني نېستم. آيا ما فروشنده هستيم، بلي ما
 فروشنده هستيم، بافنده نېستيم.

13-mashq. Quyida berilgan so'zlardan bo'lishli, bo'lishsiz darak gaplar va so'roq gaplar yasang.

Ega	Kesimning ot qismi
Man	Saādat
To	Akram
U	Musā
Mā	Dānešyār
Šomā	Salmāni
Ānhā	Irāni

14-mashq. Savollarga berilgan javoblarni to'ldiring.

آيا من ازبكم؟ بلي من ازبك.... آيا تو سمرقندي هستي؟ نخير من
 سمرقندي.... تاشكندی.... ما كيستم؟ ما بازرگان.... شما دانشياريد؟ بلي ما
 دانشيار.... آيا آنها با سوادند؟ آنها باسواد.... مگر او بي سواد است؟ نخير او
 بي سواد....

15-mashq. Quyidagi jumalalarda bog'lamaning qisqa shaklini tegishli joyda to'liq shakli bilan almashtiring.

آنها مهندسند. تو با من دوستي. ما پزشکيم. خانم ايراده نقاش است. شما
 زبانشناسيد. تو با هوشي. او با سواد است. ما شاگرديم. شما نانوايد. آنها
 تاجرند. تو با سوادي. او هم با سواد است.

16-mashq. Quyidagi so'zlarni ishtirok ettirib, gap tuzing.

ايراني، تشنه، باهوشي، آشنا، نان، پير، سيب، ازبکستان، مجله.

17-mashq. Quyidagi jumalarga savollar tuzing.

من زبانشناسم. تو مردی. آن زن پزشک است. ما شاگردیم. شما دانشياريد.
 آنها نويسنده هستند.

18-mashq. Jumalarni fors tiliga tarjima qiling.

Bu olma chiroylidir. Bu gul sariqdir. Siz kimsiz? Men o'zbekman. Bu janob eronlikdir. Bu til osonmi? Ha bu til osondir. Sen o'quvchimisani? U bola ham o'quvchimi? Ular kimlar? Biz hammamiz o'quvchimiz. Biz tanishmiz. Bu kitob qanaqa? Bu kitob yaxshi. Sen Ahmadsan. U qiz Saodatdir. Bu shahar emas, qishloqdir. Bugun havo yaxshi. Biz eronlik emasmiz. Bu daraxt yashildir. Bu barg sariqdir.

To'rtinchi mashg'ulot

Izofa

Izofa fors tilida so'z birikmasini tuzish uchun ishlatiladigan vositadir.

So'z birikmasi deganda ikki yoki undan ortiq so'zlarning ma'no va grammatik jihatdan bir-biriga birikkan shakli tushuniladi. Izofa ikki yoki undan ortiq so'zlarni bir-biriga biriktirib, so'z birikmasi tuzadi.

Izofiy usul bilan so'z birikmasi yasalganda aniqlovchi (tobe so'z) va aniqlanmish (bosh so'z), qaratqich (tobe so'z) va qaralmish (bosh so'z) bir-biriga qisqa "e" tovushi bilan birikadi. O'zbek tilida oldin aniqlovchi (qaratqich), keyin aniqlanmish (qaralmish) kelsa, fors tilida, aksincha, avval aniqlanmish (qaralmish), so'ng aniqlovchi (qaratqich) keladi. Ya'ni so'z birikmasining joylashish tartibi o'zbek tiliga nisbatan teskari bo'ladi.

O'zbek tilida:

qizil gul, mening ukam
↓ ↓ ↓ ↓
aniqlovchi aniqlanmish qaratqich qaralmish

Fors tilida:

گل سرخ [gol-e sorx], برادر من [barādar-e man]
↓ ↓ ↓ ↓
aniqlovchi, aniqlanmish qaratqich qaralmish

Aniqlovchi vazifasida ot, sifat, ravish yoki olmosh ishlatilishi mumkin.

دفتر خوب [daftar-e xub] - Yaxshi daftar.

دفتر اکرم [daftar-e Akram] - Akramning daftari.

دفتر من [daftar-e man] - Mening daftari.

کتاب او [ketāb-e u] - Uning kitobi.

19-mashq. Quyidagi izofiy birikmalarni o'qing va tarjima qiling.

دست مادر، کشور ایران، شهر تاشکند، زن فرهاد، برگ سبز، گوشت
گوساله، گوشت گاو، رنگ سرخ، اسب قشنگ، مال من، نان نرم، کتاب
احمد، کشور ما، مادر نادر، پدر سبما، برادر تو، خواهر او، مادر بزرگ من،
پدر بزرگ ایشان.

Yuqoridagi misollardan aniqlovchi – aniqlanmish va qaratqich – qaralmishni topib, ajratib yozing.

Izofiy birikma tarkibida kelgan ko'rsatish olmoshlari

Izofiy birikma tarkibida aniqlovchi vazifasini bajarayotgan ot o'z ko'rsatkichiga *ān* yoki *in* ga ega bo'lishi mumkin. Bunday holatda *ān* va *in* ko'rsatish olmoshlari bevosita o'zi ko'rsatayotgan predmet

yoki shaxs nomi, yoki aniqlovchidan oldin keladi va izofiy birikmaning o'rtasiga tushib qoladi.

پیراهن این دختر [pirāhan-e in doxtar] – Bu qizning ko'ylagi.

خانه ی آن مرد [xāne-ye ān mard] – U kishining xonasi.

Shuningdek, izofiy birikmada aniqlanmish ham o'z ko'rsatkichiga ega bo'lsa, ko'rsatish olmoshlari aniqlanmishdan oldin keladi.

این پیراهن دختر [in pirāhan-e doxtar] – Qizning bu ko'ylagi.

آن خانه مرد [ān xāne-ye mard] – Kishining u xonasi.

Bir vaqtning o'zida ham aniqlanmish, ham aniqlovchi o'z ko'rsatkichlariga ega bo'lishlari mumkin.

این پیراهن آن دختر [in pirāhan-e ān doxtar] – U qizning bu ko'ylagi.

آن خانه این مرد [ān xāne-ye in mard] – Bu kishining u xonasi.

Fors tilida izofa ko'rsatkichi (-e) doimo aniqlanmish yoki qaralmishga qo'shib talaffuz qilinadi va izofiy birikma bir butunlikni tashkil etadi.

مادر این خانم [mādar-e in xānom] - Bu xonimning onasi.

کلاه این پسر [kolāh-e in pesar] - Bu bolaning qalpog'i.

این کلاه پسر [in kolāh-e pesar] - Bolaning bu qalpog'i.

Izofiy birikmaning gapda ishlatilishi

Izofiy birikmalar gapda aniqlovchisi bor bo'lgan ega vazifasida kelishi mumkin.

زن احمد مهندس است [zan-e Ahmad mohandes ast] Ahmadning xotini injenerdir.

برادر تو چکاره است? [barādar-e to čekār-e ast?] Sening akang kim? (nima ish qiladi?).

Ot kesimli sodda gaplarda izofiy birikmalar kesimning ot qismi vazifasida ham ishlatilishi mumkin.

in medād-e man ast] - Bu mening qalamim (dir).

Tāškand pāytaxt-e O'zbekistān ast] تاشکند پایتخت ازبکستان است

– Toshkent - O'zbekistonning poytaxti.

20-mashq. O'qing, tarjima qiling va izofiy birikmalarni ajratib ko'rsating.

سیم: سلام پروین

پروین: سلام

سیم: احوال شما چطور است.

پروین: من خوبم (خوب هستم) شما چطور هستید؟

سیم: من هم خوب هستم. پروین، برادر شما چکاره است؟

پروین: برادر من معلم دبیرستان است.

سیم: خواهر بزرگ شما چکاره است؟

پروین: خواهر بزرگ من پزشک است.

سیم: پزشک چیست؟

پروین: پزشک بچه ها است.

21-mashq. O'qing va fors alifbosida yozing.

Divār-e in xāne sefid ast. Xāhar-e man šā'er ast. Barādar-e to dānešyār ast. Mādar-e man zan-e zibā ast. Šahr-e Tāškand bozorg va zibā ast. Xiyābān-e Amir Temur qašang ast. In dar-e sefid boland nist, ān dar-e sefid boland ast. Magar pedar-e to ostād-e fizik nist? Bale pedar-e man ostād-e fizik ast.

22-mashq. Quyidagi so'zlardan ma'nolari bir-biriga mos keladiganini toping va izofiy birikma tuzing.

Šahr; man; xub; zibā; doxtar; mādar; bozorg; kuček; barādar; to; siyāh; šāgerd; dānešyār; dānešgāh; lebās; šomā; gušt; garm; panir; Tāškand;

23-mashq. Quyida keltirilgan so'zlardan izofiy birikmalar tuzing. Ko'rsatish olmoshlari bir gal aniqlovchiga, bir gal aniqlanmishga tegishli bo'lsin.

1) *In, xāne, panjare.*

2) *Ān, ketāb, safhe*

3) *In lebās, doxtar*

4) *Ān qalam, dānešju*

5) *In, bāy, dāneškade*

6) *Ān šahr Jomhuri*

7) *In lab daryā.*

Ko'rsatish olmoshlarining o'rni almashganda ma'no qanday o'zgarishini aytib bering.

24-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Toshkent juda chiroyli shahardir. Tehron shahri – Eron mamlakatining poytaxti(dir). Moskva shahri – Rossiya davlatining poytaxti(dir).

Bizning vatanimiz - O'zbekistondir. Bu chiroyli qiz – universitet studentidir. Bu bolaning akasi ishchi emas, tish doktoridir. Siymoning onasi fors tili o'qituvchisi(dir). Sizning onangiz ham o'qituvchimi? Akramning onasi nima ish qiladi? Bu qizning paltosi qorami? Bizning hovlimiz chiroyli va kengdir.

Beshinchi mashg'ulot

Izofaning imlo qoidasi

Izofa ko'rsatkichi (-e) qisqa unli tovushdan iborat bo'lganligi uchun quyidagi imlo qoidalariga ega:

1. Agar aniqlanmish (qaralmish) undosh tovush bilan tugasa izofa ko'rsatkichi *-e* aniqlanmish yoki qaralmishga to'g'ridan-to'g'ri qo'shib talaffuz qilinadi. Yozuvda esa aniqlanmishning oxiriga "zir" belgisi qo'yiladi.

میهن ما [mihan-e mā] - Bizning vatanimiz.

کتاب خوب [ketāb-e xub] - Yaxshi kitob.

پدر پروین [pedar-e Parvin] - Parvinning otasi.

دختر قشنگ [doxtar-e yašang] - Chiroyli qiz.

جمهوری ازبکستان [jomhuri-ye o'zbekestān] - O'zbekiston Respublikasi.

2. Aniqlanmish qisqa "e" tovushi bilan tugasa (-mive, majalle) izofa bunday so'zlarga qo'shilganda -ye tarzida o'qiladi. Yozuvda aniqlanmishning oxiridagi e [hāye havvaz] dan keyin y harfi qo'yiladi.

خانه ی بزرگ [xāne-ye bozorg] - Katta uy.

دوشیزه ی قشنگ [dušize-ye yašang] - Chiroyli qiz (bo'yi yetgan).

Eslatma: Yuqoridagi holatda y harfi yozuvda tushib qolishi mumkin. (Asosan darslik kitoblarda qo'yiladi.) Talaffuzda esa saqlanadi.

3. Aniqlanmish cho'ziq "r" tovushi bilan tugasa izofa -ye tarzida qo'shiladi, faqat yozuvda hech qanday qo'shimcha orttirilmaydi. Aniqlanmishning oxiridagi "r" tovushi bir vaqtning o'zida -ye tovushini ifodalaydi.

بستنی عالی [bastani-ye āli] - Zo'r muzqaymoq.

شیرینی خوشمزه [širini-ye xušmazze] - Totli shirinlik.

صندلی راحتی [sandali - ye rāhatu] - Yumshoq kreslo.

4. Aniqlanmish cho'ziq "ā" va "u" unlilari bilan tugasa izofa talaffuzda -ye tarzida aniqlanmishga qo'shiladi. Yozuvda esa aniqlanmishdan so'ng bir y harfi orttiriladi.

موی سیاه [mu-ye siyāh] - Qora soch.

گول بوی گل [bu-ye gol] - Gulning hidi.

صحرای کبیر [sahrā-ye Kabir] Sahroyi Kabir (Katta sahro).

پای میز [pā-ye miz] Stolning oyog'i.

5. Aniqlanmish "ou" diftongi bilan tugasa izofa yozuvda ifodalanmaydi. Talaffuzda esa "ou" diftongi "ov" ga aylanadi.

راهرو دراز [rāhrov-e derāz] - uzun yo'lak.

هست [hast] so'zining mustaqil ma'nosi

هست [hast] so'zi kesimlik bog'lamasi است ning to'liq shakli bo'libgina qolmay, o'zi mustaqil "bor", "mavjud" degan ma'noga ham egadir. Masalan:

اینجا مجله هست [injā majalle hast] - Bu yerda jurnal bor.

در تالار کی هست؟ [dar tālār ki hast?] - Zalda kim bor?

هست so'zi mustaqil "bor", "mavjud" ma'nosida kelganda kesim vazifasini bajaradi, hamda shaxs-sonda quyidagicha tuslanadi:

Bo'lishli shakl

birlik مفرد

من هستم [man hastam] - Men borman.

تو هستی [to hasti] - Sen borsan.

او هست [u hast] - U bor.

جمع ko'plik

ما هستیم [mā hastim] - Biz bormiz.

شما هستید [šomā hastid] - Siz borsiz.

آنها هستند [ānhā hastand] - Ular borlar.

Masalan:

من در اتاق هستم [man dar otāy hastam] - Men xonadaman.

تو در اتاق هستی [to dar otāy hasti] - Sen xonadasan.

او در اتاق هست [u dar otāy hast] - U xonadadir (bor).

ما در اتاق هستیم [mā dar otāy hastim] - Biz xonadamiz.

شما در اتاق هستید. [šomā dar otāy hastid] - Siz xonadasiz.

آنها در اتاق هستند. [ānhā dar otāy hastand] - Ular xonadalar.

Mustaqil kesim vazifasida kelgan هست [hast] so'zining bo'lishsiz shakli ham نیست [nist] bo'lib, yo'q degan ma'noni anglatadi. Masalan:

من در اتاق نیستم [man dar otāy nistam] - Men xonada emasman (yo'qman).

تو در اتاق نیستی [to dar otāy nisti] - Sen xonada yo'qsan.

او در اتاق نیست [u dar otāy nist] - U xonada yo'q.

ما در اتاق نیستیم [mā dar otāy nistim] - Biz xonada yo'qmiz.

شما در اتاق نیستید [šomā dar otāy nistid] - Siz xonada yo'qsiz.

آنها در اتاق نیستند [ānhā dar otāy nistand] - Ular xonada yo'qlar.

so'zining bog'lovchi yoki mustaqil ma'nodagi so'z ekanligi gapning mazmuniga qarab belgilanadi.

این مجله نیست [in majalle nist] - Bu jurnal emas.

اینجا مجله نیست [injā majalle nist] - Bu yerda jurnal yo'q.

هست [hastan] "bor", "mavjud" ma'nosida tarixiy هستان [hastan] "bor bo'lmoq", "mavjud bo'lmoq" fe'lining turg'un shakli hisoblanadi va u gapda kesim vazifasida kelganda gapning mantiqiy urg'usi ana shu tushadi.

در اتاق صندلی هست [dar otāy sandali hast] Xonada stul bor.

در اتاق صندلی نیست [dar otāy sandali nist] Xonada stul yo'q.

Matn

خانه‌ی من

من دانشجوی دانشگاه هستم. برادر بزرگ من هم دانشجو است. خانه‌ی من بزرگ و روشن است. در خانه‌ی من میز تحریر، صندلی و تخت خواب هست. دیوار خانه سفید است. پنجره‌ی خانه تمیز نیست. اینجا یک قفسه‌ی کتاب هم هست. خانه بلند و تمیز است. من فردا شب تا شام در خانه هستم. برادر بزرگ من با آقای عسکری دوست هستند. شما و خانم پروین داورى خواهر هستید. بچه‌های خانم پروین داورى زیبا هستند. آیا خانه‌ی شما هم زیبا است؟ پنجره و در خانه‌ی شما تمیز است یا کثیف است؟

25-mashq. Quyidagilarni o'qing va fors alifbosida yozing.

a) Ruzhā kojā hastid va šabhā kojā? Tābestān havā xub ast. Zemestān havā abrnāk ast. Mā har ruz injā hastim. Emruz šomā xāne hastid. In dānešju dar dānešgāh nist. Dar šahr-e Tāškand metro hast.

b) Man har ruz dar xāne hastam. To har ruz dar xāne hasti. U har ruz dar xāne ast. Mā har ruz dar xāne hastim. Šomā har ruz dar xāne hastid. Ānhā har ruz dar xāne hastand.

c) āyā dar šahr-e Tāškand metro hast? Magar dar šahr-e Tehrān metro nist? In dānešju-ye dāneškade bā estedād ast? āyā muze-ye tarix dar Tāškand hast? Āyā dar Samarqand ketābxāne-ye bozorg hast? Šahr-e Qarshi četour ast?

d) Bu-ye gol xeyli xub ast. Ān doxtar-e zibā xāhar-e man ast. Pedar-e šhomā donešyār-e čhist? Pedar-e man donešyār-e fizik ast. Ān ketāb-e jaleb ru-ye miz ast. Jomhuri-ye Ozbekeštān koja vāye' ast? Jomhuri-ye Ozbekeštān dar āsiyā-ye markazi vāye' ast.

26-mashq. Quyidagi so'zlar ishtirokida gaplar tuzing.

۱. هستید، کجا، شما، فردا، شب.

۲. است، چند، کیلو، یاز، تومان، دو.

۳. هست، کتاب، مغازه، در، جالب، کتابفروشی.

۴. خانه، آقا، نیستند، هستند، در، دانشگاه.

۵. شهر، پایتخت، تاشکند، جمهوری، ازبکستان است.

27-mashq. Savollarga javob bering.

آیا لباس او کثیف است یا تمیز؟ آیا دانشیار شما در کلاس است؟ مگر خانم سیمما و خانم پروین داوری دوست هستند؟ آنجا چه هست؟ مگر شما امروز در دانشکده هستید؟ آیا در مغازه نان ملایم هست؟ مگر مادر تو استاد زبان ازبکی نیست؟

28-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling va farqini aniqlang.

- a)
1. Bu qizil olmadir. Bu olma qizildir.
 2. Bu gul chiroylidir. Bu chiroyli guldur.
 3. Bu kitob qiziqarlidir. Bu qiziqarli kitobdur.
 4. Bu yigit yoshdir. Bu yosh yigitdir.

b) Bizning sinfda doska bor. Mening akam ham studentdir. Bizning xonamiz katta va yorug'dir. Bu yerda kitob javoni ham bor. Xonaning devori baland va oqdir. Ahmad ertaga uyda bo'ladi. Bu xonimning qizi chiroylidir. Uning kiyimi tozami? Biz sen bilan do'stmiz.

IKKINCHI DARS

Birinchi va ikkinchi mashg'ulot

فعل Fe'l

Fe'l predmet yoki shaxsning ish-harakatini ko'rsatadi. Bu ish-harakat ma'lum zamonda ma'lum shaxs tomonidan bajariladi. Fe'lda zamon, shaxs-son ma'nosi o'z aksini topadi. Fe'lning bunday shakli fe'lning aniq shakli deyiladi. Masalan: ketvapman (men - I shaxs, birlik, hozirgi zamon). Fe'lning noaniq shaklida zamon tushunchasi ham, shaxs-son ma'nosi ham anglashilmaydi, masalan: ketmoq (qachon? qaerga? kim?).

Fors tilida fe'llar lug'atlarda noaniq shaklda, ya'ni infinitiv shaklda beriladi. Fe'lning noaniq shakli (infinitiv) fors tilida doimo *-an* qo'shimchasi bilan tugaydi va "*masdar*" deb ataladi.

دیدن - *didan* - ko'rmoq

گرفتن - *gereftan* - olmoq

دادن - *dadan* - bermok va hokazolar.

Fe'lning turlari.

Fors tilida fe'llar tuzilishiga ko'ra uch turga bo'linadi:

1. Sodda fe'llar.

2. Prefiksli fe'llar.

3. Murakkab fe'llar yoki qo'shma fe'llar.

Sodda fe'llar bitta butun so'zdan iborat bo'ladi.

Fors tilida fe'llarning aniq zamon shakllarini hosil qilish uchun fe'llarning negizlaridan foydalaniladi, fe'l negizlari esa 2 xil bo'ladi:

1. Fe'lning o'tgan zamon negizi.

2. Fe'lning hozirgi zamon negizi.

Fe'lning o'tgan zamon negizi yordamida o'tgan zamon fe'l formalari yasaladi.

Fe'lning hozirgi zamon negizi yordamida hozirgi zamon va kelasi zamon fe'l formalari yasaladi.

Fe'lning o'tgan zamon negizi fe'lning noaniq shaklidan *-an* qo'shimchasini olib tashlash yo'li orqali yasaladi, masalan:

خواندند [xāndan] → o'tgan zamon negizi خواند [xānd]

پرسیدند [porsidan] → پرسید [porsid]

دیدند [didan] → دید [did] va h.k.

Fe'ning hozirgi zamon negizi o'tgan zamon negizi kabi aniq qoidaga muvofiq ravishda yasalmaydi. Bu negizlar har bir fe'ldan o'ziga xos usulda yasaladi. Shuning uchun fe'ning hozirgi zamon negizi lug'atlarda infinitiv yonida qavs ichida beriladi va u yodlash yo'li bilan o'zlashtiriladi, masalan:

رفتند [raftan] → hoz.zam. negizi رو [rou].

کردند [kardan] → hoz.zam. negizi کن [kon].

آمدند [āmadan] → hoz.zam. negizi آ [ā(y)].

Faqat ayrim turdagi fe'llardan ularning hozirgi zamon negizini aniq qoidaga muvofiq yasash mumkin. Bunday fe'llarning hozirgi zamon negizlari lug'atlarda berilmaydi. Ular ikki guruhga bo'linadi:

a) -idan qo'shimchasi bilan tugaydigan fe'llar. Bunday fe'llarning noaniq shaklidan mazkur -idan qo'shimchasini olib tashlash orqali hozirgi zamon negizi hosil qilinadi.

خریدند [xaridan] → hoz.zam. negizi- خر [xar].

پرسیدند [porsidan] → hoz.zam. negizi- پرس [pors].

رسیدند [rasidan] → hoz.zam. negizi رس [ras].

Faqat دیدند [didan] - ko'rmoq va شنیدند [šenidan] - eshitmoq fe'llari bu qoidadan mustasno. Ularning hozirgi zamon negizi شنیدند [shenidan] dan شنو [šenou], دیدند [didan] fe'llarning negizi esa بین [bin] shaklida yasaladi.

b) -ādan qo'shimchasi bilan tugovchi افتادند [oftādan]-yiqilmoq, نهادند [nehādan]-qo'ymoq fe'llaridan ularning hozirgi zamon negizi -ādan qo'shimchasini olib tashlash yo'li orqali yasaladi:

افتادند [oftādan] → افت [oft]

نهادند [nehādan] → نه [neh]

1-mashq. Quyidagi fe'llardan yasalgan hozirgi zamon negizini yodingizda saqlang.

رفتند [raftan] bormoq رو [rou]

گفتند [goftan] demoq گو [gu]

دیدند [didan] ko'rmoq بین [bin]

آمدند [āmadan] kelmoq آ [ā(y)]

خریدند [xaridan] sotib olmoq خر [xar]

نوشتند [naveštan] yozmoq نویس [navis]

خواندند [xāndan] o'qimoq خوان [xān].

نشستند [nešastan] o'tirmoq نشین [nešin]

ایستادند [istādan] → turmoq, to'xtamoq → ایست [ist]

خوردند [xordan] → yemoq, ichmoq → خور [xor]

بردند [bordan] → olib bermoq, olib ketmoq → بر [bar]

شستند [šostan] yuvmoq → شو, شور [šu, šor]

بودند [budan] bo'lmoq → باش [bāš]

2-mashq. Quyidagi fe'llarning o'tgan zamon negizini yasang.

افتادند, نهادند, شنیدند, بردند, شدن, کردند, خوابیدند, گرفتند, نمودند, داشتند, زدند, شکستند, چشیدند, ریختند, انداختند, گذاشتند, گریختند, دادند, آمدند.

3-mashq. Yuqoridagi mashqda berilgan fe'llarning hozirgi zamon negizini lug'atdan toping va yod oling.

Hozirgi-kelasi zamon fe'li

مضارع اخباري

Hozirgi-kelasi zamon fe'li fe'lining hozirgi zamon negizi oldiga *mi* old qo'shimchasini va oxiriga tegishli shaxs-son qo'shimchalarini qo'shish orqali yasaladi:

Shaxs-son qo'shimchasi + fe'lining hoz. zam. negizi + *mi* qo'shimchasi.

Shaxs-son qo'shimchalari quyidagi ko'rinishga ega:

	Birlik:	Ko'plik:
I-shaxs	<i>am</i> م	<i>im</i> هم
II-shaxs	<i>i</i> ي	<i>id</i> يد
III-shaxs	<i>ad</i> د	<i>and</i> ند

گرفتن [gereftan] fe'lining hozirgi-kelasi zamonda tuslanishi

Birlik.

I-sh. *mi* گيرم [migiram]- olyapman, olaman

II-sh. *mi* گيري [migiri]- olyapsiz, olasiz

III-sh. *mi* گيرد [migirad]- oladi, olyapti

Ko'plik.

I-sh. *mi* گيريم [migirim]- olyapmiz, olamiz

II-sh. *mi* گيريد [migirid]- olyapsiz, olasiz

III-sh. *mi* گيرند [migirand]- olyaptilar, oladilar

Hozirgi-kelasi zamon fe'lida ikkita urg'u bo'lib, ulardan biri *mi*-old qo'shimchasiga, ikkinchisi esa shaxs-son qo'shimchalariga tushadi.

mi old qo'shimchasi hozirgi zamon fors tili imlo qoidalariga bo'yicha alohida yoziladi.

mibinam می بینم

mibini می بینی va h.k.z.

Eronda chiqqan manbalarda *mi* old qo'shimchasi ilgari qo'shib yozilgan.

Hozirgi-kelasi zamon fe'lining bo'lishsiz shakli fe'lining oldiga *ne* – *na* inkor yuklarni qo'shish orqali hosil qilinadi. *mi* old qo'shimchasiga tushadigan asosiy urg'u *ne* – *na* inkor yuklamasiga ko'chadi. Kuchsizroq urg'u esa shaxs-son qo'shimchalarida qolaveradi. Masalan: خواندن [xāndan] fe'li hozirgi-kelasi zamon bo'lishsiz shaklda quyidagi ko'rinishga ega bo'ladi:

Birlik:

I-sh. *namixānam* نمی خوانم o'qimayapman

[*nemixānam*] o'qimayman.

II-sh. *namixāni* نمی خوانی o'qimayapsan

[*nemixāni*] o'qimaysan.

III-sh. *namixānad* نمی خواند o'qimayapti

[*nemixānad*] o'qimaysan.

Ko'plik:

I-sh. *namixānim* نمی خوانیم o'qimayapmiz

[*nemixānim*] o'qimaymiz

II-sh. *namixānid* نمی خوانید o'qimayapsiz

[*nemixānid*] o'qimaysiz

III-sh. *namixānand* نمی خوانند o'qimayaptilar

[*nemixānand*] o'qimaydilar

Hozirgi - kelasi zamon fe'li quyidagi uch ma'noni bildiradi:

1. Ayni paytda, hozirning o'zida bo'layotgan ish-harakatni ifodalaydi.

حالا چه مي کنی؟ Hozir nima qilyapsan?

کتاب مي خوانم Kitob o'qiyapman

2. Har kuni yoki doimiy bajariladigan ish-harakatni ifodalaydi.

هر روز چه مي کنی؟ Har kuni nima qilasan?

کتاب مي خوانم Kitob o'qiyman

3. Kelasi zamonda bajariladigan ish-harakatni ifodalaydi.

فردا چه مي کنی؟ Ertaga nima qilasan?

کتاب مي خوانم Kitob o'qiyman

Imlosi

1. Fe'ning hozirgi zamon negizi "ou" diftongi bilan tugasa shaxs-son qo'shimchalari qo'shilganda "ou" diftong "av"ga aylanadi: masalan: رفتن [raftan] – "bormoq" fe'lining negizi [rou]. Mazkur fe'l tuslanganda quyidagicha bo'ladi.

	Birlik	Ko'plik
I-shaxs	[miravam] mi rom	[miravim] mi roim
II-shaxs	[miravi] mi royi	[miravid] mi rovid
III-shaxs	[miravad] mi rodi	[miravand] mi روند

2. Fe'ning hozirgi zamon negizi "a" va "u" uzun unlisi bilan tugasa, shaxs-son qo'shimchalari oldidan bir yoy ي ertirib yoziladi va I-shaxs birlik, III-shaxs birlik va ko'plikda "y" undoshi tarzida o'qiladi. Bunga misol qilib آمدن [amadan] va گفتن [goftan] fe'llarining tuslanishini ko'rib chiqamiz.

	Birlik	Ko'plik
I-shaxs	[miayam] mi Ai	[miayim] mi Aiim

I-shaxs [miayi] mi Ai

III-shaxs [miayad] mi Aid

alifning maddasi saqlanadi. - mi Ai

	Birlik	Ko'plik
I-shaxs	[miguyam] mi goim	[miguyim] mi goim
I-shaxs	[miguyi] mi goyi	[miguyid] mi govid
III-shaxs	[miguyad] mi goyi	[miguyand] mi goind

Ko'rib turganimizdek, I-shaxs birlik va III-shaxs birlik, ko'plikda "yay" harfining o'zi, qolgan shaxslarda esa hozirgi imloda 2 ta "yay" yoziladi.

1. داشتن [dāstan]-ega bo'lmoq, bor bo'lmoq fe'li (hozirgi zamon negizi- دار) hozirgi-kelasi zamonda tuslanayotganda mi old qo'shimchasini olmaydi:

[man dāram] man darim	[mā dārim] mā darim
[to dāri] to darid	[šomā dārid] šomā darid
[u dārad] u darad	[ānhā dārand] ānhā darand

Inkor shaklda:

[man nadāram] man nadarim	[mā nadārim] mā nadarim
[to nadāri] to nadarid	[shomā nadārid] shomā nadarid
[u nadārad] u nadarad	[ānhā nadārand] ānhā nadarand

2. Fe'ning hozirgi zamon negizi "i" cho'ziq unlisi bilan boshlansa ایستادن - istādan - turmoq, to'xtamoq) mi old qo'shimchasini alohida yozish lozim. ایستم، mi istam va h.k.

4-mashq. Quyidagi fe'llarning hozirgi zamon negizini toping va ularni hozirgi-kelasi zamon bo'lishli shaklda tuslang.

شدن، خندیدن، نوشیدن، ترسیدن، بوسیدن.

5-mashq. Quyidagi fe'llarni hozirgi-kelasi zamon bo'lishsiz shaklda tuslang.

گرختن، گذاشتن، گذاشت.

Fe'l kesimli gaplarning tuzilishi

Fe'l kesimli gaplarda gap bo'laklarining joylashish tartibi quyidagicha:

Birinchi o'rinda ega turadi. Gapning oxirida kesim. Payt holi ko'pincha egadan oldin kelishi mumkin. To'ldiruvchilar (vositali-vositasiz) kesimga yaqinroq turadi. Ega vazifasini bajaruvchi olmoshlar gapda tushib qolishi ham mumkin.

Eslatma: Umuman olganda, fe'l kesimli gaplarda gap bo'laklarining joylashish tartibi o'zgarib turishi mumkin, ya'ni kesim gapning boshida ham kelishi mumkin.

من امسال به قرآن می روم

امسال من به قرآن می روم

می روم امسال به قرآن

Fe'l bilan otlarning o'zaro sintaktik munosabatining ifodalanishi

Fors tili analitik tillar guruhiga kiradi, ya'ni kelishik kategoriyasi yo'q. Fe'l bilan otlarning o'zaro sintaktik munosabati turli vositalar orqali amalga oshiriladi:

1. Old ko'makchilar orqali.
2. Izofa orqali.
3. Bitishuv orqali.

Old ko'makchilar

حروف اضافه

Fors tilida old ko'makchilar tarkibiga ko'ra uch xil bo'ladi:

1. Asosiy.
2. Izofali.
3. Murakkab.

Umuman olganda, old ko'makchilar deb, so'zlarning oldidan qo'yilib yo'nalish, o'rin va chiqish ma'nolarini beruvchi yordamchi vositalarga aytiladi.

Asosiy ko'makchilar

Asosiy ko'makchilar 7 ta:

1. *be* [be] ko'makchisi o'zbek tilidagi -ga qo'shimchasi ma'nosini beradi:

[*Ostād-e fārsi har ruz be dānešgāh miāyad*] - Fors tili o'qituvchisi har kuni Universitetga keladi.

[*Man emšab be xāne miāyam*] - Bugun kechqurun uyga kelaman.

2. *dar* [dar]. O'rin-payt kelishigi bildirgan ma'nolarni bildiradi va "...da" qo'shimchasi bilan tarjima qilinadi.

[*Barādaram dar dābirestān dars mixānad*] - Ukam maktabda o'qiydi.

[*Dar xāne hič kas nist*] - Uyda hech kim yo'q.

3. *az* [az]. O'zbek tilidagi -dan qo'shimchasiga to'g'ri keladi, ya'ni chiqish kelishigi anglatgan ma'nolarni beradi.

[*Simā az mādaraš miporsad*] - Simo onasidan so'raydi.

[az kojā miāyi va be kojā miravi] از کجا می آیی و به کجا می روی؟
- Qayerdan kelyapsan va qayerga ketyapsan?

4. با [bā] - o'zbek tilidagi "bilan" ko'makchisining ma'nosini beradi.

[Man bā dustam be tātr miravim] - من با دوستم به تأتر می روم.
Men do'stim bilan teatrga boraman.

Ayrim hollarda ish-harakatning biron vosita yordamida bajarilganligini anglatadi.

[U tamrin-rā bā medād minavisad] - او تمرین را با مداد می نویسد.
U mashqni qalam bilan yozyapti.

5. تا [tā] ko'makchisi. O'zbek tilidagi - gacha qo'shimchasini beradi:

a) *Masofa birligi*: تا دانشگاه پیاده می روم [tā dānešgāh piyāde miravim] - Universitetgacha piyoda boramiz.

[tā mayāze-ye ketābforuši tanhā miravi?] - Kitob magazinigacha (o'zing) yolg'iz borasanmi?

b) *Vaqt birligi*: تا صبح تا شام کار می کنیم [az sobh tā šām kār mikonim] - Ertalabdan kechgacha ishlaymiz.

6. برای [barāye]. O'zbek tilidagi "uchun" ko'makchisi ma'nosini ham ifodalaydi. Ba'zan - ga qo'shimchasining ma'nosini beradi.

[Pedaram barāye man lebās-e tābestāni mixarad] - Otam men uchun (menga) yozlik kiyim sotib oladi.

7. بر [bar]. Bu ko'makchi asosan, she'r va g'azallarda uchraydi, o'zbek tiliga -ga, -da qo'shimchalari orqali tarjima qilinadi.

[harfhāyaš bar man asar kard] - حرف هایش بر من اثر کرد.
So'zlari menga ta'sir qildi.

6-mashq. Asosiy old ko'makchilar ishtirokida gaplar tuzing, old ko'makchilarning o'mini aniqlang.

7-mashq. Mashqni o'qing va tarjima qiling.

شما کجا میروید؟ من به دانشگاه میروم. توبه او چه میدهی؟ من به او قهوه
باشیر میدهم. ماچه میکنیم؟ ما چای میخوریم. مگر شما هم چای میخورید؟ نخیر
ما چای نمیخوریم قهوه میخوریم. برادر تو چه میکند؟ برادر من کتاب فارسی
میخواند. مگر ما اینجا کتاب نداریم؟ چرا، داریم ولی کتاب فارسی نیست.
دوست تو احمد کجا است؟ دوست من در دانشکده است. امروز ما هم به
دانشکده میرویم. تا دانشکده یک ساعت راه است. امروز صبح مادر من از
سمرقند میآید. برای مادرم هدیه میخرم.

Ravish va otlarning ravish o'rnida qo'llanishi

Fors tilida ayni ravishlarning o'zi juda ko'p emas, ammo ko'pgina otlar, sifat, hatto ismiy so'z birikmalari ham ravish kabi gapda hol bo'lib kelishi mumkin, masalan:

[har ruz] - har kuni va h.k. هرروز [sobh] - ertalab, صبح [ruz] - kun, روز

8-mashq. Quyidagi so'zlarni yod oling va esda saqlang:

[emruz] - bugun امروز

[diruz] - kecha دیروز

[fardā] - ertaga فردا

[pas fardā] - indinga پس فردا

[emruz sobh] - bugun ertalab امروز صبح

[fardā sobh] - ertaga ertalab فردا صبح

[diruz sobh] - kecha ertalab دیروز صبح

[asr] - asr vaqti عصر

شام [šām]-shom(da), shom vaqti

شب [šab]-kechasi (tunda)

شب نصف [nesfe šab]-yarim kecha(da)

عصر امروز [emruz asr]-bugun asrda

عصر فردا [fardā asr]-ertaga asrda

امشب [emšab]-bugun kechasi (tunda)

شب فردا [fardā šab]-ertaga kechasi (tunda)

شب فردا پس [pas fardā šab]-indin kechasi (...tunda)

هر روز [har ruz]-har kuni

همیشه [hamiša]-hamisha, doim

گاهی [gāhi]-gohi-gohida, ba'zan

9-mashq. Oldingi mashqda keltirilgan so'zlarni qo'llab gaplar tuzing va ularni daftaringizga yozing.

10-mashq. O'qing va tarjima qiling.

من هر روز يك كيلو خیار از سبزی فروشی میخرم. پدر افشین هر سال يك گلدان بزرگ برای افشین می آورد. مردم در فصل تابستان میوه بیشتر می خرند. تو کجا می روی؟ من هم می روم بازار. ما هر ماه به اینجا می آییم. همزاد همیشه روی آن صندلی می نشیند. تو به من کتاب می دهی. شما چه می کنید؟ من به دانشگاه می روم. مادر پروین چه می کند؟ مادر پروین چایی می خورد. پدر احمد هر روز صبح به کارخانه می رود. آنها فردا شام به خانه ی ما می آیند. فصل تابستان همه میوه می خورند. آیا فردا به تاتر می روی؟ نظیر فردا به تاتر نمی روم. امسال ما به شهر بخارا می روم. دانشجوی با استعداد کتاب می خواند. ما هم اینجا کتاب می خوانیم. امروز آنها به دانشگاه تاشکند

نمی روند. من از پنجره خورشید را می بینم. تو از پنجره چه می بینی؟ برادر بزرگ من امسال مهندس برق می شود.

11-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni hozirgi-kelasi zamon shakliga qo'yning.

از کدام فروشگاه برنج و روغن (خریدن)؟ دوست من به من کتاب فارسی (دادن). او همیشه روز یکشنبه به دیدن مادر احمد (رفتن). من امسال پزشک (کودکان (شدن). مگر شما برادر (داشتن)؟ سبما همیشه اینجا (لشستن). شما کتاب عربی (خواندن). حالا پدر من چایی (خوردن). تو از پنجره چه (دیدن)؟

12-mashq. Nuqtalar o'rniga tegishli fe'llarning mosini hozirgi-kelasi zamonada qo'yib ko'chiring.

دادن-داشتن	تو امروز صبح چه...؟ پزشک به شما چه...؟
خوردن-کردن	آیا ما کتاب...؟ مگر شما خواهر...؟
دیدن-گفتن	فردا آنها کجا...؟ من امروز به شما کتاب...؟
رفتن-خواندن	مگر برادر تو امسال پزشک...؟
شدن-	

13-mashq. Berilgan savollarga bo'lishli, bo'lishsiz shaklda javob bering.

هر صبح پدر شما با کبی به کارخانه می رود؟ آیا امروز به دانشگاه نمی روم؟ آیا دانشیار به دانشجوی کتاب می دهد؟ در يك هفته چند ساعت کلاس فارسی دارید؟ آیا دوست شما پدر بزرگ دارد؟ مگر خواهر شما دانشجوی نیست؟

14-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Siz ertalab nima qilasiz? Unda inglizcha kitob bormi? Bu yil ular Tehron shahriga boradilar. Student o'qituvchiga nima deyapti? Bu

chiroyli ayol nima ish qiladi? Behruz hamisha men bilan o'tiradi. Ertaga Samarqanddan do'stim keladi. Yoz faslida ko'proq meva sotib olamiz.

Uchinchi va to'rtinchi mashg'ulot

Izofiy zanjir, uning tarkibi va gapda qo'llanilishi

Izofiy zanjir deb, aniqlanmish (qaralmish)ning ikki yoki undan ortiq aniqlovchisi bo'lgan so'zlar birikmasiga aytiladi.

Aniqlovchilarning hammasi aniqlanmishga izofa orqali bog'lanadi va butun bir birlikni, ya'ni zanjirni hosil qiladi. Zanjirninig qanchalik uzun bo'lishidan qat'iy nazar, ohang pasayishi kuzatilmaydi, ya'ni bir nafasda o'qiladi.

Quyidagi misollarda izofiy zanjirning turli tarkiblari kuzatiladi:

گل زیبا

گل زیبایی باغ

گل زیبایی باغ بزرگ

گل زیبایی باغ بزرگ دانشگاه

گل زیبایی باغ بزرگ دانشگاه دولتی تاشکند.

Izofa zanjiri yasallishida quyidagilarga amal qilinadi:

1. Aniqlovchilarning o'z o'rni bor, ya'ni aniqlovchilardan biriga tobe bo'lgan ikkinchi aniqlovchi o'sha so'zdan keyin qo'yilishi kerak, aks holda ma'no o'zgarib ketadi, masalan:

گل باغ زیبا [gol-e bāy-e zibā] - Chiroyli bog'ning guli.

گل زیبایی باغ [gol-e zibā-ye bāy] - Bog'ning chiroyli guli.

Birinchi zanjirning ma'nosiga ko'ra زیبا [zibā] so'zi باغ [bāy] ga tegishli edi, ya'ni bog' chiroyli edi.

2. Aniqlovchilarning biri sifat, ikkinchisi ot bo'lsa, aniqlanmishdan so'ng avval sifat aniqlovchi, so'ng ot aniqlovchi keladi. Ularning o'rni almashib qolsa ma'no o'zgaradi:

کتاب خوب دانشجو [ketāb-e xub-e dānešju] - Studentning yaxshi kitobi.

کتاب دانشجوی خوب [ketāb-e dānešju-ye xub] - Yaxshi studentning kitobi.

3. Zanjir tarkibidagi aniqlovchi-otning ham o'z sifat belgisi bo'lishi mumkin. Sifat-belgini ifodalovchi so'z o'sha aniqlovchidan keyin yoziladi. Yo'qsa ma'no o'zgaradi.

گل زیبایی باغ بزرگ [gol-e zibā-ye bāy-e bozorg] - Katta bog'ning chiroyli guli.

گل زیبایی باغ بزرگ [gol-e zibā-ye bozorg-e bāy] - Bog'ning chiroyli-katta guli.

4. Izofiy zanjirda aniqlovchilardan biri kishilik olmoshi yoki atoqli ot bo'lsa, ular zanjirning oxiriga qo'yiladi.

دختر کوچک عموی من [doxtar-e kuček-e amu-ye man] - Mening amakimning kichik qizi.

خیابان های قشنگ شهر تاشکند [xiyābānhā-ye yašang-e šahr-e Tāškand] - Toshkent shahrining chiroyli ko'chalari.

15-mashq. Berilgan so'zlardan izofa zanjiri yasang.

من پالتو زمستانی

دراز راهرو دانشگاه

تولد تو روز

ما میهن پايتخت

تاشکند قشنگ شهر بناها

خاورشناسی دولتی دانشکده تاشکند

پیراهن بزرگ زیبا خواهر شما

جنوبی همسایه دولت ما

پسر دانشیار کوچک فارسی زبان

خانه عمو احمد بلند.

16-mashq. Berilgan izofiy zanjirlarni tarjima qiling. Aniqllovchilarning o'mini almashtiring, so'ng hosil bo'lgan birikmalarning ma'nosini avvalgisi bilan solishtiring.

کارگر خوب کارخانه
پسر رفیق دالشیار ما
هوای صاف اطراف
بوی گل زیبا
دیوار بلند این اطاق
دانشجوی با استعداد دانشگاه
دختر باهوش خاله ی تو
صدای بلند رادیو

Unli bilan boshlanuvchi fe'llarning hozirgi-kelasi zamonda yozilishi

“o”, “d”, “f” unilari bilan boshlangan fe'llar (oftādan) ایستادن - tashlamoq, (انداز) [andāxtan] انداختن - yiqilmoq, (الفت) [istādan] to'xtamoq, turmoq) hozirgi-kelasi zamonda tuslanganda, doimo ajratib yoziladi.

[mioftam] می افتم	[mioftim] می افتیم
[miofti] می افتی	[mioftid] می افتید
[mioftad] می افتاد	[mioftand] می افتادند
[miandāzam] می اندازم	[miandāzim] می اندازیم
[miandāzi] می اندازی	[miandāzid] می اندازید
[miandāzad] می اندازد	[miandāzand] می اندازند

[miistam] می ایستم	[miistim] می ایستیم
[miisti] می ایستی	[miistid] می ایستید
[miistad] می ایستد	[miistand] می ایستند

Bo'lishsiz shaklda:

[namioftam] نمی افتم	[namioftim] نمی افتیم
[namiofti] نمی افتی	[namioftid] نمی افتید
[namioftad] نمی افتد	[namioftand] نمی افتند
[namiandāzam] نمی اندازم	[namiandāzim] نمی اندازیم
[namiandāzi] نمی اندازی	[namiandāzid] نمی اندازید
[namiandāzad] نمی اندازد	[namiandāzand] نمی اندازند

[namiistam] نمی ایستم	[namiistim] نمی ایستیم
[namiisti] نمی ایستی	[namiistid] نمی ایستید
[namiistad] نمی ایستد	[namiistand] نمی ایستند

kelmoq fe'li hozirgi-kelasi zamonda tuslanayotganda mi yoki inkor formada old qo'shimchalari qo'shib yozilsa, alifning “madda”si saqlanadi.

[miāyam] می آیم	[miāyim] می آییم
[miāyi] می آیی	[miāyid] می آیید
[miāyad] می آید	[miāyand] می آیند
[namiāyam] نمی آیم	[namiāyim] نمی آییم
[namiāyi] نمی آیی	[namiāyid] نمی آیید
[namiāyad] نمی آید	[namiāyand] نمی آیند

Qo'shma fe'llar

Fors tilida sodda fe'llardan tashqari qo'shma fe'llar va prefiksli (old ko'makchili) fe'llar ham keng ko'lamda ishlatiladi.

Qo'shma fe'llar fors tili grammatikasida fe'l tarkibining ko'p qismini tashkil etadi. Qo'shma fe'llar ayrim manbalarda "murakkab fe'llar" deb ham yuritiladi.

Qo'shma fe'llar ikki qismdan iborat bo'ladi:

1. Ot qism. 2. Fe'l qism.

1. Ot qism o'rni - sifat, ot, son, olmosh, ravish so'z turkumlariga oid so'zlar qo'llaniladi.

Fe'l qism o'rni - sodda fe'llarning birortasi qo'llaniladi.

Qo'shma fe'llarni hosil qilishda ko'proq کردن [kardan], بودن [budan], آمدن [āmadan], گردیدن [gardidan], نمودن [namudan], شدن [šodan], شدن [budan] fe'llari ishtirok etadi. Masalan:

کار کردن [kār kardan] - ishlamoq, ish (ot), qilmoq - استراحت کردن [esterāhat kardan] - dam olmoq, استراحت dam (ot), qilmoq (sodda fe'l).

Qo'shma fe'llar hozirgi-kelasi zamonda tuslanayotganda ularning fe'l qismi shaxs va sonda o'zgaradi, ot qismi esa o'zgarishsiz turaveradi. استراحت کردن [esterāhat kardan] fe'lining hozirgi-kelasi zamonda tuslanishi:

Bo'lishli shaklda:

Birlik

استراحت میکنم [esterāhat mikonam] - dam olaman (olyapman)

استراحت میکنی [esterāhat mikoni] - dam olasan (olyapsan)

استراحت میکند [esterāhat mikonad] - dam oladi (olyapti)

Ko'plik

استراحت میکنیم [esterāhat mikonim] - dam olamiz (olyapmiz)

استراحت میکنید [esterāhat mikonid] - dam olasiz (olyapsiz)

استراحت میکنند [esterāhat mikonand] - dam oladilar (olyaptilar)

Bo'lishsiz shaklda:

Birlik

استراحت نمی کنم [esterāhat namikonam] - dam olmayman

استراحت نمی کنی [esterāhat namikoni] - dam olmaysan

استراحت نمی کند [esterāhat namikonad] - dam olmaydi

Ko'plik

استراحت نمی کنیم [esterāhat namikonim] - dam olmaymiz

استراحت نمی کنید [esterāhat namikonid] - dam olmaysiz

استراحت نمی کنند [esterāhat namikonand] - dam olmaydilar

17- mashq. Quyidagi jadvalga qarab qo'shma fe'llar tuzing. Ularning ma'nolarini lug'atdan toping va yod oling.

اسم صفت قید - Ot, sifat, ravish - فعل - Fe'l

بودن	یاد، غصه، سرد، گرم، تشنه، گرسنه، سبخت، آسان، آمده،
کردن	بی غیر، ناراحت، سیر، حاضر.
خوردن	غصه، سرد، گرم، تشنه، گرسنه، داخل، وارد، بیرون، دچار
شدن	پشیمان، تبدیل.
گرفتن	غصه، خنده، گریه، درد، خواب، کج.
آمدن	یاد، خوش، بد، درد، خواب، حیف، زور، در، بیرون.
بردن	خواب، مات. خشک، یاد.
زدن	
رفتن	

18-mashq. Yuqoridagi qo'shma fe'llardan foydalanib 10 ta gap tuzing.

Prefiksli fe'llar

Prefiksli fe'llar sodda va qo'shma fe'llarga nisbatan kammahsuldir.

Prefiksli fe'llar ham qo'shma fe'llar kabi ikki qismdan iborat bo'ladi:

1. Old ko'makchi;
2. Fe'l qism.

Masalan: **برگشتن**, **در آمدن**, **فرا گرفتن**, **فرو رفتن**, **برخاستن**

Prefiksli fe'llar hozirgi-kelasi zamonda tuslanayotganda ularning fe'l qismi shaxs va sonda o'zgaradi, old qism – prefiks esa o'zgarishsiz qoladi. Masalan: **برگشتن** [*bar gashitan*] – “qaytmoq, qaytib kelmoq” fe'li hozirgi-kelasi zamonda quyidagicha tuslanadi:

Bo'lishli shaklda:

Birlik

بر می گردم [*bar migardam*] – qaytaman

بر می گردی [*bar migardi*] – qaytasan

بر می گردد [*bar migardad*] – qaytadi

Ko'plik

بر می گردیم [*bar migardim*] – qaytamiz

بر می گردید [*bar migardid*] – qaytasiz

بر می گردند [*bar migardand*] – qaytadilar

Bo'lishsiz shaklda:

Birlik

بر نمی گردم [*bar namigardam*] – qaytmayman

بر نمی گردی [*bar namigardi*] – qaytmaysan

بر نمی گردد [*bar namigardad*] – qaytmaydi

Ko'plik

بر نمی گردیم [*bar namigardim*] – qaytmaymiz

بر نمی گردید [*bar namigardid*] – qaytmaysiz

بر نمی گردند [*bar namigardand*] – qaytmaydilar

19-mashq. Quyidagi fe'llarni hozirgi-kelasi zamonda tuslang.

برخاستن, **فرا گرفتن**.

20-mashq. Quyidagi gaplarni o'qing va tarjima qiling.

فردا دخترخاله ام از شیراز بر می گردد. وقتی استاد به کلاس وارد می شود، دانشجویان از جای خود بر می خیزند. من، هم زبان فارسی و هم زبان عربی فرا می گیرم. شما کی از شیراز بر می گردید؟ او چرا بر نمی گردد؟ چرا شما بر نمی خیزید؟ پسر عموم زبان فارسی فرا نمی گیرد.

21-mashq. Prefiksli fe'llar ishtirokida ham bo'lishli shaklda, ham bo'lishsiz shaklda 6 ta gap tuzing.

Izofali old ko'makchilar

Izofali old ko'makchilar asosiy old ko'makchilardan farq qiladi. Ular doimo izofa olgan holda ishlatilganligi uchun izofali old ko'makchilar deyiladi.

Izofali old ko'makchilar ham yo'nalish, o'rin ma'nolarini ifodalaydi. Bu ma'nolar ularning leksik ma'nosidan anglashiladi.

Izofali old ko'makchilar o'zi mustaqil ma'noga ega bo'lgan ot, ravishlar asosida yasaladi. Bunday so'zlar izofali old ko'makchilar vazifasida kelganda qisman bo'lsa-da, o'zining mustaqil ma'nosini saqlaydi. Ular quyidagilar:

رو ی [*ru-ye*] - ustida, yuzida, ustiga, yuziga ma'nolarini

ifodalaydi. **رو یوز**, bet so'zi asosida yasaladi.

[Ru-ye divār-e samī-e rāst naqše-ye Irān āvizān ast] - O'ng tarafdagi devorda Eron xaritasi osig'liqdir.

[ru-ye to mesle māh ast] - Sening yuzing oy kabidir.

Ikkinchi misolda ro so'zi o'z mustaqil ot ma'nosida kelgan.

2. [piš] - پیش - [piš-e] - oldida, oldiga ma'nolarini ifodalaydi. old so'zi asosida yasalgan.

[Mā fardā piš-e šomā miāyim] - Biz ertaga sizning oldingizga kelamiz.

[Bače-ye man piš-e ki hast?]. Mening bolam kimda (kimning oldida)?

so'zi "oldin, ilgari" ma'nolarini ham ifodalaydi va unda izofasiz o'qiladi.

[do sāl piš] - ikki yil oldin.

[yek hafte piš] - bir hafta oldin.

3. [pāhlu-ye] - yonida, yoniga ma'nolarini ifodalaydi. - [pāhlu] - yon so'zi asosida yasalgan.

[yalame man pāhlu-ye šomā ast?] - Mening ruchkam sizdami (yoningizdami)?

[pāhlu-ye in emārat yek mayāze misāzand] - Bu imorat yoniga bir magazin qurayptilar.

4. [zire] - ostida, ostiga, tagida, tagiga ma'nolarini ifodalaydi. [zir] - ost, tag ma'noli so'zidan yasalgan.

[zir-e kāse nim kāse ast] - Kosa tagida nim kosa. (Maqol)

[man zir-e deraxt miistam] - Men daraxt tagida turaman.

5. [nazd-e] - oldida, oldiga, yaqinida, yaqiniga ma'nolarini ifodalaydi. [nazd] - old, yon so'zlari asosida yasalgan.

[Nazd-e dānešgāh-e mā kārxāne-ye yāli bāfi hast] - Bizning universitet yonida gilam to'qish korxonasi bor.

[Otobus nazdik-e istgāhe metro miistad] - Avtobus metro bekati yaqinida to'xtaydi.

6. [sar-e] - Bu izofali old ko'makchi o'zbek tilidagi -ga, -da, qo'shimchalarining ma'nolarini ifodalaydi. Bu so'zning asl ma'nosi "bosh" bo'lib, izofali old ko'makchi bo'lib kelganda o'z ma'nosini yo'qotadi.

[Mā hame sare miz-e yāzāxori mineshinim va yāzā mixorim] - Biz hammamiz ovqatlanish stoli atrofida o'tiramiz va ovqat yeymiz.

[dustam sar-e jā-ye xod minešinad] - Do'stim o'z o'nida o'tiradi.

7. [bālā-ye] - tepasida, tepasiga, yuqorisida, yuqorisiga, ustiga, ustida ma'nolarini ifodalaydi. [bālā] - "tepa, yuqori, ust" so'zi asosida yasalgan.

[Bālā-ye tappe če hast?]. Tepaning ustida nima bor?

[Bālā-ye deraxt yek mory-e yāšang minešinad] - Daraxt tepasida bir chiroyli qush o'tiribdi.

8. [miyān-e] va [beyne] - o'rtasida, o'rtasiga, oraga, orada ma'nolarini ifodalaydi. [miyān] va [beyn] - o'rta, ora so'zlaridan yasalgan.

23-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni hozirgi-kelasi zamonda tegishli shaxs va sonda yozing.

پدر تو در تابستان بیشتر (کار کردن). خواهر شما فارسی (فهمیدن) یا عربی.

در این فروشگاه لباسهای عالی (فروختن). زن شما فیلم های هندی را (دوست داشتن)؟ مادر احمد هر روز از تلویزیون به خبرهای تازه ای (گوش دادن). فردا ما با تمام افراد خانواده ی خود به سوی بمرقند (حرکت کردن). دوست من بیژن در ایران (زندگی کردن) و او همیشه به من نامه (نوشتن). روز تعطیل آنها در باغ استقلال (گردش کردن) و بعد به خانه (برگشتن).

Matn

(در دانشگاه)

در دانشکده ی خاورشناسی

خواهر بزرگ من، لیلی دانشجوی سال اول دانشکده ی دولتی خاورشناسی تاشکند است. دوستش مهین هم دانشجوی همین دانشکده است. آنها هر روز باهم به دانشکده ی دولتی خاورشناسی می روند. لیلی همیشه با مترو به دانشکده می رود. مهین با اتوبوس می رود. اتوبوس جلوی دانشکده نمی ایستد. او تا ایستگاه امیر تیمور با اتوبوس می رود و آنجا پیاده می شود و بعد تا دانشکده پیاده می رود. لیلی و مهین در شعبه ی زبان فارسی درس می خوانند.

دانشکده ی خاورشناسی تاشکند خیلی بزرگ است و چند شعبه دارد. مثلاً شعبه ی عربی، فارسی، هندی، ژاپنی، چینی، ترکی و غیره. شعبه ی زبان

22-mashq. Nuqtalar o'mini chap tomonda berilgan old ko'makchilarning mosini qo'yib to'ldiring.

Umuman olganda izofali old ko'makchilar soni 20 dan ortiq bo'lib, yuqorida keltirilgan old ko'makchilarga yana quyidagi izofali old ko'makchilarni kiritish mumkin:

- orqasiga(da)	ayab-e - عقب
- orqasida	pošt-e - پشت
- qarshisiga(da)	barābar-e - برابر
- ro'parasida(ga)	ruberuye - روبروی
- ichida	tuye - توی
- ichiga	darun-e - درون
- yoqasida, yoqasiga	kenāre - کنار
- labida, labiga	jelove - جلو
- pastida, pastiga	pāyine - پایین
- tashqarisiga, tashqarisida	birunc - بیرون

22-mashq. Nuqtalar o'mini chap tomonda berilgan old ko'makchilarning mosini qo'yib to'ldiring.

ما هرروز... دانشگاه میرویم. دوست من امروز... میاید. شما روی، توی فردا... او میروید؟ نخیر من فردا... او نمیروم.... این صندلی کی به، پیش مینشیند؟ کتاب دانشیار... میز بزرگ است. محل ما... مغازه نزد، جلو بزرگی قرار دارد. غیراز علی همه... درس هستند. مجله سر، از شما کجاست؟ - مجله من... میز است. پدر من هم... کارخانه... تا، با اتوبوس میروم.... خانه ما... دانشکده خاورشناسی يك ساعت راه برای است. مادر من... برادر من يك پیراهن قشنگ میخرد.

فارسي در اشکوبه ي هشتم قرار دارد. کلاسهاي شعبه ي زبان فارسي خيلي بزرگ و روشن است. آنها کتابخانه هم دارند. امروز روز تعطيل است. خواهر من ليلي امروز به دانشکده نمي رود. دوست او مهين امروز پيش ليلي مي آيد و آنها با هم درس فردا را حاضر مي کنند. هم ليلي و هم مهين دانشجویان با استعدادي هستند. آنها زبان فارسي را خيلي دوست دارند و با علاقه ي خاصي زبان فارسي را ياد مي گيرند. شيها ليلي قواعد دستور زبان فارسي را مي آموزد و کتاب ادبي مي خواند. ليلي از کار خود خيلي راضي است.

Leksik izohlar

1. Fors tilida biron transport vositasida harakatni ifodalash uchun [bā]- “bilan” old ko‘makchisi ishlatiladi:

Metroda borish- رفتن [bā metro ‘raftan]

Avtobusda kelish- آمدن [bā otobus āmadan]

2. [rāzi budan] – rozi bo‘lmoq fe‘li ko‘makchisini dari razi budan. talab qiladi. biror narsadan rozi bo‘lmoq. – از... راضي بودن

3. [āmadan]- kelmoq, bormoq, ketmoq, رفتن [raftan] – harakatni anglatuvchi fe‘llar biror joyga borish-kelish ma‘nosida old ko‘makchisi bilan, biror shaxsning oldiga borish ma‘nosida ko‘makchisi bilan ifodalanadi.

Masalan: [piš-e Ahmad raftan] pish احمد رفتن [be dāneškade raftan] به دانشکده رفتن [piš-e Ahmad āmadan] pish احمد آمدن [be dāneškade āmadan] به دانشکده آمدن

22-mashq. Nuqtalar o‘rnini tegishli fe‘llarni qo‘yib to‘ldiring.

فردا پيش من.... امروز صبح آنها كجا.... اين مرد هر روز.... رفتن، داخل شدن
كجا.... مهين به مغازه.... ما كالا هاي تازه.... برادر زاده ي تو پيش پزشك.... ما با هم درس.... اول به كلاس... و بعد كتاب زبان فارسي را.... استاد سر درس از دانشجو....

25-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Siz qayerda o‘qiysiz? U bugun kutubxonaga bormaydi, mening oldimga keladi. Bu trolleybus qayerda to‘xtaydi? Bu trolleybus universitet yonida to‘xtaydi. Biz bugun dam olmaymiz, ishlaymiz. Dam olish kuni Ahmadning onasi shirin kulchalar pishiradi. Do‘stimning singlisi Toshkent Davlat agrar universitetining tolibasidir. U har kuni universitetga metroda boradi. Lolazor ko‘chasidagi qahvaxona yonida katta kitob magazini bor.

26-mashq. Nuqtalar o‘mini to‘ldiring.

- 1) معلم... هر... ساعت... يك... مي.... (سيپ، ده، ما، روز، خورد)
- 2) علي... گوشت... نه... خور.... (هيچوقت، - مي، گوسفند، -)
- 3) روي... صانلي... نشين... است. (كيف، اين، نه، يد).
- 4) مادر... هر... او... به... مي.... (روز، را، مدرسه، حيد، برد).
- 5) شما... روزي... بار... ها... ترا... شو...؟ (چند، معمولاً، مي، دست، نه، يان).
- 6) فردا... تن... به... مي آور.... (-م، -تن، كتاب، را، شما).

Beshinchi mashg'ulot

است [ast] bog'lamasining unli bilan
tugagan so'zlarga qo'shilishi

1. [ast] bog'lamasi "a", "i", "u", "ä" unli tovushlari bilan tugagan ot-kesimga qo'shilganida o'zining "a" unlisini yo'qotadi va ot kesimga qo'shib o'qiladi:

Māhin dānāst = Māhin dānā ast

Bijan dānešjust = Bijan dānešju ast

In mard nezāmist = In mard nezāmi ast

In pāltost = In pālto ast

Yozuvda esa har ikkala holatda, ya'ni "alif" bilan yoki "alifsiz" yozish mumkin.

مہین داناست = مہین دانااست

بیژن دانشجو است = بیژن دانشجو است

این مرد نظامیست = این مرد نظامی است

این پالتوست = این پالتو است

2. bog'lamasidan oldin keluvchi so'z diftong "ou" bilan tugagan bo'lsa, uning ikkinchi tovushi "u" "v" undosh tovushiga aylanadi. ("ou" → "ov") va ning 1 tovushi "a" o'qiladi va yoziladi.

in pālto nou ast = in pālto novast.

3. "E" qisqa unlisi bilan tugagan so'zlar ot kesim vazifasida kelsa "ast" bog'lamasi ularga qo'shib o'qiladi, go'yo o'rtada "ea"ga o'xshash uzun unli tovush hosil bo'ladi. Yozuvda esa "ast"ning alifi saqlanadi.

In mard navisande ast این مرد نویسنده است

Matn

من دانشجو هستم

من در دانشگاه دولتی تاشکند درس میخوانم. دانشکده ی ما دانشکده ی زبان و ادبیات ازبک است. من هر روز درس میخوانم. ما در دانشکده، زبان ازبکی، روسی و ادبیات و تاریخ ادبیات را می آموزیم. در کلاس سوم، زبان فارسی را هم یاد میدهند. این زبان، خیلی شیرین و آسان است. در کلاس ما حسن به زبان فارسی و روسی خیلی خوب حرف می زند. دانشیار زبان روسی با ما به روسی گفتگو میکند.

گاهی من هنگام تفریح با دانشیار زبان فارسی به زبان فارسی حرف میزنم. غیر از زبان فارسی و روسی و ازبکی، ما تاریخ ازبکستان و تاریخ جهان را هم یاد میگیریم. دانشیار تاریخ به ما تاریخ ازبکستان را یاد میدهد. سال تحصیلی به دو قسمت تقسیم میشود. بعد از قسمت اول، یک ماه دوره ی امتحانات است.

سر درس زبان فارسی یا روسی، گاهی ما انشا مینویسیم، گاهی دیکنه مینویسیم. همه ی استادان از من راضی هستند. بعد از پایان دوره ی تحصیلی امتحان میدهم. مثلاً در امتحان زبان روسی با استاد فقط به زبان روسی گفتگو میکنیم. تابستان دو ماه تعطیل است. در تعطیلات تابستانی، من برای گردش و هوا خوری بیرون شهر میروم.

Leksik izoh

1. گفتگو کردن [goftogu kardan]-
[harf zadan] حرف زدن
gapirmoq, gaplashmoq fe'llari quyidagi old ko'makchilar bilan ishlatiladi:

با... گفتگو کردن. Kim bilandir gaplashmoq [bā]- 1.

من به زبان ازبکی (نوشتن). آنها در باره ی درس زبان فارسی (گفتگو کردن).
 تو از مادر من چه (پرسیدن). مادر من به تو چه (جواب دادن). امروز درس
 زبان فارسی دیر (تمام شدن). ما ادبیات فارسی هم (آموختن). هنگام تفریح باهم
 به زبان ازبکی (حرف زدن).

28-mashq. Nuqtalar o'rmini to'ldiring.

محمود با استاد زبان فارسی.... بیژن از من.... سر	داشتن، حرف زدن
درس آنها کتاب ادبی.... دوست بیژن در بازار دو	رفتن، پرسیدن
کیلو انار.... فردا من هم به بازار.... شما در باره ی	خواندن، خریدن،
چه.... استاد فارسی از ما.... امروز ما یک ساعت	راضی بودن
درس.... من هم کتاب فارسی....	

29-mashq. Nuqtalar o'rmini kerakli old ko'makchilar bilan to'ldiring.

عموی دوست لیلی... لیلی می پرسد: دوست تو کجا می رود؟ لیلی... او
 جواب می دهد: دوست من... دانشگاه می رود. شاگرد... مداد نمی نویسد...
 قلم می نویسد. دانشیار ما... زبان فارسی حرف می زند. آنها... دبیرستان درس
 نمی خوانند بلکه... دبستان درس می خوانند. گاهی هنگام تفریح ما... درس...
 فارسی گفتگو می کنیم. من... بازار دو کیلو انگور می خرم. او هر روز
 صبح... مادر و پدرش سلام می دهد. دانشیار... زبان فارسی می پرسد و من
 هم... زبان فارسی جواب می دهم.

30-mashq. Nuqtalar o'rmini "rusi", "forsi" so'zlari yoki (ast) bog'lamasi bilan to'ldiring.

برادر من دانشجوی دانشگاه دولتی... او... خوب حرف می زند. من هم
 گاهی با او... گفتگو می کنم. کشور ایران، همسایه ی جنوبی کشور ما....

با... حرف زدن

2. در باره ی [dar bāre-ye]- haqida, to'g'risida. Nima haqidadir,
 kim to'g'risidadir gaplashmoq.

در باره ی... گفتگو کردن

در باره ی... حرف زدن

3. به [be]- Biron bir tilda gaplashmoq.

به زبان... حرف زدن

به زبان... گفتگو کردن

Masalan: [Man bā dustam] من با دوستم به زبان فارسی حرف می زخم. [be-
 zabāne fārsi harf mizanam] – Men do'stim bilan forsha
 gaplashaman.

II. O'zbek tilidagi "forscha", "ruscha" so'zlari fors tilida به old
 ko'makchisi bilan beriladi. Masalan: به روسی [befārsi], به فارسی
 [berusi].

- [U bā man berusi harf namizanam] او با من به روسی حرف نمی زند.

U men bilan ruscha gaplashmaydi. Og'zaki tilda به tushib qolishi
 ham mumkin:

[U bā man rusi harf mizanam] او با من روسی حرف میزند

III. ko'makchisi از az- ko'bo'lmoq fe'li [rāzi budan]- راضی بودن.
 bilan ishlatiladi. [pedar-am az man rāzi ast]- پدرم از من راضی است.
 Otam mendan rozi(dir).

27-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni hozirgi-kelasi zamon
 bo'lishli va bo'lishsiz shaklda qo'yib gaplarni ko'chiring.

من در دانشکده ی خاورشناسی (درس خواندن). دانشیار ما درس زبان
 فارسی (دادن). آنها زبان فارسی (خواندن). شما به زبان روسی (گفتگو کردن).

دوست برادر من ایرانی.... دوست من دانشجو.... او با مادر من... حرف نمی زند... حرف می زند. حالا مادر تو کجا.... دانشیار ما در راهرو.... این کتاب هم نه.... آه... خوب می خوانند. من... بد می نویسم.

31-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Men O'zbekiston Milliy universitetida o'qiyman. Bizning fakultet o'zbek tili va adabiyoti fakultetidir. Mening akam ham shu yerda o'qiydi. Biz har kuni universitetga birga boramiz. Akam uchinchi kurs tolibi. Uchinchi kursda fors tilini ham o'rgatadilar. Akam fors tilida yaxshi gapiradi. Tanaffus vaqtida u do'stlari va o'qituvchi bilan ruscha gaplashmaydi, balki forscha gaplashadi.

Biz O'zbekiston tarixini ham o'rganamiz. O'zbekiston juda qadimgi mamlakatdir. O'qituvchi hamisha bizdan rozi. Men ham akam bilan fors tilida gaplashaman. U mendan Eron davlati haqida so'raydi. Men unga forscha javob beraman.

Oltinchi mashg'ulot

عدد Son

Miqdor sonlar va ularning yozilishi quyidagichadir:

0 - صفر [sefr]- nol - ۰

1 - يك [yek]- bir - ۱

2 - دو [do]- ikki - ۲

3 - سه [se]- uch - ۳

4 - چهار [chahār] [čār]- to'rt - ۴

5 - پنج [panj]- besh - ۵

6 - شش [šes]- olti - ۶

7 - هفت [haft]- yetti - ۷

8 - هشت [hašt]- sakkiz - ۸

۹ - نه [noh]- to'qqiz - ۹

۱۰ - ده [dah]- o'n - ۱۰

Sonlarni ifodalashda arab raqamlari bilan bir qatorda rim raqamlaridan ham foydalaniladi. Ko'p raqamli sonlar chap tarafdin o'ngga qarab yoziladi, ya'ni fors yozuviga teskari ravishda. Miqdor sonlar otlar bilan birikkanda son otdan oldin yoziladi va bitishuvli birikma hosil qiladi. Ot so'z turkumiga oid so'z birlik formada bo'ladi.

ده کتاب [dah ketāb]- o'n(ta) kitob

پنج دانشجو [panj dānešju]- besh(ta) student

دو خانه [do xāne]- ikki(ta) xona.

Birlik va noaniqlikni ifodalovchi "yoy"

یای وحده و یای نکره

Fors tilida ot turkumiga oid so'zlarning oxiriga bir *i*-tovushi qo'shilib, o'sha predmet yoki shaxsning bittaligini yoki noma'lumligini ko'rsatishi mumkin. Predmet yoki shaxsning bittaligini ko'rsatuvchi *i*-yoy وحده [yā-ye vahdat], ya'ni birlik "yoyi" deb ataladi.

Masalan: کتاب+ی=کتابی [ketāb+i=ketaḅi] - bir kitob

Predmet yoki shaxsning noma'lum yoki noaniqligini ko'rsatish uchun qo'shiluvchi *i*-tovushi یای نکره [yā-ye nakare]- ya'ni noaniqlik "yoyi" deyiladi. Masalan: کتاب+ی=کتابی [ketāb+i=ketaḅi], qandaydir noma'lum kitob. یای وحده va یای نکره shakl va talaffuz jihatdan bir-biridan farq qilmaydi. Biror so'zga qaysi "i" tovushi qo'shilganligini faqat gap ichida, gapning umumiy mazmunidan tushunish mumkin. Masalan:

Bir qiz kitob [doxtar-i ketāb mixānad] دخترى كتاب ميخواند
ياي نكره – “bir qiz” o'qiyapti. Bu yerda

[dust-e pedar-e man do doxtar va pesar-i dārad] دوست پدر من دو دختر و پسري دارد.
Otamning do'stining ikki qizi va bir o'g'li bor. Bu yerda “pesar-i” ياي وحده –

Imlosi:

1. Undosh tovush bilan tugagan so'zlarga to'g'ridan-to'g'ri qo'shiladi:

[mard+i=mardi]-bir kishi مرد+ي=مردى

[ādam+i=ādam-i]-bir odam آدم+ي=آدمى

2. “ā” va “ū” uzun unlilari bilan tugagan so'zlarga وحده yoki
qo'shilganda, yana bir “i” orttiriladi:

[sahrā+i=sahrāi]-bir sahro صحرا+ي+ي=صحرائى

[dānešju+i=dānešju-i]-bir talaba دانشجو+ي+ي=دانشجویى

3. “e” va “i” unlilari bilan tugagan so'zlarga alif yordamida qo'shiladi: ماهى+ي=ماهى [bače+i=bačei]-bir bola, بچه+ي=بچه اى
اي [mā-hi+i=māhi]-bir baliq.

Agar birlik yoki noaniqlik “yā”sini qabul qiluvchi so'z o'z aniqlovchisiga ega bo'lsa, ya'ni izofiy birikmada aniqlanmish vazifasida turgan bo'lsa, -i'tovushi aniqlovchiga qo'shiladi:

[xāne-ye bozorgi]- (Qandaydir) Bir katta uy. خانه-ي بزرگى

[dānešju-ye xub-i]- Bir(qandaydir) yaxshi student. دانشجوی خوبى

1. so'roq olmoshi bilan birikib kelgan otlarga qo'shiladi.

[in če xāne-ist]- Bu qanday xona? اين چه خانه-اي است؟

[emruz če ruz-ist]-Bugun qanaqa kun? امروز چه روزى است؟

[šomā be che zabān-i harf mizanid]-Siz شما به چه زباني حرف ميزنيد؟
qaysi tilda gaplashasiz?

4. Ko'pincha izofiy birikmada ifodalangan ot-kesimning aniqlovchisiga qo'shiladi.

[xāhar-e u doxtar-e zibā-ist]-Uning خواهر او دختر زيبايى است.
opasi chiroyli qizdir.

[barādar-e man dānešju-ye bā iste'dād-ist]-Mening akam qobiliyatli student(dir). برادر من دانشجوي با استعدادى است.

Fors tilida noma'lum bir shaxsni ifodalash uchun ياي نكره bilan
birgalikda يك (yek) - bir soni ham ishlatilishi mumkin. Solishtiring:

مرد+ي = مردى - Bir kishi

يك+مرد = يك مرد - Bir kishi

يك+مرد+ي = يك مردى - Bir kishi

Eslatma: Birlik va noaniqlik “yo”siga urg'u tushmaydi.

چه [če] so'roq olmoshi

1. so'roq olmoshi bevosita “nima?” ma'nosida ishlatiladi.

[pedar bozorg-e to az Tehron harā-ye to če miāvarad?]- Buvang Tehrondan senga nima olib keladi? پدر بزرگ تو از تهران برای تو چه مى آورد؟

2. so'roq olmoshi aniqlovchi vazifasida kelishi mumkin. Bunday hollarda u aniqlanmishdan oldin keladi va “qanday?”, “qanaqa?” degan savolga javob bo'ladi. Bunday izofiy birikmaning aniqlanmishiga ياي نكره qo'shilgan bo'ladi.

[šomā če zabāni miāmuzid?]- Sizlar شما چه زباني مى آموزيد؟
qanday (qanaqa) til o'rganyapsizlar?

Ko'pincha taajjubni, hayajonni ifodalashda ishlatiladi.

[če] چه خانه ي نيزي! Qanday yaxshi kun!, [če ruz-i]- چه روزي!
[xāne-ye tamiz-i!]- Qanday toza uy.

گفتگو

بیژن - سلام علیکم
لیلی - علیکم السلام
بیژن - لیلی جان به زبان فارسي حرف مي زني؟
لیلی - آره.
بیژن - مادر تو پزشك چیست؟
لیلی - مادر من پزشك امراض داخلي است.
بیژن - تو در دانشگاه چكار مي كني؟
لیلی - من در دانشگاه درس مي خوانم.
بیژن - امروز شب (امشب) چه مي كنيد؟
لیلی - امروز شب (امشب) به مهماني مي روم.
بیژن - چه ميوهائي دوست داريد؟
لیلی - من سيب دوست دارم.
بیژن - چه كسي براي شما شام درست مي كند؟
لیلی - مادرم براي ما شام درست مي كند.
بیژن - شما با چه كسي به كنسرت و سينما ميرويد؟
لیلی - ما همه با هم به كنسرت و سينما مي روم.
بیژن - در كلاس شما كي بهتر از همه به فارسي حرف مي زند؟

لیلی - در كلاس ما محسن بهتر از همه به زبان فارسي حرف مي زند.

بیژن - در كلاس، استاد از شما چه مي پرسد؟

لیلی - مثلاً استاد مي پرسد. امروز چه روزي است؟ من جواب مي دهم، امروز دوشنبه است. و يا مي پرسد: آيا تاشكند پايخت ازبكستان است؟ يكي از دانشجويان جواب مي دهند: بلي تاشكند پايخت جمهوري ازبكستان است. ما در كلاس با استاد به فارسي حرف مي زنيم.
بیژن - اينجا دانشگاه است. خدا حافظ.

لیلی - خدا حافظ (مرحمت زياد).

32-mashq. Nuqtalar o'rmini olmoshi yoki 1-10 gacha bo'lgan sonlar bilan to'ldiring.

ما امروز... ساعت درس دارم.... كتاب روسي روي ميز است. در كلاس ما... دانشجو است.... دانشجو پسوند و... دانشجو دخترند. آنها هر روز... ساعت كار مي كنند و... ساعت استراحت مي كنند. درس زبان فارسي... ساعت ادامه دارد.... دانشجو به دانشكده نيامدند. من... برادر و... خواهر دارم.... دانشجو به زبان فارسي گفتگو مي كنند.

33-mashq. Quyidagi savollarga javob bering.

خواهر شما سالي چند هزار ريال خرج لباس مي كند؟
شما ماهي چند تومان خرج مي كنيد و ماهي چند هزار ريال پس انداز مي كنيد؟

شما چند برادر زاده و چند خواهرزاده داريد؟
يك استاد دانشگاه سالي چند صوم حقوق مي گيرد؟
هفته اي چند ساعت كلاس فارسي داريد؟

کارمندان این بانک، سالی چند ماه مرخصی دارند؟
معمولاً روزی چند ساعت به کتابخانه می‌روید و درس می‌خوانید.
عادتاً در خانه با مادر به چه زبانی گفتگو می‌کنید؟
او زبان فارسی دوست دارد یا انگلیسی؟
مگر زبان روسی زبان مشکلی است؟

34-mashq. Quyidagilarni eshiting va o'qituvchidan so'ng takrorlang.

شیراز در جنوب ایران قرار دارد. از قهران تا شیراز ۵ ساعت راه است.
شیراز پایتخت کشور ایران نیست، بلکه قهران پایتخت ایران است. پایتخت
ازبکستان شهر تاشکند است. شهر تاشکند، مثل قهران بزرگ و قشنگ است.
ما در دانشکده ی زبان فارسی درس می‌خوانیم. ما زبان فارسی دوست داریم.
روزی دو ساعت کلاس زبان فارسی داریم. آیا شما زبان انگلیسی می‌خوانید؟
کدام زبان آسان تر است، زبان فارسی یا انگلیسی؟

امروز چند ساعت کار می‌کنید؟ فردا چند ساعت درس دارید؟ امروز با
چند دانشجو گفتگو می‌کنید؟ استاد شما از چند دانشجو راضی است؟
در کلاس شما چند دانشجو است؟

35-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Sizning onangiz qanday (qanaqa) shifokor? Siz forsha bilasizmi? Biz bugun ishlamaymiz, balki dam olamiz. Bizning guruhda 10 ta tolib bor. Ularning 3 tasi qiz bola, 7 tasi o'g'il bola. Uyingizda kechki ovqatni kim tayyorlaydi? Otangiz necha so'm maosh oladi? Biz bir yilda bir oy dam olamiz. O'qituvchi bizdan rozi. Siz ham ertaga kinoga borasizmi? Sizning yotoqxonangiz qayerda joylashgan?

UCHINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

ra ko'makchisi va uning vazifalari را

ra ort ko'makchisi so'zlarning oxiriga qo'shilib, o'zbek tilidagi
ni qo'shimchasini ma'nosini beradi va vositasiz to'ldiruvchi ifodalaydi.

Masalan: [Man Ahmad-ra] - Men Ahmad ra deristan mi yim. de
dabirestan mibinam] - Men Ahmad ra maktabda ko'raman.

Agar jumla tarkibidagi vositasiz to'ldiruvchi o'z aniqlovchi
ega bo'lsa yoki izofiy zanjir tarkibida bo'lsa, ra ort ko'mak
hi izofiy birikma yoki zanjirdan so'ng qo'yiladi.

Masalan: [man in ket] - Men bu qiziqarli kitobni har
jaleb-ra har ruz mixanam] - Men bu qiziqarli kitobni har
u o'qiyman.

[man in ket] - Men bu qiziqarli kitobni har
jaleb-e dust-e u-ra har ruz mixanam] - Men uning do'stining
t qiziqarli kitobini har kuni o'qiyman.

ort ko'makchisi urg'u qabul qilmaydi va o'zidan old
so'zga qo'shib yozilishi ham, alohida yozilishi ham mumkin.

کتاب را

ort ko'makchisi [man] kishilik olmoshiga qo'shilga
[man] so'zidagi "n" tovushi tushib qoladi va mara deb o'qiladi.

[mara] - meni من را

[to] kishilik olmoshiga qo'shilganda talaffuzda hech na
o'zgarmaydi, yozuvda esa ikki xil yozilishi mumkin.

[torā] تو را

فارسي را به زبان ازبكي هين حالا ترجمه مي كنيم و به استاد مي دهيم. آھا داستان اين نويسنده معروف را مي خرنند. ما اسم كارگر اين كارخانه را نمي دانيم. اينجا هيچ كسي شمارا نمي شناسد. من آدرس جديد اورا نفهميدم.

2-mashq. Nuqtalar o'rmini chap tomonda berilgan so'zlardan mosini qo'yib to'ldiring. Kerakli joyda ra -rā ort ko'makchisini ishlating.

ما... دوست دارم. شما... فردا مي خوانيد....	اسم اين دانشجو،
امروز نمي بينم. آھا... دوست دارند. آيا تو... به	شهر تاشكند، اين داستان،
من نمي گوئي؟ اين دانشجو... مي نويسد؟	مادر او، او، اين جمله آسان،
دانشيار... به زبان فارسي مي گويد. من... هر	داستان نوي اين نويسنده،
روز مي بينم.... كي مي خوانيد؟ او... ادامه	احمد، كار، برادر، رفيق
مي دهد. شما... كجا مي بينيد؟ آيا هر روز...	من، كتاب، مادر من.
مي خواني؟	

3-mashq. Berilgan savollarga bo'lishli yoki bo'lishsiz javob bering.

اين روسي را براي كي (چه كسي) مي خريد؟
مگر شما مادر دوست اورا نمي شناسيد؟
اين داستان صادق هدايت را كي (چه وقت) مي خوانيد؟
آيا شما هر روز اورا مي بينيد؟
امروز بعد از ناهار آھا به خاله ي ما مي آيند يا نه؟
آسمان چه رنگ است، كبود يا آبي؟
اين كتاب را به كه (چه كسي) مي دهيد؟
به شب نشيني اورا هم دعوت مي كنيد؟
آيا شما هم زبان تركي را دوست داريد؟

[torā] تو+را=ترا

ra -rā ort ko'makchisi vositasiz to'ldiruvchini ifodalayotganda, ma'lum bir aniq predmet haqida gap ketayotgan bo'lsa qo'yiladi. Agar, umuman, predmet haqida gap ketayotgan bo'lsa ra -rā ort ko'makchisi qo'yilmaydi.

- [ostād be dānešju ketāb midehad] استاد به دانشجو كتاب مي دهد. O'qituvchi studentga kitob beradi. (Bu yerda umuman kitob haqida gap ketayapti)

- [ostād be dānešju ketābrā midehad] - O'qituvchi studentga kitob beradi. (Bu yerda aniq bir ko'zda tutilgan kitob haqida gapirilyapti)

Agar vositasiz to'ldiruvchi atoqli otlar, kishilik olmoshlari, so'roq olmoshlaridan va ko'rsatish olmoshlari bilan ifodalanagan bo'lsa ra -rā ort ko'makchisi tushib qolmaydi.

U kimni aytyapti? - [u ke-rā miguyad?] او كي را مي گويد؟

- [man doxtar-e Simā-rā dust dāram] من دختر سيمارا دوست دارم. Men Simoning qizini yaxshi ko'raman.

ra ort ko'makchisini qabul qilmaydi. - če so'roq olmoshi to'ldiruvchi bo'lib kelganda, ra ort ko'makchisini qabul qilmaydi.

- [ostād be šāgerd-e xod če miguyad] - O'qituvchi o'z o'quvchisiga nima deyapti?

1-mashq. O'qing va tarjima qiling.

هر وقت از خانه بيرون مي روم، من شمارا مي بينم. من خانه ي شمارا بلد نيستم و شماره ي تلفن شمارا هم نمي دانم. شما دوست احمدرا مي شناسيد. من اورا نمي شناسم. رفيق من هر روز مرا در ايستگاه مترو مي بيند. من اسم آن خانم را از خواهر شما مي پرسم. اين كتاب جالب را كي مي خوانيد. اين جمله ي

4-masbq. Fors tiliga tarjima qiling.

Uning akasi fors tili grammatikasini o'rgatadi. Biz ba'zan bu kitobni birga o'qiyamiz. Bu ro'molni kimga sotib olasiz? Bu kasalxonaning shifokorini taniysizmi? Biz uni har kuni Lohutiy ko'chasida ko'ramiz.

Onamning ismlarini bilasizmi? Uni kim so'rayapti? Biz ba'zan universitetga bormaymiz. Bu forscha jumlaning rus tiliga tarjima qilmang, o'zbek tiliga tarjima qiling. Yozda dam olish uchun Tehron shahriga boramiz.

Ikkinchi mashg'ulot

Otlarning ko'plik shakli

O'zbek tilida otlarning ko'plik shakli bitta qo'shimcha, ya'ni **-lar** qo'shimchasini qo'shish orqali yasaladi. Bu qo'shimcha jonli, jonsiz predmet nomlariga ham qo'shilaveradi: kitoblar, odamlar va h.k.

Fors tilida esa otlarning ko'plik formasini yasash uchun ikki xil qo'shimchadan foydalaniladi. Ulardan biri **-hā** qo'shimchasi, ikkinchisi esa **-ān** qo'shimchasidir. Bu ikkala qo'shimcha **-ān** va **-hā** o'zbek tilidagi **-lar** qo'shimchasiga teng keladi, lekin ularning ishlatilishi bir oz farq qiladi.

1. **-ān**. Bu qo'shimcha jonli predmet nomlariga qo'shiladi.

Masalan: مردان **-ān** = مردان [mardān] – erkaklar.

زنان **-ān** = زنان [zanān] – ayollar.

دختاران **-ān** = دختران [doxtarān] – qizlar.

2. **-hā**. Bu qo'shimcha universal hisoblanib, asosan, jonsiz predmet nomlariga qo'shiladi.

دفترها **-hā** = دفترها [daftarhā] – daftarlari.

کتابها **-hā** = کتابها [ketābhā] – kitoblari.

Ba'zi hollarda **-ān** ko'plik qo'shimchasi o'rniga ko'proq **-hā** qo'shimchasi ishlatilishi mumkin, ya'ni **-hā** jonli predmet nomlariga ham qo'shilaveradi. دختران = دخترها

Bu hodisa hozirgi paytda **-ān** qo'shimchasi o'rnida **-ko'proq** qo'shimchasining ishlatilishi bilan izohlanadi. Lekin ba'zan ularni bir-biri bilan almashtirish mumkin emas, aks holda ma'no o'zgarib ketadi.

سر [sar] – bosh

سران [sarān] – boshliqlar

سرها [sarhā] – boshlar

-ān ko'plik qo'shimchasining imlosi

1. So'z "d", "u" cho'ziq unlilari bilan tugasa **-ān** ko'plik qo'shimchasi ularga **-y** harfi yordamida qo'shiladi.

دانشجویان **-ān** = دانشجویان [dāneshjuyān]

داناان **-ān** = داناان [dānāyān]

2. So'z "f" unlisi bilan tugagan bo'lsa, **-ān** qo'shilganda yozuvda hech narsa orttirilmaydi, lekin talaffuzda bir "yoy" orttirib o'qiladi.

ایرانیان **-ān** = ایرانیان [irāniyān] – eronliklar.

3. So'z "e" qisqa unlisi bilan tugagan bo'lsa, bunday so'zlarga **-ān** qo'shimchasi **-g** harfi yordamida qo'shiladi. Yozuvda so'zning oxiridagi **-e** **-hāye havvaz** tushib qoladi. Talaffuzda esa "e" qisqa unlisi saqlanadi. Masalan:

بچهان **-ān** = بچهان [bače+ān=bačegān] – bolalar.

نویسندگان = نویسندگان [navisandegān]- yozuvchilar.

4. “u” cho‘ziq unlisi bilan tugagan ayrim so‘zlarga an – ān qo‘shimchasi qo‘shilganda -v orttiriladi. Bunda so‘zning oxiridagi “u” tovushi “o” ga aylanadi.

xonim, xonimlar [bānovān] - [bānu] بانو-بانوان

bilak, bilaklar [bāzovān] - [bāzu] بازو-بازوان

Eslatma: an - ān ko‘plik qo‘shimchasi tananing juft a‘zolariga ham qo‘shiladi.

lablar [labān] - لیان → لب

ko‘zlar [česhmān] - چشمان → چشم

qoshlar [abrovān] - ابروان → ابرو

an so‘zlariga oyoq [pā] - پا, qo‘l [dast] - دست Lekin qo‘shimchasi emas ha-hā qo‘shimchasi qo‘shiladi.

qo‘llar [dasthā] - دستها → دست

oyoqlar [pāhā] - پاها → پا

Matn

آیا شما این آقایان و خانم هارا می شناسید؟ آنها کارمند این بانک هستند. مگر تو می دانی این مردان چه می کنند؟ این مردان بازرگان هستند و همیشه به خرید و فروش مشغول هستند. شما نمی دانید دوستان من کی (چه وقت) پیش شما می آیند؟ آنها فردا صبح پیش شما می آیند. آیا پزشکان معروف این بیمارستان را می شناسید؟ بلی، ما می دانیم که آنها پزشکان خوبی هستند. آیا استاد تو به زبان فارسی خوب حرف میزند. دانشجویان دانشگاه شما، روزی

چند ساعت کلاس فارسی دارند؟ دانشجویان دانشگاه ما روزی دو ساعت کلاس فارسی دارند. این بانوان با بچه های خود گردش می کنند. این کتابهای نویسنده ی معروف را به من می دهید یا به احمد؟ دانشجویان معمولاً دیر می خوابند و زود از خواب بیدار می شوند.

Leksik izoh

[šenāxtan] شناختن va [dānestan] دانستن

fe‘llari haqida

[šenāxtan]-fe‘li شناختن, [dānestan]-fe‘li “bilmoq”, دانستن
“tanimiq” deb tarjima qilinadi. fe‘li jonsiz predmetlarni bilish ma‘nosida keladi زبان فارسی می دانم

Ko‘pincha to‘ldiruvchi ergash gapda bosh gapning kesimi vazifasini bajaradi. [šenāxtan] fe‘li biron kimsani tanimoq, tanish bo‘lmoq ma‘nosida ishlatiladi.

[man mādar-e to-rā xub mišenāsam]- من مادر تورا خوب می شناسم.
Men sening onangni yaxshi taniyman.

5-mashq. Qavs ichida berilgan so‘zlarni ko‘plik formaga qo‘yib ko‘chiring.

در مغازه (مشتري) زیاد هستند. (دفتر و مجله)ی فارسی دارید؟ آنها در باره ی (شهر) بزرگ می نویسند. من هر روز از بازار (میوه)ی تازه می خرم. (داستان) کوتاه را دوست ندارم. او (شعر) فارسی زیاد یاد می گیرد. (دختر و پسر) این دانشکده همه با استعداد هستند. (کارمند) این بانک سالی یک ماه مرخصی دارند. (کارگر) این (کارخانه) امسال برای استراحت بیرون شهر می روند. من (شهر) بزرگ جهان را می دانم.

6-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Ertaga kechqurun qo'shnilarimiz bu kitobni o'qiydilar. Men uning qarindoshlarini tanimayman. Bu uyning derazalari ochiq. Ahmadning kitoblari, daftarlari stolning ustida. O'qituvchi sinfda biz bilan ruscha gaplashadi. Men bilaman-ki, hozir o'z darslarini tayyorlamoqda. Biz uning o'qituvchilarini yaxshi taniymiz. Bu ko'chaning binolari baland va chiroylidir. O'zbekistonning qadimiy shaharlarini bilasizmi? Bizning sinfimiz o'quvchilari tanaffus vaqtida faqat forscha gaplashadilar.

7-mashq. Nuqtalar o'miga دالستن yoki شناختن fe'llaridan mosini qo'yib, ko'chiring.

دانشجویان، این نویسنده را خوب.... استادان ما زبان فارسی.... من دوست پدر اورا.... تو.... کجا می روم؟ ما.... که کارگران، شب کار نمی کنند. آیا شما رفیق مرا....؟ مگر تو.... دوستان شما به خانه ی ما می آیند یا نه؟ آیا شما اسم مرا....؟ مگر آنها.... این پسر کیست؟ مگر آنها این دختر را....؟

Uchinchi mashg'ulot

وجه امری Buyruq mayli

Fors tilida buyruq mayli fe'lining hozirgi zamon negiziga *be* - *be* old qo'shimchasini qo'shish orqali yasaladi. Buyruq mayli fe'lining faqat II-shaxsiga qaratilgan bo'ladi. Shuning uchun fe'lining II-shaxs birlik va II-shaxs ko'plik shakllarigina mavjud. Ikkinchi shaxs ko'plik formasida fe'lining hozirgi zamon negizi oxiriga II-shaxs-son qo'shimchasi qo'shiladi.

o'qi [bexān] به+خوان ← بخوان

o'qing [bexānid] به+خوان+ید ← بخوانید

be - *be* old qo'shimchasi:

1. *be* - *be* old qo'shimchasi sodda fe'llarga doimo qo'shiladi.

Birlik

Ko'plik

بکن [bekon] - qil بکنید [bekonid] - qiling

2. Prefiksli fe'llarga qo'shilmaydi. Masalan: برداشتن [bar dāstan] fe'lining buyruq formasi birlikda بردار [bar dār]- ko'tar, ko'plikda بردارید [bardārid]- ko'taringlar.

3. Murakkab fe'llarga *be* old qo'shimchasi qo'shilishi ham, qo'shilmasligi ham mumkin. Masalan:

ishlā [kār bekon] کار بکن // [kār kon] کار کن

ishlanglar [kār bekonid] کار بکنید // [kār konid] کار کنید

Buyruq maylida urg'u *be* - *be* old qo'shimchasiga tushadi.

Buyruq maylining bo'lishsiz shakli *be* old qo'shimchasi o'miga na - *na* - inkor yuklamasini yozish orqali yasaladi.

o'qima [naxān] نخوان، o'qi [bexān] بخوان

o'qimang [naxānid] نخوانید، o'qing [bexānid] بخوانید

ishlamang [kār nakonid] کار نکنید، ishla [kār nakon] کار نکن

Buyruq maylining bo'lishsiz shaklida urg'u *na* - *na* inkor yuklamasiga tushadi.

Imlosi:

1. Agar fe'l "ā" va "a" unilari bilan boshlansa "be" va "na" qo'shimchalaridan so'ng undosh "y" tovushi orttiriladi. Bu y tovushi yozuvda "yoy" shaklida yoziladi. Fe'ning birinchi harfi *alif* saqlanadi.

Bo'lishli shakl**Birlik**

يا [beyā]-kel

يا [beyandāz]-tashla

Ko'plik

يا [beyāyid]-keling(lar)

يا [beyandāzid]-tashlang(lar)

Bo'lishsiz shakl**Birlik**

يا [nayā]-kelma

يا [nayandāz]-tashlama

Ko'plik

يا [nayāyid]-kelmang(lar)

يا [nayandāzid]-tashlamang(lar)

2. Agar fe'l unli "o" tovushi bilan boshlansa buyruq mayli yasalayotganda "be" va "na" qo'shimchalari bilan fe'l orasiga "yoy" harfi yoziladi. Bu "yoy" harfi y undosh tovushi shaklida o'qiladi. Yozuvda 'alif saqlanmaydi. Masalan: الفادان [oftādan]-yiqilmoq fe'lini ko'rib chiqaylik. Uning hozirgi zamon negizi [of].

Bo'lishli shakli	
Birlik	Ko'plik
يفت [beoft]	يفتيد [beoftid]
Bo'lishsiz shakli	
يفت [nayoft]	يفتيد [nayoftid]

Unli tovush bilan boshlanuvchi fe'llarda orttirilgan "y" undoshi [be] qo'shimchasining "e" tovushiga ta'sir qilishi natijasida ba'zi hollarda "be" – "bi" tarzida o'qilishi mumkin; *biyā, biyandāz, biyoft*. Shuningdek "na" - inkor yuklamasi ham "ne"-tarzida o'qilishi mumkin; *neyā, neyandāz, neyoft* va h.k.

3. ايستادن [istādan]- "turmoq, to'xtamoq" fe'llaridan buyruq mayli yasalayotganda 'alif yozuvda saqlanadi.

Bo'lishli shakli	
Birlik	Ko'plik
بايست – beist	بايستيد – beistid
Bo'lishsiz shakl	
نايست – naist	نايستيد – naistid

Bu yerda ham yuqoridagi assimilyatsiya hodisasi oqibatida ايستادن [istādan] fe'lining buyruq mayli quyidagicha o'qilishi mumkin: *biist, biistid, neist, neistid*.

Buyruq mayli biror ish-harakatning bajarilishi uchun buyurish, iltimos qilish ma'nolarini anglatadi. Shuning uchun jumla tarkibida ko'pincha "marhamat", "marhamat qilib" لطفاً [befarmāid], [lotfan] yoki خواهش مي كنم [xāheš mikonam]-iltimos, iltimos qilaman kabi yordamchi so'z va fe'llar ham ishlatiladi;

بفرماید اين كتاب را بخوانيد [befarmāid, in ketāb-rā bexānid] -

خواهش مي كنيم اين كتاب را بخوانيد. Marhamat qilib, bu kitobni o'qing. [xāheš mikonim in ketāb-rā bexānid] - Iltimos, bu kitobni o'qing.

Elatma: a) بودن [budan]- bo'lmoq fe'lidan buyruq mayli yasalayotganda به – be old qo'shimchasi ishlatilmaydi. بودن [budan] fe'lining hozirgi zamon negizi باش [bās].

Bo'lishli shakli	
Birlik	Ko'plik
bo'l [bās]- باش	bo'ling [bāšid]- باشید
Bo'lishsiz shakli	
bo'lma [nabās]- نباش	bo'lmang [nabāšid]- نباشید

b) *dāstan*-ega bo'lmoq fe'lining buyruq maylini yasash uchun uning o'tgan zamon sifatdoshi *dāšte* olinib, unga *بودن* [budan]ning buyruq shakli qo'shiladi.

dāšte bās- ega bo'l داشته باش

dāšte bāšid- ega bo'linglar داشته باشید

Inkor shaklida esa *ne* - inkor yuklamasi *dāshhte*- sifatdoshiga qo'shiladi. *nadāšte bās*, *nadāšte bāšid* نداشته باش، نداشته باشید

c) Ko'pincha she'riy asarlar, maqollar tarkibida, hamda og'zaki nutqda *ne* inkor yuklamasining *ma* varianti ham uchraydi. *این کار را منکار* [in kār-rā makon] - Bu ishni qilma! *مارو* [marou] - borma!

Matn

این جمله را تکرار کنید! لطفاً این کتاب را به من بده. لطفاً یک لیوان آب به او بدهید. این پیراهن خیلی ارزان است، آن را بخرید. لطفاً امروز برای ناهار بیایید خانه ی ما! اسم آن دختر قشنگ را اینجا بنویس! خواهش می کنم اسم مرا به کسی نگوئید! بفرمائید برای صبحانه چیزی حاضر کنید! سوپ را قبل از غذا و چای را بعد از غذا بخورید. کتابها را روی میز بگذارید! بفرمائید بنشینید! با من چای بخورید. لطفاً در اطاق را باز نکنید. پنجره را باز کنید! لطفاً نشانی خانه ی او را به من بگوئید! تخته را پاک کنید و این متن را روی تخته بنویسید! آن

جمله های فارسی را تکرار کنید. با پدر و مادر خود پیش پزشک برو! بفرمائید کتاب مرا باز کنید و چیستان های فارسی را در دفتر خود بنویسید.

Leksik izoh

kasi [kasi] va *čizi* [čizi] haqida.

kas [kas] - odam, shaxs; *čiz* [čiz] - *چیز* [čiz] va *kasi* [kasi] کسی - buyum, narsa- so'zlariga *qo'shilishi* bilan yasalgan.

Agar bu ikkala olmosh ishlatilgan gap bo'lishli shaklda bo'lsa, ular "kimdir", "nimadir" deb tarjima qilinadi.

bā ostād-e mā kasi sohbāt mikonad - Bizning o'qituvchisimiz bilan kimdir suhbatlashyapti

dānešju be ostād čizi miguyad - دانشجو به استاد چیزی می گوید. Talaba o'qituvchiga nimadir deyapti

Inkor ma'nodagi jumalalarda *kasi* [kasi]- hech kim, *chizi* [chizi]- hech nima degan ma'noni bildiradi.

injā kasi nist [injā kasi nist] - Bu yerda hech kim yo'q

ostād be dānešju čizi nemiguyad [ostād be dānešju čizi nemiguyad]

O'qituvchi talabaga hech nima demayapti

čē kasi [čē kasi] so'zi *so'roq* olmoshi bilan qo'shilib *kim* [kasi] birikmasini tashkil etadi va u "kim" degan ma'noni beradi.

Fardā čē kasi piše šomā miāyad [Fardā čē kasi piše šomā miāyad] - فردا چه کسی پیش شما می آید؟ Ertaga sizning oldingizga kim keladi?

8-mashq. O'qing va tarjima qiling.

من امروز چیزی برای شما هدیه می کنم. هر روز کسی باشما تلفنی صحبت می کند. او فردا چیزی به من می دهد. اینجا چیزی بنویسید. دوست شما در

رستوران چيزي مي خورد. آیا شما اینجا کسی را می شناسید؟ چه کسی شما را با اتومبیل به دانشگاه می رساند؟ هفته آینده ی چه کسی را به شام دعوت می کنید؟ آیا اینجا چيزي مي بينيد؟ من اینجا کسی را نمی شناسم. آنها هر روز چيزي مي خوانند.

9-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni buyruq maylida qo'yib, gaplarni ko'chiring.

لطفاً این کتاب را (باز کردن). خواهش می کنم در را (بستن). بفرمائید این جمله را (تکرار کردن). خواهش می کنم کتاب خود را اینجا (گذاشتن). لطفاً چای (خوردن). لطفاً برای ما دو بشقاب (دادن). خواهش می کنم با من به مغازه (رفتن). کمی اینجا (نشستن) و بعد (رفتن). بفرمائید چراغ را (روشن کردن). خواهش می کنم چراغ را (خاموش کردن). خواهش می کنم اسم آن دختر زیبا را به من (گفتن). لطفاً فردا شب، خاله ی ما (تشریف آوردن). اول کار را (تمام کردن) و بعد (استراحت کردن).

10-mashq. Berilgan fe'llarning mosini bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklda qo'yib, nuqtalar o'rni to'ldiring.

بفرمائید تخته را... و آن جمله فارسی را در	آمدن - تمام کردن
دفتر خود.... پنجره را.... ملوی خواهر خود....	نوشتن - پرسیدن
اسم این دختر خوشگل (زیبا) را از من.... چراغ	باز کردن - نشستن
را....! بعد از غذا آب سرد....! امشب خانه ی ...!	روشن کردن -
فردا کار خود را زود....! استاد می آید! خواهش	خاموش کردن.
می کنم کتاب انگلیسی را به من....!	پاک کردن - خوردن
	عجله کردن - دادن

11-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Bu eski uyni soting va yangi, chiroyli uy sotib oling. Ko'p pul bilan uydan chiqmang. Iltimos, avtomobilingizni bu yerda to'xtatmang. Ertalab turing-da, bir necha daqiqa badan tarbiya qiling. O'zbekistonning chiroyli shaharlarini tomosha qilishni esdan chiqarmang. Iltimos, gaplashmang. Iltimos, televizorni o'chiring. Marhamat, menga yordamlashing. Bu yil Yevropaga safar qilmang. Iltimos, menga ozroq suv bering. Iltimos, ertaga uyda bo'ling. Bu janob bilan hazillashmang.

12-mashq. Eshiting va takrorlang.

خواهش می کنم مرا سر ساعت هفت بیدار کنید. لطفاً از حوله و صابون من استفاده نکنید. به نظر من هر چه لازم دارید از فروشگاه بخريد. خواهش می کنم فقط دوستان خیلی نزدیک را دعوت کنید. روز های تعطیل در خانه نمانید و به گردش بروید. شما به بچه ها شام بدهید و بعد برای آنها قصه بخوانید. راهتان نزدیک است، پیاده بروید و پیاده برگردید. خواهش می کنم آب را آلوده نکنید. همین جا بنشینید و حرف بزنید و چای، شیرینی و میوه میل کنید.

To'rtinchi mashg'ulot

Bog'lamaning qisqa shaklining unli bilan tugagan so'zlarga qo'shilishi

[ast]ning است است kesimli sodda gaplarda kesimlik bog'lamasi kesimli qisqa shakli undosh bilan tugagan ot kesimlarga to'g'ridan to'g'ri qo'shilishini yuqorida ko'rgan edik. Masalan:

[man sāgerdam] – من شاگردم Men talabaman.

[to sāgerdi] – تو شاگردی Sen talabasan.

[u sāgerd ast] – او شاگرد است. U talaba va h.k.

1. Agar kesimning ot qismi “ā” va “u” cho‘ziq unlilari bilan tugasa, bog‘lamaning qisqa shakli yoy harfi yordamida bog‘lanadi.

Birlikda:

[man nānvāyam]- Men nonvoyman.

[to nānvāi]- Sen nonvoysan.

[u nānvāst]- U nonvoydir.

Demak bu yerda *man nānvāam* o‘qilmaydi-da, *nānvāyam* o‘qiladi.

III-shaxs birlik doimo o‘zgarishsiz qolaveradi.

Ko‘plikda:

[mā nānvāyim]- Biz nonvoymiz.

[šomā nānvāyid]- Siz nonvoysiz.

[ānhā nānvāyand]- Ular nonvoylar.

2. Ot kesim “e” – “i” cho‘ziq unlisi bilan tugasa, bog‘lamaning qisqa shakli kesimga “-alif” yordamida bog‘lanadi:

Birlikda:

من گوینده ام/من کشیکچی ام

تو گوینده ای/تو کشیکچی ای

او گوینده است/او کشیکچی است

Ko‘plikda:

ما گوینده ایم/ما کشیکچی ایم

شما گوینده اید/شما کشیکچی اید

آنها گوینده اند/آنها کشیکچی اند

Matn

کار روزانه ی جمشید

دوست من جمشید

قسمت اول

جمشید دوست خانوادگی ماست و ساهاست که خانواده های ما یکدیگر را می شناسند. جمشید دانشجوی دانشگاه است و در یکی از شباه روزی های دانشگاه زندگی می کند. جمشید، اهل سمرقند است و بیشتر از شش ماه نیست که در تاشکند زندگی می کند. دوست من هر روز هفته به دانشگاه می رود و در رشته ی مهندسی برق درس می خواند. او هر روز ساعت شش صبح از خواب بیدار می شود. پیش از هر کار، تقریباً بیست دقیقه ورزش می کند و بعد حمام می گیرد و دست و روی خود را می شوهد. گاهی هم دوش آب سرد می گیرد، چون آب گرم دوست ندارد. تقریباً ساعت هفت به آشپزخانه می رود و صبحانه درست می کند. صبحانه، جمشید، معمولاً نان و تخم مرغ و کره و قهوه است و گاهی هم نان و پنیر و چای می خورد. پس از خوردن صبحانه، جمشید لباس می پوشد و ساعت هفت و نیم از خانه بیرون می رود. او غالباً پیاده به دانشگاه می رود. ولی هر وقت عجله دارد یا هوا خوب نیست، مثلاً باران می آید و یا برف می بارد یا هوا خیلی سرد است، سوار اتوبوس می شود. کرایه ی اتوبوس خیلی گران نیست ولی جمشید دانشجویست و خیلی پول ندارد. پلر جمشید، هر ماه سه هزار صوم برای او می فرستد. جمشید روزی شش ساعت درس دارد. غیر از این، جمشید هر هفته ده ساعت در کتابخانه ی دانشگاه و پنج ساعت در آزمایشگاه شبانه کار می کند.

Leksik izoh

Vaqtning soatlarda ifodalash uchun *soʻziga* miqdor sonini qoʻshish kerak. Bunda *izofa* bilan oʻqiladi. *ساعت شش* [*sāat-e šesh*] - soat 6 da, *ساعت دو* [*sāat-e do*] - soat 2 da. Yuqoridagi holat vaqtning maʼlum bir nuqtasini bildiradi.

Vaqt birlikdagi biron-bir boʻlakni ifodalash uchun, (masalan: uch soat, besh soat) *ساعت* [*sāat*] soʻzi bilan miqdor son bitishuv birikma hosil qiladi, yaʼni miqdor son *ساعت* [*sāat*] soʻzidan oldin keladi.

دو ساعت [*do sāat*] - ikki soat

پنج ساعت [*panj sāat*] - besh soat

Misollar:

Belgilangan vaqt	Muddat
درس ساعت دو تمام می شود. [<i>dars sāat-e do tamām mišavad</i>] - Dars soat ikkida tugaydi	امروز دو ساعت درس داریم. [<i>emruz do sāat dars dārim</i>] - Bugun ikki soat darsimiz bor

Qoʻshma feʼllarning birgalikda va ayrim kelish holati

Birgalikdagi holat (kontakt) - qoʻshma feʼlning ot qismi bilan feʼl qismining yonma-yon turishi va ayrim (distant) kelish holati - ot qismi bilan feʼl qismining bir-biridan ajralgan holda yozilishi quyidagicha:

----- - birgalikdagi holat.

----- - ayrim kelish holati.

Baʼzi qoʻshma feʼllarning ot qismi va feʼl qismi ham birgalikda, yaʼni yonma-yon, ham ayrim kelishi, yaʼni bir-biridan uzoqda turishi mumkin.

Ayrim kelish holatida ot qismi va feʼl qismi orasiga gapning boshqa boʻlaklari kiradi va ular qoʻshma feʼlning ot qismiga *izofa* orqali bogʻlanadi.

[*man savār-e otobus mišavam*] - Men avtobusga chiqaman. Bu misolda *سوار شدن* [*savār šodan*] feʼli ayrim kelish holatida turibdi.

Ushbu feʼl birgalikda holatda ishlatilishi ham mumkin. Unda *به* [*man be otobus savār mišavam*] - Men avtobusga chiqaman.

Ayrim kelish holatida ishlatiladigan feʼllar u qadar koʻp emas. Masalan:

سوار شدن، داخل شدن، وارد شدن

منتظر بودن، دچار شدن، بیرون رفتن

va boshqalar. مشغول بودن، دارا بودن، حارې بودن

13-mashq. Nuqtalar oʻmini muayyan muddat yoki belgilangan vaqtning koʻrsatuvchi birikmalar bilan toʻldiring.

روزانه... کار می کنید. هر روز صبح... از خواب بیدار می شوم.

امروز... می خوابم. فردا... ناهار می خورم.... زنگ می زنند و درس تمام می شود.... سوار تاکسی می شود.... استراحت می کنید و پس از آن... کار کنید. هر روز... درس می خوانیم. او این کار را تا... ادامه می دهد. درس... ادامه دارد. فردا تا... کار می کنیم و پس از آن به هوا خوری می رویم.

14-mashq. Nuqtalar oʻrniga chap qatordagi feʼllarning mosini qoʻyib koʻchiring.

پدرم معمولاً هر روز صبح... و شب.... لطفاً بعداً....	حاضر کردن-دادن
در رستوران خوراک را خوب.... درس زبان فارسی را	خوردن-خوانیدن
دانشجویان کلاس ما در قرائت خانه.... ساعت ۹....	ورزش کردن، سیگار
و دانشجویان به کلاس.... دوست محمود تا ساعت ۸	کشیدن، تلفن کردن

Beshinchi mashg'ulot

دوست من جمشید

قسمت دوم

جمشید دانشجوی باهوش و بسیار پُر کاری است و وقت را هرگز تلف نمی کند. روزی دو یا سه کلاس دارد. او نزدیک غروب به خانه می آید. غالباً پیاده به خانه می آید ولی گاهی سوار اتوبوس می شود، چون خیلی خسته است. حدود ساعت هفت بعد از ظهر به خانه می رسد و حدود ساعت هشت شام می خورد و چند دقیقه استراحت می کند. جمشید حاضر کردن شام را دوست ندارد و هر وقت که فرصت می کند، مثلاً روزهای تعطیل غذای سمرفندی درست می کند. حدود ساعت نه، باز درس می خواند و تا کمی بعد از نیمه شب مشغول درس خواندن است. نزدیک امتحان، معمولاً تا ساعت دو بعد از نیمه شب و گاهی هم تا دیرتر بیدار می ماند و کار می کند. دو هفته ای یک بار به خانواده ی خود که از او دور هستند، نامه می نویسد. روزهای یکشنبه دانشگاه تعطیل است. جمشید تقریباً آزاد است و او به گردش می رود و با پیش دوستانش می رود. من و جمشید ماهی یکبار دو بار همدیگر را می بینیم و گاهی هم به هم تلفن می کنیم و چند دقیقه ای حرف می زنیم.

Leksik izoh

[xāndan]-fe'li biror narsani o'qimoq (gazeta, kitob)ni bildiradi. درس خواندن
[dars xāndan]- dars tayyorlamoq, biror yerda tahsil olmoq (o'qimoq) ma'nolarini bildiradi. Masalan:

۸.... لطفاً این قیچی را به من....

وارد شدن، زنگ زدن

15-mashq. Savollarga javob bering.

مگر تو گوینده ای؟ آیا دوستان شما دانایند؟ مگر پدر تو بازرگان است؟ آیا مادران آنها بافنده اند؟ آیا شما دانشجویید؟ مگر من تروسم؟ مگر ما هنرپیشه ایم؟

16-mashq. Nuqtalar o'rmini kerakli so'zlar yoki bog'lovchilar bilan to'ldiring.

هر روز صبح تو... تاکسی... و سر کار	لوشن - م - نیم -
می روی. این زن و... همیشه باهم... حرف	ید - اخبار - ند -
می زنند. من... نامه می نویسم. آیا تو هم	ی - م - آشپزخانه -
دانشجو... ؟ در رستوران دانشگاه... را	شوهر - آلمانی - سوار شدن -
خوب حاضر می کنی. آنها هم هنرپیشه... ما	نامه - ی - مشغول -
نظامی... مادر شما در... چکار می کنی؟	سالاد - کارخانه -
الآن... کاری هستیم. ساعت شش و... بعد از	
ظهر همه... گوش می دهند. شما نویسنده... و	
داستانهای خوب... من هم نظامی...	

17-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Men ishchiman. Ukam ham ishchi. Biz har kuni o'rnimizdan erta turamiz. Soat 7 ga qadar badan tarbiya qilamiz. So'ng o'zimiz uchun nonushta tayyorlaymiz. Bizning nonushta odatda non, sariyog', tuxum, choydan iboratdir. Gohida non va pishloq ham yeymiz. Biz nonushtadan so'ng uydan chiqamiz va ishga ketamiz. Ishimiz unchalik qiyin emas. Soat 1 da tushlik qilamiz. Tushlikni zavod oshxonasida yeymiz. U yerda ovqatni yaxshi tayyorlashadi. Tushlikdan so'ng bir oz dam olamiz. Bizning ishimiz soat 5 gacha davom etadi. Soat 5 yarimda uyga ketamiz. Uyda dam olamiz, televizor ko'ramiz. Soat 7 da shom ovqatini yeymiz. So'ng kitob o'qiyimiz va soat 10 da uyquga ketamiz.

شما چه چیزهایی است؟ برادر تو تا کارخانه با اتوبوس می رود یا پیاده؟ تو هم با اتوبوس می روی؟ آیا بعد از درس کمی استراحت می کنید؟ ناهار را کجا می خورید؟ آیا در آشپزخانه ی دانشگاه خوراک را خوب حاضر می کنید؟ آیا این خوراک خوشمزه است؟ دوست تو در دانشگاه شطرنج بازی می کند یا نه؟ شما کجا والیبال بازی می کنید؟ تو تا نیمه شب درس می خوانی یا از آن هم دیرتر؟ او چند ساعت می خوابد؟ روز های تعطیل، شما چه می کنید؟

[man tā sāat-e hašt-e šab dars mixānam] – Men soat sakkizgacha dars tayyorlayman.
[Ahmad dar dānešgāh dars mixānad] – Ahmad universitetda o'qiydi.

Bulardan tashqari خواندن [xāndan] fe'li "chaqirmoq" ma'nosiga ham ega. Bu o'rinda u صدا کردن [sedā kardan] fe'liga sinonim bo'ladi. او مرا خواند؟ [u marā xānd] – U meni chaqirdimi?

او مرا صدا کرد؟ [u marā sedā kard] – U meni chaqirdimi?

2. دور [dur]- uzoq, uzoqda sifati از old ko'makchisi bilan ishlatiladi. خانه شان دور از ایستگاه است. [xāne-ye šān dur az istgāh ast] – Ularning uylari bekatdan uzoq. نزدیک [nazdik]- yaqinida ma'nosida kelsa, izofa bilan ishlatiladi. Universtitet yaqinida. نزدیک دانشگاه.

Biror joyga yaqin ma'nosida kelsa به old ko'makchisi bilan ishlatiladi. خانه ی من به دانشگاه نزدیک است. [xāne-ye man be dānešgāh nazdik ast] – Uyim universitetga yaqin.

3. حدود [hodud]- so'zi حد [had]- chegara so'zining ko'plik formasi bo'lib, bu yerda chegaralar ma'nosida emas, "qariyb", "taxminan" ma'nosida kelgan. Bunday hollarda u izofa bilan o'qiladi.

18-mashq. Savollarga javob bering.

تو هر روز صبح چه ساعتی از خواب بیدار می شوی؟ دوست تو تا چه ساعتی می خواند؟ درس شما چه ساعتی شروع می شود؟ صبح زود پدر شما چکار می کند؟ آیا شما هم ورزش می کنید؟ صبحانه را برای شما کی (چه کسی) حاضر می کند؟ صبحانه ی دوست تو چه چیزهایی است. صبحانه ی

شما چه چیزهایی است؟ برادر تو تا کارخانه با اتوبوس می رود یا پیاده؟ تو هم با اتوبوس می روی؟ آیا بعد از درس کمی استراحت می کنید؟ ناهار را کجا می خورید؟ آیا در آشپزخانه ی دانشگاه خوراک را خوب حاضر می کنید؟ آیا این خوراک خوشمزه است؟ دوست تو در دانشگاه شطرنج بازی می کند یا نه؟ شما کجا والیبال بازی می کنید؟ تو تا نیمه شب درس می خوانی یا از آن هم دیرتر؟ او چند ساعت می خوابد؟ روز های تعطیل، شما چه می کنید؟

19-mashq. Nuqtalar o'rini kerakli old ko'makchilar bilan to'ldiring.

خانه ی شما... کارخانه دور است. مگر مغازه... ایستگاه مترو دور است. سالن مطالعه ی دانشگاه... خانه ی آنها نزدیک است. مگر رستوران دانشگاه... سالن مطالعه دور است. مگر ایستگاه اتوبوس... اینجا نزدیک است؟ ایستگاه اتوبوس... اینجا دور نیست، نزدیک است. خانه ی آنها... ما نزدیک نیست.

20-mashq. Savollarga og'zaki javob bering.

پنیر را به زبان ازبکی چه می گویند؟ میز را به زبان انگلیسی چه می گویند؟ پنجره را به زبان دری چه می گویند؟ مادر را به زبان عربی چه می گویند؟ شما می دالید صندلی را به زبان دری چه می گویند؟ آیا پدر را به زبان انگلیسی هم پدر می گویند؟ آیا دانشجویان کلاس شما می دانند برادر را به زبان روسی چه می گویند؟ خواهر را عربی هم خواهر می گویند؟ کتاب را به زبان انگلیسی چه می گویند؟

21-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Korxonada ish soat sakkiz yarimda boshlanadi va kech tamom bo'ladi. Uning uyi zavoddan uzoq emas. U hamisha ishga piyoda boradi. Men kech soat ikkigacha dars tayyorlayman. Har kuni mening onam nonushta tayyorlaydi. Men nonushta tayyorlashni yoqtirmayman. Darsda biz bir-birimiz bilan gaplashmaymiz. Tanaffusda biz o'zaro

forscha gaplashamiz. Ahmad o'qituvchi bilan ham forscha gaplashadi. Universitet oshxonasidagi ovqatlar juda mazali. Bizning uyimiz uning uyidan uzoq emas. Siz kimni chaqiryapsiz?

...
...
...
...
...

...
...

...
...
...
...
...

...

...
...
...
...
...
...
...
...
...

...

...
...
...
...
...
...
...
...
...

TO'RTINCHI DARS

Birinchi mashg'ilot

Aniq o'tgan zamon fe'li

ماضي مطلق

Aniq o'tgan zamon fe'li ish-harakatning o'tgan zamonda bajarilganligini bildiradi.

Aniq o'tgan zamonni yasash uchun fe'lining o'tgan zamon negiziga tegishli shaxs-son qo'shimchalarini qo'shish kerak. Shaxs-son qo'shimchalari bog'lamaning qisqa shakli bilan bir xil, faqat III shaxs birlik shaklida fe'l negiziga hech qanday qo'shimcha qo'shilmaydi.

(Fe'lining o'tgan zamon negizini yasash haqida avvalgi darslarda tushuntirish berilgan).

	Birlik	Ko'plik
I shaxs	رفتم	رفتیم
II shaxs	رفتی	رفتید
III shaxs	رفت	رفتند
Urg'u fe'l o'zagiga tushadi.		

Fe'lining bo'lishsiz shakli

Fe'lining bo'lishsiz shakli bo'lishli fe'lga *na* inkor yuklamasini qo'shish orqali yasaladi.

	Birlik	Ko'plik
I shaxs	نرفتم	نرفتیم
II shaxs	نرفتی	نرفتید
III shaxs	نرفت	نرفتند

Murakkab fe'llarda *na* inkor yuklamasi fe'l qismga qo'shiladi.

	Birlık	Ko'plik
I shaxs	کار نکردم	کار نکردم
II shaxs	کار نکردی	کار نکردید
III shaxs	کار نکرد	کار نکردند

4- *na* inkor yuklamasi unli tovush bilan boshlanuvshi fe'llarga quyidagicha qo'shiladi:

1. *ā - ī* cho'ziq unlisi bilan boshlanuvchi fe'llarga *ی - ی* orqali qo'shiladi.

	Birlık	Ko'plik
I shaxs	نیامدم	نیامدم
II shaxs	نیامدی	نیامدید
III shaxs	نیامد	نیامدند

2. *"a"* va *"o"* tovushlari bilan boshlangan fe'llarga qo'shilganda, so'z boshidagi alif harfi tushib qolishi ham mumkin, yozilishi ham mumkin.

الداخلی ← انداخت

الغاد ← الغاد

Birlık

[nayandāxtam] – tashlamadim // نیانداختم

[nayandāxtī] – tashlamading // نیانداختی

[nayandāxt] – tashlamadi // نیانداخت

Ko'plik

[nayandāxtim] – tashlamadik // نیانداختم

[nayandāxtid] – tashlamadingiz // نیانداختید

[nayandāxtand] – tashlamadilar // نیانداختند

Birlık

[nayoftādam] – yiqilmadim // نیافتادم

[nayoftādi] – yiqilmading // نیافتادی

[nayoftād] – yiqilmadi // نیافتاد

Ko'plik

[nayoftādim] – yiqilmadik // نیافتادم

[nayoftādid] – yiqilmadingiz // نیافتادید

[nayoftādand] – yiqilmadilar // نیافتادند

Talaffuzda orttirilgan *"y"* undosh tovushi ta'sirida *نه* *na* inkor yuklamaning *"a"* tovushi *"e"* tarzida o'qilishi mumkin. *Neyandāxtam, neyandāxti, neyoftādam* va.h.k.z.

3. Agar fe'l *"i"* cho'ziq unlisi bilan boshlansa, *نه* inkor yuklamasi qo'shilganda fe'l boshidagi *i* saqlanadi, *نه* *na* inkor yuklamasi esa *نه* *ne* tarzida o'qilishi mumkin.

Birlık

[naistādam] – turmadim // نایستادم

[naistādi] – turmading // نایستادی

[naistād] – turmadi // نایستاد

Ko'plik

[naistādim] – turmadik // نایستادم

[naistādid] – turmadingiz // نایستادید

[naistādand] – turmadilar // نایستادند

[budan] – bo'lmoq, emoq va *[dāstan]* – ega bo'lmoq, bor bo'lmoq fe'llari o'tgan zamondagi ish-harakatni emas, holatni bildiradi. *[diruz to kojā budi?]* – Kecha sen qacda

eding? Kecha darsim bor edi. [man diruz dars dāštam] من دیروز درس داشتم؟

1-mashq. Quyidagi fe'llarni aniq o'tgan zamonda tuslang:
پوشیدن - الفکندن - دوست داشتن - راضی بودن.

2-mashq. O'qing va tarjima qiling.

دیروز چه ساعتی از خانه بیرون آمدید؟ دیروز درست ساعت ۹ از خانه بیرون آمدم. چند روز پیش به شما تلفن کردم ولی ظاهراً خانه نبودید. کتابهای کتابخانه را کی (چه وقت) پس دادید؟ پیروز کتابخانه باز بود، کتابها را پس دادم. ماه گذشته چند صوم پس انداز کردید؟ ماه گذشته من هزار صوم پس انداز کردم و برای مادرم هدیه خریدم. وقتی به آمریکا آمدم، انگلیسی خوب درک نمی کردم و مخصوصاً حرف دیگران را هیچ درک نمی کردم. ناچار به راهنمایی یکی از دوستانم به کلاس انگلیسی رفتم و ثبت نام کردم. بالاخره پس از دو سال انگلیسی را کاملاً یاد گرفتم. ما چهار سال پیش باهم آشنا شدیم. او امسال متأسفانه در سفر بود و روز تولد را جشن نگرفت. من و او باهم به کلاس انگلیسی رفتیم. وقتی که استاد به کلاس آمد، همه حاضر بودند. استاد گاهی از جواب دانشجویان راضی بود، گاهی راضی نبود. دیروز از ساعت پنج تا پنج و نیم، منتظر شما بودم ولی نیامدید. پاییز امسال، هوا چندان سرد نبود. این کتاب را برادر جمشید از ایران برای من فرستاد. ماه پیش چند نامه برای شما فرستادم، ولی هیچ کدام را جواب ندادید. من منتظر جواب تو بودم، ولی تو چیزی نگفتی.

3-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni aniq o'tgan zamon bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

من هفته ای شش ساعت کلاس فارسی (داشتن). اتوبوس کی (چه وقت) به ایستگاه (رسیدن) و کی (حرکت کردن). آنها بعد از چند ماه کم کم به (راه افتادن) و فارسی (یاد گرفتن). کی شما (ازدواج کردن). دیشب متأسفانه میهمان (داشتن) و ناچار در خانه (ماندن). رفیق تو هلوې من (نشستن) ولی چیزی (نگفتن). آنها این جمله ی فارسی را چند بار (خواندن) ولی (ترجمه کردن). استاد تخته را (پاک کردن) و مثالی چند روی تخته (نوشتن). شما چرا دیروز پیش من (آمدن). پدر او را کی و کجا (دیدن) و با او کجا (رفتن). اسم او را (پرسیدن) و او را به میهمانی (دعوت کردن). دوست شما را در راهرو دانشکده (دیدن) ولی (شناختن).

4-mashq. Nuqtalar o'mini berilgan fe'llarning mosini aniq o'tgan zamonda qo'yib to'ldiring.

داختن - نوشن - استراحت	هفته ی پیش دو دست لباس، دوخت ایتالیا برای خود.... اینجا کسی او را.... دیروز قلم خود نویس را در کتابخانه ی مرکزی دانشگاه....
کردن - انتخاب کردن	و ناچار با این خودکار خراب.... در حدود ده دقیقه... ولی او.... من با اتومبیل او را به مدرسه.... دیروز هوا گرم... ولی امروز خیلی سرد است. یک ساعت در پارک... و خوب....
رسالدن - درس خواندن	پس از آنکه دانشجویان ناهار... کمی در حیات دانشگاه.... وقتی دانشجو در خوابگاه... یک میخانه ی خیلی تپل او با دانشجویان دیگر....
بودن - والیال بازی کردن - جا گذاختن - خوردن -	
منتظر شدن - حرف زدن - گم کردن - شناختن -	
خطرناک بازی کردن - آمدن	

5-mashq. Eshiting va tarjima qiling.

تو روی این صندلی نشستی و دوست تو اینجا نشست. کی (چه وقت) به اینجا آمدید و کی اینجا بودید؟ چرا دیر آمدید؟ بیخشید، فقط پنج دقیقه دیر آمدم. شما دیروز صبح دو کیلو گوشت گوسفند از قصای خریدید. دیروز ساعت پنج بعد از ظهر کجا بودید؟

من دیروز اینجا نبودم. تو دیروز پیش من نیامدی. او این جمله را به زبان فارسی نوشت. دیروز به دانشکده نیامدم. آنها روز گذشته از من چیزی نپرسیدند. دیروز شما خاله نبودید. هیچ کسی هلوئی او نایستاد. دوستان تو منتظر من نبودند. احمد به فارسی خوب نوشت. بعد کار را ادامه دادیم. تو صبح زود از خواب بیدار شدی. او کمی شطرنج بازی کرد و بعد به سالن مطالعه رفت.

6-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Mehrixonim sizga nima olib keldi? Ular qayerga bordilar? Simo o'g'liga nima sotib oldi? Simo oq tufli sotib oldimi yoki qorami? Tuflining narxi qancha ekan? Sizning pulingiz ko'pmi? Nega forscha kitob sotib olmaymiz?

Men kecha katta ko'chada uning do'stini ko'rdim, lekin u meni tanimadi. Biz har kuni kitob o'qiyamiz. Bu qiyin jumlanı hech kim tarjima qilmadi. Farruxning otasi kecha kelmadi, bugun keladi. U necha bor telefon qildi, lekin siz uyda yo'q edingiz. Biz soat 8 larda keldik va birga voleybol o'ynadik.

Ikkinchi mashg'ulot

Egalik olmoshlarining qisqa shakli yoki egalik qo'shimchalari

Fors tilida kishilik olmoshlaridan tashqari, egalik, mansublikni ifodalovchi qisqa olmoshlar ham borki, ular mustaqil holda ishlatilmaydi. Ular bog'lama olmoshlar yoki egalik qo'shimchalari

deb ataladi. Bu qo'shimchalar o'zbek tilida ham, fors tilida ham so'zlarning oxiriga qo'shiladi.

Fors tilida		
	Birlık	Ko'plik
I shaxs	am- م	emān- مان
II shaxs	at- ت	etān- تان
III shaxs	aš- ش	ešān- شان
O'zbek tilida:		
	Birlık	Ko'plik
I shaxs	(i)m	(i)miz
II shaxs	(i)ng	(i)ngiz
III shaxs	(i)-	(i)lari

Egalik qo'shimchalarining imlosi:

1. So'z undosh bilan tugasa, egalik qo'shimchalari to'g'ridan-to'g'ri qo'shilaveradi.

Birlık

کتاب+م=کتابم [ketābam] – kitobim

کتاب+ت=کتابت [ketābat] – kitobing

کتاب+ش=کتابش [ketābaš] – kitobi

Ko'plik

کتاب+مان=کتابمان [ketābemān] – kitobimiz

کتاب+تان=کتابتان [ketābetān] – kitobingiz

کتاب+شان=کتابشان [ketābešān] – kitoblari

2. So'z "i" cho'ziq unlisi va "e" qisqa unlisi bilan tugasa, birlikda "alif" yordamida egalik qo'shimchasi so'zga qo'shiladi, ko'plikda esa talaffuzda "ye" tovushini orttirish orqali yasaladi.

Birlik

قىچىم [yeyčiyam] – qaychim

قىچىت [yeyčiyat] – qayching

قىچىش [yeyčiyaš] – qaychisi

Ko'plik

قىچىمىز [yeyčiyemān] – qaychimiz

قىچىڭىز [yeyčiyetān] – qaychingiz

قىچىلار [yeyčiyeshān] – qaychilari

برنامه [barnāmeam] – dasturim

برنامهت [barnāmeat] – dasturing

برنامهش [barnāmeaš] – dasturi

برنامىمىز [barnāmeyemān] – dasturimiz

برنامهت [barnāmeyetān] – dasturingiz

برنامهشان [barnāmeyeshān] – dasturlari

3. So'z "ā" va "u" cho'ziq unilari bilan tugasa, egalik qo'shimchasi oldidan ي "yāy" orttirish orqali so'zlarga qo'shiladi.

Birlik

غذايم [yazāyam] – ovqatim

غذايت [yazāyat] – ovqating

غذايش [yazāyaš] – ovqati

Ko'plik

غذايمىز [yazāyemān] – ovqatimiz

غذايتان [yazāyetān] – ovqatingiz

غذايشان [yazāyeshān] – ovqatlari

موىم [muyam] – sochim

موىت [muyat] – soching

موىش [muyas] – sochi

موىمىز [muyemān] – sochimiz

موىتان [muyetān] – sochingiz

موىشان [muyeshān] – sochlari

4. So'z "ou" diftongi bilan tugasa, egalik qo'shimchalari qo'shilayotganda "ou"ning ikkinchi harfi "u"-"v" undoshiga aylanadi. Masalan: راهروم [rāhrovam] – dahlizim.

Agar egalik qo'shimchalarini oluvchi so'z ko'plikda turgan bo'lsa, egalik qo'shimchalari ko'plik qo'shimchalaridan so'ng qo'shiladi.

کتابىم [ketābhā-yam] – kitoblarim

دانشجويان [dānešjuyān-aš] – studentlari

Egalik qo'shimchasi qo'shiladigan so'z o'z aniqllovchisiga ega bo'lsa, ya'ni izofiy birikmaning aniqlanmishi bo'lsa, egalik qo'shimchalari aniqllovchiga qo'shiladi. Agar u zanjirdan iborat bo'lsa, izofiy zanjirning oxirgi so'ziga qo'shiladi:

خانه ي بزرگم [xāne-ye bozorgam] – Katta uyim.

همسايه ي نزديكم [hamsāye-ye nazdik-emān] – Yaqin qo'shnimiz.

کيف سياه کهنه ام [kif-e siyāh-e kohne-am] – Eski qora sumkam.

Egalik qo'shimchalari urg'u olmaydi.

7-mashq. Quyidagi so'zlarga egalik qo'shimchalari qo'shib turlang.

ولي فرانسوي بلد نيست. من خواهر زيبايش را خوب مي شناسم. ما ميهن عزيزمان را دوست داريم. ديروز لباس نويش را ديدم. زبان مادرت کدام زبان است؟ خانه ات از دانشكده دور نيست. آنها گفتگويشان را تمام كردند. از گفته هاي او صورتش سرخ شد. لطفاً يك فنجان قهوه بدهيد.

10-mashq. Izofiy birikmalarda kishilik olmoshlari o'miga egalik qo'shimchalarini qo'yib yozing.

استاد ما ديروز با من به زبان فارسي گفتگو كرد. لباس نوي تو خيلي زيبا است. تو صورت او را نديدي. اسم پدر او نادرې است. آنها در اتاق مارا باز كردند. روز تعطيل شما چه روزي است؟ من كتاب او را ديروز خواندم. زبان مادري شما چه زباني است؟ صندلي او را جلو پنجره بگذاريد. بفرمانيد پتوي آنها را به من بدهيد. دختر من اطوي تو را روي ميز گذاشت. آيا تو خواهر زيباي مرا نمي شناسي؟ خانه ي آنها از دانشگاه دور نيست. من روزنامه ي تو را مي خوانم. كتاب تو را از او مي گيرم.

11-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Toshkent respublikamizning poytaxtidir. Mening ona tilim o'zbek tilidir, do'stimning ona tilisi - fors tili. Biz o'z vatanimizni sevamiz. Mening uyimda ikkita katta oyna bor. Men sizning onangizni kutayapman. Kitoblaringiz qayerda? U mendan daftar va qizil avtoruchkamni so'radi. Bizning do'stlarimiz Buxoro Davlat universitetida o'qishadi. U o'z kitobini senga bermaydi. Sizning ona tilingiz qaysi til? Ular o'z vatanlarini sevadilarmi? Ahvolim hozir yaxshi. Sizning ahvolingiz qanday?

همسايه - بستى - معلم - بانو - پا.

8-mashq. Har ikkala ustunda berilgan so'zlarni o'zaro taqqoslang va ular ishtirokida 10 ta gap tuzing.

- پدرش - پدر او -
- شوهرش - شوهر او -
- خانمش - خانم او -
- همسايه اش - همسايه ي او -
- دوستش - دوست او -
- اتاقش - اتاق او -
- دخترش - دختر او -
- مادرم - مادر من -
- خانم - خانم من -
- اتاق - اتاق تو -
- حالت - حال تو -
- دوستان - دوست شما -
- نامزد تان - نامزد شما -
- معلمشان - معلم آنها -
- مرلشان - مرل آنها -

9-mashq. O'qing, tarjima qiling.

خانه مان روبروي دانشگاه است. رفيقم از من پرسيد پلوت كجا كار مي كند؟ آيا خاله تان كارمند بانك است؟ مادرش هم در بانك ملي ازبكستان كار مي كند. شما كتابهايتان را روي کدام ميز گذاشتيد؟ او پارسال خيلي چاق بود، ولي امسال خوشبختانه لاغر شد. مادرتان فارسي خيلي خوب مي فهمد،

Uchinchi va to'rtinchi mashg'ulot

O'zlik olmoshi

ضمير مشترك

o'zlik olmoshi o'zbek tilidagi o'zlik olmoshiga mos keladi.
Bu olmosh gap tarkibidagi vazifasiga ko'ra ikki xil bo'ladi.

1. Agar *[xod]* o'zlik olmoshi gap tarkibida ega yoki to'ldiruvchi vazifasini bajarsa, unga egalik qo'shimchalari qo'shiladi.

[man xodam āmadam] - Men o'zim keldim.

[u xod midānad ke...] - U o'zi biladi-ki ...

2. Agar *[xod]* olmoshi gapda aniqllovchi vazifasida kelsa, unga egalik qo'shimchalari qo'shilmaydi.

[u lebās-e doxtar-e xod-rā pušānd] - U o'z qiziga kiyimini kiydirdi.

[az ostād-e xod porsidam] - O'z o'qituvchimdan so'radim.

o'zlik olmoshiga egalik qo'shimchalari qo'shilganda quyidagi ko'rinishga ega bo'ladi:

Birlik

[xodam] o'zim + *man* - *xodam*

[xodaf] o'zing + *tu* - *xodaf*

[xodas] o'zi + *u* - *xodas*

Ko'plik

[xodemān] o'zimiz + *man* - *xodemān*

[xodetān] o'zingiz + *tan* - *xodetān*

[xodesān] o'zlari + *shan* - *xodesān*

o'zlik olmoshi gaplarda ega vazifasida kelganda turli variantlarda ishlatilishi mumkin. Masalan:

[xodam šomārā didam] - *xodam* - *šomārā* - *didam*

[xode man šomārā didam] - *xode* - *man* - *šomārā* - *didam*

[man xodam šomārā didam] - *man* - *xodam* - *šomārā* - *didam*

[man xod šomārā didam] - *man* - *xod* - *šomārā* - *didam*

Yuqoridagi gaplarning tarjimai:

[xodam šomārā didam] - o'zim sizni ko'rdim

[xode man šomārā didam] - mening o'zim sizni ko'rdim

[man xodam šomārā didam] - men o'zim sizni ko'rdim

[man xod šomārā didam] - men o'zim sizni ko'rdim

[xiš] dir. Bu olmosh ham o'zlik olmoshining sinonimi *[xiš]* dir. Bu olmosh ham "o'z" ma'nosini beradi. Lekin *[xiš]* kabi egalik qo'shimchalari bilan turlanmaydi. U gapda aniqllovchi vazifasida keladi.

[Ahmad pesar-e xišrā be man nešān dād] - Ahmad o'z o'g'lini menga ko'rsatdi.

[Nāhid pul-e xišrā xarj kard] - Nohid o'z pulini ishlatdi.

روز تعطیل

diyoz rozi te'vil bod. men ba'd az صرف صبحاله ba'rad ko'cham ba'xale
omom rafim. doxtar omoy men nahid, masha' allah xili hindost ast.
br ekis, men az bejgi be ravs o' musiqi xili elaqmend bodm. rafi qhar
sale bod, omom orra be kلاس ravs gzašt. o' ravsai' l'rang'i (m'l balt,
tāngō, wals) yad grft. nahid, ravs aziki hem dost dāšt o' yk kmi

رقص ایرانی هم یاد گرفت. وی، برای موسیقی معلم سر خانه داشت. ناهید پیانو را با علاقه‌ی بسیار یاد گرفت. بالاخره به هنرستان موسیقی رفت و حالا دو سال است که در هنرستان موسیقی استاد است و پیانو درس می‌دهد. ما با ناهید، بعد از صرف ناهار به تئاتر رفیم و آنجا نمایش خیلی جالبی را تماشا کردیم. ما از برنامه‌ی تئاتر خیلی راضی بودیم. دیروز هوا خیلی خوب بود. ما تا ساعت ۷ شب در خیابانهای تاشکند گردش کردیم و ساعت ۹ شب به خانه آمدم. پدر و مادرمان منتظر ما بودند. با هم شام خوردیم، کمی استراحت کردیم و بعد خوابیدیم. روز تعطیل ما خوش گذشت.

Leksik izoh

1. گذاشتن [gozāshān] fe'lining ma'nosi "qo'ymoq" bo'lib, "kiritmok" ma'nosini ham beradi.

منتظر بودن [montazer budan] – kutmoq fe'li yuqorida aytilganidek ayrim (distant) holatda ishlatiladi va uning ot qismi izofa bilan o'qiladi.

[man montazer-e šomā budam] – Sizni kutdim

[man montazer-e to hastam] – Men منتظر تو هستم (می باشم).
seni kutayapman

2. Murakkab fe'llar tarkibida ko'pincha fe'li o'rniida hozirgi-kelasi zamonda kesimlik bog'lamasi ishlatiladi.

من منتظر استاد هستم.

من منتظر استادم.

من منتظر استاد می باشم.

Uchala jumlaning tarjimasini bir xil: "Men o'qituvchini kutayapman."

12-mashq. Quyidagi birikmalarni takrorlang va ular ishtirokida 10 ta gap tuzing.

خود ناصر، خود برادر هایش، خود پدرم، من خودم، ما خودمان، آنها خودشان، خود آنها، او خودش، دوست خود من، پسر خودتان، خانه‌ی خودمان، تو خودت، خود تو، خود لیلی، لیلی خودش، خودمان.

13-mashq. Nuqtalar o'rmini chap tomonda berilgan fe'llarning mosini tegishli zamonda qo'yib, to'ldiring.

من کتاب خودم را.... چرا با خود.... ما میهن	زنگ زدن، تشریف آوردن
خودمان را.... دوست من خودرو خودش	حاضر شدن، بودن، نشستن،
را.... خود آلاهی ناهید اینجا.... برادر من هر روز	خوردن، تراشیدن، وارد
صورتش را.... پس از آنکه صبحانه.... ما دور	شدن، داخل شدن، فروختن،
میز.... و صبحانه.... من هر روز سه ساعت	حرف زدن، دوست داشتن،
کلاس فارسی.... هوای دیروز خیلی خوب....	داشتن
ساعت ۹... و همه به کلاس....	

14-mashq. Har ikkala tomonda berilgan so'zlardan foydalanib, so'z birikmalari tuzing.

علاقمند	بودن
صورت	خوردن
شام	پوشیدن
لباس	تراشیدن
تأراحت	جمع کردن
با دست	بودن

15-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Amir Temur ko'chasida men sizni bir soat kutdim. Siz kimni kutayapsiz? Men o'z do'stimni kutayapman. Sizning javobingizni kutayapmiz. O'tgan kuni meni kutmabsiz. Nohid uni kutayaptimi? Ha, Nohid Hasanni kutayapti.

16-mashq. روز تعطیل matniga savollar tuzing.

17-mashq. O'z dam olish kuningizni gapirib bering.

18-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Dam olish kuni men uyqudan kech turdim. Nonushtadan so'ng men ukam bilan amakimnikiga bordim. Amakimning uyi bizning uydan uncha uzoq emas. Amakimning qizi Nohid raqs va musiqa bilan shug'ullangan. U yevropacha raqslarni biladi. Hozir u musiqa bilim yurtida dars beradi. Biz Nohid bilan birga teatrga bordik. U yerda bir ajoyib spektaklni ko'rdik. Teatrdan chiqib, Toshkent ko'chalarida sayr qildik. Havo iliq edi. Soat 7 da uyga keldik. Otamonimiz bizni kutishayotgan edi. Birga kechki ovqatni yedik. Men dam olish kunimni yaxshi o'tkazdim.

Beshinchi mashg'ulot

گفتگو

- فیروز تو روز تعطیل راجطور می گلرانی؟
- روز تعطیل من و تمام افراد خانواده مان استراحت می کنیم. مثلاً
- پیروز روز تعطیل بود. من خیلی خوب استراحت کردم و با برادرم به خانه
- عموم رفتم.
- پیروز چه ساعتی از خواب بیدار شدی؟
- پیروز ساعت ۱۰ از خواب بیدار شدم.
- اول چه کارهایی کردی؟

- اولاً دست و روی خودرا شستم، ورزش کردم، با آب سرد دوش گرفتم، موهام را شانه زدم، لباس پوشیدم و بعد صبحانه خوردم.
- تو هر روز بعد از ورزش دوش سرد میگیری؟ چرا دوش گرم نمی گیری؟

- من دوش گرم دوست ندارم، آب سرد برای سلامتی خیلی مفید است و بدن را قوی می سازد.

- تو خودت ریشت را می تراشی؟
- بله صورتم را خودم می تراشم.
- در خانواده ی شما روز های تعطیل، صبحانه را کی (چه کسی) حاضر میکند؟
- معمولاً مادرم حاضر می کند، ولی پیروز چون روز تعطیل بود، خواهر بزرگم صبحانه را حاضر کرد.

- فقط با برادرت به تئاتر رفتی؟
- بله، من و برادرم، اول رفتم به خانه ی عموممان. آنجا با دختر عموم ناهید به تئاتر رفتم. تو البته دختر عموم را می شناسی.
- بله، ناهید خانم حالا هم به رقص و موسیقی علاقمند هستند؟
- آره، ناهید خانم در هنرستان موسیقی استاد است، پیانو یاد می دهد. رقص های ازبکی، لرنگی و ایرانی هم می داند.
- رقص ایرانی را از کجا یاد گرفت؟
- رقص ایرانی را در خانه از يك خانم ایرانی یاد گرفت.
- آیا ناهید آواز نمی خواند؟
- چرا، ناهید صدای خوبی دارد و خیلی قشنگ آواز می خواند.

20-mashq. o'zlik olmoshiga tegishli egalik qo'shimchalarini qo'shing.

هر روز دست و روي خود را با آب سرد مي شويم. تو خواهر كوچك خود را خيلي دوست داري. استاد اسم دانشجوي خود را تكرر كرد. از خود پرسيدم: آيا زبان فارسي آسان است؟ تو خود مي داني كه زبان فارسي، هم آسان و هم شيرين است. آقا خود، صورتشان را مي تراشند. آيا شما خود صبحانه حاضر مي كنيد؟ مگر خودت ريشت را مي تراشي؟

21-mashq. Nuqtalar o'mini chap tomonda berilgan so'zlarning mosi bilan to'ldiring.

من... ديروز به شما تلفن كردم، ولي شما خانه	مثل - مانند
نيوديد.... اين كتاب را بخوانيد... آن را به استاد	نه فقط
زبان روسي بدهيد. حرفهاي شما را... به روي خود	هرگز - الان
نمي آورد. روز هاي... من از تبلي او عصباني	اول - بعد
شدم.... به روي خود نمي آورم.... من و مادرم هم	خودم - هرگز
اين داستان جالب را خواندم. در خيابان او را	ولي -
ديدم... ديوانه با خودش حرف مي زد.	

22-mashq. fe'llarini ishtirok ettirib yoki تشكر کردن gaplar tuzing.

To'ldiruvchi	Ega
مادر	شما
دانشيار خود	من
مدیر دفتر	تو
شاگردان	دانشيار

- يا دختر عمويت به کدام تآتر رفتيد؟

- به تآتر عليشير نوای. آنجا باله خيلي جالبي تماشا كردم و بعد از آن در خيابانهاي قشنگ تاشكند گردش كردم و از ناهيد تشكر كردم و به خانه آمدم. بدین ترتيب روز تعطيل ما خوش گذشت.

- خدا حافظ

- مرحت زياد.

Leksik izoh

1. تشكر کردن [tašakkor kardan]- "rahmat aytmoq", "tashakkur bildirmoq" va [motašakker budan]- "mamnun bo'lmoq" old ko'makchisi bilan ishlatiladi. O'zbek tilida [az] old ko'makchisi bilan ishlatiladi. Fors tilida esa kesim to'ldiruvchi oldiga [az]- old ko'makchisi qo'yiladi.

U menga rahmat [u az man tašakkor kardi]- U menga rahmat aytdi.

Sizga rahmat. [man az šomā motašakkeram]- من از شما متشكرم.

19- mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni hozirgi-kelasi zamonga yoki aniq o'tgan zamonga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

او خيلي قشنگ (آواز خواندن). به رقص هم (علاقمند بودن). شوهرش هر روز صبح دوش (گرفتن). پدرم از من (تشكر کردن). روز تعطيل خوش (گذشتن). او روز تولدش را خوب (گلراندن).

کمیسیون

آنها

خاله

دختر خاله

من

مادر بزرگ

23-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Biz uni bir necha daqiqa kutdik. So'ng o'zimiz parkka aylanishga ketdik. Parkda odam ko'p edi. Yoshlar parkda dam olar edilar. Men parkda kitob o'qidim, shaxmat o'ynadim, ba'zilar voleybol o'ynadilar, Biz o'z o'qituvchimizdan rozimiz. Avval kiyimlaringizni kiying, so'ng sochingizni tarang. Uni kim kutayapti? Ular bosh oshpazga rahmat aytdilar. Sovuq suv ichmang. Uning gaplarini o'zimga olmadim. U mening gaplarimni o'ziga olmadi.

BESHICNHI DARS

Birinchi mashg'ulot

O'tgan zamon davom fe'li ماضی استمراری [māzi-ye estemrāri]

O'tgan zamon davom fe'li o'tgan zamon fe'l negiziga *mi* – *mi* old qo'shimchasi va shaxs-son qo'shimchalarini qo'shish orqali yasaladi. (III-shaxs birlikda shaxs-son qo'shimchalari qo'shilmaydi.)

Shaxs-son qo'shimchasi + o'tgan zamon negizi + *mi*

خوالدن – خواند

	Birlik	Ko'plik
I shaxs	مي خواندم	مي خواندیم
II shaxs	مي خواندي	مي خوانديد
III shaxs	مي خواند	مي خواندند

O'tgan zamon davom fe'lida ikkita urg'u bo'ladi.

1. Asosiy kuchli urg'u *mi* – old ko'makchisiga tushadi.

2. Kuchsiz urg'u shaxs-son qo'shimchasiga tushadi.

O'tgan zamon davom fe'lining bo'lishsiz shakli *mi* old qo'shimchasi oldiga *na* – *na* inkor yuklamasini orttirish orqali yasaladi. Bunda kuchli urg'u *na* – *na* inkor yuklamasiga ko'chadi.

	Birlik	Ko'plik
I.	نمي خواندم	نمي خواندیم
II.	نمي خواندي	نمي خوانديد
III.	نمي خواند	نمي خواندند
I.	o'qimadim	o'qimadik
II.	o'qimading	o'qimadingiz
III.	o'qimadi	o'qimadilar

Og'zaki nutqda *na* – *na* inkor yuklamasining “a” unlisi *mi* old qo'shimchasi yonida “e” kabi eshitiladi: *nemixāndam*, *nemixāndi* va h.k.

O'tgan zamon davom fe'li ish-harakatning a) ma'lum paytda boshlanib, ma'lum paytgacha davom etganligini; b) takroran, ya'ni bir necha marta takrorlanganligini; c) bir vaqtning o'zida ikki ish-harakat haqida gap ketsa, biri ikkinchisidan oldinroq boshlanganligini bildiradi.

[man tamāme ruz kār mikardam] - Kun bo'yi ishlardim.

[hafte-i se bār be ketābxāne miraftam] - Haftada uch marta kutubxonaga borardim.

[vaqti to āmadi barādaram be golhā āb midād] - Sen kelgan paytingda akam gullarni sug'orardi.

Old qo'shimchali (prefiksli) fe'llar

العمال پیشولدی

Yuqoridagi boblarda sodda fe'llar va murakkab fe'llar haqida so'z yuritilgan edi. Fors tilida sodda fe'llar va murakkab fe'llardan tashqari old qo'shimchali (prefiksli) fe'llar ham mavjud. Ular ikki qismdan iborat bo'ladi, ya'ni sodda fe'l oldiga old qo'shimcha qo'yiladi. Shuning uchun bunday fe'llarga old qo'shimchali fe'llar deyiladi. Masalan:

[bar āmadan] - chiqmoq, ko'tarilmoq

[dar āmadan] - kirmoq

[dar āvardan] - chiqarmoq, olmoq

Bunday hollarda *[dar]* va *[bar]* - *[bar]* old qo'shimchalari ishtirok etadi.

Old qo'shimchali fe'llar ma'lum bir zamonda tuslanayotganda fe'l qismi tuslanadi, old qo'shimcha o'zgarishsiz qoladi. Masalan. *mi* - *mi* qo'shimchasi, *na* - *na* inkor yuklamasi fe'l qismga qo'shiladi;

Old qo'shimchali fe'llardan buyruq mayli yasalayotganda *be* - old qo'shimchasi qo'shilmaydi. Masalan; *bergash* fe'lini ko'raylik.

Hozirgi-kelasi zamonda:

I sh. *[bar migardam]* - qaytaman

II sh. *[bar migardi]* - qaytasan

III sh. *[bar migardad]* - qaytadi

Hozirgi-kelasi zamon bo'lishsiz shaklida:

[bar namigardam] - qaytmayman

[bar namigardi] - qaytmaysan

[bar namigardad] - qaytmaydi

Buyruq mayli

[bar gard] - qayt

[bar gardid] - qayting

[bar nagard] - qaytma

[bar nagardid] - qaytmang

O'tgan zamon davom fe'li

I *[bar migaštam]* - qaytardim

II *[bar migašti]* - qaytarding

III *[bar migašf]* - qaytardi

Bo'lishsiz shaklda

[bar namigaštam] - qaytmasdim

II [bar namigaʃti] – qaytmasding برغی گشتی II

III [bar namigaʃt] – qaytmasdi برغی گشت III

Old qo'shimchali fe'llar tuslanayotganda bo'lishli shaklda urg'u old qo'shimchaga tushadi, inkor shaklda urg'u inkor yuklamaga tushadi.

1-mashq. O'qing, tarjima qiling.

وقتی دانشجوی بودم، يك همخانه‌ی خیلی تپیل داشتم که هیچ وقت کار نمی کرد، بیشتر وقتها در رختخواب دراز می کشید و روز نامه و مجله می خواند، یا به موسیقی گوش می داد. وقت شام و ناهار همیشه پیش از همه سر میز می نشست، ولی هرگز نه اتاق خود را تمیز می کرد، نه آشپزی می کرد و نه ظرف می شست. لاجرم من خودم، هم آشپزی می کردم و هم اتاق را تمیز می کردم و هم ظرف را می شستم و او هرگز به روی خود نمی آورد. روزهای اول، من از تپیلی او عصبانی می شدم، ولی هرگز گله ای نمی کردم. این هم اتاق برادر بزرگ من بود.

2-mashq. Quyidagi fe'llarni o'tgan zamon davom fe'lida tuslang.

فراگرفتن – برخاستن – گذاشتن.

3-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni o'tgan zamon davom fe'lining bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklida yozing.

هر وقت از خانه (بیرون آمدن) من شما را (دیدن). کاشکی وقتان را (تلف کردن) و بیشتر (مطالعه کردن). اگر (مجبور کردن) تلویزیون (تماشا کردن). وقتی که به خانه (برگشتن) پدرم با برادرم (شطرنج بازی کردن). من هر روز (ملوی او (نشستن) و با او به زبان فارسی (حرف زدن). اگر با هم (آشتی

کردن) همی ما (خوشحال شدن). سالانه دانشجویان با استعداد را به ایران (فرستادن). او هر روز ساعت شش (از خواب بیدار شدن).

4-mashq. Nuqtalar o'mini berilgan fe'llarning mosi bilan to'ldiring.

آنها صدای مرا.... هیچ کسی مقاله های او را.... هر	بردن – خوردن
روز به اتاق آقای رئیس.... تا آمدن من چه.... من	حاضر کردن
همیشه برادر زاده ام را با خود.... او معمولاً ناهار را	شنیدن – نوشتن
در این رستوران.... وقتی در مسکو بودم، ماهی دو بار	خریدن
برایش نامه.... تا به حال مادرم صبحانه.... اگر پول	خواندن – رفتن
داشتم این لباس را....	

5-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

U o'z kiyimlarini mana shu magazindan sotib olardi. Biz darsdan so'ng doimo kutubxonaga borardik. O'qituvchi so'raganda men javob berardim. Biz har yili yozda mana shu bozorga kelardik. Idishlarni u yuvmasdi. O'tgan hafta har kuni soat 9 da uyga qaytardik. U hech narsa yemasdi, faqat qahva ichardi. Kechqurulari Toshkent ko'chalarida sayr qilardik. Men kelgan vaqtimda u xat o'qirdi. Sen hech qachon o'z kitoblaringni menga bermagansan.

Ikkinchi va uchinchi mashg'ulot

Sifat. Sifat darajalari

Sifatlar ikki xil bo'ladi:

1. Asliy sifat.

2. Nisbiy sifat, ya'ni boshqa so'z turkumlaridan yasalgan sifat.

Sifat darajalari faqat asliy sifatlardan yasaladi.

Sifat darajalari uch xil bo'ladi:

a) oddiy daraja;

b) qiyosiy daraja;

c) orttirma daraja.

Oddiy darajadagi sifat hech qanday qo'shimchaga ega bo'lmaydi va predmetning yoki shaxsning belgisini ko'rsatadi. Masalan:

زیا [boland] - baland, خوب [xub] - yaxshi, بد [bad] - yomon, بزرگ [zibā] - chiroyli, بزرگ [bozorg] - katta.

Qiyosiy darajadagi sifat oddiy daraja sifatga tar - tar qo'shimchasini qo'shish bilan yasaladi va ikki yoki undan ortiq predmet yoki shaxslarni belgi va xususiyat jihatdan bir-biri bilan taqqoslaydi.

بزرگتر [bozorgtar] - kattaroq

بدتر [badtar] - yomonroq

Orttirma daraja sifatlar oddiy daraja sifatlarga tarin - tarin qo'shimchasini qo'shish bilan yasaladi va bir necha predmet yoki shaxs orasidan eng kuchli sifat egasini ajratib ko'rsatadi. O'zbek tiliga "eng" deb tarjima qilinadi.

بزرگترین [bozorgtarin] - eng katta

زیباترین [zibātarin] - eng chiroyli

Demak:

فشانگ ← فشانگتر ← فشانگترین

eng chiroyli chiroyliroq chiroyli.

Qiyosiy daraja va orttirma daraja sifatlarda urg'u so'zning oxirgi bo'g'iniga tushadi. "tar" va "tarin" qo'shimchalarini qo'shib yozish ham mumkin, ajratib yozish ham mumkin.

جوانتر = جوان تر

کوچکترین = کوچک تر

Hamma oddiy daraja sifatlardan qiyosiy daraja va orttirma darajalari yasalavermaydi. Masalan, hozirgi fors tilida خوب "xub" - yaxshi sifati o'rniga uning sinonimi به - beh dan qiyosiy va orttirma daraja yasaladi.

بہتر - behtar - yaxshiroq

بہترین - behtarin - eng yaxshi

Qiyosiy darajaning qo'llanishi:

Qiyosiy daraja sifatlar gap tarkibida ikki xil maqsadda ishlatiladi.

1. Predmet yoki shaxslarni bir-biriga solishtirish uchun. Bunday holatda qiyosiy daraja sifat gapda ko'pincha ot kesim, hol vazifasida keladi.

2. Ish-harakatning qay darajada bajarilishini ko'rsatish uchun. Bunday holatda u gapda hol vazifasida keladi.

1. Predmet yoki shaxslarni bir-biriga taqqoslash uchun uch xil usul mavjud:

a) Ega + از + taqqoslanayotgan ob'yekt + qiyosiy daraja sifat.

محمود از من بزرگتر است = محمود از من بزرگتر است.

b) Ega + qiyosiy daraja sifat + از + taqqoslanayotgan ob'yekt + است.

محمود بزرگتر از من است = محمود بزرگتر از من است.

c) Ega + qiyosiy daraja sifat + است + از + qiyoslanayotgan ob'yekt.

محمود بزرگتر است + از + من = محمود بزرگتر است از من.

Demak:

محمود از من بزرگتر است = محمود بزرگتر از من است = محمود بزرگتر

است از من.

از احمد از من بزرگتر است. [Ahmad az man bozorgtar ast] jumlasida

az man birikmasidan oldin va keyin pauza - (tinish) qo'yiladi.

Ish-harakatning holatini ham taqqoslash mumkin.

او زبان فارسی را بهتر از تو میداند.

بولدار تر از شما بودم، و لی حالا شما خیلی بولدار تر هستید. این فروشگاه در زمستان خیلی بیشتر از تابستان لباس می فروشد. زن شما خیلی بهتر از شما فارسی می فهمد و حرف میزند. اتاق من بزرگ است، ولی اتاق شما بزرگتر است. استادان آن دانشگاه خوبند، ولی استادان این دانشگاه بهترند. این گلها از گلهاي تو قشنگتر است. کیف شما سنگین است، ولی جعبه دوستان خیلی سنگین تر است.

7-mashq. Quyidagi jumalarda so'zlar tartibini o'zgartiring.

Masalan:

شهر تاشکند از شهر تهران کوچکتر است - شهر تاشکند کوچکتر از شهر تهران است - شهر تاشکند کوچکتر است از شهر تهران.

پیراهن من از پیراهن شما گرانتر است. این دختر خانم، لاغرتر از شما است. در این ده، آب از آن ده لازم تر بود. خیابانهای شهر ما تمیز تر است از خیابانهای شهر شما. مگر زبان فارسی از زبان ازبکی آسانتر نیست؟ خواهر شما، فارسی را بهتر می فهمد تا عربی. این سیب، شیرین تر از آن سیب است. پدر من سالتر است از مادرم.

8-mashq. Eshiting va takrorlang.

من کمتر از تو استراحت میکنم - من از تو کمتر استراحت میکنم. در ایران، میوه از افغانستان فراوان تر است - در ایران میوه فراوان تر از افغانستان است - در ایران میوه فراوان تر است از افغانستان. زبان ازبکی از زبان روسی آسان تر است - زبان ازبکی آسان تر است از زبان روسی - زبان ازبکی آسان تر از زبان روسی است. آنها دیوتر از ما آمدند و زودتر رفتند - آنها از ما دیوتر آمدند و زودتر رفتند. اکبر بیشتر از ناهید درس می خواند - اکبر از

او بهتر از تو زبان فارسی را میداند.

Har ikkala jumlaning ma'nosi bir: "U fors tilini sendan yaxshiroq biladi."

2. Ish-harakatning qay tarzda bajarilishini ko'rsatish uchun qiyosiy daraja sifatlar mustaqil ishlatiladi.

[U bištar be zabān-e englisi] او بیشتر به زبان انگلیسی حرف میزند. [harf mizana] - U ko'proq ingliz tilida gaplashadi.

Eslatma: 1) [biš] "ko'p" oddiy daraja sifatining bilan birikmasi [biš az] - ham qiyosiy daraja sifat bergan ma'noni beradi va "ko'proq" deb tarjima qilinadi. Ish-harakatni solishtirish-taqqoslash uchun ishlatiladi.

[barādar-e bozorgam biš az] برادر بزرگم بیش از من کتاب میخواند. [man ketab mixānad] - Akam mendan ko'proq kitob o'qiydi.

Shu jumlanı quyidagicha aytish ham mumkin:

برادر بزرگم بیشتر از من کتاب میخواند.

2. Predmet yoki shaxslarni bir-biriga taqqoslashda [az] old ko'makchisi o'miga [ta] - [ke] ko'makchilari ham ishlatilgan hollar uchrab turadi.

[āmrīkā bozorgtar ast tā Irān] آمریکا بزرگتر است تا ایران. Amerika Erondan kattaroq.

6-mashq. O'qing va tarjima qiling.

پدر من از پدر تو جوان تر است. کوچه های این ده، تمیزتر از خیابانهای آن ده است. زمستان امسال، خیلی سرد تر و بدتر بود. در باغ ما درخت میوه زیادت است از باغ شما. هوای دیروز، بدتر از هوای پریروز بود. هر روز بیش از پیش زبان فارسی را دوست دارم. این آپارتمان بلندتر از آن آپارتمان است. کشور ما کوچکتر است از کشور ایران. پارسال میوه خیلی ارزان تر بود. من

راه اصفهان درازتر است از راه قم. زبان آلمانی خیلی سخت تر است از زبان فرانسوی. زمستان امسال خیلی سردتر است از زمستان پارسال. من کمتر از شما به زبان فارسی گفتگو نمی کنم. هوای سمرقند از هوای اینجا بدتر نیست. این کتاب جالب تر است از آن مجله. پیراهن شوهرتان گران تر از پیراهن شماست.

12-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Sizing opangiz uning qizidan chiroyliroqdir. Eron O'zbekistondan kichikroq emas. U mendan yoshroq va fors tilini mendan yaxshiroq biladi. Toshkent Qozog'iston poytaxtidan kattaroq va chiroyliroqdir. U mendan ko'ra qahvani ko'proq ichadi. Siz o'z ona tilingizda mendan yomonroq gaplashar ekansiz. U sizdan iste'dodliroqdir. Meva va sabzavotlar go'shtdan arzonroq. Bugun havo yaxshiroq. Yozda meva sharbati choydan yaxshiroqdir.

To'rtinchi mashg'ulot

کارهای روز مَرّه

نام من فرخ است. پنج سال پیش از دانشگاه دولتی تاشکند فارغ شدم. در انستیتوی شیمی لیانات فرهنگستان علوم ازبکستان کار می کردم. دوست من نادر هم بامن کار می کرد. من هنوز اتومبیل نداشتم و رانندگی بلد نبودم. هر روز صبح از خانه تا ایستگاه اتوبوس پیاده می رفتم و آنجا سوار اتوبوس خط چهار می شدم و سرکار می رفتم. راه من زیاد دور بود و غالباً بعد از نیم ساعت می رسیدم. در اتاق ما میز من رو بروی میز دوستم نادر بود. ما مسئله های مهم را از همدیگر می پرسیدیم و به همدیگر می گفتیم. عصر ها باهم از انستیتو خارج می رفتم و اگر خسته نبودیم و هوا هم خوب بود، پیاده به خانه برمی گشتیم. مول نادر کمی پایین تر از خانه ی ماست. گاهی هم که

ناهید بیشتر درس می خواند. من سالاد و میوه بیشتر دوست دارم تا گوشت و نان. این شهر خراب تر است تا آن ده - این شهر خراب تر از آن ده است.

9-mashq. Nuqtalar o'mini chap tomonda berilgan sifatlarning qiyosiy darajasidan mosini qo'yib, to'ldiring.

خیابان نوایی...	از خیابان امیر تیمور است. امشب
حالش...	شد. ماهی... از مرغ است. این... است یا آن؟
من کتاب...	از شما دارم ولی کتابهای شما... است.
بازار...	از دانشگاه است. صبح هوا خوب بود ولی
شب...	شد. من امروز... از دیروز برخاستم. پالتوی من
نو است، ولی پالتوی تو...	است. این کتاب... است از
آن کتاب.	این مغازه گران است ولی این سوپرمارکتها از
آن هم...	هستند.

10-mashq. Quyidagi sifatlarning antonimlarini ayting.

آسان - شیرین - دیر - نزدیک - بلند.
زیاد - پیر - ارزان - لاغر - گشاد.
دراز - سفید - خوشنزه - بزرگ - کثیف.
زیاد - قوی - بیش - نرم - سرد.

11-mashq. Quyida berilgan jumalardan aynan shu ma'noni beradigan gaplar tuzing. Buning uchun qiyosiy darajadagi sifatlarning antonimlaridan foydalanish mumkin.

من از تو جوانتر هستم = تو از من پیر تری.

امشب حالش خیلی بهتر است. دانشگاه تهران از دانشگاه تبریز بزرگتر است. خانه ی ما کوچکتر است از خانه ی دوستم. رضا بلندتر از محمود است.

13-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni o'tgan zamon davom fe'lida yoki aniq o'tgan zamon fe'lida yozing.

وقتي در آمريكا بودم، هفته اي سه بار تلفني با مادرم (حرف زدن) و احوالش را (پرسیدن). بدبختانه نه شماره تلفنشان را (دانستن) و نه محاله تان را (بلد بودن). سالها پيش وقتي خيلي جوان (بودن) هم درس (خواندن) و هم در يك شركت كوچك (كار كردن). دو سال پيش با دوشيزه اي (آشنا شدن) و خيلي زود (ازدواج كردن). پدرم هميشه روي همين صندلي (نشستن) و به اخبار راديو (گوش دادن). حرفهاي شمارا هيچ (فهمیدن). متأسفانه در اين شهر، هيچ كسي را (شناختن) و كاملاً تنها (بودن). او ديشب ميهمان (داشتن) و ناچار در خانه (ماندن). در ماه گذشته، چند بار يكدیگر را (دیدن) ولي باهم (حرف زدن). دو ماه پيش خانه شان را (فروختن) و يك آپارتمان راحت (اجاره كردن).

14-mashq. يکدیگر yoki olmoshlarini ishlatib, gaplarni fors tiliga tarjima qiling.

Bir-biringizga savol bering. Siz hamisha bir-biringiz bilan forsha gaplashasizmi? Yonma-yon o'tirmang. Biz bir-birimiz bilan o'zaro o'rtoqmiz – siz ham o'rtoqmisiz? Ular har kuni ko'rishib turadilar. Biz bir-birimizni tanimaymiz. O'tgan hafta har kuni birgalikda kutubxonaga bordik.

15-mashq. Nuqtalar o'rmini to'ldiring.

گفتن-شنیدن	هنوز فارسي خوب.... من.... سينما منتظر استاد بودم....
سیگار کشیدن	شمارا.... وقتي كه تو به دانشگاه... من تو را دیدم.
دیدن-رسیدن	هنگام تنفس دانشجویان در راهرو.... تو به او... ولي
یاد گرفتن - کي	او.... براي ترجمه... لازم است.... اين كتاب را چاپ
كتاب لغت - نزد	مي کنند.

حوصله نداشتيم، يا هوا خيلي سرد بود، يا التوبوس شلوغ بود، يا هوا باراني يا بري بود، سوار تاکسي مي شدیم. آن روز ها کرایه ي تاکسي گران نبود. هفته اي پنج روز کار مي کردم. کار ما سر ساعت هشت شروع مي شد و درست ساعت چهار و نیم بعد از ظهر تمام مي شد.

Leksik izoh

1. همدیگر [hamdigar]- olmoshi quyidagi shakllarda ishlatiladi:
 [be hamdigar goftan]- bir-biriga aytmoq
 (gapirmoq).
 [az hamdigar porsidan]- bir-biridan so'ramoq.
 [pahlu-ye hamdigar nešastan]- bir-birining
 [pahlu-ye ham nešastan] yonida o'tirmoq, yoki هم نشستن
 [hamdigar-rā didan]- bir-birini ko'rmoq.
 [hamdigar]- olmoshiga يكدیگر olmoshi
 sinonim bo'la oladi.
 [bā hamdigar sohbat kardan] – bir-biri
 bilan suhbatlashmoq; [bā ham rafiy budan] – bir-biri
 bilan do'st bo'lmoq; [hamdigarra šenāxtan] – bir-
 birini tanimoq.
 2. Fors tilida soatni ifodalashda "roppa-rosa" so'zi درست
 [dorost]- so'zi bilan beriladi.
 soat roppa-rosa 8 dir. ساعت، درست هشت است.

16-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Besh yil oldin men student edim va universitetda o'qirdim. Biz har hafta stadionga borardik. U yerda birgalikda voleybol, futbol o'ynardik. Bir-birimiz bilan suhbatlashardik. Gohida kutubxonaga borardik. O'rtoqlarim bilan yonma-yon o'tirardik va gazeta, jumallar o'qirdik. Birgalikda fors tilini o'rganardik. O'zbek tilidan fors tiliga, fors tilidan o'zbek tiliga tarjima qilardik. Bizga lug'at juda kerak bo'lardi. Har bir darsdan so'ng 10 minut dam olardik. Sinfimizda Farrux fors tilini hammadan yaxshiroq bilardi. U hatto o'qituvchi bilan ham forscha gaplashardi. Keyin soat 8 da uyga qaytardik. Bir oz dam olardik, so'ng uyquga ketardik.

Beshinchi mashg'ulot

گفتگو

- سلام
- سلام حالت چطوره؟
- بد نیستم تو چطوري؟
- من هم خوبم متشکرم. کجا مي روي؟
- سر کار مي روم. کارم را عوض کردم.
- تا به حال کجا کار مي کردی؟
- من در انستیتوی شیمی نباتات فرهنگستان کار مي کردم، حالا در يك شرکت کوچک کار مي کنم.
- کار روزمرهات چه بود؟
- هر روز ساعت ۷ از خواب بيدار مي شدم و ساعت ۸ به استیجو مي رفتم و درست ساعت ۴ و نیم کار ما تمام مي شد و به خانه بر مي گشتم.
- این کار هرروزه ي من بود که قریب ۵ سال ادامه داشت.

- محل کارت از اینجا دور است؟ چطور سر کار مي روي؟
- معمولاً يا خودرو تا محل کارم ده دقیقه راه است، بیشتر نیست.
- خوب خودت چطوري؟ بچه هايت چطورند؟ انشاالله که دخترت بزرگ شد؟
- خوبند. بلي دخترم به دبیرستان مي رود و زبان فارسي ياد مي گيرد.
- خيلي خوب است. زبان فارسي را کي مي آموزد؟
- يك خاتم ايراني به او زبان فارسي مي آموزد. دخترم زبان فارسي را دوست دارد و در آینده به دانشکده ي خاورشناسي خواهد رفت.
- الآن کتابهاي فارسي هم دارد؟
- بلي. دستور زبان فارسي خريدم. کتاب لغت فارسي به ازبکي هم برايش خريدم.

Leksik izoh

1. یاد گرفتن [yād gereftan] va یاد گرفتن [āmuxtan] fe'llari sinonim bo'lib "o'rganmoq" degan ma'noni beradi.

[Man ham zabān-e fārsi ham inglisi miyāmuzam (yād migiram)] - Men ham fors tili, ham ingliz tilini o'rganyapman. Xuddi shu ma'noda خواندن [xāndan] fe'li ham ishlatilishi mumkin.

[Man ham zabān-e fārsi, ham inglisi miyāmuzam (yād migiram)] - Men ham fors tilini, ham ingliz tilini o'rganyapman.

یاد دادن [yād dādan] fe'liga ham sinonim bo'ln oladi. Ular "o'rgatmoq" ma'nosini beradilar. Agar "kimgadir o'rgatmoq" ma'nosida kelsa به old qo'shimchasi ishlatiladi.

۲) من... جفت... و... زیرپوش سه... دکمه... -خر. (تا، چند، به - تا، برای، جوراب).

۳) من... ۸ از..... دانشگاه می - م. (ساعت، کتابخانه، معمولاً، به - رو-).

۴) ... شنبه و ... نه ... باز است ... کارخانه - ... می کنند. (یکشنبه، بانک، روزهای، نه - ها، کار).

۵) ... بعد ... درس ... می کردم ... در راهرو (از، راه، رفتن، و، ما، استراحت).

۶) ... خانم، ... خیلی خوبی ... اول ... خرید ... بخريد، كيلو ... پنج ... است. (به، بعد، و، انگور، -ست، ش، سوم).

۷) این ... خیلی ... دقت ... - کند و دانشیار ... او ... است. (با، کار، از، دانشجو، راضی، می-).

19-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Ko'p televizor ko'mang, ko'z uchun yaxshi emas. Har kuni ochiq havoda yolg'iz sayr qilaman. Studentlar to'plandilar va Eron Islom Jumhuriyatining ko'rgazmasiga ketdilar. Shanba, yakshanbadan tashqari har kuni kutubxonaga borardim va dars tayyorlardim. Bizning guruhimiz qizlari ingliz tilini ham o'rganardilar. Hozir mendan boshqa hech kim yo'q. Ahmad fors tilini diqqat bilan o'rganyapti. Hodining jiyani dangasa emas, u har kuni onasiga ko'maklashadi, ukasiga ingliz tilini o'rgatadi. Uning akani tibbiyot institutida o'qiydi. Odatda men universitetga undan avvalroq kelaman. Xonim, bu uzumni oling, bir kilosi 25 tuman.

20-mashq. Savollarga javob bering.

- چرا شما از این کتاب لغت استفاده می کنید؟

- معمولاً چه ساعتی از خواب بیدار می شوید؟

[pedaram be man xāndan-rā yād dād (āmuxt)] - Odam menga o'qishni o'rgatdi.

"Nimanidir o'rgatmoq" o'rganmoq ma'nosida kelsa - vositasiz استاد ما زبان فارسی یاد می دهد. to'ldiruvchini boshqaradi.

Demak, fe'lining o'rganmoq, o'rgatmoq ma'nolari bor ekan.

[dars xāndan] fe'li درس خواندن ma'nosida "Qaerdadir o'qimoq" ishlatiladi. [dustam dar dānešgāh dars mixānad] - Do'stim universitetda o'qiydi.

2. "Yurmoq" fe'li fors tilida راه رفتن dir.

[Dānešjuyān dar rāhrov-e dānešgāh rāh miravand] - Studentlar universitet yo'lagida yuribdilar.

17-mashq. Gaplarni qavs ichida berilgan fe'llar bilan to'ldiring.

احمد آقا! شما چند تا زبان (یاد گرفتن). شما ماشاءالله فارسی خیلی خوب (حرف زدن). کجا به این خوبی فارسی (یاد گرفتن) من هر روز از دانشگاه به کتابخانه (رفتن). خودت تنها در آنجا (راه رفتن) و یا با دوستان (راه رفتن). کتابها را با دقت (خواندن) برای آنکه آنها برای من خیلی لازم (بودن). من هر روز خیلی دیر (خوابیدن). دوستم پای تلفن با کسی (حرف زدن) من فقط یک بار نصف شب به منزل (برگشتن) برادرزاده ای او در انستیتوی ماشین سازی (درس خواندن) و خواهر زاده اش هنوز (شوهر کردن). ما آماده هستیم با شما به تأثیر (رفتن).

18-mashq. Nuqtalar o'mini to'ldiring.

۱) ... آقا... این... چند... ؟ (کلاه، قیمت، ببخشید، است).

- هفتدي گذشته چه کارهایی می کردید؟
- آیا دختر عمویان اینجا است؟
- دوستان احمد بعد از درس کجا می روند؟
- وقتی که شما آمدید در خانه کی (چه کسی) بود؟
- شما زبان فارسی یاد می دهید و یا یاد می گیرید؟
- خواهر زاده اش کجا درس می خواند؟
- قیمت این سیب های شیرین چند است؟
- امشب کجا می روید، به تئاتر یا به میهمانی؟

OLTINCHI DARS

Birinchi – uchinchi mashg'ulot

Hozirgi-kelasi zamon shart-istak mayli (Aorist)

مضارع التزامي

Aoristning yasalishi

Hozirgi-kelasi zamon shart-istak mayli ingliz tilida "aorist" deb yuritiladi. Bu shakldagi fe'llarda bir necha xil ma'no jamlangan bo'ladi.

Aorist ma'lum bir ish-harakatning bajarilishiga oid:

xohish, istak, qodirlik, imkoniyat, zarurat, ehtimollik, gumon kabi ma'nolarini anglatadi.

Aorist hozirgi zamon fe'l negiziga **be** old qo'shimchasini va oxiriga shaxs-son qo'shimchalarini qo'shish orqali yasaladi.

Shaxs-son qo'shimchalari + hozirgi zamon fe'l negizi + be

Birlilik

I **بخوانم** [bexānam] - o'qiyimi? o'qitaymi

II **بخواني** [bexāni] - o'qisang, o'qigin

III **بخواند** [bexānad] - o'qisa, o'qisin

Ko'plik

I **بخوانيم** [bexānim] - o'qiylik, o'qisak

II **بخوانيد** [bexānid] - o'qisangiz, o'qingiz

III **بخوانند** [bexānand] - o'qisalar, o'qisinlar

Aoristning bo'lishli shaklida ikkita urg'u bo'lib, asosiy urg'u **be** old qo'shimchasiga tushadi, ikkinchi zaifroq urg'u shaxs-son qo'shimchalariga tushadi.

Murakkab fe'llardan hozirgi-kelasi zamon shart-istak mayli yasalganda **be-** old qo'shimchasi qo'shilishi ham, qo'shilmasligi ham mumkin.

کار کنم [*kār konam*] – ishlasam, ishlay

کار کنی [*kār koni*] – ishlasang, ishla

کار کند [*kār konad*] – ishlasa, ishlasin

Old qo'shimchali (prefiksli) fe'llardan aorist yasalganda **be-** old qo'shimchasi tushib qoladi. Masalan; **فرا گرفتن** [*farā gereftan*] fe'lini olib ko'raylik. Uning hozirgi- zamon negizi **فرا گیر** [*farā gir*].

Birlik

فرا گیرم [*farā giram*] – qamrab olsam

فرا گیری [*farā giri*] – qamrab olsang

فرا گیرد [*farā girad*] – qamrab olsa

Ko'plik

فرا گیریم [*farā girim*] – qamrab olsak

فرا گیرید [*farā girid*] – qamrab olsangiz

فرا گیرند [*farā girand*] – qamrab olsalar

Aoristning bo'lishsiz shakli **be-** old qo'shimchasini tushirib qoldirish va uning o'miga **na** inkor yuklamasini qo'yish orqali yasaladi.

Birlik

I **نخواهم** [*naxā nam*] – o'qimasam

II **نخوانی** [*naxāni*] – o'qimasang

III **نخواند** [*naxā nad*] – o'qimasa

Ko'plik

نخوانیم [*naxānim*] – o'qimasak

نخوانید [*naxānid*] – o'qimasangiz

نخوانند [*naxānand*] – o'qimasalar

Bu yerda ham asosiy urg'u **na** – inkor yuklamasiga tushadi, shaxs-son qo'shimchalariga esa kuchsizroq urg'u tushadi.

Eslatma: 1. **بودن** – [*budan*] – bo'lmoq, emoaq fe'li aorist shaklida kelganda **be** old qo'shimchasini olmaydi.

Birlik

I sh. **باشم** [*bāšam*] – bo'lsam

II sh. **باشی** [*bāši*] – bo'lsang

III sh. **باشد** [*bāšad*] – bo'lsa

Ko'plik

باشیم [*bāšim*] – bo'lsak

باشید [*bāšid*] – bo'lsangiz

باشند [*bāšand*] – bo'lsalar

2. Old qo'shimchali fe'llar va murakkab fe'llardan aoristning bo'lishsiz shakli yasalayotganda **na** – inkor yuklamasi fe'l qismga qo'shiladi.

کار نکنم [*kār nakonam*] – ishlamasam, **فرا نگیرم** [*farā nagiram*] – qamrab olmasam va h. k.

3. Hozirgi zamon negizi unli tovush bilan boshlanuvchi yoki tugovchi fe'lining aoristdagi imlo qoidasi xuddi hozirgi-kelasi zamon fe'li kabi bo'ladi.

Fe'lining aorist shakli quyidagi holatlarda ishlatiladi:

1. Orzu-istak bildirilgan sodda gaplarda.
2. Modal fe'l va modal so'zlardan so'ng.
3. Maqsad ergashi gaplarda.
4. To'ldiruvchi ergash gaplarda.
5. Shart ergash gaplarda.

Aoristning sodda gaplarda ishlatilishi

Sodda gaplar tarkibidagi aorist quyidagi holatlarda ishlatiladi:

1. Harakatga undash, yumshatilgan buyruq ma'nolarida. Bu turdagi sodda gaplar ko'proq 1 shaxs ko'plik formada bo'ladi.

[benavisim] (kelinglar) yozamiz, yozaylik(mi) بنویسیم

[beguyim] (kelinglar) aytamiz, aytaylik(mi) بگوییم

Shu yuqoridagi ma'noni ifodalash uchun fe'lining aorist shakli oldidan [beyā]- kel, [beyāyid]- keling yuklamalari ishlatilishi mumkin.

[beyā beravim]- kel, ketdik; kel, ketaylik بیا برویم

[beyāyid beravim]- kelinglar, ketamiz; qani, ketaylik بیاید برویم

III shaxs birlikda [begozār, bogzār] - qo'y, qo'yaver yuklamalari kelishi mumkin.

[begozār bexānad]- qo'y, o'qisin; qo'yaver, بخواند

[begozār beravad]- qo'y, ketaqolsin; o'qiyversin. بخواند برود

2. Xohishni, ikkilanishni bildirayotgan sodda so'roq gaplarda ishlatiladi.

[bexānam]- O'qiymi? بخوانم؟

[U ham beyāyad]- U ham kelsinmi؟ او هم بیاید؟

[injā bāšim]- Shu yerda bo'laylikmi؟ اینجا باشیم؟

1-mashq. Quyidagi fe'llarni hozirgi zamon shart-istak maylida tuslang.

برگشتن - فروختن - صحبت کردن

2-mashq. O'qing va tarjima qiling.

اجازه می دهید تا فردا از این کتاب لغت استفاده کنیم (بکنیم)؟ مجبور بودم چند ساعت بیشتر در کتابخانه بمانم و کار بکنم. پدر و مادرم دوست ندارند من در این خانه زندگی بکنم. من از خود پرسیدم امروز درس زبان فارسی را یاد بگیرم یا فردا؟ او به احمد گفت، این جمله مشکل را دو باره بنویسم. پیروز به دوستان خود پیشنهاد کردم روز تعطیل بروم بازار و شب گردش بکنم. مادرم گفت: بگذار دوستان هم بیایند. پدر به پسرش گفت: بیا پسرم شطرنج بازی کنیم. استاد از شاگردانش پرسید، این را دو باره تکرار کنم؟ مادر بزرگم گفتند: بگذار برود. مادرت صبح زود تورا بیدار نکرد و گفت: بگذار بخوابد تا بهستان آینده به اروپا سفر کنیم. خواهرم دیروز گفت: بعد از ظهر پیش خاله مان بروم. دوستم گفت در قرائتخانه هلوی همدیگر بنشینیم و درس فردا را باهم یاد بگیریم. من تصمیم دارم، فارسی را خوب بیاموزم. او از دوستش پرسید: ناهار را کجا می خوری؟ من از مادرم پرسیدم دوست خود را به خانه ای ما دعوت کنم.

3-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni aoristning bo'lishli yoki bo'lishsiz shakliga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

لازم نیست که پیش من (آمدن). او امکان دارد لباس های خوب (خریدن). تو مجبور نبودی آن کار را (کردن). خواهرم گفت: بگذار برادرم روی میز را (پاک کردن). بیا این قصه را باهم (خواندن). من فکر نمی کنم بدون کمک شما از این کتاب (استفاده کردن). دوستانم از من پرسیدند: این جمله را (خواندن) و یا (لوشن). آیا این مجله را به شما (دادن). خواهر کوچکم به زبان فارسی پرسید: در را (باز کردن). مادرم گفت: بگذار صبحانه را

خواهرت (آمده کردن). استاد از دانشجو پرسید: این جمله را روی تخته (نوشتن).

4-mashq. Nuqtalar o'rmini chap qatorda berilgan fe'llarning aorist formasining bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklida to'ldiring.

مادرم پرسید: چه چیزهایی.... استاد به دانشجو	ماندن- بودن
فرمود که او اینجا زیاد.... تو در خانه... تا	آمدن- خریدن
من.... ما امکان نداریم این پالتو را بگذار	کار کردن
احمد این داستان را.... من فکر کردم بگذار پدرم	پختن- خواندن
امروز... بلکه فردا.... بیا امروز... فردا... هوا	استراحت کردن
بد است. مجبورم... ممکن است پدر زخم امشب از	رفتن- برگشتن
صفر....	

5-mashq. Eshiting va takrorlang.

بیا گردش برویم. امروز به پارک برویم، بتأثر برویم. کتاب این نویسنده را بخوانیم. بگذار دانشجو این جمله را چند بار تکرار کند. بگذار او هم از این سبب شیرین بخورد. بیا برای مادرمان این کتاب روسی را بخویم. بیا با هم صبحانه حاضر کنیم و بعد بخویم. تو هم می خواهی قهوه بخوری؟ پنجره را باز کنیم؟ روی میز را پاک کنیم؟ ناهار را من حاضر کنم یا خواهرم؟ فردا چه ساعتی از خواب بیدار شویم؟ این حکایت را دو باره بخوانیم؟ اسم او را به شما بگویم؟ امروز بعد از ظهر، بازار برویم یا مغازه؟ این روزنامه را به شما بدهم یا به دانشیار؟

6-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Sizning bu yerda qolishingiz yaxshi emas. Mening bu xonada yashashimni onam yoqtirmaydilar. Dam olish kuni bozorga boraylik

va kechqurun aylanishga chiqaylik. Opam dedi: "Tushdan so'ng xolamning oldiga boramiz". Men fors tilini yaxshi o'rganishga qaror qilganman. Parvin onasidan so'radi: "Do'stimni uyga taklif qilaymi?" Bu jumlanı biz ham yozaylikmi? Otam aytdilar: "Qo'yaver ketaversin, albatta, ertaga keladi". Ota o'g'liga dedi: "Kel bolam, birga ishlaymiz". Sizga nima sotib olay, gazetami yoki jurnal. Mening oldimga kelishingiz lozim emas. Uning yaxshi palto sotib olishga imkoni bor.

To'rtinchi mashg'ulot

Otlarning ko'plik shakli

Fors tilida *ān* - ان va *hā* - ها ko'plik yasovchi qo'shimchalardan tashqari arabcha ko'plik qo'shimchalari ham ishlatiladi. Arab ko'plik qo'shimchalari asosan fors tilida ishlatiluvchi arabcha so'zlar tarkibida uchraydi:

1. *in* - ين. Shaxs nomini bildiruvchi arabcha so'zlarga qo'shiladi.

مالك [moallem] - muallim, معلمين [moallemin] - muallimlar. ممالك [mālek] - mulkdor, مالکين [mālekin] - mulkdorlar. حاضر [hāzer] - ishtirok etuvchi - حاضرین [hāzerin] - yig'ilganlar.

2. *(y)un*, "i" unlisi bilan tugagan shaxs nomini bildiruvchi arabcha so'zlardan ko'plik yasaydi. انقلابي [enqelābi] - inqilobchi, انقلابيون [enqelābiyun] - inqilobchilar, روحاني [ruhāni] - ruhoni, روحانيون [ruhāniyun] - ruhoniylar.

3. *at* - ات. Yuqoridagi ko'plik qo'shimchalariga nisbatan ancha sermahsul bo'lib arab so'zlaridan ko'plik yasaydi: تعليم [ta'lim] - ta'lim, تعليمات [ta'limāt] - ta'limlar, اطلاع [ettelā] - xabar, اطلاعات [ettelā'āt] - xabarlar.

Ayrim forsiy so'zlarning ko'plik shakli shu qo'shimcha yordamida yasaladi.

باغ [bāy]- bog' [bāyāf]- bog'lar

ده [deh]- qishloq [dehāf]- qishloqlar

Arab tilida ات "at" ko'plik qo'shimchasi yordamida muannasga oid oxiri e-e yoki ت "at" bilan tugovchi so'zlardan ko'plik yasalayotganda so'z oxiridagi e-e yoki ت "at" tushib qoladi.

مجله [majalle]- jurnal, مجلات [majallāt]- jurnallar

اداره [edāre]- idora, ادارات [edārāt]- idoralar

حکایات [hekāyāt]- hikoya, حکایت [hekāyāt]- hikoyalar

4. ات "at"- Bu suffiks fors tilida hosil bo'lgan bir fonetik ko'rinishidir. Bu qo'shimcha yordamida e-e tovushi bilan tugovchi forsiy so'zlardan ko'plik forma yasaladi:

کارخانه [kārxāne]- korxona, کارخانجات [kārxānejāt]- korxonalar

میوه [mive]- meva, میوهجات [mivejāt]- mevalar

Arab ko'plik qo'shimchalari yordamida yasalgan otlarning ko'plik formasi lug'atlarda uning birlik shakli bilan bir qatorda beriladi va ular yodlash yo'li bilan o'zlashtiriladi.

Eslatma: Arab ko'plik qo'shimchalari ات "(y)ud", ون "in"- ين "at"- جات "at"- lar yordamida yasalgan otlardan fors ko'plik qo'shimchalari ها "ha"- ان "an"- orqali ham ko'plik yasash mumkin:

حکایات [hekāyāt] = حکایات [hekāyāt] = حکایات [hekāyāt]

میوه [mivehā] = میوه [mivejāt] = میوهجات [mive]

[ruhānihā] روحانی ها = [ruhāniyun] روحانیون = [ruhāni] روحانی

7-mashq. O'qing va tarjima qiling.

استاد پیشنهادات خود را پیش دانشجویان گفت و آنها راضی شدند. دهقانان در دهات زندگی می کنند. این مجلات جالب را برای دختر کوچکم خریدم. حاضرین داستان های این نویسنده را خوانند. از حیوانات اهلی کدام حیوانات را می شناسید؟ این کلمات مشکل را دو باره خواندم، ولی نفهمیدم. معلمین این دبیرستان، گاهی به دانشکده های ما می آیند. استاد به دانشجویان توضیح داد، ولی توضیحات او نا فهمیدنی بود. این مردان کجا زندگی می کنند؟ این مردان در دهات زندگی می کنند. آیا تو داستان های این نویسنده را خواندی؟ بلی من هم داستان های این نویسنده را خواندم. بفرماید جملات خود را تکرار کنید!

8-mashq. Quyidagi otlardan ko'plik shakl yasang.

توضیح - ساعت - مجله - پیشنهاد - کارخانه - مقاله - حکایت - منتقد - متخصص - شاعر - اعتصابی - درجه.

9-mashq. Quyida berilgan otlarni ko'plik shaklga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

(روحانی) این کشور به آمریکا سفر کردند. از (حیوان) وحشی کدام (حیوان) را می شناسید؟ پدرم در (کارخانه) تاشکند کار می کرد. (مقاله) این کارمند علمی خیلی جالب بود. (منتقد) (داستان) این نویسنده ی جوان را مورد انتقاد قرار دادند. (اعتصابی) این جبهه، خیلی خشمگین بودند. (حاضر) برای او کف زدند. (استاد) برای کار آموزی به شهر دیگر رفتند.

10-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Ish tashlovchilar shu shahar zavodlarining ishchilaridir. Men o'z maktab o'qituvchilarimni sevardim. Ishchilar shaharlarda ishlaydilar, dehqonlar qishloqlarda. Studentlar bu qiyin jumalarni bir necha bor takrorladilar, so'ng yozdilar. Bu maqolalami, albatta, o'qing. Sizning hikoyalaringiz juda qiziqarli. Tovuq - uy parrandalaridan, mushuk esa uy hayvonlaridan biridir. Yig'ilganlar o'zaro suhbatlashdilar, shaxmat o'ynadilar, so'ng uylariga ketdilar. O'zbekiston mutaxassislari ham bu sohada orqada qolmaydilar.

Beshinchi mashg'ulot

در کلاس

درس زبان انگلیسی تمام شد و آن روز دانشجویان حروف صدادار و بی صدای انگلیسی را یاد گرفتند و باهم صحبت می کردند. در این هنگام زنگ زدند و دانشجویان به کلاس رفتند. درس زبان فارسی بود. یکی از دانشجویان از استاد زبان فارسی پرسید: موضوع درس امروز چیست؟ استاد گفت: من به شما گفته بودم که پیرامون شناختن کلمات عربی در زبان فارسی سخن می گویم. اول بفرمائید نکته را پاک کنید. من نکته سیاه را پاک کردم. بعد استاد توضیحات خود را شروع کرد.

شما خوب به یاد داشته باشید که کلمات دارای حروف "ث"، "ح"، "ص"، "ض"، "ط"، "ظ"، "ع"، "غ" معمولاً کلمات غیر فارسی هستند. علاوه بر این به خاطر بسپارید که حرکات کلمه های عربی در تصریفات دگرگونی می پذیرند. در کلمه ی «کتاب» که حرکت زیر (ـِ) دارد، همان حرف در کلمه ی «کُتبه» حرکت زیر (ـِ) دارد و در کلمه ی «کُتِب» که شکل جمع «کتاب» است، حرکت پیش (ـُ) به خود می گیرد. استاد تمام این کلمات را روی نکته نوشت و ما هم در دفترمان نوشتیم. وی چند جمله ی دیگر هم گفت

و ما آن را هم نوشتیم. استاد گفت: این جمله های عربی و فارسی را خوب یاد بگیرید. در این وقت، زنگ تفریح را زدند. هنگام تفریح من با دوستم در باره ی گردش فردا صحبت کردم. دوستم مرا دعوت کرد: با فردا با هم به گردش برویم. من پرسیدم: کجا برویم؟ دوستم جواب داد: برای گردش به پارک برویم. من دعوت او را پذیرفتم.

Leksik izoh

1. گردش [gardes] – sayr so'zi turli fe'llar bilan kelib murakkab fe'l hosil qiladi.

a) گردش کردن [gardes kardan] – sayr qilmoq (kim bilan?, qayerda?, qachon?) savollariga javob bera oladi.

[man bā dustam gardes kardam]- Men do'stim bilan sayr qildim.

[man dar pārk gardes kardam]- Men parkda sayr qildim.

[man diruz gardes kardam] – Men kecha sayr qildim.

b) گردش رفتن [be gardes raftan] yoki گردش رفتن [gardes raftan]- sayr qilishga bormoq. Umuman, sayr qilishga borganlik haqida ma'lumot berilganda ishlatiladi, ya'ni qayerga borganligini aytish zarur bo'lmagan hollarda ishlatiladi.

[diruz mā be gardes raftim]- Biz kecha sayr qilishga (aylanishga) bordik.

c) برای گردش رفتن [barāye gardes raftan]- sayr qilish uchun biror yerga bormoq. Bu fe'l birikmasi ishlatilganda jumlada, albatta, o'rin holi ishtirok etadi.

من پرسیدم: این مجلات را هم (خواندن). صبح زود (بلند شدن) و چند دقیقه ورزش کردن).

11-mashq. Nuqtalar o'rnini to'ldiring; fe'llarni tegishli zamonga qo'yning.

استاد... را... تخته... و گفت... تخته پاک کن... و تخته سیاه را....
(پای، خواستن، شاگرد... بفروماید، را، پر داشتن، پاک کردن).
مادرم... جای... یا قهوه؟ (رفتن، فرمودن).
... دانشجو... تخته با... می نویسد، دانشجوین... در دفتر... قلم....
(دیگر، با، یک، روی، گج، با، نوشتن).
... شما... او.....؟ (دعوت، چرا، را... پذیرفتن).
... است، حرف... درست.... (شما، بودن، ممکن).
... این یک خورده... را... باش، هفته آینده... شش..... تو... - دهم.
(می - را، فعلاً پول، دانستن بقیه - به).
پدر و مادرم قهقهه میزدند که... کهنه... را..... (مبلان - خود را فروختن).

12-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni kerakli zamonga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

من خیلی نامه (نوشتن) ولی حالا به برادرم نامه (نوشتن). در خانه، همیشه فارسی (حرف زدن) و گرنه از (یاد رفتن). الان مشغول کار (هستن)، لطفاً بعداً تلفن (کردن). دوستم مرا به خانه‌ی خود (دعوت کردن) و من دعوت او را (پذیرفتن). استاد گفت: بگذار دانشجوی دیگر این اشتباه را (اصلاح کردن). سال گذشته ما هر هفته برای گردش به پارک «پار» (رفتن). احمد پرسید: الان ناهید پای تخته (رفتن)؟ مادرم (پیشنهاد کردن) بعد از ظهر باهم (گردش رفتن).

13-mashq. Tagiga chizilgan so'zlarga savol bering.

استاد دیروز مرا پای تخته نخواست. دوستم فردا با مادرش به خانه‌ی ما می‌آید. برادرم دفتر خود را به من نداد. در کلاس ما قرخ خوب فارسی حرف می‌زند. ما میهن خود ازبکستان را دوست داریم. آیا شما هم فردا به بازار می‌روید؟ در کلاس شما ۹ نفر دانشجو است. من هر روز ساعت ۷ از خواب بیدار می‌شوم.

14-mashq Fors tiliga tarjima qiling.

Ingliz tili darsi tugadi va o'sha kuni studentlar dars haqida o'zaro suhbatlashdilar. Shu payt qo'ng'iroq chalindi va studentlar sinfga kirdilar. Fors tili darsida o'qituvchi so'radi: "Darsda kim yo'q?" Navbatchi javob berdi: "Hamma shu yerda". So'ng o'qituvchi darsni boshladi. Keyin Ahmad taxtani artdi. O'qituvchi bir forscha jumlani taxtaga yozishimni mendan so'radi. Men jumlani taxtaga yozdim, lekin 1 ta xato qildim. Studentlar so'radilar: "Biz ham yozaylikmi?" O'qituvchi javob berdi: "Avval xatoni tuzating va so'ng yozing". Men so'radim: "Bu jumlani qayta yozaymi?" U javob berdi: "Ha, qayta yozing". Biz bir nechta jummalarni taxtaga yozdik. Dars tugadi. Darsdan so'ng do'stim bilan sayr qilish uchun "Disney Lend" parkiga bordik. U yerda soat 4 gacha aylandik, so'ng uyga qaytdik.

Modal fe'l va aorist juftligidagi bo'lishsiz ma'no *-na* inkor yuklamasini modal fe'lga qo'shish orqali yasaladi.

من نمی خواهم بنویسم

من نمی توانم بنویسم

من نباید بنویسم

To'ldiruvchi ergash gap

Umuman, to'ldiruvchi sodda gap tarkibida ishtirok etsa, kesimni to'ldiradi, ya'ni o'sha ish-harakatning nimaga yo'naltirilganligini, nima vositasida bajarilganligini yoki bajarilishini bildiradi.

Xuddi shuningdek, to'ldiruvchi ergash gap ham bosh gapdagi kesimni shunday usulda to'ldiradi.

To'ldiruvchi ergash gap umumiy kimni? nimani? kim? nima? so'roqlariga javob bo'ladi. Fors tilida oldin bosh gap keyin to'ldiruvchi ergash gap keladi va ular faqat *-ke bog'lovchisi* orqali bog'lanadi.

من می دانم که شما به زبان فارسی خوب حرف می زنید.

شما به زبان فارسی خوب حرف *[man midānam]*- bosh gap, من می دانم.

[šomā be zabāne fārsi xub harf mizaniā]- to'ldiruvchi ergash gap.

Tarjimasi:

1. Men bilamanki, siz fors tilida yaxshi gaplashasiz.
2. Men sizning fors tilida yaxshi gaplashishingizni bilaman.

Agar bosh gapning kesimi modal fe'llarning biri bilan ifodalangan bo'lsa, to'ldiruvchi ergash gapning kesimi aoristda turadi.

[to mixāhi ke mādarat piš-e ostād-e to beravad]- Sen onang o'qituvching oldiga borishlarini xohlaysan.

[man az u xāheš kardam ke sāat-e haft-e šab beyāyad]-Undan soat yettida kelishini so'radim.

To'ldiruvchi ergash gap talaffuz qilinayotganda bosh gapdan pauza – to'xtalish orqali ajratiladi. Bosh gap balandroq ohangda o'qiladi.

1-mashq. O'qing, tarjima qiling.

دلم می خواهد بنویسم و چند دقیقه استراحت بکنم. تا به تان آینده می خواهیم به اروپا سفر کنیم. در کتابخانه نمی توانید با سرو صدا بخوانید. امروز ممکن است برف بیاید و هوا طوفانی شود. در اتوبوس های شهری نمی توانید سیگار بکشید. فردا اگر وقت دارید به خانه ی ما بیایید و به ما کمک کنید. دلم می خواهد امشب در رستوران شام بخورم، ولی پول کافی ندارم. مجبور بودم چند ساعت بیشتر در کتابخانه بمانم و کار بکنم. اجازه می دهید ما فردا شب از این اتاق استفاده کنیم. در این کشور، مردم مجبور هستند مالیات بدهند. در نظر داریم که سال آینده این خانه را بفروشیم و به شهر دیگر برویم. بدینخانه امشب نمی توانیم یکدیگرا ببینیم. لازم نیست که شام منتظر ما باشد (بمانند).

2-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli zamonga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

ما میخواهیم (رفتن) حقوق این مامان را (گرفتن). دوستان ما نمی توانند سوار اتوبوس (شدن) و مجبورند تاکسی (گرفتن). لطفاً به من یاد بدهید چگونه می توانم از این ماشین (استفاده کردن). این کتاب را به شما می دهم که شما هم داستان های این نویسنده را (خواندن). بعد از درس، دانشجویان به کتابخانه رفتند برای آنکه کتاب لغت (گرفتن). دوستم به خانه ی ما آمد تا پدر و مادرم

را (دیدن). از شهر تاشکند می‌توانید به همه جای دنیا (تلفن کردن). برادرم می‌خواهد امشب با نامزد خود در میهمانی (رقصیدن).

3-mashq. Berilgan gaplarning tartibini o'zgartiring. (Modal fe'lga nisbatan to'ldiruvchi, holning o'rmini almashtiring)

پدرم می‌خواهد امروز به دوست خود تلفن کند. ما می‌خواهیم روز جشن به میدان استقلال برویم. شما میل ندارید قوم و خویشان را دعوت بکنید؟ او نمی‌خواهد این کتاب را بخواند. میل داری امشب به تئاتر بروی؟ خواهش می‌کنم این کتاب لغت را به استاد ندهید. شما با قلم می‌خواهید بنویسید و یا با مداد؟ هر روز او مدرسه نمی‌رود. دوستم می‌تواند برای من آن کتاب جالب را پیدا کند.

4-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Bu kitobni sizga bera olmayman, chunki o'zim avval o'qimoqchiman. Siz ertaga biznikiga kela olasizmi? U har kuni ro'znoma o'qishni xohlaydi. Biz O'zbekiston tarixini o'rganishni xohlaymiz. U kelgusi yil yozda Eronning poytaxti Tehronga safar qilmoqchi.

Bu yil Yevropaga safar qilmang, xarajati juda qimmat. Hodining onasi o'z nevaralariga tufli sovg'a qilmoqchi. Men bu ishni o'z vaqtida qila olmayman. Uning ertaga biznikiga kelishga imkoni yo'q. Men mehmondorchilikka qora libosda bormoqchiman.

Ikkinchi mashg'ulot

Maqsad ergash gap

Maqsad ergash gap bosh gapdagi kesim ifodalayotgan ish-harakatning maqsadini, nima uchun bajarilayotganini izohlab beradi.

Maqsad ergash gap bosh gapga [ke], [ta], [da], [barāye] برای اینکه، [barāye ānke] bog'lovchilari bilan bog'lanadi.

Bosh gapning kesimi har xil zamon shakllarida bo'lishi mumkin. Maqsad ergash gapning kesimi doimo aorist shaklida turadi.

Fors tilida, asosan, avval bosh gap, keyin bog'lovchi, so'ngra maqsad ergash gap joylashadi.

[man be barādaram telefon kardam ke zudtar beyāyad] - Men akamga tezroq kelsin deb qong'iroq qildim.

من به برادرم تلفن کردم تا زودتر بیاید.

من به برادرم تلفن کردم برای اینکه زودتر بیاید.

من به برادرم تلفن کردم برای آنکه زودتر بیاید.

Bog'lovchilardan [barāye inke] برای اینکه، [barāye ānke] برای آنکه ba'zan gapning boshida kelishi mumkin. Bunda u o'zi bilan birga maqsad ergash gapni oldinga olib chiqadi.

برای اینکه (برای آنکه) زودتر بیاید، من به برادرم تلفن کردم.

Bog'lovchilar bir-birining o'miga ishlatilishi mumkin.

Bosh gap bilan maqsad ergash gapning egasi bir shaxsda ifodalangan bo'lsa (ya'ni ikki gapning sub'yekti o'zaro mos bo'lsa), bog'lovchi ishlatilmasligi ham mumkin. Bunday hollarda maqsad ergash gap bosh gapdan keyin keladi. Masalan:

Men yangi kitob o'qish uchun kutubxonaga bordim.

من به کتابخانه رفتم که کتاب تازه بخوانم

من به کتابخانه رفتم تا کتاب تازه بخوانم

من به کتابخانه رفتم کتاب تازه بخوانم

5-mashq. Nuqtalar o'rniga maqsad ergash gapning bog'lovchilaridan birini qo'yib, gaplarni ko'chiring.

مکلاس‌مان ما در حیاط دانشگاه جمع شدند... پیش حسن بروند. اما زیاد

درس می‌خوانند... زبان عربی را بهتر بدانند.... بچه ام در هوای آزاد بخوابد،

من پنجره‌ی اتاق را باز کردم. من این سیفی را به شما می‌دهم... از آن استفاده کنید. استاد کتاب لغت خود را به ما داد... این جملات فارسی را به ازبکی ترجمه کنیم.... سرما بخورید، چای با لیمو بخورید.

6-mashq. Savollarga bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklda javob bering.

آیا شما میل دارید با من به کشور ایران سفر کنید؟

مگر تو نمی‌خواهی پسر و سالم و قوی باشی؟

او می‌تواند این خانه را برای یک شب به ما بدهد؟

آیا شما میل ندارید که استادان از شما راضی باشند؟

آنها می‌توانند این کار را امروز انجام بدهند؟

تو آمده‌ای که خواهرم را ببینی؟

مگر ما میل نداریم در خیابان‌های شهر قشنگ مان گردش کنیم؟

آیا شما می‌توانید بگویید کدام زبان شیرین‌تر است؟ فارسی یا عربی؟

دخترت می‌خواهد کجا درس بخواند؟

چرا تو نمی‌خواهی در این خانه زندگی کنی؟

7-mashq. Maqsad va to'ldiruvchi ergash gaplar bo'yicha bir nechta misollar tuzing va ularni solishtiring.

8-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Men bu kitobni sizga bermoqchiman. Sen ertaga bizning uyga kela olasan. U har kuni gazeta o'qishni xohlaydi. Biz bugun darsdan so'ng shaxmat o'ynamoqchimiz. Siz bu jumlaning qaytadan yozmoqchisiz. Ular Eron tarixini o'rganmoqchilar.

Men bu kitobni sizga bera olaman. Sen ertaga bizning uyga kelmoqchisan. U har kuni yangi gazetalarni o'qiy oladi. Biz bugun darsdan so'ng shaxmat o'ynay olamiz. Siz bu qiyin jumlaning qayta yoza olasizmi? Ular Eron tarixini o'rgana oladilar.

Sen bu kitobni o'qib tarjima qilishimni xohlaysan. U ertaga biznikiga kelishni xohlaydi. Ertangi darslarni bugun qilishimni xohlaydi. Ular darsning tezroq tamom bo'lishini istaydilar. U birga ketishimni istamayapti.

Bu yerga sizni ko'rish uchun keldim. Studentlar bir oz dam olish uchun yo'lakka chiqdilar. Shamollab qolmaslik uchun ko'proq limonli choy iching. Mustaqillik maydonida sayr qilish uchun shahar markaziga bordim. U ingliz tilini yaxshiroq o'rganay deb, ko'proq dars qiladi.

Uchinchi mashg'ulot

Son (عدد)

O'ndan yigirmagacha bo'lgan sonlar

یازده [yāzdah]- ۱۱- o'n bir

دوازده [davāzdah]- ۱۲- o'n ikki

سیزده [sizdah]- ۱۳- o'n uch

چهارده [chahārdah, čārdah]- ۱۴- o'n to'rt

پانزده [pānzdah]- ۱۵- o'n besh

شانزده [shānzdah]- ۱۶- o'n olti

هفده [hef dah]- ۱۷- o'n yetti

هجده [hejdah, hijdah]- ۱۸- o'n sakkiz

نوزده [nuzdah]- ۱۹- o'n to'qqiz

بیست [bist]- ۲۰- yigirma

Ko'p xonali sonlar chap tomondan o'ngga qarab yoziladi.

دوره‌ی آموزش

من هفده سال دارم و امسال وارد دانشکده‌ی دولتی خاورشناسی شدم و در شعبه‌ی زبان و ادبیات فارسی درس می‌خوانم. با علاقه‌ی زیاد، زبان فارسی، تاریخ و ادبیات ایران را می‌آموزم. در آینده، استاد زبان فارسی می‌شوم. ما در خانواده، پنج نفر فرزند هستیم. من دو برادر و دو خواهر دارم. برادر بزرگم، نوزده سال دارد، یعنی دو سال از من بزرگتر است. او هم دانشجویست و در دانشگاه دولتی تاشکند در دانشکده‌ی فیزیک درس می‌خواند. خواهر بزرگم، بیست سال دارد. او در دانشگاه زبانه‌ی خارجی تدریس می‌کند. خواهر بزرگم از برادر بزرگم یک سال بزرگتر است. او زبان انگلیسی را یاد می‌گیرد. پس ما در خانواده سه نفر دانشجو هستیم. من باز هم یک خواهر کوچک و یک برادر کوچک دارم. یکی پانزده سال و دیگری دوازده سال دارد. آنها دانش آموزان دبیرستان هستند. برادر کوچکم دو سال از من کوچکتر است و خواهر کوچکم، هشت سال از خواهر بزرگم کوچکتر است. دبیرستان آنها چندان دور نیست و از محل ما تا دبیرستان هجده دقیقه راه است. مثلاً است که ما در شهر تاشکند زندگی می‌کنیم.

Leksik izoh

1. Fors tilida yoshni ifodalash uchun داشتن [dāstan]- "ega bo'lmog, bor bo'lmog" fe'lidan foydalaniladi.

[man šānzdah sāl dāram]- Men o'n olti yoshdaman.

[xāharam panj sāl dārad] - Singlim besh yoshda.

2. بزرگ [bozorg] va کوچک [kuček] quyidagi so'zlarga qo'shilganda turli ma'noni anglatadi:

برادر بزرگ [barādar-e bozorg] - aka (katta aka)

برادر کوچک [barādar-e kuček] - uka

خواهر بزرگ [xāhar-e bozorg] - opa

خواهر کوچک [xāhar-e kuček] - singil

مادر بزرگ [mādar bozorg]- buvi. Bu yerda izofa tushib qoladi.

پدر بزرگ [pedar bozorg]- buva. Bu yerda izofa tushib qoladi.

دختر بزرگ [doxtar-e bozorg] - katta qiz

دختر کوچک [doxtar-e kuček] - kichik qiz

3. مثلاً است که... [moddathā ast ke] birikmasi "... ancha bo'ldi", "anchadan beri..." deb tarjima qilinadi.

[moddathā ast ke mādar bozorgam mord-e ast] - Buvimning vafot etganlariga ancha bo'ldi.

[moddathā ast ke uro nadidam] - Uni anchadan beri ko'rmadim.

birikmasi "besh yildan beri", "besh yildir-ki..." deb tarjima qilinadi.

[panj sāl ast ke dar moskou zendegi nami konim] - Besh yildan beri Moskvada yashamayapmiz. Besh yildir-ki, Moskvada yashamayapmiz.

4. دیگر [digar] va یک [yek] so'zlariga "i" tovushi qo'shilsa, bir turdagi predmet yoki shaxslarni bir-biridan ajratib ko'rsatish uchun [yek]- biri, دیگر [digar]- boshqasi degan so'zlarga aylanadi.

so'zi gapda aniqlovchi vazifasini bajarsa, *[digari]*- ot digari
vazifasida, ya'ni ega bo'lib keladi.

[dānešju-ye digar goft] - Boshqa student dedi...

[digari goft]- boshqasi dedi....

9-mashq. Nuqtalar o'rmini kerakli sonlar bilan to'ldiring.

دوستم يېست سال دارد و از برادر كوچكش سه سال بزرگتر است، پس
برادر كوچكش... سال دارد. خواهر كوچكم ۱۳ سال دارد، برادر كوچكم
هفت سال دارد، پس بين آنها... سال تفاوت است. مھين دو برادر دارد، يکي
از آنها ۱۰ سال و ديگري ۷ سال از او بزرگتر است، پس او... سال دارد.
برادر كوچكم ۹ سال دارد. برادر كوچك احمد ۴ سال بزرگتر است، پس
او... سال دارد. در کلاس ما ۸ نفر دانشجو است، در کلاس شما ۷ نفر
دانشجوست، پس روي هم رفته در کلاس ما و شما... نفر دانشجوست.
۱۷ سال داري، احمد از تو يك سال كوچکتر است، پس او... سال دارد. تو
۱۹ سال داري، من ۱۴ سال دارم، پس من از تو... سال كوچکترم. روي ميز
۱۴ کتاب است، ۵ تا از آن کتاب ها مال من است،... کتاب مال دوست.

10-mashq. O'zbek tiliga tarjima qiling.

دو سال است که ما با او آشنا هستیم. یازده سال است که خانواده‌ی
عموم در آمریکا زندگی می‌کنند. چند سال است که خانواده‌ی شما در تهران
زندگی می‌کنند. برادر بزرگم مدتی است که کار نمی‌کند. مدتها است که من
هر روز صبح ورزش می‌کنم. چند سال است که به مسکو ترفتی؟ پنج روز
است که مادرم به شهر سمرقند رفت. دوستم دو روز است که مریض است.
يك ماه است که ما کلاس زبان عربي نداریم.

11-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Nohid 14 yoshda. Uning opasi 18 yoshda. Ularning orasida 4
yosh farq bor. Mening ukam 13 yoshda. Sening ukang necha yoshda?
Siz 20 yoshdasiz, Parvin sizdan 5 yosh kichik, demak u 15 yoshda.
Ular 11 yoshdalar va 16 yoshda maktabni bitiradilar, 17 yoshda
talaba bo'ladilar.

12-mashq. Eshiting va takrorlang.

خواهش مي كنم مرا سر ساعت هفت بيدار كنيد. لطفاً از حوله و صابون
من استفاده نكنيد. ته‌ميم دارم همه‌ي دوستانم را به شام دعوت بكنم. ديشب
مي‌خواستم به شما تلفن كنم، ولي متاسفانه وقت نكردم. نامه‌اي به پدرتان
بنويسد و از او كمك بخوايد. متاسفانه تا آخر اين هفته نمي‌توانم پول شمارا
پس بدهم. فراموش نكنيد كه ساعت ۱۱ به من تلفن كنيد. فكر نمي‌كنم بتوانم
بدون كمك شما از اين كتاب استفاده كنم. خوشبختانه از اینجا بروم. شما نمي
توانيد اتومبيل خودرا در خيابان بگذاريد. مگر آنها ميل ندارند هر روز
روزنامه‌ي فارسي بخوانند تا فارسي شان قوي شود.

Yuqoridagi jumalarning kesimi qaysi fe'l shaklida kelganini
aytib bering.

13-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Sizning opangiz necha yoshda va qayerda o'qiydi? Mening ukam
16 yoshda, bu yil maktabni tamomlaydi. Uch yildir-ki, biz u yerda
yashamaymiz. Toshkentda yashaymiz. Ular doim birga dars
tayyorlaydilar. Biri o'qiydi, ikkinchisi tarjima qiladi. Feruzning akasi
Nohidning akasi bilan bir universitetda o'qiydi. Biri fizika
o'qituvchisi, ikkinchisi kimyo o'qituvchisi bo'ladi. Uch yildir-ki, biz
bir-birimizni ko'rmaymiz.

Do'stim Ahmad bugun avtobusga chiqa olmadi va taksi
to'xtatishga majbur bo'ldi. Marhamat qilib, menga o'rgating, bu
mashinadan qanday foydalaniladi? Sizning ko'magingizsiz bu
kitobni o'qiy olmayman deb o'ylayman.

Uchinchi mashg'ulot

گفتگو

- امشب شب جشن استقلال مین ماست. میل داری باهم به گردش بروم؟
- البته، میل دارم. بهتر است که با افراد خانواده مان بروم.
- چطور وقت مان را تقسیم کنیم؟
- ساعت ۱۵ درس ما تمام می شود، بعد از ناهار، يك ساعت استراحت می کنیم و ساعت ۱۷ ملاقات می کنیم و به پارک «الفیک» بروم و یکی دو ساعت آنجا گردش بکنیم.
- بعد کجا می روم؟
- بعد به مرکز شهر، به میدان استقلال بروم و آنجا را تماشا کنیم.
- میل نداری به میدان دوستی ملل بروم؟
- خیلی مایلیم، می دانی که همیشه در این میدان مردم برای تماشا جمع می شوند، ما هم بروم.
- در خیابانهای قشنگ تاشکند گردش نکنیم؟
- چرا گردش نکنیم، تمام خیابانهای شهر، شب جشن خیلی قشنگ است، عمارات شهر را چقدر خوب چراغانی می کنند.
- در میدان استقلال چه خبر است؟
- آنجا شبها موزیک می زنند، هنرپیشگان معروف در این خیابانها کسرت می دهند. دختران و پسران جوان آنجا می رقصند.
- خوب، ما هم بروم آنجا.
- گردش ما تا چه ساعتی طول می کشد؟

- فکر می کنم که تا ساعت ۱۱ شب، بعد از آن به خانه بر می گردیم.

Leksik izoh

1. بهتر است [behtar ast] iborasidan keyin kelayotgan fe'l aorist shaklida turadi.

[behtar ast esterāhat konim] بهتر است استراحت کنیم، کار نکنیم. [kār nakonim] – Dam olsak yaxshi bo'lardi, ishlamasak bo'lardi.

2. شب [šab] – tun, kechasi so'zi ayrim birikmalarda "arafasi, arafasida" ma'nolarini beradi. Masalan:

[emšab šab-e jašn-e esteqlāl ast] امشب، شب جشن استقلال است. Bugun mustaqilligimiz bayrami arafasidir.

O'zbek tilida: "musiqā chalinadi" (majhul daraja) deyilsa, fors tilida muzik [muzik mizanand] – "musiqā chaladilar" (aniq daraja, III shaxs, ko'plik) deyiladi.

14-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni kerakli shaklga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

شب جشن، عمارات (ساختمان های) شهر مارا خیلی (چراغانی کردن). هر شب اینجا هنرپیشگان (کسرت دادن). دختران و پسران جوان آنجا (رقصیدن). آیا تو هم میل داری (رقصیدن). شما میل دارید در خیابانهای قشنگ تاشکند (گردش کردن). روزهای جشن از ولایات مختلف جمهوری مان مهمانان به شهر ما (شریف آوردن). روزهای جشن ما هم خانه (نشستن) بلکه برای گردش به مرکز شهر (رفتن). بهتر است که امروز (کار کردن) (استراحت کردن).

15-mashq. Quyidagi savollarga javob bering.

روزهاي جشن شما کجا مي رويد؟ در شهر شما هم ميدان بزرگ هست؟ آيا
روز جشن عمارات (ساختمان هاي) شهر شما هم چراغاني مي کنند؟
خيابانهاي شهر شما روز جشن چطور مي شود؟ کجا موزيك مي زنند؟ شما -
جوانان در شب جشن مي رقصيد؟ گردش شما تا ساعت چند طول مي کشد؟
مگر شما روزهاي جشن کار مي کنيد؟ کدام جشن را بهترين جشن مي شماريد؟

16-mashq. Nuqtalar o'rniga so'zlardan mosini qo'yib, ko'chiring.

امشب... جشن استقلال جهوري ما است.	چراغاني کردن، جشن،
روزهاي... عمارات شهر تاشکند را خيلي	دانشکده، همیشه، طول
قشنگ.... ميدان استقلال از... ما دور نيست....	کشيدن، شب، پختن،
را خيلي زيبا چراغاني مي کنند. ما... روز جشن به	خيابانها، ما، رقصيدن،
گردش مي رويم. صحبت آقا يك ساعت....	خوش گذشتن.
مادرم روز جشن، شريف هاي رنگارنگ.... هر	
شب... و دختران و پسران جوان آنجا....	
خوشبختانه جشن استقلال ما....	

17-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Mustaqillik bayrami kechasi bizning uyga mehmonlar kelishdi. Otam ularni ikki kun oldin uyimizga taklif qilgandi. Oila a'zolarimiz va mehmonlar stol atrofida o'tirdik va kechki ovqatni yedik. O'sha kuni onam turli-tuman shirinliklar pishirdi. Shomdan so'ng men taklif qildim: "Kelinglar, mustaqillik maydoniga boramiz. U yerni juda chiroyli qilib bezatganlar. Toshkent ko'chalarida sayr qilishni xohlamaysizmi?". Mehmonlar mening taklifimni qabul qildilar. Biz avval Ulug'bek bog'iga bordik. U yerda bolalar o'ynadilar, sayr qildilar. Bog'da musiqa chalinar. Yoshlar raqs tushardilar.

Mustaqillik maydonida ham artistlar konsert berardilar. Hamma shod va xurram edi. Bizning sayrimiz soat 11 gacha davom etdi. Biz ham, mehmonlar ham bayram kechasidan rozi edik. Uyga qaytdik va bir oz suhbatlashdik, so'ng uyquga ketdik.

To'rtinchi mashg'ulot

گفتگو

در فروشگاه

- بېخشيد آقا! جنس اين کراوات چهست؟
- کدام يکي را مي فرمائيد؟
- آن کراوات دومي از سمت "چپ" زمينه ي راه راه.
- اين ابريشم خالص است، دوخت ايتاليا است، جنسش خيلي عالي است.
- مي توانم بينم؟
- البته، خواهش مي کنم، مفاذه ي خودتان است. بفرمائيد، به لباس شما خيلي مي آيد. ماشاءالله خيلي خوش سليقه هستيد.
- متشکرم، ولي متأسفانه براي خودم ليست، هديه است. چهارشنبه ديگر، روز تولد برادرم است. براي او مي خرم. بديفانه خيلي مشکل پند است. قيمتش چند است؟
- قابلي ندارد قربان، ۱۸ دلار.
- چرا اينقدر گران است، کمتر حساب کنيد.
- متأسفانه تخفيف ندارد.
- راستي، بهتر است يك پيراهن بخرم.
- چه جور پيراهن مي خواهيد، اسپورت يا کراواتي.

- مي خواهم يك پراهن بخرم كه با اين كراوات مناسب باشد و آنقدر گران هم نباشد.

- پراهن هاي رنگي و چهارخانه و راه راه، چه اندازه اي مي خواهيد؟
- يقه ي پانزده ولي آستين کوتاه، همين خوب است متشكرم.
- بفرمائيد، انشاء الله مبارك باشد.
- راستي، اگر برادرم اينهارا نپسندد، پس مي گيريد؟
- بله، فقط پراهن را تا يك هفته ي ديگر مي توانيد پس بياوريد، البته به شرطي كه باز نكنيد. ولي كراوات را نمي توانيم پس بگيريم.
- خدا كند برادرم خوشش بيايد. خيلي مشكل پسند است.

Leksik izoh

1. *[farmudan]* fe'lining asl ma'nosi "buyurmoq" bo'lib, u og'zaki nutqda yana boshqa ma'nolarni ham anglatadi:

a) *[befarmāyid čāy bexorid]* – Marhamat, choy iching.

b) *[kodām yeki-rā mifarmāyid?]* – Qay birini aytayapsiz, so'rayapsiz?

2. *[āmadan]* fe'lining "kelmoq"dan tashqari "yarashmoq" ma'nosi ham bor. *[be lebās-e šomā miyāyad]* – Kiyiminhgizga yarashadi.

3. *[xuš saliqe]* – didli degan ma'noni beradi.

[šomā xuš saliqe hastid] – Didingiz yaxshi ekan.

4. *[moškel pesand]* – "injiq" degan ma'noni anglatadi.

5. *[behtar ast]* iborasidan keyin kelayotgan fe'l aoristda turadi va o'zbek tiliga "yaxshisi...", "...yaxshi bo'lardi" deb tarjima qilinadi.

[behtar ast ke yek pirāhan ham bexaram] – Bir ko'ylak sotib olsam ham yaxshi bo'lardi.

6. *[pas]* so'zi ko'p ma'nolarga ega bo'lib, old ko'makchi sifatida fe'llar bilan qo'shilib old ko'makchili fe'l hosil qiladi.

[pas gercftan] – qaytarib olmoq

[pas dādan] – qaytarib bermoq

[pas āmadan] – qaytib kelmoq

18-mashq. Quyidagi savollarga javob bering.

روزهاي جشن شما كجا مي رويد؟ در شهر شما هم ميدان بزرگ هست؟
روز جشن عمارات (ساختمان هاي) شهر شما را هم چراغان مي كنند؟
شهر شما روز جشن چطور مي شود؟ كجا موزيك مي زنند؟ شما با جوانان در
شب مي رقصيد؟ گردش شما تا ساعت چند طول مي كشد؟ مگر شما روزهاي
جشن كار مي كنيد؟ کدام جشن را بهترين جشن مي شماريد؟

19-mashq. Nuqtalar o'rniiga so'zlardan mosini qo'yib, ko'chiring.

پراغاني کردن	امشب... جشن استقلال جمهوري ماست.
جشن – دانشكده	روزهاي... عمارات (ساختمان هاي) شهر
هميشه – طول كشيدن	تاشكند را خيلي فشنگ... ميدان استقلال
شب – پهن	از... ما دور نيست... را خيلي زيبا
خيابانها – ما	چراغاني مي كنند. ما... روز جشن به گردش
رقصيدن – خوش	مي رويم. صحبت آما يك ساعت... مادرم
گذشتن.	روز جشن، شيريني هاي رنگارنگ... هر

هاي نوي چند طبقه اي مي سازند، رستورانهاي جديد به وجود مي آيد روز به روز شهر عزيز ما قشنگ تر مي شود.

Leksik izoh

1. مردم [mardom] so'zi ega vazifasida kelganda birlik formada turgan bo'lsa ham kesimi bilan ko'plikda moslashadi.

Xalq [mardom barāye tafrih miravand] - مردم براي تفريح مي روند. dam olish uchun boradi. O'zbek tilida esa birlikda moslashadi.

2. روز به روز [ruz beruz] "kundan kunga", "kun sayin", "bora-bora" deb tarjima qilinishi mumkin.

20-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli zamonga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

من در تاشکند (زندگي کردن). در سابق، تاشکند نام ديگري (داشتن). مردم براي هواخوري بيرون شهر (رفتن). ما شهر خود را (دوست داشتن). بعد از استقلال، کشور ما (رشد يافتن). در خيابانهاي اين شهر، عمارات و ساختمانهاي نو (بوجود آمدن). در باغات (پارک ها) براي تفريح مردم، همه وسايل (حاضر بودن). رود بزرگ از ميان اين شهر (گذشتن). مردم ازبکستان هميشه به کشورهاي همسايه (احترام گذاشتن). من اينجا را بشهر از هر جا (دوست داشتن).

21-mashq. Nuqtalar o'rni chapa tomonida berilgan so'zlar, so'z birlikmalari bilan to'ldiring.

... که ما در شهر تاشکند زندگي مي کيم.	مانند - نو
ما باغات و... زياد است. ميدان استقلال در... نام	وسيع - بزرگو
ديگر داشت. نام تاشکند هم... بود. در سابق، شهر	تفريح - آنقدر
ما... امروز نبود. در خيابانهاي اين شهر	سابق - ديگرگون

شب... و دختران و پسران جوان آنجا....
خوشبختانه جشن استقلال ما....

Beshinchi mashg'ulot

من در تاشکند زندگي مي کيم

ما تاشکندي اصيل هستيم و متفا است که در تاشکند زندگي مي کيم. نيکان ما هم تاشکندي بودند. پدر بزرگم براي من نقل مي کرد که در سابق، تاشکند نام ديگري داشت و مانند امروز نبود.

در زمان امپراتوري روسيه، تاشکند به مرکز جديد اداري، بازرگاني، سياسي و صنعتي تبديل شد و اکنون هم به عنوان مرکز جمهوري ازبکستان، مهمترين شهر آسياي مرکزي است. تاشکند در دوران ازبکستان شوروي آنقدر (چندان) زيبا نبود و خيابانهاي آن وسيع نبود. ولي بعد از استقلال جمهوري ازبکستان، تاشکند خيلي تغير شکل داد و روز بروز قشنگتر مي شود. تمام خيابانها و ميدان هاي آن را از نو مي سازند. اکنون ميدان مرکزي، ميدان استقلال نام دارد. در سه ميدان جديد به وجود آمد و خيابان هاي سر سبز تاشکند داراي ساختمان هاي بلند و زيباست. تمام شهر را درختان مختلف پوشانده است. از وسط شهر رود «بزرگو» مي گذرد. در کنار شهر يك رودخانه هم هست. در تابستان، مردم به آنجا براي گردش و هواخوري مي روند. تاشکندي ها و مهمانان آن، اين شهر باستاني را خيلي دوست دارند. در شهر تاشکند چند باغ بزرگ وجود دارد. مثلاً باغ عبدالله قادري، باغ علي شير نوايي، باغ بابر، باغ الوغيك و غيره. در اين باغات براي تفريح مردم، همه وسايل حاضر است. به جاي ساختمان هاي کهنه ساختمان

کتاب... خواندم ولي آن را غي توانم... شما بدهم. در باره ي اين شاعر معروف... مي دانيد؟ ميدان استقلال... مرکز شهر واقع است. ما ميهن خودمان... دوست داريم. دانشکده ي ما... خيابان لاهوتي قرار دارد. ما مي خواهيم امشب... خيابان امير تيمور گردش کيم. او امروز غي تواند... من بيايد. من وقت نکردم... خواهرزاده ام هديه بخرم.

24-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Biz anchadan beri Toshkentda yashaymiz. O'tmishda bu shaharning nomi Toshkent emas edi. Toshkent Markaziy Osiyoning muhim shaharlaridan biridir. Sho'ro davrida Toshkent u qadar chiroyli emas edi. 1991 yili xalqimiz o'z mustaqilligini qo'lga kiritdi. Uning ko'chalari va maydonlarini qaytadan qurayaptilar. Shaharni ko'm - ko'k daraxtlar o'rab turadi. Shahar markazidan Bo'zsuv daryosi oqib o'tadi. Shahar chetida ko'l ham bor. Yozda aholi dam olish va sayr qilish uchun u yerga boradi. Bu go'zal shaharda bog'lar ko'p. Masalan: A. Qodiriy bog'i, Bobur bog'i, Ulug'bek bog'i, A. Navoiy bog'i va boshqalar. Bog'larda dam olish uchun hamma sharoit mavjud. Biz o'z shahrimizni sevamiz.

ساختمانهاي... به دنيا آمد. شما کدام ميدان ...
تاشکند را مي دانيد؟ رود... از مرکز شهر
مي گنرد. مردم براي... و... به بيرون شهر
مي روند. خيابان نوايي... وسيع نيست ولي خيلي
قشنگ است.

22-mashq. Berilgan savollarga bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklda javob bering.

شما اهل کجائيد؟ چند سال است که شما در تاشکند زندگي مي کنيد؟ در سابق نام تاشکند چه بود؟ مگر تاشکند در دوزان شوراهها هم مثل امروز بود؟ تاشکند کي به مرکز تبديل شد؟ ميدان مرکزي تاشکند در دوران ازبکستان شوروي چه نام داشت؟ آيا شما مي دانيد بعد از استقلال در جمهوري ازبکستان چه تغييراتي به عمل مي آيد؟ در شهر تاشکند چند ميدان هست؟ خيابانهاي شهر چگونه است؟ غير از بزو کدام رودهارا مي دانيد؟ رودخانه ي حومه شهر چه نام دارد؟ شما تعطيلات تابستاني را کجا مي گنرايد؟ کدامیک از باغات شهر را بلذ هستند؟ روزهاي تعطيل براي تفریح به کدام باغ مي رويد؟ غير از تاشکند، کدامیک از شهرهاي هاي جمهوري تان را مي دانيد؟

23-mashq. Nuqtalar o'rniiga ko'makchi so'zlardan mosini qo'yib, gaplarni ko'chiring.

روز جشن استقلال ميهن ما... کشور هاي مختلف، ميهناتان آمدند.
بچه ها، روزهاي تعطيل... باغات گردش مي کنند. ما... گردش... باغ
«عبدالله قادري» رفتيم. مرلشان... دانشگاه دولتي تاشکند نيست... قهوه
خانه است. پدرم... من از مسکو يك پالتوي زمستاني آورد. من خودم اين

SAKKIZINCHI DARS

من در تاشکند زندگی می کنم

(ادامه)

دفعه ی پیش، صحبتان در باره ی شهر تاشکند ناتمام ماند و حالا آن را ادامه می دهم. من گفتم که تاشکند دارای ساختمان های نوساز زیادی است. مثلاً ساختمان های شهرداری تاشکند، بناهای زیبای بانک ملی، موزه ی امیر تیمور، هتل اینترکانتیننتل و غیره. ساختمان های شهرداری تاشکند خیلی قشنگ است و در خیابان امیر تیمور واقع است. این خیابان، پیاده روهای وسیعی دارد. من هر روز از این خیابان می گذرم. روز های جشن، این خیابان و بنای شهرداری را بیشتر از هر جا چراغانی می کنند. دو سال پیش، نزد خانه ی ما یک بنای بانک ملی ساختند که خیلی عالی است. در شهر تاشکند، وسایل نقلیه مثل: اتوبوس، اتوبوس برقی و تاکسی کار می کند. مترو هم هست. متروی تاشکند، دارای ایستگاههای قشنگی است. در شهر ما، باغ وحش درست کردند. هفته ی گذشته من با دوستم به دیدن آن رفیم. عصرها در میدان های تاشکند مردم خیلی زیاد هستند و کودکان و جوانان، دور فواره های مختلف تفریح می کنند. روز های آفتابی تابستان، شهرنشینان و میهمانان آن در باغات سرسبز پوشیده استراحت می کنند و یا بیرون شهر می روند. در میدان علیشیرنوائی مجسمه شاعر معروف ازبک، علیشیرنوائی قرار دارد و این میدان، محل گردش و تفریح مردم است. مردم، شاعران و نویسندگان خود را دوست دارند و احترام می گذارند. میهمانان تاشکند، همیشه پای مجسمه ی «علی شیرنوائی» گل می گذارند. تابستانها، هر روز عصر در این میدان، مردم

زیادی جمع می شوند. تاشکند، موزه های زیادی دارد. مثلاً موزه ی تاریخ، موزه ی صنایع دستی، موزه ی هنر، موزه ی طبیعت و غیره. تاشکند با بازارهای مختلف خود هم شهرت دارد. هر وقت که بازار بروید همه چیز را پیدا می کنید. من، شهر تاشکند - پایتخت میهن خود را خیلی دوست دارم.

Leksik izoh

1. Vaqt bo'lagini bildiruvchi روز [ruz]- kun, عصر [asr]- kechki payt (asr), شب [shab]- kechasi, tun, تابستان [tābestān]- yoz va h.k.lar payt holi sifatida ham birlik shaklda, ham ko'plik shaklda ishlatilishi mumkin. [asrhā bā dustam sohbāt mukardam] - عصرها با دوستم صحبت می کردم. - Kechki paytlari do'stim bilan suhbatlashardim.

2. Distant holatda ishlatiladi. [dārā budan] - "ega bo'lmoq, bor bo'lmoq" fe'li darā budan - تاشکند دارای باغ وحش نوئی است.

[Tāškand dārāye bāy-e vahš -e nou asl] - Toshkentda yangi hayvonot bog'i bor. (Toshkent yangi hayvonot bog'iga ega.)

1-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli shaklga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

دفعه ی گذشته، صحبتان (ناتمام ماندن). من هر روز از این خیابان (گذشتن). روزهای جشن، این عمارات (ساختمان ها) را خیلی (چراغانی کردن). من نمی توانم همهی میدانها و خیابانهای تاشکند را (نام بردن). آیا او می تواند نام هر کوچه و خیابان شهر خود را (نام بردن). مردم به شاعر معروف ازبک (احترام گذاشتن). آیا شما (میل داشتن) به شهر سمرقند (رفتن). عصرها اینجا مردم (تفریح کردن). بانک مرکزی در کدام خیابان (قرار داشتن)؟

خواهش می‌کنم مرا هم به مرکز شهر (رساندن). ما استاد خود را (دوست داشتن).

2-mashq. Nuqtalar o'rniga chap qatorda berilgan so'zlarning mosini qo'yib, gaplarni ko'chiring.

گذشته - برگشتن	در تمام... شاعر معروف ازبك، «علي شیر نوایی»
جشن - گردش کردن	را می‌شناسند و به او.... بفرومائید چند میدان...
دنیا - مرکزی - وسط	را نام ببرید. مادرم روزهای... خودش غذا
آماده کردن - سفر کردن	می‌پزد. دانشجویان دوست دارند در خیابانهای
احترام گذاشتن - بعد	تاشکند.... ما سال... به شهر قرآن... و يك
	هفته..... موزه نوي در... شهر قرار دارد. همه
	دوستانم به مادرم...

دارای ... بودن 3-mashq. Quyidagi jumalarni tarjima qilishda fe'lidan foydalaning.

Uning ikkita avtomobili bor. Bu shaharda bir nechta bog' va baland imoratlar bor. Men forsha-ruscha lug'atga egaman. Hatto shu kichik ko'chada ham kinoteatr bor. Yaqinda u chiroyli uyga ega bo'ladi. Do'stim bu kitobga ega emas. Toshkent shahrida metro bormi? Nohidda pianino bor, lekin uning do'stida yo'q. Shaharda biz bir nechta magazinga egamiz.

4-mashq. O'z tug'ilib o'sgan shahringiz haqida insho yozing.

5-mashq. Savollarga javob bering.

آیا تاشکند دارای ساختمان های نوساز است؟ کدامیک از آنها را بلد هستید؟
آیا شما می‌توانید موزه های تاشکند را نام ببرید؟ بنای شهرداری تاشکند در کدام خیابان واقع شده است؟ روزهای جشن را تاشکندی ها چگونه می‌گذرانند؟ باغ وحش نوي تاشکند را شما دیدید؟ میدانهای شهر شما چگونه است؟

روزهای تابستان شما کجا می‌روید؟ کدام یک از میدانهای تاشکند محل گردش و تفریح است؟ آیا تاشکند جاهای سرسبز وسیع دارد؟ مجسمه «علي شیر نوایی» کجا است؟ چرا به این شاعر معروف احترام می‌گذارند؟ آیا شما می‌توانید در باره ی شب جشن استقلال صحبت کنید؟ شما غیر از جشن استقلال چه جشنی دارید؟ آیا روزهای عید فطر و عید قربان تعطیل است یا نه؟ روز زنان چه روزی است؟ آنها میل دارند روز تعطیل با هم برای هواخوری بروند؟ ازبکستان در آسیای مرکزی چه موقعیتی دارد؟

6-mashq. Eshiting va takrorlang, so'ng yoddan yozing.

۱) منتهای است که من در شهر بخارا زندگی نمی‌کنم. پنج سال است که در تاشکند اقامت دارم. دو روز است که پیش دوستم رفتم. يك هفته است که از پدرم نامه‌ای دریافت نکردم. منتهای است که این شاعر بزرگ را دوست دارم. منتهای است که دانشجویان به فارسی خوب حرف می‌زنند. چند سال است که تو در تاشکند زندگی می‌کنی؟ چند ساعت است که اینجا هستی؟ چند روز است که او را می‌شناسی؟ چند سال است که تاشکند، پایتخت ازبکستان است؟

ب) مادرم دارای دو برادر کوچک و يك خواهر بزرگ است. او هم دارای برادر زاده است. من کتاب عربی ندارم، کتاب فارسی دارم. اما هم دارای این کتاب لغت هستم، ولی ما ندارم. تو هم دارای مفاهیم هستی؟ شاگردان این استاد داستان «علي شیر نوایی» خواندند.

7-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Men Toshkentning ko'pgina ko'chalarini va maydonlarini bilaman. Toshkent ko'chalarida magazinlar ko'p. Kundan-kunga bu shahar chiroy ochib bormoqda. Shahar hokimiyati binosi Movarounnahr

ko'chasida joylashgan. Bayram kunlari toshkentliklar bu markaziy maydonda dam oladilar. Men har kuni bu ko'chadan o'taman, chunki bizning institut shu ko'chada joylashgan. Har yili Toshkentga turli mamlakatlardan ko'plab mehmonlar kelishadi. Siz bizning shahar bozorlarini ko'rdingizmi? Bozorlarda hamma narsalar bor. Qishin-yozin ho'l mevalar sotiladi. Toshkentda transport vositalaridan metro, avtobus, trolleybus, taksi ishlab turibdi. Metroning bekatlari juda chiroyli. Shaharliklarning ko'pchiligi metrodan foydalanadilar. Men ham ishga metroda boraman. Biz o'z shahrimizni sevamiz.

Ikkinchi va uchinchi mashg'ulot

O'tgan zamon natijali fe'li

ماضي نقلي

O'tgan zamon natijali fe'li (perfekt) – o'tgan zamon sifatdoshiga bog'lamaning qisqa shaklini qo'shish orqali yasaladi.

O'tgan zamon sifatdoshi esa o'tgan zamon fe'l negiziga yozuvda • (*hāye-havvaz*), talaffuzda "e" suffiksini orttirish bilan hosil qilinadi.

آمدن → آمد + • → آمده [*āmade*] – kelgan

پرسیدن → پرسید + • → پرسیده [*porside*] – so'ragan

O'tgan zamon natijali fe'li quyidagi shaklda tuslanadi:

Birlık

I sh. آمده ام [*āmade-am*] – kelganman

II sh. آمده ای [*āmade-i*] – kelgansan

III sh. آمده است [*āmade ast*] – kelgan

Ko'plik

I sh. آمده ایم [*āmade-im*] – kelganmiz

II sh. آمده اید [*āmade-id*] – kelgansiz

III sh. آمده اند [*āmade-and*] – kelganlar

Birlık

I sh. پرسیده ام [*porside-am*] – so'raganman

II sh. پرسیده ای [*porside-i*] – so'ragansan

III sh. پرسیده است [*porside ast*] – so'ragan

Ko'plik

I sh. پرسیده ایم [*porside-im*] – so'raganmiz

II sh. پرسیده اید [*porside-id*] – so'ragansiz

III sh. پرسیده اند [*porside-and*] – so'raganlar

Bog'lamaning qisqa shakli oldidan alif orttirilib, u alohida yoziladi. Urg'u sifatdoshning oxirgi bo'g'iniga tushadi.

O'tgan zamon natijali fe'lining bo'lishsiz shaklini yasash uchun o'tgan zamon sifatdoshi oldiga نه – *na* inkor yuklamasini qo'shish

kerak. Asosiy urg'u نه – *na* inkor yuklamasiga tushadi.

Birlık

I sh. پرسیده ام [*naporside-am*] – so'ramaganman

II sh. پرسیده ای [*naporside-i*] – so'ramagansan

III sh. پرسیده است [*naporside ast*] – so'ramagan

Ko'plik

I sh. پرسیده ایم [*naporside-im*] – so'ramaganmiz

II sh. پرسیده اید [*naporside-id*] – so'ramagansiz

III sh. پرسیده اند [*naporside-and*] – so'ramaganlar

Birlık

I sh. نیامده ام [*nayāmade-am*] – kelmaganman

II sh. نیامده ای [*nayāmade-i*] – kelmagansan

III sh. *[nayāmade ast]* – kelmagan

Ko'plik

I sh. *[nayāmade-im]* – kelmaganmiz

II sh. *[nayāmade-id]* – kelmagansiz

III sh. *[nayāmade-and]* – kelmaganlar

Qo'shma fe'llarning o'tgan zamon natijali fe'li shaklida tuslanishi quyidagicha:

Birlilik

I sh. *[dust dāšte-am]* – yaxshi ko'rganman

II sh. *[dust dāšte-i]* – yaxshi ko'rgansan

III sh. *[dust dāšte ast]* – yaxshi ko'rgan

Ko'plik

I sh. *[dust dāšte-im]* – yaxshi ko'rganmiz

II sh. *[dust dāšte-id]* – yaxshi ko'rgansiz

III sh. *[dust dāšte and]* – yaxshi ko'rganlar

Bo'lishsiz shaklda:

Birlilik

I sh. *[dust nadāšte-am]* – yaxshi ko'rmaganman

II sh. *[dust nadāšte-i]* – yaxshi ko'rmagansan

III sh. *[dust nadāšte ast]* – yaxshi ko'rmagan

Ko'plik

I sh. *[dust nadāšte-im]* – yaxshi ko'rmaganmiz

II sh. *[dust nadāšte-id]* – yaxshi ko'rmagansiz

III sh. *[dust nadāšte-and]* – yaxshi ko'rmaganlar

Old qo'shimchali fe'llarning tuslanishi:

Birlilik

I sh. *[farā gerefte-am]* – qamrab olganman

II sh. *[farā gerefte-i]* – qamrab olgansan

III sh. *[farā gerefte ast]* – qamrab olgan

Ko'plik

I sh. *[farā gerefte-im]* – qamrab olganmiz

II sh. *[farā gerefte-id]* – qamrab olgansiz

III sh. *[farā gerefte and]* – qamrab olganlar

Inkor shaklda:

Birlilik

I sh. *[farā nagerefte-um]* – qamrab olmaganman

II sh. *[farā nagerefte-i]* – qamrab olmagansan

III sh. *[farā nagerefte ast]* – qamrab olmagan

Ko'plik

I sh. *[farā nagerefte-im]* – qamrab olmaganmiz

II sh. *[farā nagerefte-id]* – qamrab olmagansiz

III sh. *[farā nagerefte and]* – qamrab olmaganlar

O'tgan zamon natijali fe'lining qo'llanilishi

O'tgan zamon natijali fe'li ma'lum bir ish-harakatning o'tgan zamonda bajarilganligini va uning natijasi hozirda ham mavjud ekanligini ifodalaydi. O'tgan zamon natijali fe'lining boshqa o'tgan zamon fe'l shakllaridan farqi ham - uning ish-harakat natijasini ko'rsatishidir.

[man in ketāb-rā xādam] – Men bu kitobni o'qidim.

- آره، ولي بخريده ام، زيرا آن ماه خيلي خرج کرده ام و هيچ پس انداز نکرده ام. تا روز تولدش وقت هست. اين ماه ان شاء الله مي خورم. خودت امتحانات نيمه ي اول را چگونه سرده اي؟

- بد نيست. فارسي را خوب ياد گرفته ام و در امتحان موفق شدم و نمره ي عالي گرفتم.

- حالا چه مي کنی؟

- دوره تعطيل است، مي خواهم با دوستانم به شهرهاي ديگر ازبکستان سفر کنم. بلي، يادم آمد روز پكشبه - فردا دوستان و آشنايان را به شام دعوت کرده ام، اميدوارم كه تو هم بيايي.

- متشكرم، البته مي آيم. اتوبوس من مي آيد، مجبورم با تو خدا حافظي كنم.

- تا ديدار.

8-mashq. Quyidagi fe'llarni o'tgan zamon natijali fe'li shaklida tuslang.

گرفتن - الداخ - برخاستن - جشن گرفتن.

Tuslagan fe'llaringiz ishtirokida 10 ta gap tuzing va gaplarning ma'nosiga ahamiyat bering.

9-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni o'tgan zamon natijali bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklda yozing.

هنوز فارسي خوب (ياد گرفتن). چرا استاد امروز به دانشگاه (آمدن). يك ماه تمام، نامزد هستند، ولي هنوز (غروسي كردن). اين هفته، خيلي (گرفتار بودن) و (وقت كردن) به مادرم تلفن كنم. قطار، ساعت پنج (حركت كردن) و هنوز به ايستگاه (رسيدن). چندين سال است كه با هم زندگي مي كنيم ولي

[man in ketāb-rā har ruz] من اين كتاب را هر روز مي خواندم.
[mixādam] - Men bu kitobni har kuni o'qirdim.

[man in ketāb-rā xānde-am] من اين كتاب را خوانده ام.
kitobni o'qiganman.

Birinci gapda, umuman, darak ma'nosi, ikkinchi gapda davomli ish-harakat haqida xabar ma'nosi mavjud. Uchinchi gapda esa ish-harakatning natijasi, ya'ni o'qilgan kitobni hozir aytib bera olish mumkinligi ma'nosi ifodalangan. Ba'zi hollarda o'tgan zamon natijali fe'li sodda o'tgan zamon fe'li kabi tarjima qilinadi.

گفتگو

- سلام احمد

- سلام جمشيد

- چگونه هستی، مائقامست كه تورا ندیده ام.

- بلي، چون آخر نيمه اول سال تحصيلي بود، خيلي گرفتار بودم. خودت چگونه هستی؟

- متشكرم، من هم خوب. روزهاي تعطيل پيش مادر و پدرتان رفتم بودی؟

- نه، آنها مول نيستند. پدر و مادرم به اروپا سفر کرده اند و هنوز برگشته اند. دو روز پيش تلفن کرده اند و اين روزها خودشان مي آيند. تاشكند.

- دفعه ي پيش گفتي كه مي خواهي براي خواهر كوچكت يك هالوي زمستاني هديه بکني، خريدي؟

هنوز يکديگر را خوب (شناختن). چه کسی، بي اجازه به اتاق من (رفتن)؟ برف
 بسيار (باریدن) و همهي دبستانفارا تعطيل (کردن). (شنیدن) کسی به شما (کمک
 کردن). ما اين برنامه ي تلویزیوني را (تماشا کردن). دوستم چراغ را (خاموش
 کردن) و (به خواب رفتن). او چندين نامه به من (نوشتن)، ولي هنوز (جواب
 دادن). بچه هارا مادرشان به سينما (بردن).

10-mashq. Nuqtalar o'mini chap qatordagi so'zlardan mosi bilan to'ldiring.

فکر مي کنم خانه شان را فروخته اند و يك...	اجاره، فهمیدن،
خریده اند. او... در خانه ي اجاره اي زندگی	هرگز، بارها، آپارتمان،
کرده است و... اجازه داده است. شهين، درس	گذشتن، پیاده رفتن،
ديشپ را خوب.... پدرم... خودرو نداشته است	هميشه، دانشکده ي
و هميشه.... ما... از اين خيابان... ولي هرگز شمارا	پزشکي، مذلما است،
ندیده ايم. برادرم... را تمام کرده است و... که در	معارف خواستن،
بیمارستان کار مي کند. از دوستم... ولي هنوز	مهندس برق، براي
آشپي نکرده ايم. برادر کوچکم... است و... که	من، چند سال است،
در کارخانه ي ماشين سازي کار مي کند. من شنيدم	دانشگاه دولتي
که دوستم مي خواهد در... درس بخواند. همه ي	تاشکند، خرج کردن
پولم را... و پدرم هنوز پول... نقرستاده است.	

11-mashq. Fors tiliga tarji na qiling.

O'tgan hafta ota-onamga telefon qilmaganman. Biz bu kitobni o'qiganmiz, siz ham uni o'q'shingiz mumkin. Do'stim universitetni tugatgan va hozirda maktabda dars berayapti. Anchadan beri uni ko'rmagandim, bugun u biznikiga keladi. Biz televideniyeining bu programmasini tomosha qildik. Do'stim chiroqni o'chirdi va yotdi. Uning ota-onasi Yevropaga safar qilganlari uchun u uyiga bormagan.

Ularning Toshkentdan ketganlariga 7 yil bo'ldi, hozir Moskvada yashaydilar. Ikki oydirki bu firma o'z xizmatchilariga oylik bermaydi. Safardan qaytganimizga ikki soat bo'ldi. Biz anchadan beri bir birimizni ko'rmaymiz. Ikki kechadir-ki, axborotga quloq solmadim. Bu kitobdan foydalanganmisiz? U bu film haqida kimga gapirib bergan? Tushlik qilganimga yarim soat bo'ldi.

To'rtinchi va beshinchi mashg'ulot

Uzoq o'tgan zamon fe'li

ماضي بعید

Uzoq o'tgan zamon fe'li - o'tgan zamon sifatdoshiga *budon* [budan]- "bo'lmoq" fe'lini qo'shish orqali yasaladi.

Uzoq o'tgan zamon fe'li qo'shma fe'l ko'rinishiga ega. U ikki qismdan iborat bo'ladi. Birinchi qismi-o'tgan zamon sifatdoshi o'zgarishsiz holda turadi, ikkinchi qismi *budon* [budan] esa, aniq o'tgan zamon shakliga ega bo'ladi. Masalan:

	Birlik	Ko'plik
I sh.	خوانده بودم	خوانده بوديم
II sh.	خوانده بودي	خوانده بوديد
III sh.	خوانده بود	خوانده بودند

Murakkab fe'llar uzoq o'tgan zamonda tushlanganda quyidagi ko'rinishga ega bo'ladi:

	Birlik	Ko'plik
I sh.	ياد گرفته بودم	ياد گرفته بوديم
II sh.	ياد گرفته بودي	ياد گرفته بوديد
III sh.	ياد گرفته بود	ياد گرفته بودند

Old ko'makchili fe'llarning uzoq o'tgan zamonda tuslanishi quyidagicha:

	Birlık	Ko'plik
I sh.	برگشته بودم	برگشته بودیم
II sh.	برگشته بودی	برگشته بودید
III sh.	برگشته بود	برگشته بودند

Uzoq o'tgan zamon fe'lida sifatdoshning oxirgi bo'g'iniga ham, fe'l qismining oxirgi bo'g'iniga ham urg'u tushadi. Urg'ularning kuchi bir xil bo'ladi.

Uzoq o'tgan zamon fe'lining bo'lishsiz shakli quyidagi ko'rinishiga ega:

1. Sodda fe'llar

	Birlık	Ko'plik
I sh.	نخوانده بودم	نخوانده بودیم
II sh.	نخوانده بودی	نخوانده بودید
III sh.	نخوانده بود	نخوانده بودند

2. Murakkab fe'llar

	Birlık	Ko'plik
I sh.	یاد نگرفته بودم	یاد نگرفته بودیم
II sh.	یاد نگرفته بودی	یاد نگرفته بودید
III sh.	یاد نگرفته بود	یاد نگرفته بودند

3. Old ko'makchili fe'llar

	Birlık	Ko'plik
I sh.	برنگشته بودم	برنگشته بودیم
II sh.	برنگشته بودی	برنگشته بودید
III sh.	برنگشته بود	برنگشته بودند

Uzoq o'tgan zamon fe'lining qo'llanishi

Uzoq o'tgan zamon fe'li ish-harakatning o'tgan zamonda bo'lib o'tganligini bildiradi. Agar bir vaqtning o'zida ikki ish-harakatning o'tgan zamonda bajarilganligi haqida ma'lumot berilsa, ikkinchisiga nisbatan avvalroq bajarilgan ish-harakat uzoq o'tgan zamon fe'li shaklida qo'yiladi, ikkinchi ish-harakat esa sodda o'tgan zamonda yoki davomli o'tgan zamonda qo'yiladi.

[vaqtike be u telfon mikardam be dānešgāh rafte bud] - Unga telefon qilganimda universitetga ketgan ekan.

پدرم دیشب ساعت یازده به خانه آمد و من هنوز نخوانده بودم.
[Pedaram diruz sāat-e yāzdah-e šab be xāne āmad va man tā in vaqt naxābide budam] - Otam kecha kechqurun soat 11da uyga keldi va men o'sha vaqtgacha uxlamagan edim.

Uzoq o'tgan zamon fe'li ba'zi manbalarda o'tgan zamon hikoya fe'li deb ham yuritiladi.

12-mashq. Quyidagi fe'llarni uzoq o'tgan zamon fe'lining bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklida tuslang.

دیدن - راه رفتن - برخاستن - پرسیدن.

13-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni uzoq o'tgan zamon fe'lida yozing.

ما پیش از شما به ایستگاه (رسیدن). نامه‌ی پدرم تا آن لحظه به دست من (رسیدن). ما دیوانه (شدن) تو چرا این قدر گیج (شدن)؟ آما از گرسنگی

kelganingda u endi uxlagan edi. Men Moskvaga poezdda borgan edim, samolyotda qaytdim. Uni necha oylab kutgan edim, nihoyat keldi va biz diydor ko'rishdik. Sizning salomingizni unga yetkazgan edim.

بي طاقت (شدن) ا وقتي كه به خانه رسيدى، من تقريباً نصف غذايم را (خوردن).
مذمماً است كه دايمي اش به شهر ديگر (رفتن). وقتي كه من صبحانه حاضر
كردم، او هنوز از خواب (بيدار شدن). تو اين موضوع را قبلاً به من (گفتن).
من تازه (خوابيدن) كه صداي دوستم به گوشم رسيد. كاشكي به مهماني
ديشب (آمدن) و يكدیگر را (ديدن). كاشكي در جواني، بيشتر (تحصيل
كردن).

14-mashq. Nuqtalar o'rniiga chap qatordagi so'zlarning mosini qo'yib, gaplarni ko'chiring.

شما از سرما... شده بوديد. ماهي در هواي گرم، خيلي	فاسد - نااميد،
زود... مي شود. بعضي از آدمها زود... مي شوند. آنها	نصف شب، كبود،
تا ساعت دوي بعد از... بخوابيده بودند. كاشكي ولتان	بانكها - موفق شدن
را... و بيشتر مطالعه مي كرديد. كاشكي روزهاي شنبه	مردن، تلفن كردن
و يکشنبه... بسته نبودند. اگر دلتان مي خواهد... بايد	گفتن - بد بختانه،
كار كنيد و زحمت بكشيد. در تهران به من... كه مسكو	دانشكده ي پزشكي
براي كساني است كه از سرما ترسند... نيويورك شهر	گرفت
بسيار گراني است و پس از چند روز به كشور خود	
برگشتم. من شنيدم كه دوستم مي خواهد در... درس	
بخواند. پلر بزرگم....	

15-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Men o'tgan yili Tehronga borgan edim. Bu yil ham bormoqchiman. U o'tgan hafta otasidan xat olgan edi, hozir javob yozyapti. U mening taklifimni qabul qilmagan edi. Akam uyga kech keldi va men hali uxlamagan edim. Biz hammadan oldin bekatga yetib kelgan edik. Sen nega juda asabiylashgan eding? Men nonushtani tayyor qilganimda u hanuz uyqudan turmagan edi. Sen

TO'QQIZINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

قوم و خویش من

ما در خانواده مان شش نفر هستیم. پدر و مادر، دو برادر بزرگ، يك خواهر بزرگ و من. پدرم متنی طولانی در يکي از کارخانه هاي تاشکند کار کرده بود و حالا باز نشسته است. مادرم به خانه داري مشغول است. چند سال پیش، برادر بزرگم دانشگاه دولتي تاشکند را تمام کرده است و در عين حال در يکي از مؤسسات پژوهشي فرهنگستان علوم ازبکستان کار مي کند. او با ما زندگي نمي کند، با خانواده ي خود از ما جدا زندگي مي کند. برادر بزرگم ديگرم مهندس است و در کارخانه ي هواپيما سازي کار مي کند. چند سال قبل، او هم خانه گرفته است و از خانه ي ما رفته است. خواهر بزرگم، پزشک اطفال است. او مطب مخصوصي دارد. خواهرم شوهر کرده است. شوهرش مدير شرکت تجارتي است آنها تا به حال بچه دار نشده اند. خواهرم با شوهرش در شهر فرغانه زندگي مي کنند. من خودم دانشجوی دانشکده ي حقوق هستم و با پدر و مادرم زندگي مي کنم. غير از برادر و خواهر، من دو خانه، يك دايي و يك عمه و يك عمو هم دارم. عموم، نزديک خانه ي ما با فرزندانش زندگي مي کند. او هم مثل پدرم باز نشسته است. زنش چند سال پیش فوت کرده است. عمه ام ملّقا است که در شهر تاشکند زندگي نمي کند. او با خانواده ي خود به شهري ديگر رفته اند و دايي ام در رياست داد گستري کار مي کند. خانه ي بزرگم، مثل خواهرم پزشک است و با خواهرم در يك جا کار مي کنند. خانه ي کوچکم به خانه داري مشغول است و بچه هاي زيادي دارد. او در يکي از خيابان هاي قشنگ تاشکند، خياطي دارد. همه ي آنها با هم

زندگي مي کنند. يکي از فرزندانش در ده، زندگي مي کند. تعطيلات تابستاني براي هواخوري به خانه ي او به ميهمايي مي روم. پدر بزرگم ده سال پیش فوت کرده است. مادر بزرگم تا به حال با ما زندگي کرده بود، متأسفانه يك سال است که او هم فوت کرده است.

Leksik izoh

1. [pɪʃ] - پیش, [qabl] - oldin, ilgari so'zlari va [ba'd] - so'ng, keyin so'zi payt holi vazifasida ishlatilganda, vaqt bo'lagini bildiruvchi so'z bilan bitishuvli birikma hosil qiladi:

[do ruz pɪʃ] دو روز پیش

ikki kun oldin

[do ruz qabl] دو روز قبل

[do ruz ba'd] - ikki kun keyin (so'ng)

so'roq va چند so'zi va مدت so'zlari va پیش Ba'zi hollarda olmoshi bilan birikib [moddathā pɪʃ] - ancha ilgari, ancha muddat ilgari, [čandi pɪʃ] - چندي پیش, bir qancha vaqt ilgari, qancha ilgari, [čandi ba'd] - چندي بعد, bir qancha vaqt keyin, ancha keyin birikmalarini hosil qiladi.

Bir ozdan keyin Buxoro - چندي بعد، مي خواهم به شهر بخارا بروم. shahriga bormoqchiman.

2. [čand sāl ast ke] - ... bir necha yildirki, ... bir necha yil bo'ldi.

[moddatist ke] مذکور است که

[moddathāst ke] مدقاست که

anchadan beri

birikmalaridan so'ng gapning kesimi hozirgi-kelasi zamonda, yoki natijali o'tgan zamonda qo'yiladi.

[čānd sāl ast ke ānha injā zendegi namikonand]- Bir necha yildirki, ular bu yerda yashamaydilar.

[čānd sāl ast ke dāneškaderā tamām karde ast]- Institutni tugatganiga bir necha yil bo'ldi.

3. خانه [xāne] so'zi gapning mazmuniga muvofiq turli ma'nolarni ifodalashi mumkin.

خانه [xāne] uy, (bino)

خانه [xāne] bo'lma

خانه [xāne] katak

1-mashq. Savollarga javob bering.

برادرِ پسر را چه می گویند؟ برادرِ مادر را چه می گویند؟ خواهرِ پسر را چه می گویند؟ خواهرِ مادر را چه می گویند؟ پسرِ پسر را چه می گویند؟ پسرِ مادر را چه می گویند؟ دخترِ پسر را چه می گویند؟ دخترِ مادر را چه می گویند؟ پسرِ خواهر را چه می گویند؟ پسرِ برادر را چه می گویند؟ دخترِ خواهر را چه می گویند؟ دخترِ برادر را چه می گویند؟

2-mashq. Nuqtalar o'rini so'zlarining mosi bilan to'ldirib, yozing.

قلم من... شمس. هفته... بچه ها... مادرم بودند. چند روز... خاله ی شما آمده ام و... از دو روز می روم به سمرقند. تو چند روز... کتاب خود را به من می دهی. او دو سال... دانشگاه را تمام کرده است. شما مدتها... به اروپا رفته بودید و حالا هم می توانید بروید. دو روز... ملاقات می کنیم. ده دقیقه... درس زبان فارسی تمام می شود. روز... چه خورده اید؟ در ماههای... چه کتابی را خوانده اید؟ نویسنده، این داستان زیبا را یک سال و نیم... نوشته است.

3-mashq. Tagiga chizilgan iboralarni ularning sinonimlari bilan almashtiring.

دو ساعت قبل درس تمام شد و دانشجویان به خانه رفتند. چند سال قبل با او آشنا شده ام، ما تا به حال دوست هستیم. یک روز پیش، نامزد مرا به خاله ی خود دعوت کرد و من دعوت او را قبول کردم. مادرم چند سال پیش در کارخانه ی نساجی کار می کرد. چند ساعت پیش، من هم به خانه برگشتم.

4-mashq. Fosi tiliga tarjima qiling.

Bizning oila 6 kishidan iborat. Otam, onam, ikki akam, bir opam va men. Bizning oila Toshkentning chiroyli ko'chalaridan birida yashaydi. Otam uzoq muddat zavodda ishlagan edilar, hozirda nafaqadalar. Onam uy ishlari bilan mashg'ullar.

Katta akam bir necha yil oldin universitetni tugatgan va hozir O'zbekiston Fanlar akademiyasining institutlaridan birida ishlaydi. U biz bilan birga yashamaydi. O'z oilasi bilan bizdan bo'lak yashaydi. Ikkinchi akam injener, u samolyotsozlik zavodida ishlaydi. Bir necha yil oldin u ham bizning uydin chiqib ketgan.

Opam bolalar shifokori. Uning xususiy poliklinikasi bor. Opam turmush qurgan, uning eri tijorat firmasining boshlig'i. Ularning shu

paytgacha bolalari yo'q. Ulardan tashqari mening ikkita xolam, bitta ammam, tog'am va bitta amakim bor. Amakimning farzandlari ko'p. Ular bizning uy yaqinida turishadi. Amakim ham otam kabi nafaqada. Katta oyim va katta dadam biz bilan turar edilar. Afsus, ular vafot etganlar. Biz o'z qarindosh-urug'larimizni hurmat qilamiz. Bayram kunlari ammam, tog'am biznikiga kelishadi, yoki biz ularnikiga boramiz. Amakimning farzandlaridan biri qishloqda yashaydi. Yozgi dam olish kunlari uning uyiga mehmonga boramiz. Xolalarimdan biri shifokor. U ham opam bilan birga ishlaydi.

Ikkinchi mashg'ulot

SON عدد (davomi)

O'nliklar

o'n	[dah]- ۱۰	- o'n
yigirma	[bist]- ۲۰	- yigirma
o'ttiz	[si]- ۳۰	- o'ttiz
qirq	[chehel/çel]- ۴۰	- qirq
ellik	[panjāh]- ۵۰	- ellik
oltmish	[šast]- ۶۰	- oltmish
yetmish	[haftād]- ۷۰	- yetmish
sakson	[haštād]- ۸۰	- sakson
to'qson	[navad]- ۹۰	- to'qson

Yuzliklar

yuz	[sad]- ۱۰۰	- yuz
ikki yuz	[devist]- ۲۰۰	- ikki yuz

uch yuz	[sisad]- ۳۰۰	- uch yuz
to'rt yuz	[čahār sad, čār sad]- ۴۰۰	- to'rt yuz
bech yuz	[pānsad]- ۵۰۰	- bech yuz
olti yuz	[šeš sad]- ۶۰۰	- olti yuz
yetti yuz	[haftsad]- ۷۰۰	- yetti yuz
sakkiz yuz	[haštsad]- ۸۰۰	- sakkiz yuz
to'qqiz yuz	[nohsad]- ۹۰۰	- to'qqiz yuz

Mingliklar

ming/bir ming	[hezār, yek hezār]- ۱۰۰۰	- ming/bir ming
ikki ming	[do hezār]- ۲۰۰۰	- ikki ming
uch ming	[se hezār]- ۳۰۰۰	- uch ming
to'rt ming	[čahār hezār, čār hezār]- ۴۰۰۰	- to'rt ming
bech ming. va h.k.	[panj hezār]- ۵۰۰۰	- bech ming. va h.k.

Millionlar

million	[melyun] // [milyun]- million	- million
ikki million	[do melyun] // [do milyun]-	- ikki million
uch million va h.k.	[se melyun] // [se milyun]-	- uch million va h.k.

Milliardlar

milliard	[milyārd]- milliard	- milliard
ikki milliard	[do milyārd]-	- ikki milliard
uch milliard va h.k.	[se milyārd]-	- uch milliard va h.k.

Eslatma: 1) mingliklar, millionlar, milliardlar yasash uchun shu so'zlar oldiga birlikdagi sonlarni qo'yish kerak.

دو ميلياردا، دو ميليون، دو هزار

2) Ikki yuz soni دو يوست [devist] hech qachon [dosat] tarzida o'qilmaydi.

Fors tilida ko'p xonali sonlarni yasash uchun birlik, o'nlik, yuzlik, minglikdagi sonlar orasiga "o" bog'lovchisi orttiriladi. Albatta, avval eng katta xonadagi son, keyin undan keyingi xonadagi son tartib bilan yoziladi.

39/ ۳۹ - سي و نه [si - yo - noh],

439/ ۴۳۹ - سي و نه چار صد [čār sad - o - si - yo - noh],

5439/ ۵۴۳۹ - سي و نه چار صد و پنچ هزار [panj hezār - o - čārsad - o si - yo - noh].

هم [hame] jamlovchi olmoshi

هم [hame] jamlovchi olmoshi mustaqil holda ham, birikma tarzida ham ishlatilishi mumkin. U "hamma, barcha" so'zlarini ifodalaydi. Yakka holda ishlatilganda gap qaysi shaxs haqida ketayotganligini kesimning qaysi shaxs-sonda turganligiga qarab bilib olish mumkin.

هم حاضرند بروند. [hame hāzerand beravand]- Hamma ketishga tayyor.

هم مي دانيم که... [hame midānim ke ...]- Biz hammamiz bilamizki...

هم olmoshining otlar bilan atributiv birikma hosil qilishi ikki xil usul bilan amalga oshiriladi:

1) Izofa orqali. Bunda هم jamlovchi olmoshidan so'ng keluvchi ot ko'plik shaklda turadi. هم so'zi esa izofa bilan o'qiladi.

هم ي دانشجويان [hame -ye dānešjuyān]- talabalarning hammasi, hamma talabalar. هم ي مردم [hame -ye mardom]- odamlarning hammasi, hamma odamlar.

2) Izofasiz bog'lanadi. هم olmoshi otdan oldin keladi. Undan keyin keluvchi ot birlik formada turadi. هم olmoshi izofasiz o'qiladi, ya'ni oddiy bitishuv yo'li bilan birikadi.

هم کس [hame kas] - hamma

هم چيز [hame čiz] - hamma narsa

هم جا [hame jā] - hamma yer, hammayoq, hamma joy

Eslatma: مردم [mardom], دنيا [donyā] kabi jamlanma otlar, shaklan birlik formada tursa ham, هم olmoshi bilan izofali birikadilar.

هم دنيا [hame donyā] - butun dunyo.

5-mashq. Quyidagi sonlarni forsha harflar bilan yozing va ovoz chiqarib o'qing.

10; 23; 37; 492; 761; 1849; 1999; 23.945; 95.909; 164.100; 10001; 107; 107; 44; 5555; 8.932; 467.

6-mashq. O'qing va tarjima qiling.

هم ي دوستانم اينجا جمع شده اند. هم ي دانشجويان اين جمله ي مشکل را ترجمه نکردند. هم ي آنها از خواهر کوچکم بزرگترند. هم ي ما اسم اورا مي دانيم. هم جا را گشتيم، ولي پيدا نشد که نشد. هم کس از اين خبر دارند. هم ي مردم دنيا طرفدار صلح هستند. هم ي جوانان رقص و موسيقي را دوست دارند. هم چيز در مغازه ي آقاي نادري پيد مي شود.

7-mashq. 1 dan 100 gacha sanang.

Uchinchi mashg'ulot

Nisbiy sifatlarning yasalishi

صفت نسبی

Ot turkumiga oid so'zlarning oxiriga bir *ي* (*y*) tovushi qo'shish orqali nisbiy sifatlarning yasaladi. Bu *ي* (*yāy*) *[yā-ye nesbat]* deyiladi.

ديوار *[divār]* → ديوارى *[divāri]*-devoriy

نفت *[naft]* → نفتى *[nafti]*- neftdan qilingan

اقتصاد *[eytesād]* → اقتصادى *[eytesādi]*- iqtisodiy

Imlosi: 1. "ā" va "u" unilari bilan tugagan otlardan nisbiy sifat yasalayotganda *ي* dan oldin yana bir "yoy" qo'shiladi.

آسيا *[āsiyā]* → آسيائى *[āsiyā-yi]*- Osiyoga oid, osiyolik

بوكو *[bāku]* → بوكوئى *[bākuyi]*- Bokuga oid

2. Agar so'z *ه* (*e*) qisqa unlisi bilan tugagan bo'lsa, *ي* dan oldidan undosh *گ* *g* orttiriladi, ba'zi so'zlarda esa *ا* *alif* orttirilib yoziladi.

خانه *[xāne]* → خانگى *[xānegi]*- uyi, uyga oid

نقره *[noyre]* → نقره اى *[noyre]*- kumush, kumushdan qilingan

So'z oxiridagi "e" tovushi har ikkala holda saqlanib qoladi.

3. "a", "e", "i" unilari bilan tugagan ayrim so'zlardan nisbiy sifat yasaladigan bo'lsa, o'sha so'zning oxirgi tovushi o'zgarishga uchraydi va *ي* dan oldidan *و* (*v*) tovushi orttiriladi.

فرانسوي *[farānsavi]* → فرانسى *[farānsa]*- fransuz, fransuzcha

معنى *[ma'ni]* → معنوي *[ma'navi]* – ma'naviy

شورا *[šorā]* → شوروي *[šoravi]* – kengash, kengashga oid.

Otlarning siniq ko'pligi

Fors tilida maxsus suffikslar orqali yasalgan ko'plikdagi so'zlardan tashqari arab tilida uchraydigan siniq ko'plik formalari ham ishlatiladi. Siniq ko'plik (ba'zi ma'nalarda shikasta ko'plik deb ham yuritiladi) arab tiliga xos bo'lib, so'zlarning ichki fleksiylarini qisman yozuvda va talaffuzda o'zgartirish, y'ani qo'shimcha harflar orttirish yoki ayrim harflarni tushirib qoldirish orqali yasaladi. Arab siniq ko'plik formasining yasalishi birmuncha murakkab bo'lgani uchun, lug'atlarda so'zning birlik formasi bilan bir qatorda uning siniq ko'plik shakli ham beriladi.

Bu yo'l bilan yasalgan ko'plik shaklidagi so'zlar fors tiliga tayyor holda kirib kelgan. Masalan:

شعر *[še'r]*- she'r → اشعار *[aš'ār]*- she'rlar

وزير *[vazir]*- ministr → وزرا *[vozarā]* – vazirlar

کتاب *[ketāb]*- kitob → کتب *[kotob]* – kitoblar

Ayrim siniq ko'pligi mavjud so'zlardan suffikslar orqali ko'plik shakl yasash mumkin.

کتاب → کتب → کتب

[ketāb] → *[ketābhā]* → *[kotob]*

8-mashq. Quyidagi so'zlardan nisbiy sifat yasang.

آهن، دریا، هند، آسیا، آفریقا، اروپا، شرق، پشم، شهر، روستا، طلا،

نایلون، زمین، روس، هوا، فلز، آمریکا، غرب، یونان، شمال، مس.

9-mashq. Quyidagi birikmalar ishtirokida gaplar tuzing.

صندلی چوبی، دخترانِ هندی، لباسِ پشمی، کشورهاي غربي، رسوم

آمریکایی، میز فلزی، مرد روستایی، پل آهنی، پارچه‌ی نایلونی.

10-mashq. Quyidagi so'zlarning siniq ko'pligini lug'atdan toping va yod oling.

رفیق، اثر، وزیر، رسم، شاعر، جمهوری، ادیب، ملت، شعر، دولت، شخص، رجل، مرکز، فن، وسیله، اسم، درس، کتاب، مکتوب.

Matn

روز تولد من

دو روز پیش، روز تولد من بود. من سال ۱۹۷۹ متولد شده ام و بیست و یک سالم شد. صبح زود، اول پدر و مادر، به من روز تولد را تبریک گفتند و هدیه دادند. بعد، برادر و خواهر کوچکم هم یکی بعد از دیگری به من تبریک گفتند و هدایایی دادند. مادر تمام روز مشغول پخت و پز بود و خواهرم به مادرم کمک می کرد و آنها شیرینی های مختلف پختند و سالاد های گوناگون آماده کردند. مادرم گفت که برای شام، آبگوشت و جوجه کباب هم می پزد. شب، قوم و خویش و دوستانم به خانه ی ما تشریف آوردند. میهمانان خیلی زیاد بودند. برادر بزرگم با زن و فرزندانش آمدند. او چهل سال دارد و سال ۱۹۵۹ تولد یافته است. وی پزشک جراح است. برادر بزرگم - کامران در یکی از بیمارستانهای تاشکند کار می کند. او پزشک خوبی است. کامران با ما زندگی نمی کند، شش سال پیش خانه خریده است و با زن و فرزندانش آنجا زندگی می کند. خواهر بزرگم ۳۷ سال دارد. اسم او لیلی است. لیلی در سال ۱۹۶۲ متولد شده است. مدتها پیش، دانشکده ی پزشکی تاشکند را تمام کرده است و حالا پزشک امراض داخلی است و اکنون خودش یک مطب خصوصی دارد. لیلی، پسری ۱۷ ساله دارد. او دو دختر هم دارد. یکی از دخترانش ۱۰ ساله است و دیگری پنج سالش است. پسرش امسال از دبیرستان

فارغ التحصیل می شود. او می خواهد مثل مادرش پزشک بشود و در دانشکده ی پزشکی تاشکند درس بخواند. دو دخترش دانش آموز هستند. من آنها را خیلی دوست دارم. آنها - برادرزاده و خواهرزاده هام - روز تولد من پیش من بودند. غیر از اینها عمه ام با فرزندانش، خاله، دایی و عموم هم آمده بودند. همه ی آنها روز تولد من را به من تبریک گفتند و هدیه دادند. فقط پسر عموم، نتوانست بیاید. زیرا او در شهر تاشکند زندگی نمی کند. در شهر بیشکک زندگی می کند. پسر عموم برای من از طریق تلگراف تبریک فرستاد. دایی ام به من "گلستان و بوستان" سعدی را هدیه داد. یکی از فرزندان عمه ام هم "رباعیات" عمر خیام را هدیه نمود. آن روز دوستان من هم آمدند. از دوستانم هادی، ایرج و ناهید آمدند و به من، یک دسته گل هدیه کردند. من از تشریف آوردن آنها خیلی خوشحال شدم. میهمانان، ساعت ۷ شب جمع شدند. من دوستانم را با پسر دایی و دختر دایی ام آشنا کردم. آنها هم مثل ما دانشجوی هستند. پسر دایی ام، دانشجوی دانشکده ی حقوق است. دختر دایی ام، امسال موفق شد دانشجوی دانشکده ی مالی بشود. دوستانم با آنها زود آشنایی پیدا کردند. ساعت ۸ شب، افراد خانواده و میهمانان همه دور میز نشستیم و با اشتهای تمام شام خوردیم. دختر عموم در هنرستان موسیقی، استاد است و پیانو درس می دهد. او رقص را هم خیلی خوب یاد گرفته بود. ولی از وقتی شوهر کرد، رقص را کنار گذاشت، چون شوهرش با رقصیدن او مخالف بود. دختر عموم صدای خوبی دارد و خیلی قشنگ آواز می خواند. آن روز، بعد از شام، دختر عموم پیانو زد و آواز خواند. دوستانم، برادرزاده و خواهرزاده ام و همه ی جوانان رقصیدند. عمه، خاله، دایی و والدین من در اتاق دیگر باهم صحبت می کردند. همه از مجلس شب نشینی راضی بودند. من البته بیشتر از

همه شاد و خوشحال بودم و آن روز برای من، روزی خاطره انگیز بود.
والسلام.

Leksik izoh

1. Vaqtning ma'lum bir bo'lagini yillarda ifodalash kerak bo'lsa, *[sāl]* so'zi, vaqtning miqdorini bildiruvchi son bilan qo'shilib bitishuvli birikma hosil qiladi. Bunda sana oldin keladi, *[sāl]* so'zi esa keyin keladi.

[do sāl]- ikki yil, *[sad sāl]*- yuz yil, *[do sāl]* در سال

Yillarni sana bo'yicha ifodalashda sonlar *[sāl]* so'ziga izofa orqali bog'lanadilar. Albatta *[sāl]* so'zi aniqlanmish o'rinda bo'ladi;

[sāl-e hezār-o-noh-sad-o navad-o noh]- سال هزار و نود و نه 1999 yil.

[man dar sāl-e hezār-o nohsad-o panjāh-o do motavallod šode-am] – Men 1952 yili tug'ilganman.

2. Yoshning ifodalanishi. Fors tilida yoshni ifodalash uchun quyidagi usullardan foydalaniladi.

a) *[dāštan]*- ega bo'lmoq, bor bo'lmoq fe'li orqali, داشتن fe'li kerakli zamon, shaxs va sonda turadi.

[man hejdah sāl dāram] – Men o'n sakkiz yoshdaman.

[amuyam čehel sāl dāšt] – Amakim qirq yoshda edi.

b) *[budan]* - bo'lmoq fe'li Ot-kesim bog'lamasi yoki بودن (zamoniga muvofiq) orqali ifodalanadi. بودن fe'li o'tgan zamon, III shaxs birlik shaklda, *[budan]* bog'lamasi ham III shaxs birlik shaklda turadi. *Sāl* so'ziga esa egalik qo'shimchalari qo'shiladi.

[hejdah sālām asf] - 18 yoshdaman. هیجده سالم است.

[hejdah sālāt asf] - 18 yoshdasan. هیجده سالت است.

[čehel sālās bud]- U 40 yoshda edi. چهل سالش بود.

Xuddi shunday iboralarini شدن *[šodan]* va تمام شدن *[tamām šodan]* fe'llari yordamida ham tuzish mumkin.

[bist sālām šod]- 20 yoshga kirdim. بیست سالم شد.

[si sālāt šod]- 30 yoshga kirding. سی سالت شد.

[hejdah sālām tamām šod]- Men o'n sakkiz yoshga to'ldim. هیجده سالم تمام شد.

[bist-o panj sālām tamām šod]- U yigirma besh yoshga to'ldi. بیست و پنج سالش تمام شد.

c) *[sāl]* so'ziga "e"-e tovushi qo'shilsa, "yashar", "yoshli" yoki "yillik" ma'nolarini ifodalaydi.

[panj sāle] - besh yashar, besh yoshli, besh yillik. پنج ساله → پنج سال

[dustam doxtar-e panj sāle dārad]- Do'stimning besh yashar (besh yoshli) qizi bor. دختر پنج ساله دارد.

[in deraxt-e xormā panj sāle asf] - Bu besh yillik xurmo daraxtidir. این درخت خرما، پنج ساله است.

II-mashq. Nuqtalar o'rini sal so'zi bilan keladigan birikmalar bilan to'ldiring.

من ... است که در دانشکده ی فارسی می خوانم.... است که مادرم به مسکو نرفته است.... پدرم هر روز، صبح زود از خواب بیدار می شود. تقریباً... است او را می شناسم، ولی نمی دانم کجا زندگی می کند. درست نمی دانم... بود در این شهر زندگی می کنند.... است دیهستان را تمام کرده

سال بزرگتر است، پس پدر من... سال دارد. من ۲۱ سال دارم، تو ۳۸ سال داری، پس تو از من... سال بزرگتری. دایی تو ۳۵ سال دارد، خاله ات ۸ سال از او کوچکتر است، پس خاله ات... سال دارد. آن کتاب ۷۷۰ صفحه دارد که نصفش... صفحه می شود. پسر بزرگم از پسر تو... سال تفاوت دارد. شما در سال... متولد شده اید. پدر شما سال... تولد یافته است. مادر تان سال... تولد یافته اند. پدر بزرگتان در سال... چشم از جهان فرو بسته است.

15-mashq. Quyidagi so'zlarning sinii ko'pligidan foydalanib, gaplar tuzing.

مرکز - شخص - دولت - شعر - فرد - کتاب - دختر - درس - جلسه - فن.

16-mashq. Quyidagi jummalarni sinonimlari bilan almashtiring.

برادرم ۲۲ سالش است. من ۱۹ سال دارم. وقتی که خاله ام شوهر کرد، ۱۷ سالش بود. وقتی که دبیرستان را تمام کردی، ۱۶ سال داشتی. پنج سال پیش مادرم ۳۰ سال داشت، پس حالا ۳۵ سالش است.

17-mashq. Eshiting va o'qituvchi ketidan takrorlang.

همه ی افراد خانواده مان او را دوست داریم. همه ی آنها فارسی حرف می زنند. ما همه دور میز جمع شدیم. همه ی دوستانم به من تبریک گفتند. همه ی میهمانان از شب نشینی راضی بودند. از همه ی دوستانم خوشم می آید.

18-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Ikki kun avval mening tug'ilgan kunim edi. Avval ota-onam tabrikladilar va sovg'alar berdilar. So'ng akam va singlim birin-ketin tabriklashdi. O'sha kuni onam juda ko'p shirinliklar pishirdi, salatlar tayyorladi. Men singlim bilan unga yordam berdim. Kechqurun mehmonlar kelishdi. Katta akam va opam o'z oilalari bilan kelishdi. Ular biz bilan turishmaydi. Akam o'z oilasi va farzandlari bilan

است. تقریباً... است پزشک داخلی شده است و در بیمارستان کار می کند... بود یکدیگر را ندیده بودیم و از حال همدیگر خبری نداشتیم... است مادر بزرگم فوت کرده است.

12-mashq. Nuqtalar o'rnini chap qatordagi so'zlarning mosi bilan to'ldiring.

دیروز... دوستم احمد رفتم. روز تولدش را به	غیر از، تلگراف تبریک
او..... من میهمانان زیاد بودند. دایی اش به او...	هدیه - توانستن، والدین
فرستاده بود.... دوستانش به او... دادند. پسر	پیش - خوشنزه، جلد -
عمویش... روز تولدش را به او تبریک بگویند....	خیلی، تبریک گفتن،
احمد از ما خیلی خوب پذیرایی کردند. مادرش	همه - زن و فرزندانش،
شیرینی های... پخته بود. من به احمد دو... کتاب	شش سال
هدیه دادم و او... راضی بود. برادر بزرگش با...	
آمده بودند. برادر زاده ی احمد... از من بزرگتر	
است.	

13-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Mening ukam o'n olti yoshda. Kecha sen yigirma uchga to'lding. Ikki kun avval u o'ttiz besh yoshga to'lgan edi. Otam ellik besh yoshda. Uning o'n ikki yoshli o'g'li maktabda o'qiydi va u juda odoblidir. Bizning qizimiz yetti yoshga kirdi. Men yigirma ikki yoshimda universitetni tugatgan edim. Sizning singlingiz uch kundan so'ng o'n sakkizga kiradi. Ularning o'qituvchilari qirq yoki qirq bir yoshda. Ikki yildan so'ng o'g'lim universitetni tugatadi.

14-mashq. Nuqtalar o'rniga tegishli sonlarni qo'yib, gaplarni ko'chiring.

مادر بزرگم ۷۲ سال دارد. مادر تو از او پنج سال کوچکتر است، پس مادر تو... سال دارد. پدر دوستم ۶۰ سال دارد. پدر من از پدر دوستم ۷

yangi uyda turishadi. Katta akam Toshkent kasalxonalaridan birida jarroh bo'lib ishlaydi. Opam bir necha yil oldin tibbiyot institutini tugallagan, hozir u terapevt bo'lib ishlaydi.

O'sha kuni amma-xolalarim, tog'a-amakilarim ham kelishdi. Men guruhimizning hamma talabalarini taklif qilgan edim. Do'stlarim menga gul sovg'a qilishdi. Do'stlarimni tog'amning bolalari bilan tanishtirdim, ular ham biz kabi talabadirlar. Biz hammamiz soat sakkizda ishtaha bilan kechki ovqatni yedik. Ovqatdan so'ng yoshlar raqs tushdilar, ashula aytdilar.

Ota-onam o'z aka-ukalari va opa-singillari bilan suhbatlashib o'tirdilar.

Mehmonlar kech soat o'n birda uylariga ketdilar. Men o'sha kuni shod va xursand, kechadan rozi bo'ldim.

19-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Biz hammamiz uni sevamiz. Ular hammalari meni tug'ilgan kunim bilan tabrikladilar. Hamma studentlar bu kitobdan sotib oldilar. Hamma mehmonlar stol atrofida o'tirdilar. Do'stlarimning hammasi kelishdi. Hamma joyda narx-navo bir xil. Stol ustida hamma narsa bor edi.

To'rtinchi mashg'ulot

Shaxssiz gap

Ma'lumki, gaplar ikki turga bo'linadi:

1. Shaxsi ma'lum gaplar. *[emruz]* *امروز احمد با مادرش به بازار رفت* kabi. Bu yerda ish-harakatni boshqaruvchi ega aniq.

2. Shaxsi noma'lum gaplar.

Shaxsi noma'lum (shaxssiz) gaplarda ish-harakatning bajaruvchisi noma'lum, noaniq bo'ladi, ya'ni ish-harakat kim tomonidan bajarilganligi (yoki bajarilishi) gapda o'z ifodasini topmaydi. Bunday gaplarda kesim ma'lum qoida asosida tuziladi.

Shaxssiz gaplarning kesimi *[mišavad]*, *[mitavān]* mi tavan, *[mišavad]* mi tavan, *[mitavān]* mi tavan.

“bo'ladi, mumkin”, *[namīšavad]*, *[namitavān]* mi tavan, *[namīšavad]* mi tavan, *[namitavān]* mi tavan.

“mumkin emas, bo'lmaydi” so'zlarining qisqa infinitiv bilan birikuvidan yasaladi. Masalan:

[mišavad goft] mi tavan, *[mišavad goft]* - aytish mumkin

[mitavān goft] - aytsa bo'ladi

[namīšavad goft] - aytib bo'lmaydi

[namitavān goft] aytish mumkin emas

[emruz be varzešgāh mišavad raft] *امروز به ورزشگاه می شود رفت*.

- Bugun stadiona borish mumkin.

20-mashq. O'qing va tarjima qiling.

این کتاب را می شود خواند. می توان گفت که امروز هوا خیلی آزاد است. می شود گفت که دختر عموم در آینده مهندس خوبی می شود. نمی توان اسمی آقا را نام برد. نمی شود گفت که آن را اینجا بیاورند. زبان فارسی را به آسانی می شود یاد گرفت. تا خیابان استقلال چطور می توان رفت؟ مگر می شود او را دعوت کرد؟ سر درس زبان فارسی، نمی شود به روسی حرف زد.

21-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Bu yerda o'tirsa bo'ladimi? Shifokorni uyidan topsa bo'ladi. Sovuq havoda uydan chiqib bo'lmaydi. U 18 yoshda desa ham bo'ladi. Uyqudan oldin ko'p ovqat yeb bo'lmaydi. Aytish mumkin-ki, u kelajakda yaxshi artist bo'ladi. Yoz oylari dam olish uchun Chimyon tog'lariga chiqsa bo'ladi. Uni kimdan so'rasa bo'ladi? Olmani shu yerda sotsa bo'ladi.

Beshinchi mashg'ulot

گفتگو

- سلام علیکم آقای جمشید.

- سلام عرض می کنم آقای هادی. چند روز است که شمارا ندیده ام.

- خیلی خوب، دیدنی های آن شهر را تماشا کردیم. روز تولد برادر بزرگم بود و آن روز میهمانان آمده بودند. دوستان کامران هم تشریف آورده بودند. شب نشینی به خوبی گذشت.

- البته شما قوم و خویش هم زیاد دارید؟

- بلی خیلی زیاد. من سه عمو دارم و هر کدام پسر و دختر دارند. پسر عموهایم بزرگند و متأهل هستند. دختر عموهایم شوهر کرده اند و فرزند دارند. ۲ عمه و سه خاله دارم که هر کدامشان فرزند دارند. یک دایی هم دارم راستی فراموش کردم بگویم که پدر بزرگم و مادر بزرگم نیز زنده اند.

- همهی قوم و خویش شما در تاشکند زندگی می کنند؟

- نخیر، از قوم و خویشاتان، فقط دایی و یک عمویم در تاشکند زندگی می کنند. بقیه شان در شهرهای مختلف زندگی می کنند. می شود گفت که ما در شهر های زیادی قوم و خویش داریم. مثلاً یک عمه و فرزندانش در شهر اورگنج زندگی می کنند. یک خاله ام با اهل خانواده اش در بخارا ست و غیره.

- مادر بزرگ و پدر بزرگتان کجا زندگی می کنند؟

- آنها با ما زندگی می کنند. هر دوی آنها پیر شده اند و ما آنها را خیلی دوست داریم.

Leksik izoh

Vaqtning ifodalanishi

Vaqtni soat orqali ifodalash uchun quyidagi usullar mavjud:

1. ساعت [sāat]- so'ziga miqdor son izofa orqali bog'lanadi:

[sāat-e do]- soat ikki, soat ikkida.

Vaqtning ma'lum paytini aniqlash uchun [sāat čānd ast?] savoli qo'yiladi.

- بلی، دو سه روز در تاشکند نبودم. چون روز تولد برادر بزرگم بود، با اهل خانواده ام پیش او به شهر فرغانه رفتم بودیم.

- شما چند برادر و خواهر دارید؟

- من دو برادر بزرگ، یک خواهر بزرگ و یک خواهر کوچک دارم.

- همهی آنها با شما در یک خانه زندگی می کنند؟

- نه، چون گفته بودم برادر بزرگم با زن و فرزندانش در شهر فرغانه زندگی می کنند، خواهر بزرگم شوهر کرده است و در خیابان ما مول (خانه) دارند. یک برادر و خواهر کوچکم با ما زندگی می کنند.

- برادر بزرگتان چند سال دارند؟

- او چهل سالش شد و در سال ۱۹۵۹ متولد شده است.

- برادر بزرگتان و خواهر بزرگتان چه شغلی دارند؟

- برادر بزرگم، پزشک جراح است، خواهر بزرگم پزشک امراض داخلی است.

- برادر بزرگم - کامران، در یکی از بیمارستان های تاشکند کار می کند، خواهر بزرگم، مطب خصوصی دارد.

- ان شاء الله که آنها فرزند دارند؟

- آره، برادر بزرگم فرزند دارد. خواهر بزرگم هم سه فرزند دارد، یک پسر ۱۷ ساله و دو دختر ۱۰ ساله و پنج ساله دارد. پسرش می خواهد مثل مادرش پزشک بشود. آنها در دبیرستان درس می خوانند.

- آنها هم با شما به شهر فرغانه رفتند؟

- بلی، هم آنها و هم و دختر بزرگم به شهر فرغانه رفتند.

- در فرغانه روز ها چطور گذشت؟

a) Soat to'liq miqdorni tashkil etsa *درست* [*dorost*] – “roppa-rosa” so'zi ishlatiladi.

ساعت، درست يك است. [*sāat dorost yek ast*] - soat roppa-rosa bir.

b) Ma'lum bir soatdan ma'lum daqiqa o'tgan bo'lsa to'liq soatni ifodalovchi son va o'tgan daqiqani ifodalovchi son و *[o]* bog'lovchisi ishlatiladi. *يك و ده دقیقه است.* [*sāat yek-o dah dayiye ast*] - Soat birdan 10 daqiqa o'tdi.

O'n besh daqiqa o'tgan bo'lsa, o'zbek tilida “chorak” so'zi ishlatiladi, fors tilida esa *ربع* [*rob*] so'zi ishlatiladi.

ساعت، يك و ربع است [*sāat yek-o rob' ast*] - Soat birdan chorak o'tdi.

30 daqiqa o'tgan bo'lsa, o'zbek tilida *yarim*, fors tilida *نیم* [*nim*] so'zi ishlatiladi: *يك و نیم است.* [*sāat yek-o nim ast*] - Soat bir yarim bo'ldi.

c) Ma'lum soatga ma'lum daqiqalar qolgan bo'lsa, o'zbek tilida “kam”, fors tilida ham *کم* [*kam*] so'zi ishlatiladi. Faqat o'zbek tilida avval yetishmayotgan daqiqalar, keyin soat kelsa, fors tilida, aksincha, avval soat miqdori, so'ng yetishmayotgan daqiqa, oxirida *کم* [*kam*] so'zi keladi. *دو و ده دقیقه کم است.* [*sāat do-o dah dayiye kam ast*] - Soat 10 daqiqa kam 2.

2. Kecha-kunduzning muayyan paytlarining nomlanishi:

صبح [*sobh*] - ertalab

صبح زود [*sobh-e zud*] - erta tong

ظهر [*zohr*] - peshin (tush)

قبل از [*yabl az*] - peshindan oldin

قبل از ظهر [*yabl az zohr*] - tushdan oldin

بعد از ظهر [*ba'd az zohr*] - peshindan keyin

عصر [*asr*] - asr

شام [*šām*] - kechqurun

شب [*šab*] - kechasi

نصف شب [*nesf-e šab*] - yarim kecha

Bir kecha-kunduz bo'lagini ko'rsatuvchi so'zlar o'zbek tilida soatni ifodalovchi birikmadan oldin, fors tilida esa keyin keladi va soatni ifodalovchi birikmaga izofa bilan bog'lanadi.

ساعت، هشت صبح است. [*sāat hašte sobh ast*] - Soat ertalab sakkiz.

3. Vaqtning ayni bir paytini ko'rsatish.

O'zbek tilida “soat nechada?” savoli beriladi va masalan “soat 4 da” deb javob beriladi. Fors tilida *ساعت* [*sāat*] va *چند* [*čand*] so'zlari izofa orqali bog'lanadi.

Masalan: *ساعت چند می آید؟* [*sāat-e čand miāyid*] - Soat nechada kelasiz?

ساعت پنج بعد از ظهر می آید. [*sāat-e panj ba'd az zohr miāyam*] - Tushdan so'ng 5 da kelaman.

Eslatma: Ma'lum soatga ma'lum daqiqalar qolganligini quyidagicha ifodalash ham mumkin. Avval yetmayotgan daqiqalar, so'ng *ماندن* [*māndan*] old ko'makchisi ma'lum soat miqdoridan

ساعت، چند است؟ fe'lining o'tgan zamon natijali fe'l shakli qo'yiladi.

پنج دقیقه به سه مانده (است). - soat necha? [*panj daqiqa be se mānde (ast)*] - Besh minut kam uch.

شهر رفتن [*šouhar raftan*] yoki *شهر کردن* 4.

شهر رفتن [*šouhar raftan*] fe'llari sinonim fe'llaridir va “turmushga chiqmoq” (er qilmoq, erga tegmoq) ma'nolarini anglatadi.

5. [har]- olmoshi sonlar oldidan ishlatiladi.

[har do]- har ikkovi

[har se]- uchovi, uchalovlari

Bunday birikmalarga izofa orqali kishilik olmoshlari bog'lanishi mumkin.

[har do-ye mā]- (bizning) har ikkimiz

[har se-ye ānhā]- (ularning) har uchovlari

22-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli zamonga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

• دیروز چه ساعتی از خانه (بیرون آمدن)؟ هر روز به شما (تلفن کردن) ولی ظاهراً (خانه بودن). دیروز از ساعت پنج تا پنج و نیم (منتظر بودن) ولی (آمدن). خواهش می کنم مرا سر ساعت هفت (بیدار کردن). خواهر بزرگم چند سال قبل (شوهر کردن). برادر کوچکم نیز این روزها (زن گرفتن). هر دوی آنها از خانهای ما (رفتن) و خانهای جداگانه (داشتن). من نمی خواهم از او جدا (زندگی کردن). آن روزهای عجیب را نمی شود (فراموش کردن). آیا این سبب کرم خورده را می شود (خوردن)؟ آیا این روزها می توان هر دوی آنها را (دیدن). همه ی قوم و خویشان او را نمی توان (نام بردن). زیاد تلویزیون (تماشا کردن) برای چشم ضرر (داشتن).

23-mashq. Quyidagi keltirilgan so'zlarning antonimini toping.

روشن - روزانه - سرد - سرما - می شود - نزدیک - نمی توان - دشمنی -
عقل - خوب.

24-mashq. Nuqtalar o'rnini chaqirib, qavslar bilan to'ldiring.

تا کسی گرفتار ما باشید. دوستان ما
جوان، همه، فردا
شب، هر کدام
نمی شود، شام، پیر،
جدا گانه
سوار آتوبوس شدن،
هر دوی آنها

25-mashq. Tagiga chizilgan so'zlarga savol berib

خواب بیدار می شوم. پدرم سال ۱۹۲۴
شما زندگی می کنید؟ خاله ام دو دختر دارد.
من اسم او را فراموش کردم؟ دایی ام

26-mashq. Quyidagi so'zlarning antonimini toping.

فضا - فرود کردن - افسانه - زمان -
مکان.

27-mashq. Eshiting va takrorlang.

من در سال ۱۹۵۲ متولد شدم. ام. تو در سال ۱۹۵۵ متولد یافته ای. او
همه است. از ۱۹۹۲ شوهر کرده است.
۱۹۷۴ سال
به قهران رفته اید. ۴ سال
سال ۱۹۰۵ متولد شده اید.

5. *[har]* - olmoshi sonlar oldidan ishlatiladi.

[har do] - har ikkovi

[har se] - uchovi, uchalovlari

Bunday birikmalarga izofa orqali kishilik olmoshlari bog'lanishi mumkin.

[har do-ye mā] - (bizning) har ikkimiz

[har se-ye ānhā] - (ularning) har uchovlari

22-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli zamonga qo'yib, gaplarni ko'chiring.

• دیروز چه ساعتی از خانه (بیرون آمدن)؟ هر روز به شما (تلفن کردن) ولی ظاهراً (خانه بودن). دیروز از ساعت پنج تا پنج و نیم (منتظر بودن) ولی (آمدن). خواهش می کنم مرا سر ساعت هفت (بیدار کردن). خواهر بزرگم چند سال قبل (شوهر کردن). برادر کوچکم نیز این روزها (زن گرفتن). هر دوی آنها از خانه‌ی ما (رفتن) و خانه‌ی جداگانه (داشتن). من نمی خواهم از او جدا (زندگی کردن). آن روزهای عجیب را نمی شود (فراموش کردن). آیا این سبب کرم خورده را می شود (خوردن)؟ آیا این روزها می توان هر دوی آنها را (دیدن). همه‌ی قوم و خویشان او را نمی توان (نام بردن). زیاد تلویزیون (تماشا کردن) برای چشم ضرر (داشتن).

23-mashq. Quyidagi keltirilgan so'zlarning antonimini toping.

روشن - روزانه - سرد - سرما - می شود - نزدیک - نمی توان - دشمنی - عاقل - خوب.

24-mashq. Nuqtalar o'rnini chap qatordagi so'zlarning mosi bilan to'ldiring.

تا کسی گرفتن	لازم نیست... منتظر ما باشید. دوستان ما
جوان، همه، فردا	نمی توانند... و مجبور.... مادر بزرگم... است، پدر
شب، هر کدام	بزرگم نیز... نیست.... در خانه‌ی ما زندگی می
نمی شود، شام، پیر،	کنند. در این کشور... مردم مجبور هستند مالیات
جدا گانه	بدهند. اجازه می دهید ما... از این کتاب استفاده
سوار اتوبوس شدن	کنیم. برادرانم... دانشکده را تمام کرده اند. من... را
هر دوی آنها	فراموش کرده ام. اسم او را... فراموش کرد. آنها در
	خانه‌ی... زندگی نمی کنند.

25-mashq. Tagiga chizilgan so'zlarga savol bering.

من هر روز ساعت ۷ صبح از خواب بیدار می شوم. پدرم سال ۱۹۲۴ متولد شده است. برادر تان جدا از شما زندگی می کند؟ خاله ام دو دختر دارد. خواهر بزرگم این روزها شوهر می کند. من اسم او را فراموش کردم؟ دایی ام در شهر بخارا زندگی می کند. احوال من خوب نیست.

26-mashq. Quyidagi so'zlarning sinonimini toping.

سخن - عاقل - هر وقت - لضا - فرود کردن - افسانه - زمان - گوناگون - پیروزی - به سبب - مکان.

27-mashq. Eshiting va takrorlang.

من در سال ۱۹۵۲ متولد شده ام. تو در سال ۱۹۵۵ متولد یافته ای. او در سال ۱۹۶۱ دانشگاه را تمام کرده است. او ۱۹۹۲ شوهر کرده است. آنها ۵ سال پیش نامزد شده اند. شما سال ۱۹۷۴ به قرآن رفته اید. ۴ سال قبل دبیرستان را تمام کرده بود. شما سال ۱۹۰۵ متولد شده اید.

28-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Uning qayerdaligini Ahmadga aytib bo'lmaydi. Men o'z do'stlarimni hech esimdan chiqarmayman. Biz besh yil oldin tanishgan edik. Sizning mutaxassisligingiz nima? Uning ota-onalari toshkentlik emaslar. Biz ikkimiz fors, arab, ingliz tillarini o'rganayapmiz. Siz uchovingizni taklif qilganlar. Ularning hammalari mening qarindoshlarim. Bu yerga nima yozilganligini o'qib bo'lmaydi. Jiyanim ham men kabi tilshunos bo'lmoqchi. 1939 yil Ikkinchi jahon urushi boshlangan. Biz uchovimiz Eronga safar qilmoqchimiz. U och ham emas, to'q ham emas, deb aytish mumkin. 2000 yilda u uylanadi.

O'NINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Tartib sonlar

Fors tilida tartib sonlar miqdor sonlarga *om* – *م* va *omin* – *مین* qo'shimchalarini qo'shish yo'li bilan yasaladi. Masalan: پنج – *panj*- besh → پنجم *panjom*; پنجمین – *panjomin*-beshinchi;

بیست – *bist*-yigirma → بیستم – *bistom*; بیستمین – *bistomin*-yigirmanchi.

Unli tovushlar bilan tugaydigan miqdor sonlardan tartib son yasalayotganda quyidagi tovush o'zgarishlari vujudga keladi:

دو – *do* – ikki → دوم – *dovvom*; دومین – *dovvomin* – ikkinchi

سه – *se* – uch → سوم – *sevvom*; سومین – *sevvomin* – uchinchi

سی – *si* – o'ttiz → سیام – *siyom*; سیامین – *siyomin* – o'ttizinchi

Yuqoridagi misollardan ko'rinib turibdiki, *om* – *م* va *omin* – *مین* qo'shimchalari bilan yasalgan tartib sonlar ma'no jihatidan bir-biridan farq qiladi:

1. *om* – *م* qo'shimchasi bilan yasalgan tartib sonlar aniqlovchi vazifasini bajarganida aniqlanmish so'zdan keyin turib, unga izofa orqali bog'lanadi:

پنجم درس *dars-e panjom* – beshinchi dars

خانه‌ی ششم *xāne-ye šešom* – oltinchi uy va h.k.

2. *omin* – *مین* qo'shimchasi bilan yasalgan tartib sonlar esa aniqlovchi vazifasini bajarishda aniqlanmishdan oldin turadi va unga bitishuv yo'li bilan (izofasiz) birikadi:

پنجمین درس *panjomin dars* – beshinchi dars

ششمین خانه *šešomin xāne* – oltinchi uy

هشتم ماه دسامبر، روز قانون اساسی ازبکستان می‌باشد.

علاوه بر آن هر سال مردم ازبکستان عید رمضان و عید قربان را نیز جشن می‌گیرند. روزهای جشنهای رسمی نامبرده، روزهای تعطیل می‌باشد و مردم کار نمی‌کنند. سال تحصیلی در ازبکستان، دوم ماه سپتامبر شروع می‌شود. نیمه‌ی اول سال تحصیلی تا اواسط ماه ژانویه ادامه دارد. بعد، دوره‌ی امتحانات است. دانشجویان آموزشگاه‌های عالی و متوسطه امتحان می‌دهند. مثلاً: دانشجویان کلاس‌ها، زبان فارسی، زبان انگلیسی، تاریخ ایران، جغرافیای ایران و غیره را امتحان می‌دهند.

اول ماه فوریه، نیمه‌ی دوم سال تحصیلی شروع می‌شود که تا اواسط ماه ژوئن ادامه دارد. نیمه‌ی دوم ماه ژوئن باز هم دوره‌ی امتحانات است. بعد از دوره‌ی امتحانات، تعطیلات تابستانی آغاز می‌شود و آن موقع، یعنی ماه‌های ژوئیه و اوت، دانشجویان و شاگردان درس نمی‌خوانند و استراحت می‌کنند. در ایران، حساب سال به تقویم ایرانی (شمسی) انجام می‌گیرد. ماه‌های سال به تقویم ایرانی (شمسی) عبارتند از: فروردین، اردیبهشت، خرداد، تیر، مرداد، شهریور، مهر، آبان، آذر، دی، بهمن و اسفند.

سال نو در ایران، اول ماه فروردین شروع می‌شود. اول ماه فروردین، مصادف با بیست و یکم ماه مارس است، یعنی عید نوروز در ایران، جشن سال نو است. عید نوروز در ایران سیزده روز ادامه دارد که هفت روز آن تعطیل است. مردم ایران، هفت روز اول عید نوروز کار نمی‌کنند و استراحت می‌کنند. در ایران، چند جشن رسمی دیگر نیز وجود دارد.

om - م - شونی هم قاید Etish lozimki, fors tilida, asosan,

omin - مین - qo'shimchasi bilan yasalgan tartib sonlar keng ishlatiladi. qo'shimchali tartib sonlar esa kitobiy tilda uchrab turadi.

Fors tilida yuqorida zikr etilgan ikki qo'shimcha yordamida yasalgan tartib sonlar bilan bir qatorda arab tilidan o'zlashib qolgan ba'zi so'zlar ham ishlatiladi. Ular orasida avval - birinchi so'zi, hatto, forsha yekom - birinchi tartib soniga qaraganda ko'proq ham ishlatiladi:

birinchi dars - dars-e avval درس اول

birinchi kurs talabasi - dānešju-ye sāl-e avval دانشجوی سال اول

حساب سال

يك سال چهار فصل دارد: بهار، تابستان، پائیز و زمستان. به تقویم میلادی، سال نو از یکم ماه ژانویه شروع می‌شود. آغاز سال نو را مردم جشن می‌گیرند. هر فصل سال از سه ماه عبارت است. ماه‌های سال طبق تقویم میلادی از این قرارند: ژانویه، فوریه، مارس، آوریل، مه، ژوئن، ژوئیه، اوت، سپتامبر، اکتبر، نوامبر و دسامبر. در ازبکستان از تقویم میلادی استفاده می‌شود. طی یک سال ما چندین جشن رسمی داریم. مثلاً:

یکم ماه ژانویه، جشن سال نو است.

هشتم ماه مارس، روز جهانی زن می‌باشد.

بیست و یکم ماه مارس، مردم عید نوروز را جشن می‌گیرند.

نهم ماه مه، روز یاد بود و احترام به جنگ دیدگان و قربانیان جنگهاست.

اول ماه سپتامبر، جشن استقلال ازبکستان می‌باشد.

اول ماه اکتبر، روز بزرگداشت معلمان و اساتید است.

Leksik izohlar

1. *tayvim*-kalendar, yilnoma so'zi fors tiliga arab tilidan kirgan so'z. Bu so'zning forsiy varianti *sālnamā* bo'lib, hozirgi fors tilida har ikkala variant ham keng ishlatiladi.

betayvim-e birikmasi "... kalendariga ko'ra, ... yilnomasi bo'yicha" deb tarjima qilinadi. Mazkur birikma tegishli yil hisobi usuliga ishora qiladi:

betayvim-e orupā – Yevropa kalendariga ko'ra...

betayvim-e šamsi – Quyosh yilnomasi bo'yicha...

2. *rasmi* - rasmiy so'zi, asosan, davlat organlari va xalqaro tashkilotlar tomonidan tasdiqlangan hujjat va tadbirlarga nisbatan qo'llanadi. Masalan:

bāzdid-e rasmi – rasmiy tashrif

jašn-e rasmi – rasmiy (davlat tomonidan belgilangan) bayram

3. *mibāšad* fe'li *budan*-bo'lmoq, emog felining hozirgi kelasi zamon III shaxs birlik shakli. Mazkur shakl jumla tarkibida *ast* bog'lamasiga ekvivalent bo'lishi mumkin, ya'ni ular doimo jumlaning umumiy mazmuniga ta'sir qilmagan holda bir-biri bilan o'rin almasha oladi. Masalan:

in ketāb mibāšad - *in ketāb mi bāšad* = *in ketābast* - *in ketāb mi bāšad*.
Bu kitob(dir).

Ikkinchi mashg'ulot

Yil, oy va hafta kunlari ifodasi

1. Fors tilida yilni ifodalash uchun *sāl*-yil va tegishli miqdor son ishlatiladi va ular bir-biri bilan izofa orqali bog'lanadi. Masalan:

sāl-e hezār-o nohsad-o navad-o noh - bir ming to'qqiz yuz to'qson to'qqizinchi yil.

Bundan tashqari, yil hisobining qaysi taqvimga binoan ifodalanayotganini ko'rsatish uchun tegishli miqdor sondan so'ng izofa yordamida *milādi*-melodiy yoki *hejri*-hijriy so'zlari ham biriktirilishi mumkin. Masalan:

sāl-e hezār-o nohsad-o navad-o yek-e milādi – melodiy 1991 yil.

sāl-e hezār-o sisad-o šast-o noh-e hejri – hijriy 1369 yil.

Melodiy taqvim bo'yicha yil hisobi Muhammad payg'ambar (SAV) hazratlarining Makkai mukarramadan Madinai munavvaraga hijrat qilgan yillaridan boshlanadi. Mazkur hijrat melodiy yil hisobi bo'yicha 622 yil 16 iyulida sodir bo'lgan.

Demak, melodiy va hijriy taqvimlar orasida 622 yil farq mavjud. Melodiy yil hisobini hijriy yil hisobiga aylantirish uchun melodiy yil hisobidan 621-622 soni ayiriladi: Melodiy yil-621-622 yil=Hijriy yil.

Aksincha, ya'ni hijriy yil qaysi melodiy yilga to'g'ri kelishini aniqlash uchun tegishli miqdor songa 621-622 soni qo'shiladi: Melodiy yil=Hijriy yil+622 yil

Masalan: Melodiy 1999 yil=Hijriy 1377-1378

Hijriy 1375=Melodiy 1996-1997

2. Oy kunini ifodalash uchun tegishli tartib son, *māh*-oy so'zi va oy nomini ko'rsatuvchi so'zlar izofa orqali biriktiriladi. Masalan:

bist-o dovvom-e māh-e mārs - yigirma ikkinchi mart

o'n oltinchi sentabr – *šānzdahom-e māh-e septāmr*

Aksariyat hollarda *māh-oy* so'zi bunday birikmadan tushib qolib, tartib son bevosita oy nomini bildiruvchi so'z bilan izofiy birikma hosil qiladi, masalan:

yigirma ikkinchi mart – *bist-o dovvom-e mārs*

o'n oltinchi sentabr – *šānzdahom-e septāmr*

Bunday birikmalarga izofa yordamida yilni ifodalovchi birikmalar ham qo'shilishi mumkin:

– dham ot sal hazar o fahd o shast o chahr – *1964 yil 10 avgust* – *dahom-e ut-e sāl-e hezār-o nohsad-o šast-o čahr*.

Tegishli oy kunini bilish uchun *čand-necha?* so'roq *čand* qo'shimchasini qo'shish orqali yasalgan *čandom-nechanchi?* olmoshi ishlatilib, savol beriladi:

امروز چندم *emruz čandom-e māh ast?* yoki *emruz čandom ast?* – Bugun oyning nechanchi kuni (qaysi sanasi)?

3. Hafta kunlari fors tilida quyidagicha nomlanadi:

došambe-dushanba دوشنبه

sešambe-seshanba سه شنبه

čahāršambe-chorshanba چهارشنبه

panjšambe-payshanba پنجشنبه

jom'e (ādine)-juma جمعه (آدینه)

šambe-shanba شنبه

yekšambe-yakshanba یکشنبه

Hafta kunini aniqlash uchun quyidagicha savol beriladi:

emruz če ruzist? – Bugun hatfaning qaysi

kuni?

Bu savolga hafta kuni nomini ifodalab javob beriladi:

emruz čahāršambe – Bugun chorshanba.

Qiyoslang:

diruz če ruzi bud? – Kecha haftaning qaysi kuni edi?

diruz sešambe bud – Kecha seshanba edi.

Bundan tashqari, og'zaki so'zlashuv tilida ko'pincha quyidagi savol shakli qo'llanadi:

emruz čandšambe? – Bugun nechanchi shanba?

Mazkur savolda *šambe* so'zi ko'chma ma'noda kun ma'nosida ishlatiladi, chunki u hafta kunlari nomida qo'llanadi.

1-mashq. Nuqtalar o'rniaga tegishli tartib sonlarni qo'yib, yozing va yozma tarjima qiling.

... سپتامبر جشن استقلال ازبکستان است. سال تحصیلی در ازبکستان...

سپتامبر شروع می‌شود. روز معلمین و اساتید را... اکتبر جشن می‌گیریم. عید

نوروز ... ماه مارس شروع می‌شود. در ازبکستان... ژانویه آغاز سال نو

می‌باشد. ... ماه مه، روز یاد بود و احترام به جنگ دیدگان و قربانیان جنگ ها

است. ... ماه دسامبر، روز قانون اساسی ازبکستان است. روز بین‌المللی

(جهانی) زنان را ... ماه مارس جشن می‌گیرند. نیمه‌ی ... سال تحصیلی تا

اواسط ژوئن ادامه دارد. تعطیلات تابستانی... اوت تمام می‌شود. روزهای ...

عید رمضان و عید قربان در ازبکستان روزهای تعطیل است و مردم کار

نمی‌کنند.

2-mashq. Nuqtalar o'miga tegishli oy nomlarini qo'yib, ko'chiring va yozma tarjima qiling.

ماه ... ۲۸ یا ۲۹ روز است. ماه هاي ... ۳۱ روز است. ماههاي ...
 ۳۰ روز است. بعد از ماه ژانویه، ماه ... شروع می شود. بعد از ماه ژوئن، ماه ...
 شروع می شود. دو ماه پیش، ماه اکتبر بود، پس حالا ... است. حالا ماه ...
 نوامبر است، پس چهار ماه بعد، ماه ... می شود. من در ماه ... متولد شده ام.
 پدرم در ماه ... متولد شده است. مادرم در ماه ... متولد شده است. درس ما
 در ماه ... تمام می شود.

3-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Bugun oyning qaysi (nechanchi) kuni? Kecha oyning nechanchi kuni edi? Besh kun oldin oyning qaysi kuni edi? Do'stim Toshkentga 20 fevralda keldi va 16 martda uyiga qaytdi. Birinchi sentabr O'zbekiston mustaqilligi kuni bayrami. Birinchi farvardin, ya'ni 21 martda O'zbekiston va Eron xalqlari Navro'z bayramini nishonlaydilar. Institutimizda o'quv yili 2 sentabrda boshlanadi. Yozgi ta'til avgust oyining oxirlarigacha davom etadi. O'quv yilining birinchi yarmi yanvar oyida tugaydi. Men 1985 yil 15 aprelda tug'ilganman.

Uchinchi mashe'ulot

ياي مصري ya-ye masdari

ياي مصري ya-ye masdari so'z yasovchi -i qo'shimchasi bo'lib, asosan, asliy sifatlarga, ba'zan, ot va boshqa so'z turkumlariga oid so'zlarga qo'shilib mavhum ma'no anglatuvchi otlar yasaydi:

بزرگ bozorg-katta → بزرگی bozorgi – kattalik

درست dorost-to'g'ri → درستی dorosti – to'g'rilik

ياي مصري گ Oxiri –e (ه) tovushi bilan tugaydigan so'zlarga "gof" harfi yordamida qo'shiladi, yozuvda ه - harfi tushirib goldiriladi:

بچه bačč-bola → بچگی bačegi – bolalik

زنده zende-tirik → زندگی zendegi – hayot

ياي مصري yana bir ياي مصري so'zlarga (ا) -ā va (و) -u unlilari bilan tugagan so'zlarga "yā" harfi orttirish orqali qo'shiladi:

راستگوي راستگويي → راستگو-راستگويي rāstgu-to'g'riso'zlik

آشنا āšnā-tanish → آشنایی āšnāyi-tanishlik

Harakat nomi

ش - Fors tilida harakat nomlari fe'lining hozirgi zamon negiziga qo'shimchasini qo'shish orqali yasaladi. Masalan: خواست xāstan-xohlamok, iltimos qilmoq → خواهش xāheš-iltimos, xohish; گشتن gaštan-aylanmoq, sayr qilmoq → گردش gard-iltimos, aylanish.

Harakat nomlari کردن kardan fe'li bilan birikib qo'shma fe'l hosil qilishi ham mumkin. Bunday qo'shma fe'llar aksariyat hollarda harakat nomi uchun asos bo'lgan sodda fe'llar bilan ma'nodosh bo'ladi:

خواهش کردن xāheš kardan – iltimos qilmoq

گردش کردن gardeš kardan – sayr qilmoq

Old ko'makchilarga egalik qo'shimchalarining qo'shilishi

Egalik qo'shimchalari ba'zi old ko'makchilarga qo'shilib ishlatilishi ham mumkin. Fors tilidagi bunday birikmalar "old

ko'makchi+kishilik olmoshi" birikmalari bilan ma'nodosh bo'ladi.
Masalan:

barāye old ko'makchisi: *barāye* براي

barāye man = *barāyam* – menga, men uchun براي من

barāye to = *barāyat* – senga, sen uchun براي تو

barāye u = *barāyaš* – unga, u uchun براي او

barāye mā = *barāyemān* – bizga, biz uchun براي ما

barāye šomā = *barāyetān* – sizga, siz uchun براي شما

barāye ānhā = *barāyešān* – ularga, ular uchun براي آنها

Bundan tashqari, egalik qo'shimchalari از *az* va به *be* old ko'makchilariga ham qo'shilishi mumkin.

4-mashq. Quyidagi so'zlarga qo'shib mavhum ma'noli otlar yasang.

نزدیک - پیر - جدا - آسان - شیرین - دوست - سیاه - تنها - دور - آشنا - زیبا - قشنگ - زود - برادر - سرد - سفید - کودک

5-mashq. Quyidagi fe'llardan harakat nomi yasang.

دانستن - آموختن - خواستن - رفتن - پرسیدن - خواندن - موختن - پذیرفتن - ساختن - فرمودن - آزمودن - نمودن - گشتن - خوردن - آراستن - افزودن - بخشیدن - جستن - سودن - سرودن - کاستن - گذاشتن - گشادن - نواختن

6-mashq. از *az* va به *be* old ko'makchilariga egalik qo'shimchalarini qo'shib jumlar tarkibida qo'llang.

7-mashq. Quyidagi jummalarni o'zbek tiliga yozma tarjima qiling.

پلرم بولم کتاب خوئی خرید. استاد زبان فارسی ما، موضوع تازه‌ی درس را برایمان توضیح داد. این کتاب لغت را ازشان گرفتیم. دیروز، نامه برایم فرستادم. آنها آدرس خانه‌ی خود را برایتان می‌نویسند. مگر برایم این خبر را نگفتید؟ دوستم از من پرسید: چرا دیروز سر درس نیامدی؟ من همش گفتم: مریض بودم.

8-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Hasan senga nima dedi? Otangiz bu ko'ylakni siz uchun xarid qildilarmi? O'qituvchimiz yil hisobi haqida bizga gapirib berdilar. 21 mart ular uchun yangi yilning birinchi kuni. Hasan mendan so'radi: O'zbekistonda yangi yil qachon boshlanadi? Men unga dedim: O'zbekistonda yangi yil birinchi yanvardan boshlanadi. Melodiy va hijriy yil hisobi haqida ulardan so'radim.

To'rtinchi mashg'ulot

آب و هوای ایران

کشور ایران در جنوب غربی آسیا واقع است. ایران از شمال با آذربایجان و ارمنستان و ترکمنستان، از مشرق با افغانستان و پاکستان، از مغرب با عراق و ترکیه هم‌مرز می‌باشد. در شمال ایران، دریای خزر و در جنوب ایران، خلیج فارس و دریای عمان قرار دارد. آب و هوای ایران در تمام نواحی آن یکسان نیست. مثلاً در جنوب ایران هوا خیلی گرم است و تابستان گرمای هوا تا ۵۰ درجه بالای صفر می‌رسد. تابستان، مناطق صحرایی، مثلاً دشت کویر و دشت لوت نیز خیلی گرم است و در بعضی اوقات، گرمای هوا مانند آفریقا است. ولی هوای آذربایجان ایران روی هم‌رفته سرد است. زمستان، سرما گاهی به ۳۰ درجه زیر صفر می‌رسد. هوای نواحی مرکزی، نه خیلی سرد و نه خیلی

گرم است. مثلاً ماه های بهار، هوای قرآن نه سرد و نه گرم است. ولی تابستان، هوای قرآن خیلی گرم می شود. البته گرمای قرآن به اندازه ی گرمای نواحی جنوبی نیست. فصل پاییز نیز هوای قرآن نه سرد و نه گرم است. فقط ماه های زمستان هوای آن شهر قدری سرد می شود. ولی باز هم سرمای زمستان قرآن، هیچوقت به اندازه ی سرمای زمستان شهرهای آذربایجان ایسران نمی رسد. در نواحی مرکزی، فصل های زمستان و تابستان زیاد طول نمی کشد. بر عکس در نواحی جنوبی، ماه های زمستان کمی سرد است و بقیه ی سال هوا گرم و تابستان بسیار گرم است و خیلی طول می کشد. آب و هوای نواحی شمالی، یعنی کناره ی دریای خزر نسبت به نواحی دیگر ایران ملایم تر است.

Leksik izohlar

1. Ob-havo haqidagi ma'lumot, asosan, ot kesimli gaplar yordamida beriladi. Bunday gaplar tarkibida *havā-ob-hava*, *havo* so'zi ega vazifasini, گرم *garm*-issiq yoki سرد *sard*-sovuq so'zlari esa ko'pincha ot kesimning ot qismi vazifasini bajaradi:

issiq. *emruz havā garmast* – Bugun havo issiq.

diruz havā sard bud – Kecha havo sovuq edi.

pariruz havā xeyli sard bud – O'tgan kuni havo juda sovuq edi.

havā-ob-havo, *havo* so'zi ba'zan tushib qolishi ham mumkin:

emruz garmast – Bugun issiq.

diruz sard bud – Kecha sovuq edi.

Ob-havoning bir holatdan ikkinchi, ya'ni farqli holatga o'tishi fors tilida *šodan-bo'lmoq*, *emoq fe'li* yordamida ifodalanadi:

havā garm šodeast – Havo isib ketdi.

bahār havā garm mišavad – Bahorda havo isiydi.

2. Havoning harorat darajasi quyidagi usullar bilan aniqlanadi:

a) *daraje-daraja* درجه *daraje* miqdor songa bitishuv usuli yordamida so'zi biriktiriladi:

bist daraje – yigirma daraja (20°).

panj daraje – besh daraja (5°).

Shuningdek, haroratning issiq yoki sovuq ekanligini aniqroq ifodalash uchun bunday birikma ichiga quyidagi birikmalarni ham qo'shish mumkin:

bālā-ye sefr – nol darajadan yuqori (issiq).

zir-e sefr – nol darajadan past (sovuq).

Masalan:

bist daraje bālā-ye sefr – Yigirma daraja issiq.

bist daraje zir-e sefr – Yigirma daraja sovuq.

b) Haroratning issiq yoki sovuqligini, shuningdek, issiqlik ma'nosini ifodalovchi گرمی *garmi* yoki گرما *garmā* so'zlari va sovuqlik ma'nosini ifodalovchi سردی *sardi*, سرما *sarmā* yoki برودت *borudat* so'zlari yordamida ham ifodalash mumkin:

garmā-ye havā (گرمی) گرمای هوا *bist daraje ast* – Havoning issiqligi yigirma daraja (yoki havoning harorati yigirma daraja issiq).

borudat-e, sardi-ye (برودت، سردی) سرمای هوا *bist daraje ast* – Havoning sovuqligi yigirma daraja (yoki havoning harorati yigirma daraja sovuq).

9-mashq. Nuqtalar oʻrniga yoki qiyosiy daraja shakllarini qoʻyib, koʻchiring va oʻzbek tiliga tarjima qiling.

تابستان هوا ... است. زمستان هوا ... است. هوای مسکو از هوای تاشکند ... است. تابستان، هوای تهران از هوای شهرهای شمال ایران ... است. مار هر روز ... می‌شود. پاییز هوا هر روز ... می‌شود. ماه مارس در مسکو هنوز ... نیست. ماه اکتبر در تاشکند هنوز ... نیست. امروز نه ... و نه ... است.

10-mashq. Quyidagi gaplarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Bugun issiq. Kecha issiq edi. Oʻtgan kuni havo sovuq emasdi. Ertaga havo issiqroq boʻlarmikan? Yanvar oyida havo sovuqmi? Aprel oyida havo juda isib ketadimi? Sentabr oyida havo issiq ham, sovuq ham emas (na issiq va na sovuq). Fevral oyida havo aprel oyi havosidan sovuqroq. Iyul oyida havo may oyi havosidan issiqroq boʻladi. Avgust oyi 31 kun. Fevral oyi 28 yoki 29 kun. May oyi 30 kun. Darslarimiz sentabr oyida boshlanadi. Akam noyabr oyida tugʻilgan.

11-mashq. Nuqtalar oʻrniga chap ustunda berilgan soʻz yoki soʻz birikmalaridan keraklisini qoʻyib, koʻchiring va oʻzbek tiliga tarjima qiling.

من از دوستم پرسیدم: آیا تو می‌دانی ...	ایران چطور	گرما
است؟ دوستم از من ... که در بارسه‌ی آب و هوای	خواهش کردن	
ایران با او صحبت کنم. هوای جنوب ایران در	بالای صفر	
تابستان، مانند ... است. آب و هوای ایران در تمام ...	آب و هوا	
یکسان نیست. در ... ایران، هوا بسیار گرم است.	ناحیه - آفریقا	
تابستان گرمی هوا در تاشکند به ۴۰-۴۵ درجه ...	زیر صفر	

می‌رسد. ... تهران هیچوقت به اندازه‌ی ... تاشکند:	هیچوقت
نیست. ... تهران هیچوقت به اندازه‌ی ... آذربایجان	زمستانی
ایران نمی‌رسد. ماه‌های ... در تاشکند هوا سرد است.	جنوب - سرما
زمستان، هوای آذربایجان ایران سرد است و ... به ۳۰	برودت هوا
درجه ... می‌رسد. من ... در جنوب ایران نبودم.	

12-mashq. Nuqtalar oʻrniga havo haroratini ifodalovchi soʻz va soʻz birikmalarini qoʻyib, koʻchiring va yozma tarjima qiling.

امروز هوا ... است. دیروز هوا ... بود. سرمای آذربایجان ایران به ... نمی‌رسد. گرمای شمال ایران هیچوقت به ... نمی‌رسد. سرمای جنوب ایران هیچوقت به ... نمی‌رسد. ماه‌های تابستانی در تاشکند، گرمی هوا از ... تا ... است.

13-mashq. Quyidagi jumalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Men jugʻrofiya oʻqituvchimizdan soʻradim: "Eronnig ob-havosi Afrikanikiga oʻxshaydimi?". Ular menga javob berdilar: "Yoʻq, oʻxshamaydi. Masalan, aytish mumkinki, Eron Ozarboyjonining havosi sovuq. Qishda sovuq 30 darajagacha yetib boradi". Men yana soʻradim: "Tehron shahrida yoz oylarida havo juda issiqmi?". Ular javob berdilar: "Ha, yoz oylarida Tehronning havosi juda issiq, lekin havoning issiqligi Eron janubidagidek emas". Keyin oʻqituvchimiz Ahmaddan soʻradilar: "Marhamat qilib, ayting, Eronnig marʼaziy tumanlarida yoz fasli uzoq davom etadimi?". Ahmad javob berdi: "Yoʻq, Eronning markaziy tumanlarida yoz fasli uncha uzoq davom etmaydi. Aksincha, janubiy tumanlarida yoz fasli juda uzoq davom etadi". Oʻqituvchimiz Hasandan soʻradilar: "Eronning qaysi tumanlarida yozda issiq 50 darajagacha yetib boradi?". Hasan javob berdi: "Eronning janubiy tumanlarida yozda issiq 50 darajagacha yetib boradi".

Beshinchi mashg'ulot

bāyestan – fe'li ishtirokida yasalgan shaxssiz iboralar

Oldingi mashg'ulotlarimizda shaxssiz gaplar kesimi qanday usullar orqali yasalishini ko'rib chiqib, uning tarkibida *šodan* va *šodan* شدن *tavānestan* fe'llari ishtirok etishi va uning ma'no yo'nalishlari bilan tanishgan edik. Shaxssiz iboralar yasalishida, shuningdek, *bāyestan* fe'li ham ishtirok etadi. Bunday birikmalarni yasash uchun *bāyestan* fe'lining III shaxs birlik bo'lishli yoki bo'lishsiz shakllariga asosiy fe'lining qisqa infinitiv shakli qo'shiladi. Fe'lining qisqa infinitiv shakli noaniq shakldan *an* – an qo'shimchasini olib tashlash yo'li bilan yasaladi:

raftan رفت → *raft* رفت; *goftan* گفت → *goft* گفت va h.k.

Masalan:

bāyad goft – aytish kerak **باید گفت**

nabāyad goft – aytish kerak emas **نباید گفت**

گفتگو

- احمد! ميتواني بگويي آب وهواي ايران چگونه است؟ آيا درست است که هواي ايران خيلي گرم و مانند آفريقا است؟
- بخير، هواي ايران در همه جا يکسان نيست، فقط جنوب ايران و مخصوصاً سواحل خليج فارس خيلي گرم است، ولي در بعضي نواحي شمال ايران و مخصوصاً در آذربايجان ايران، هوا روي هم رفته سرد و نواحي مرکزي ايران نه سرد و نه گرم است.
- هواي جنوب ايران در تابستان چطور است؟

- بايد گفت هواي نواحي جنوبي ايران و مخصوصاً سواحل خليج فارس بسيار گرم است. حرارت به ۵۰ درجه مي‌رسد، فقط در ماه هاي ژانويه و فوريه کمي سرد است، ماه هاي ديگر، گرم و تابستان، بسيار گرم است.

- هواي نواحي مرکزي ايران چطور است؟
- هواي نواحي مرکزي ايران مثل هواي نواحي جنوبي نيست، مثلاً ماه هاي بهار، مانند: مارس، آوريل، مه، نه سرد است و نه گرم، ولي ژوئن، گرم مي‌شود، ماه هاي ژوئيه، اوت و سپتامبر خيلي گرم است.
- هواي نواحي شمالي چطور است؟
- در بعضي نواحي شمالي، هوا روي هم رفته سرد است، مثلاً در آذربايجان ايران، سرما تا ۳۰ درجه مي‌رسد.

- سال نو در ايران، مثل اروپا از اول ژانويه آغاز مي‌شود؟
- بخير، اول ماه فروردين، يعني ۲۱ مارس – اول سال نو در ايران است. ايرانيان، سال نو را ۱۳ روز جشن مي‌گيرند و آن را عيد نوروز مي‌نامند.
- فصل پاييز، هواي قران چطور است؟
- ماه هاي پاييزي اکبر و نوامبر، هواي قران نه سرد و نه گرم است.
- زمستان قران، خيلي سرد است؟
- غمي شود گفت، زمستان قران خيلي سرد است. از ماه دسامبر هوا سرد مي‌شود و ماه هاي ژانويه و فوريه و قسمي از ماه مارس سرد است.
- نقاط سرد ايران کجاست؟
- نقاط سرد ايران، شهرهاي آذربايجان ايران است.
- فصل زمستان، سرما در اين نقاط تا چند درجه مي‌رسد؟

- در زمستان، برودت هوا در بعضی از شهرهای آذربایجان تا ۳۰ درجه می‌رسد.
- پس آنجا خیلی سرد است؟
- بله، در این نقاط هوا خیلی سرد است، تقریباً مثل بعضی نقاط روسیه است.

Leksik izohlar

بعضی *ba'zi-ba'zi* olmoshi o'zi aniqlayotgan otlardan oldin keladi va ular bilan ikki xil usulga ko'ra birikadi. Bunda aniqlanayotgan otlar doimo ko'plik shaklida turadi:

a) bitishuv usuliga ko'ra:

ba'zi dānešjuyān – ba'zi talabalar

ba'zi šahrhā – ba'zi shaharlar va h.k.

b) *az old ko'makchisi yordamida*:

ba'zi az dānešjuyān – talabalarning ba'zilari.

ba'zi az šahrhā – shaharlarning ba'zilari va h.k.

Mazkur birikmalarining tarjimalarida farqlar bo'lsa ham, ular ifodalayotgan ma'nolar bir xil, ya'ni ma'lum turkumdagi shaxs yoki predmetlar orasidan ba'zilari ajratib ko'rsatilmoqda.

14-mashq. Chap ustundagi so'z va so'z birikmalarini tegishli shakllarga solib, quyidagi jummalarni to'ldiring.

من همه‌ی کتابهای او را ... این کتابش را دوست دارم. هوای ... ایران و مخصوصاً سواحل خلیج فارس بسیار گرم است. گرامر زبان ازبکی ... دستور زبان فارسی نیست. هوای نواحی ... ایران از نواحی ... سردتر است. در ... شمال ایران، زمستان هوا خیلی سرد است. هوای	مثل-شمالی دیگر-چگونه مخصوصاً جنوب بعضی
--	--

آذربایجان ایران ... هوای بعضی نقاط روسیه است. احمد و دانشجویان ... هیچوقت در شمال ایران نبودند. قوم و خویش من نه فقط در تاشکند بلکه در ... شهرهای دیگر هم زندگی می‌کنند. آب و هوای ایران ... است؟	جنوبی شمال نواحی
--	------------------------

15-mashq. Quyidagi so'z va so'z birikmalarining sinonimlarini toping va yozing.

تمام نواحی - گردش کردن - جشن - خیلی - مثل - چگونه - نامیدن -

پس از

16-mashq. Quyidagi so'z va so'z birikmalarining antonimlarini toping va yozing.

هیچوقت - زیر صفر - قبل - آخر - گرم

17-mashq. Eronning ob-havosi haqida so'zlab bering.

18-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Fors tili va, ayniqsa, uning grammatikasi qiyin emas. Bahor faslining boshlarida Toshkent shahrining ob-havosi issiq ham, sovuq ham emas. Eronda yangi yil birinchi farvardin, ya'ni 21 martda boshlanishini bilish kerak. Eronning ba'zi shimoliy tumanlari, ayniqsa, Eron Ozarboyjonida, umuman olganda, havoning salqinligini esdan chiqarmaslik kerak. O'zbekistonning shimoliy mintaqalarida qishda havo ancha sovuq. Men va guruhimizning boshqa talabalari Eronning ob-havosi haqida so'zlab bera olamiz. Otamning ba'zi do'stlari O'zbekiston shimolida tug'ilishgan. Fors tili o'zbek tiliga o'xshaydimi?

O'N BIRINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Shart ergash gapli qo'shma gaplar

Shart ergash gap bosh gap tarkibidagi ish-harakat bajarilishiga tegishli bo'lgan ma'lum shartni ifodalaydi. Shart ergash gap bosh gapga *agar* – *agar-agar* ergashtiruvchi bog'lovchisi bilan birikadi.

Shart ergash gap, asosan, bosh gapdan oldin joylashadi va talaffuzda undan kichik pauza bilan ajratiladi. Shart ergash gapning kesimi ifodalanayotgan shart turi va uning qaysi zamonga tegishli ekanligiga qarab turli fe'l shakllariga ega bo'lishi mumkin. Bosh gap tarkibidagi ish-harakat bajarilishiga qo'yiladigan shartlar ikki xil bo'ladi:

1. Noreal yoki amalga oshmaydigan shart. Agar bosh gapdagi ish-harakat bajarilishiga qo'yiladigan shart noreal, ya'ni amalga oshmaydigan shart bo'lsa, bunday holatda shart ergash gap va bosh gaplarning kesimi, asosan, o'tgan zamon davom fe'li shakliga ega bo'ladi: agar mening oldimga kelganingizda, men bu kitobni sizga bergan bo'lardim.

اگر پیش من می آمدید، این کتاب را به شما می دادم.

agar piš-e man miyāmadid in ketāb-rā bešomā midādam

Eslatma: بودن *budan-bo'lmoq*, *emoq* fe'li noreal shart ifodalashda aniq o'tgan zamon yoki o'tgan zamon davom fe'li shakllarida ishlatilishi mumkin: Agar shu yerda bo'lganingizda, bu kitobni sizga bergan bo'lardim.

اگر اینجا بودید (می بودید)، این کتاب را به شما می دادم.

budid (mibudid) in ketāb-rā bešomā midādam

Noreal shartni ifodalash uchun shart ergash gap tarkibidagi kesim uzoq o'tgan zamon fe'li shaklida ham ishlatilishi mumkin. Bunday holatlarda shart ergash gap va bosh gaplar tarkibidagi ish-harakatlar zamonlarining bir-biridan aniq ajralib turishi ko'rsatiladi:

Agar bu kitobni o'qib bo'lgan bo'lganingizda, uni menga bergan bo'lardingiz.

agar in ketāb-rā اگر این کتاب را خوانده بودید، آن را به من می دادید.

xānde budid ān-rā beman midādid

2. Real, ya'ni amalga oshishi mumkin bo'lgan shart. Real shart o'z mohiyatiga ko'ra hozirgi yoki kelasi zamon yo'nalishiga ega bo'ladi. Kelasi zamon yo'nalishiga ega shartni ifodalash fors tilida quyidagi fe'l shakllari orqali amalga oshiriladi:

a) hozirgi-kelasi zamon shart-istak mayli shakli (aorist) yordamida:

Agar mening oldimga kelsangiz bu kitobni sizga beraman.

اگر پیش من بیاید، این کتاب را به شما می دهم.

in ketāb-rā bešomā mideham

b) aniq o'tgan zamon fe'li shakli yordamida:

Agar singlimni ko'rsang bu kitobni unga ber.

اگر خواهر کوچکم را دیدی، این کتاب را به او بده

agar xāhar-e kučekam-rā didi in ketāb-rā be u bedeh

Aniq o'tgan zamon fe'li bunday holatlarda kelajakka yo'nalgan ish-harakatni ifodalaydi.

Demak, kelasi zamonga yo'nalgan real shart fe'lining aorist va aniq o'tgan zamon fe'li shakllari yordamida ifodalanadi.

Hozirgi zamon bilan bog'liq real shartlarni ifodalash uchun quyidagi fe'l shakllari ishlatiladi:

a) hozirgi kelasi zamon fe'li:

Boshing og'riyotgan bo'lsa, ozgina dam ol.

اگر سرت درد می کند، کمی استراحت کن

agar sarat dard mikonad kami esterāhat kon

b) o'tgan zamon natijali fe'li:

Xatni yozib bo'lgan bo'lsang, ukangga jo'nat

اگر نامه را نوشته ای، به برادرت بفرست

agar nāme-rā navešte-i be barādarat beferest

c) aniq o'tgan zamon fe'li:

Agar hali ham uni ko'rmagan bo'lsang, biznikiga kel.

اگر هنوز او را ندیدی، به خانه ی ما بیا

agar hanuz u-rā nadidi be xāne-ye mā biyā

اگر دو روز بعد، او را در دانشگاه ببینی، به او بگو که من خواهش می‌کنم، کتاب لغت فارسی به روسی را به من بدهد. اگر بخوای، با هم به قرائت خانه می‌رویم. اگر می‌توانستم، بتأثر می‌رفتم. اگر به مغازه بروم، برای زخم نخ و سوزن می‌خرم.

2-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli zamonning bo'lishli yoki bo'lishsiz shaklida ishlatib, jummalarni ko'chirib yozing va yozma tarjima qiling.

اگر فردا هوا گرم (بودن)، با هم به گردش می‌رویم. اگر شما دوست مرا پس فردا (دیدن)، او را به خانه‌ی خود دعوت بکنید. اگر دو ماه بعد، خانه‌ی ما (آمدن)، مادر مرا نمی‌بینید، زیرا او می‌خواهد به شهر سفر کند. اگر این کتاب را (خواندن)، به من بدهید. اگر زبان فارسی را نمی‌دانستم (توانستن) با او به فارسی گفتگو کنم. اگر هوا خوب می‌شد، ما بعد از درس (گردش کردن). اگر سرم (درد کردن)، پیش تو می‌آمدم و روز تولدت را به تو (تبریک گفتن). اگر دیروز درس فردارا (حاضر کردن)، امروز می‌توانید به تأثر بروید. اگر شما با این نویسنده آشنا (بودن)، من شما را با او آشنا می‌کنم.

3-mashq. Quyidagi jumlar talaffuzini diqqat bilan tinglab baland ovoz bilan takrorlang.

اگر هوا خوب باشد، به گردش می‌رویم. اگر او را دیدید، این کتاب را به او بدهید. اگر سرت درد می‌کند، استراحت کن. اگر پایت درد نمی‌کرد، با هم می‌رفتیم. اگر این کتاب را می‌خواندید، به من می‌دادید. اگر او را نمی‌شناخید، شما را با او آشنا می‌کنم. اگر درس فردارا تا شب حاضر بکنم، تأثر می‌روم.

O'tgan zamon natijali va aniq o'tgan zamon fe'llari yordamida ifodalanuvchi real shartlar, yuqoridagi misollardan ko'rinib turganidek, ish-harakatning yoki holatning gapirib turilgan paytdagi vaziyati bilan bog'liq shartlardir, ya'ni ish-harakat bajarib bo'lingan, uning natijasi yoki oqibati hozirgi paytda aniq ma'lum.

Real shart ergash gapli qo'shma gaplar tarkibidagi bosh gaplar kesimi ham hozirgi yoki kelasi zamon yo'nalishlariga ega bo'ladi va tegishli fe'l shakllari (aorist, buyruq fe'li, hozirgi-kelasi zamon fe'li, aniq kelasi zamon fe'li) bilan ifodalanadi.

1-mashq. Quyidagi jummalarni o'qing va tarjima qiling:

اگر او را می‌دیدم با او به زبان فارسی گفتگو می‌کردم. اگر امروز، روز تعطیل بود، کار نمی‌کردم، بلکه استراحت می‌کردم. اگر با او رفیق نبود، روز تولدش را به او تبریک نمی‌گفتم و به او هدیه نمی‌دادم. اگر سرم درد نمی‌کرد پیش پزشک نمی‌رفتم. اگر هوا خوب بود به پارک می‌رفتم و آنجا گردش می‌کردم. اگر دیروز بیمار نمی‌شدم، حتماً پیش تو می‌آمدم. اگر پایت درد نمی‌کرد، با هم گردش می‌رفتم. اگر درس فردارا حاضر کرده بودم، بتأثر می‌رفتم. اگر درس تمام شده بود، دانشجویان به خانه می‌رفتند.

اگر هوا گرم بشود، گردش می‌رویم. اگر او را دیدی، به او بگو که احمد هر دوی ما را به خانه‌ی خود دعوت می‌کند. اگر نتوانید این جمله را ترجمه کنید، به من بگویید. اگر فردا هوا خوب بشود، برای گردش، بیرون شهر می‌رویم. اگر سرت درد می‌کند، پیش دکتر بروا اگر او را دیدی، روز تولدش را به او تبریک بگو! اگر اسمش را فراموش کردید، من به شما می‌گویم. اگر زبان فارسی را یاد بگیری، می‌توانی این حکایت را بخوانی و ترجمه کنی. اگر او را می‌شناخید، ما هم با او آشنا کنید. اگر مقاله‌ی او را حتی یک بار بخوانید، آن را فراموش نمی‌کنید. اگر این جمله را ترجمه کرده اید، جمله دیگر را ترجمه کنید. اگر دیروز به او تبریک نگفتید، امروز بگویید!

4-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling:

Agar ertaga oldimga kela olmasangiz, indinga keling. Agar bu kitobni ertagacha o'qib bo'lsang, uni keyin menga ber. Oyog'ing og'riyotgan bo'lsa, shifokorning oldiga bor. Agar indinga havo yaxshi bo'lsa, parkka boraylik! Agar xohlaganingda, bu jumlaning tarjima qilgan bo'larding. Agar imkonim bo'lganida, bu kitobni o'qib chiqardim. Agar tushlik qilib bo'lganimda, ukam bilan shaxmat o'ynardim. Agar bu yozuvchi bilan tanishib olgan bo'lsang, meni ham u bilan tanishtirib qo'y. Agar sen bu hikoyani tarjima qilib bo'lgan bo'lsang, forscha-o'zbekcha lug'atingni menga berib tur. Agar ertangi darslarimizni tayyorlab qo'ygan bo'lganimizda, teatrga bora olardik. Agar kechasi havo yaxshi bo'lganida, parkka borardik. Agar u mening do'stim bo'lmaganida, uyga taklif qilmasdim. Agar talaba yaxshi javob bermasa, o'qituvchi undan qoniqmaydi (rozi bo'lmaydi). Agar hamma joyda fors tilida suhbatlashsak, fors tilini tezroq va yaxshiroq o'rganib olishimiz mumkinligini esdan chiqarmaslik kerak. Agar ertaga attorlik do'koniga borsang, menga igna va ip sotib ol. Agar akam kasal bo'lib qolmasa, parkka boramiz.

Ikkinchi mashg'ulot

نده - *ande* qo'shimchasi yordamida yasaluvchi hozirgi zamon sifatdoshi

- نده - Sifatdoshlarning bu turi fe'lning hozirgi zamon negiziga *ande* qo'shimchasini qo'shish orqali yasaladi: *naveštan* نوشتن → yozmoq *navis* نویسنده → *navisande* فروختن *foruxtān*-sotmoq → *foruš* فروش → *forušande* فروشنده va h.k.

Mazkur sifatdoshlar hozirgi zamon fors tilida o'zlarining fe'llik va sifatlik xususiyatlarini deyarli to'liq yo'qotgan va ko'pincha ot sifatida ishlatiladi.

نده نویسنده *navisande* - yozuvchi

نده فروشنده *forušande* - sotuvchi

آنه - *āne* qo'shimchasi yordamida yasalgan nisbiy sifatlar

Ot turkumiga oid so'zlarga آنه - *āne* qo'shimchasini qo'shish yordamida nisbiy sifat yasash mumkin. Bunday sifatlar o'sha predmet yoki shaxslarga xos yoki ular bilan bog'liq belgi xususiyatlarni ifodalaydi:

مرد *mard* - erkak → مردانه *mardāne* - erkaklarga xos, tegishli

زن *zan* - ayol → زنانه *zanāne* - ayollarga xos, tegishli.

Agar ot ه - *e* tovushi bilan tugasa, yozuvda so'z oxiridagi ه - *e* o'rniga آنه - *āne* qo'shimchasi oldidan گ harfi orttiriladi: بچه *bačē* "bola" → بچه‌گانه *bačegāne* - bolalarga xos, tegishli.

5-mashq. Quyidagi fe'llardan نده - *ande* qo'shimchasi yordamida hozirgi zamon sifatdoshlarini yasang.

جستن، آمدن، گفتن، برخاستن، فرورفتن، شرکت کردن، تشکیل دادن، انجام گرفتن، خواندن، بردن، خوردن، زدن، صادر کردن، وارد کردن، یافتن.

6-mashq. Quyidagi otlardan آنه - *āne* qo'shimchasi yordamida nisbiy sifatlar yasang va ular yordamida so'z birikmalari tuzing.

مرد، زن، بچه، برادر، دوست، ماه، ماهر، صادق، صبح، شب، خوشبخت، خواهر، جاوید، پسر، دختر.

7-mashq. Jummalardagi nuqtalar o'rniga hafta kunlari nomini qo'yib yozing va tarjima qiling.

امروز ... است، پس دیروز ... بود و فردا ... می‌شود. روز استراحت ایرانیان ... است، روز تعطیل ما ... است. دیروز ... بود، پس پریروز ... بود. امروز ... است، فردا ... و پس فردا ... می‌شود. دوستم روز ... به تاشکند

مي آيد و چهار روز بعد يعني ... مي رود. امتحان اول ... است، امتحان دوم، دو روز بعد، يعني ... است.

8-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Ba'zi Eron yozuvchilarining asarlari o'zbek tiliga tarjima qilingan. Majlis ishtirokchilari soat 10 da majlislar zaliga yig'ildilar. Qidirgan topadi. "Xalq so'zi" ro'znomasi muxbir va xodimlari o'z o'quvchilari bilan uchrashib, ularning savollariga javob berdilar. Magazinnig bu bo'limida besh nafar sotuvchi ishlaydi. Otam bir juft erkaklar qo'liqopi sotib oldi. Ayollar ko'ylaklari bo'limida xaridorlar ko'p edi. Bolalar poyabzali bo'limi uchinchi qavatda joylashgan. Tojikistonga qo'shni mamlakatlardan do'stona yordam yetib keldi. Uning akalarcha maslahati menga juda yordam berdi. Nonushtadan so'ng portfelimni olaman va maktabga jo'naيمان.

Uchinchi mashg'ulot

در مغازه ي لباس فروشي

ديروز يکشنبه روز استراحت بود. صبح براي خريد لباس با مادرم به مغازه ي لباس فروشي رفتم. اين مغازه، بسيار بزرگ و تازه باز شده است و در خيابان نوايي نزديک ايستگاه چارسو است. اين مغازه خيلي زيبا است و شعبات زياد، از جمله شعبه ي لباس مردانه، شعبه ي لباس زنانه و شعبه ي لباس بچگانه دارد.

وارد مغازه شديم. اول به شعبه ي مردانه رفتم. آنجا لباسها زياد و در مدل هاي گوناگون بود. مادرم گفت: کت و شلواي براي خود انتخاب کن. کت و شلوار زياد بود. پس از آنکه رنگ و پارچه ي کت و شلواي را انتخاب کردم، از فروشنده خواهش کردم اجازه دهد تا آثارا بپوشم و اگر خوشم آمد بخرم. فروشنده اجازه داد. کت و شلوار را پوشيدم، شلوار کوچک

بود. فروشنده، کت و شلوار ديگري به هين رنگ آورد. آن را هم پوشيدم، ولي به اندازه ي من نبود، کت برايم بزرگ بود. چند کت و شلوار ديگر امتحان کردم، ولي از هيچک خوشم نيامد: يا بزرگ بود يا کوچک. مادرم از يك کت و شلوار، خيلي خوشش آمد، ولي من از رنگ پارچه اش بدم آمد و نخريدم. فقط يك شلوار تابستاني خريدم. از شعبه ي مردانه خارج شدم و به شعبه ي زنانه رفتم. مادرم مي خواست براي خود بلوزي از ابريشم خالص و دامن يا پيراهن تابستاني بخرد. در شعبه ي زنانه، مانند شعبه ي مردانه لباس زياد بود. فروشنده چند بلوز سفيد به ما پيشهاد کرد. مادرم از يك بلوز بسيار خوشش آمد و ما آن را خريديم. بعد از آن، فروشنده چند دامن سياه در مدل هاي گوناگون به ما پيشهاد کرد. مادرم از رنگ و پارچه ي يك دامن خوشش آمد. از فروشنده خواهش کرد اجازه بدهد آن را بپوشد. فروشنده اجازه داد. مادرم دامن را پوشيد، دهد برايش بزرگ است. از فروشنده خواهش کرد، يك دامن ديگري به همان مدل و رنگ و از پشم خالص برايش بياورد. فروشنده، دامن ديگري آورد. مادرم آن را پوشيد و خوشش آمد. اين دامن را خريدم. از شعبه ي زنانه خارج شدم و به شعبه ي بچگانه رفتم. در آنجا ژاکت، بلوز و دامن و پيراهن بچگانه زياد بود. من و مادرم از يك ژاکت آبي رنگ خوشمان آمد و براي خواهر کوچکم خريدم. به مول برگشتم، ژاکت را به خواهر کوچکم دادم و او پوشيد. ژاکت به اندازه ي او بود. خواهرم از رنگ و مدلش خيلي خوشش آمد و از ما تشکر کرد. بعد از ناهار، مادرم بلوز و دامن تازه را پوشيد و با هم به پارک رفتم.

Leksik izohlar

خوش آمدن *xoš āmadan* va *بد آمدن* *bad āmadan* fe'llarining ishlatilishi.

خوش آمدن – *xoš āmadan* fe'li kishiga biror predmet yoki shaxs yoqqan holatlarni, *بد آمدن* – *bad āmadan* fe'li esa, aksincha, ya'ni yoqmagan holatlarni ifodalash uchun ishlatiladi. Mazkur fe'llarning tuslanishi boshqa murakkab fe'llardan farq qiladi. Ularni shaxs-sonda tushlash uchun egalik qo'shimchalaridan foydalaniladi. Egalik qo'shimchalari bu murakkab fe'llarning ismiy qismiga, ya'ni *خوش* – *xoš* va *بد* – *bad* so'zlariga qo'shiladi. Murakkab fe'lning fe'l qismi, ya'ni *آمدن* *āmadan* fe'li esa tegishli zamonning faqat III shaxs birlik shaklida ishlatiladi.

خوشم آمد *xoš-am āmad* – menga yoqdi

بدم آمد *bad-am āmad* – menga yoqmad

خوشم می آمد *xoš-aš miyāmad* – unga yoqardi

بدش می آمد *bad-aš miyāmad* – unga yoqmasdi

خوشتم می آید *xoš-at miyāyad* – senga yoqyapti

بدت می آید *bad-at miyāyad* – senga yoqmayapti va h.k.

Mazkur fe'llar kesim vazifasini bajargan gaplar tarkibidagi to'ldiruvchi, ya'ni yoqayotgan (yoqmayotgan) predmet yoki shaxs nomini ko'rsatuvchi so'z doimo *az* old ko'makchisi bilan ishlatiladi.

از این کتاب، خوشم (خوشتم، خوشتان، خوششان) می آید.
az in ketāb xoš-am (xoš-at, xoš-aš, xoš-emān, xoš-etān, xoš-ešān) miyāyad.

Bu kitob menga (senga, unga, bizga, sizlarga, ularga) yoqadi.

از کتاب، بدم (بدت، بدش، بدمان، بدتان، بدشان) می آید

az in ketāb bad-am (bad-at, bad-aš, bad-emān, bad-etān, bad-ešān) miyāyad.

Bu kitob menga (senga, unga, bizga, sizga, ularga) yoqmaydi.

Gap tarkibidagi ega murakkab fe'lning ismiy qismiga qo'shiluvchi egalik qo'shimchalari yordamida ifodalanadi. Ba'zan u gap tarkibida alohida mustaqil so'z yoki so'z birikmasi bilan ham berilishi mumkin. Bunday hollarda ega jumlaning boshida keladi va kichik pauza bilan ajratiladi:

دانشجو از این کتاب، خوشش آمد. *dānešju az in ketāb xoš-aš āmad* – Talabaga bu kitob yoqdi.

استاد ما از جواب من خوشش نیامد. *ostād-e mā az javāb-e man xoš-aš nayāmad* – O'qituvchimizga mening javobim yoqmad.

Eslatma. Ko'rinib turganidek, bunday ma'nolarni ifodalovchi jumlar o'zbek va fors tillarida bir-biridan farqli usulda tuziladi. Fors tilidagi jumlada to'ldiruvchi vazifasini bajaruvchi so'z o'zbek tilida ega va, aksincha, o'zbek tilidagi gapda to'ldiruvchi vazifasini bajaruvchi so'z fors tilida ega vazifasida keladi. Qiyoslang:

Bu kitob menga yoqdi

Kitob – ega

Menga – vositali to'ldiruvchi

من از این کتاب خوشم آمد.

من – ega

کتاب – vositali to'ldiruvchi

وارد شدن *vāred šodan* – "kirmoq" va *خارج شدن* *xārej šodan* – "chiqmoq" fe'llarining ishlatilishi.

وارد شدن fe'li gap tarkibida o'rin holi ifodalangan holatlarda distant (ramkali) tuzilma ko'rinishida ishlatiladi.

Qiyoslang:

ما به اتاق وارد شدیم. *mā be otāq vāred šodim* – Biz xonaga kirdik.

ما وارد اتاق شدیم. *mā vāred-e otāq šodim* – Biz xonaga kirdik.

ب - از این مقاله خوشم نمی آید. از این لباس خوشش نمی آید. از مدل ژاکت خوشش نمی آید. از این مغازه بدمان نیامد. از کت و شلوارش بدتان نمی آید؟ از رنگ بلوزش بدشان نیامد.

ج - آیا از این کتاب خوشتان می آید؟ مگر از بلوز او خوشش می آید؟ آیا از کت و شلوارش خوشتان آمد؟ آیا از زبان فارسی خوشتان می آید؟ مگر از این خیابان بدتان می آید؟ مگر از این مغازه بدتان آمد؟ آیا از آب و هوای ایران بدشان آمد؟

د - مگر از این حکایت خوشتان نمی آید؟ مگر از پیراهن این دختر، خوشش نمی آید؟ مگر از شهر مسکو خوشتان نیامد؟ آیا از کتاب این نویسنده خوشتان نمی آید؟ مگر از زبان فارسی خوشش نمی آید؟

12-mashq. Fors tiliga yozma tarjima qiling.

Menga Vatanimiz poytaxti Toshkent shahri juda yoqadi. Senga singlimning yangi ko'ylagi yoqdimi? Guruhimiz talabalariga fors tili juda yoqadi. Bizga bu yangi kiyim-kechak magazini juda yoqdi. Senga bu bluzka yoqmadi. Sizga bu gazlama yoqdimi? Akamga mening kostyum-shimim yoqmadi. Onamga bu dasturxon yoqdi.

13-mashq. Jumalardagi nuqtalar o'rni chap ustunda berilgan so'z va so'z birikmalari bilan to'ldirib, ko'chirib yozing va tarjima qiling.

گوناگون	این مغازه ی لباس فروشی ... باز شده است. در این
خارج شدن	مغازه ی لباس فروشی چند شعبه هست، مثلاً شعبه ی ...
خریدن - پوشیدن	شعبه ی ... و چند شعبه دیگر. در شعبه ی لباس مردانه ...
لباس زنانه	می فروشند. بعد از آنکه من این کت و شلوار را ...
امتحان کردن	و خوشم آمد، آن را استاد ... که دانشجویان
تازه	وارد کلاس بشوند. من و زخم لباس تازه ... و به تأثیر تازه

az old ko'makchisining ishlatilishini talab qiladi: fe'li esa از خارج شدن

Biz xonadan chiqdik. - mā az otāq xārej šodim - ما از اتاق خارج شدیم.

9-mashq. O'qing va tarjima qiling.

از این لباس، خوشم می آمد. از رنگ این لباس، خوشش می آید. از مدل این ژاکت خوشش نیامد. آیا از رنگ و مدل این بلوز خوششان می آید؟ چرا از این کت و شلوار خوششان نیامد؟ من از این آرایشگاه بزرگ، خوشم می آید. مادرم از این رومیزی خیلی خوشش آمد. چرا از این پیراهن بدت می آید؟ مگر از این پیراهن آبی رنگ بدتان می آید؟ آیا از این مغازه خوشتان می آید؟ مادرم از این مغازه ی لباس فروشی خیلی خوشش آمد. خواهرم از پارچه ی پالتوی من بدش نیامد.

10-mashq. Savollarga javob bering.

آیا از پیراهن خواهرتان خوشتان می آید؟ مگر از رنگ این دامن خوشتان می آید؟ آیا از پارچه ی این پالتو بدتان می آید؟ مگر از زبان فارسی خوشتان می آید؟ آیا از کتاب های این نویسنده خوشتان می آید؟ مگر از رنگ این پیراهن بدتان می آید؟ آیا از این آرایشگاه خوشتان می آید؟ مگر از این رومیزی بدش آمد؟

11-mashq. Jumalarning talaffuzini diqqat bilan tinglab, baland ovoz bilan takrorlang.

الف - از این کتاب خوشم می آید. از پیراهن تو خوشم می آید. از این لباس خوشش می آید. از این حکایت بدمان می آید. از این کتاب بدتان آمد. از کت و شلوارش خوششان آمد؟

جلو هدیگر نشستم. استادان کي وارد اتاق می شود؟ دانشجویان کي وارد اتاق می شوند؟

16-mashq. Fors tiliga yozma tarjima qiling.

Yaqinda Navoiy ko'chasida, "Paxtakor" metro bekati yonida yangi kiyim-kechak magazini ochildi. Bu katta magazinda juda ko'p bo'limlar, masalan: erkaklar kiyim-boshi, bolalar kiyim-kechaklari, ayollar ko'ylaklari va bir qancha boshqa bo'limlar bor.

Bolalar kiyim-kechaklari bo'limida turli xil kiyim-kechaklar, masalan: ko'ylaklar, yubkalar, bluzkalar, nimchalar sotiladi. Bu yerda qiz bolalar uchun arzon va chiroyli ko'ylaklar tanlash mumkin. Yakshanba kuni men va onam kiyim-kechaklar magaziniga bordik. Biz magazinga kirdik va oldin bolalar kiyim-kechaklari bo'limiga bordik. Singlim bizdan unga yubka va kofta sotib olishimizni iltimos qilgan edi. Bolalar kiyim-kechaklari bo'limida chiroyli kiyim-kechaklar juda ko'p edi. Onam oq kofta tanladilar. Bu kofta menga ham juda yoqdi va biz uni xarid qildik. Biz sotuvchidan so'radik: "Erkaklar kostyum-shimini qayerdan sotib olsa bo'ladi?" Sotuvchi javob berdi: "Erkaklar kiyim-boshi bo'limida". Biz erkaklar kiyim-boshi bo'limiga bordik. U yerda turli bichimdagi kostyum-shimlar ko'p edi. Menga bir qora kostyum-shim juda yoqdi. Men sotuvchidan iltimos qildim: "Menga bu kostyum-shimni kiyib ko'rishga ruxsat bersangiz. Agar u menga loyiq kelsa, sotib olaman". Sotuvchi o'sha kostyum-shimni olib keldi. Men uni kiyib ko'rdim. Kostyum menga kichik keldi. Sotuvchi xuddi shu rangdagi boshqa kostyum-shim keltirdi. Men uni ham kiyib ko'rdim. Shimi kattaroq keldi. Sotuvchi uchinchi kostyum-shimni olib keldi. U kostyum-shim menga loyiq keldi. Biz kostyum-shimni sotib oldik va magazindan chiqdik. Biz uyga qaytib kelgan vaqtimizda singlim bizni kutib turgan ekan. Biz koftani unga berdik. Singlim koftani kiyib ko'rdi. Kofta unga loyiq keldi va juda yoqdi.

17-mashq. Quyidagi maqollarni yodlab oling.

ضرب المثل ها

juyande yābande ast – Izlagan topadi. (عاقبت جوینده، یابنده است!)

رفتم. خواهرم چند بلوز سفید ... ولی از هیچیک
خوشش نیامد. من از اتاق ... و او را در راهرو دیدم. فروشنده - همین
دخترم ... و از من خواهش کرد که با او شطرنج بازی
کنم. از ... خواهش کردم که کت و شلوار دیگری به
همین رنگ بیاورد. از او خواهش کردم که ... جمله را
تکرار کند. از این ... خوشم می آید. از ... آبی رنگش
بسیار خوشم می آید. خواهرم ... سیاه و ... سفید
می پوشد. هالو، کت و شلوار، پیراهن، ژاکت، بلوز و
لباسهای دیگری در ... می فروشد. چرا از مدل و ...
این کت و شلوار بدتان می آید؟ من از پارچه ی این
هالو خوشم می آید ولی از ... بدم می آید. خواهرم از
این ... خیلی خوشش آمد.

14-mashq. Berilgan so'z va so'z birikmalaridan jumlar tuzing.

وارد شدن - دانشیار - کلاس مادرم - اتاق - خارج شدن
يك اتاق - خارج شدن - من - وارد شدن - اتاق - دیگر
برادر - انتخاب کردن - همین کت و شلوار دخترانه - خوش آمدن -
پیراهن آبی رنگ
من - دوستم - وقتی که - وارد شدن - اتاق - امتحان کردن - کت و
شلوار تازه

15-mashq. Jumlar talaffuzini diqqat bilan tinglab, baland ovoz bilan takrorlang.

استاد وارد اتاق شد و درس را شروع کرد. وارد اتاق شدم و او را دیدم.
من وارد مغازه شدم و به شعبه ی لباس مردانه رفتم. ما وارد قرائتخانه شلیم و

zabān-e sorx sar-e sabz midehad - زبان سرخ، سر سبز می دهد بر باد!
bar bād - Til yugurigi boshga (aynan: qizil yugurik til yashil (xom)
boshni shamolga sovradi).

To'rtinchi mashg'ulot

گفتگو

- دیروز شما چه خریدید؟
- دیروز ما برای مادرم و خواهر کوچکم و من لباس خریدیم.
- لباسها را از کجا خریدید؟
- از مغازه ی لباس فروشی
- این مغازه ی لباس فروشی کجاست؟
- این مغازه ی لباس فروشی تازه باز شده و در خیابان نوایی نزدیک ایستگاه پخته کار است.
- این مغازه، خیلی بزرگ و زیباست؟
- بله، این مغازه خیلی بزرگ و زیباست و چند شعبه (غرفه) دارد.
- مثلاً چه شعباتی (غرفه هایی)؟
- شعبه ی لباس مردانه، شعبه ی لباس زنانه، شعبه ی لباس بچه گانه، شعبه ی کلاه فروشی و غیره.
- در شعبه ی مردانه چه نوع لباسهایی بود؟
- در آنجا همه نوع لباس بود: لباسهای تابستانی و زمستانی مردانه، مانند: کت و شلوار نخی، کت و شلوار پشمی، شلوار جداگانه، کت و غیره.
- لباسهای زنانه چطور؟

- لباسهای زنانه هم از همه نوع بود: پیراهن پشمی، پیراهن تابستانی، زمستانی، پیراهن برای شب نشینی، کت و دامن، بلوز و غیره.
- لباسهای زنانه چه رنگی داشت؟
- گوناگون بود: آبی رنگ، زرد، سبز، سفید، پشت گلی و غیره.
- گفתי برای خواهر کوچکت هم لباس خریدید. برایش چه خریدید؟
- دیروز وقتی که از خانه بیرون می آمدم، خواهر کوچکم به من گفت: اگر ژاکت قرمز رنگ یا سبز دیدید، برایم بخرید و یا اگر پیراهن آبی رنگ هم دیدید، برایم بخرید. ما برایش ژاکت خریدیم.
- ژاکت چه رنگی داشت؟
- ژاکت قرمز رنگ داشت.
- خواهر کوچکت از ژاکت خوشش آمد؟
- بله، ژاکت به اندازه ی او بود، خیلی خوشش آمد و از ما تشکر کرد.
- برای مادرت چه خریدید؟
- برای مادرم دو پیراهن خریدم، یک پیراهن ابریشمی تابستانی و یک پیراهن پشمی.
- پیراهنها چه رنگی بود؟
- پیراهن پشمی، خاکستری رنگ بود. مادرم از رنگ و دوختش خیلی خوشش آمد. ولی پیراهن ابریشمی تابستانی، سبز رنگ بود.
- برای خودت چه خریدی؟
- برای خودم شلوار نخی تابستانی خریدم.
- این شلوار، چه رنگی است؟
- این شلوار، خاکستری رنگ است.

- مادرت از این شلوار خوشش آمد؟
 - بله، بدش نیامد. گفت: برای تابستان مخصوصاً هوای گرم بد نیست، ولی اگر قهوه ای رنگ بود، بهتر بود.

Leksik izohlar

1. *nau* - "tur", "xil" so'zi quyidagi birikmalar tarkibida ishlatiladi va tegishli ma'nolarni ifodalaydi:

ĉe-nau - qanday? چه نوع

in-nau - shunday, shu xildagi, shu turdagi این نوع

hame-nau - turli-tuman, xilma-xil همه نوع

Agar bu birikmalarga aniqlovchi vazifasi yuklansa, ular aniqlanayotgan so'zlardan oldin keladi va ular bilan bitishuv usulida (izofasiz) birikadi. Masalan:

ĉe-nau' lebāshā - qanday ko'ylaklar? چه نوع لباسها

in nau' lebāshā - shu turdagi ko'ylaklar این نوع لباسها

hame nau' lebāshā - xilma-xil liboslar همه نوع لباسها

2. *yād āmadan* - eslamoq, esga tushurmoq va [az] *yād raftan* - esdan chiqarmoq, unutmok fe'llarining ishlatilishi.

Mazkur murakkab fe'llar jumla tarkibida quyidagicha ishlatiladi.

Bu fe'llar kesim vazifasida kelgan gaplarda ega vazifasi eslanayotgan yoki unitilayotgan predmet yoki shaxsni ifodalovchi so'z yoki so'z birikmasiga yuklanadi. Fe'lining ismiy qismi, ya'ni *yād* so'ziga egalik qo'shimchasi qo'shilib eslovchi yoki unituvchining shaxsi belgilanadi. Murakkab fe'llarning fe'liy qismlari, ya'ni *āmadan* va *raftan* fe'llari faqat tegishli fe'l

xoš خوش آمدن). zamonining III shaxs birlik shaklida ishlatiladi. (*āmadan* - yoqmoq fe'lining tuslanishini eslang).

esm-e u [be] yād-am āmad - Men uning ismini esladim (aynan: uning ismi yodimga tushdi).

esm-e u [az] yād-am raft - Men uning ismini esdan chiqardim (aynan: uning ismi yodimdan chiqdi).

old ko'makchilari jumla tarkibidan tushib qolishi ham *va* *az* mumkin.

yād so'ziga, bo'lishsiz shakllarda *Urg'u* bo'lishli shakllarda *yād* inkor yuklamasiga tushadi.

fe'llari ishlatilgan gaplarda ega o'rinda butun boshli ergash gaplar ham ishtirok etishi mumkin. Bunday ergash gaplar tegishli fe'ldan keyin kelib, *ke* bog'lovchisi orqali birikadi va talaffuzda kichik pauza bilan ajratiladi.

yād-am āmad ke دوستم امشب به خانه ی ما می آمد. *dustam emšab xāne-ye mā miyāyad* - Do'stim bugun kechqurun biznikiga kelishi esimga tushdi.

yād-am raft ke fardā ruz-e ta'til ast - Ertaga dam olish kuni ekanligi esimdan chiqibdi.

3. *yād raftan* [az] - [az] *yād raftan* *farāmuš kardan* va *raftan* fe'llari bir xil tarjima qilinadi - "unutmok", "esdan chiqmoq". Ammo ular ifodalayotgan ma'nolar har doim ham bir-biriga mos kelavermaydi.

kim yoki *nimanidir* unutmok" ma'nosini ifodalaydi.

man u-rā farāmuš karde-am - Men uni unutganman; *man esm-e u-rā farāmuš karde-am* - Men uning ismini unutganman; *man* *esm-e u-rā farāmuš karde-am* - Men uning ismini unutganman; *man* *esm-e u-rā farāmuš karde-am* - Men uning ismini unutganman;

خیابان است. مگر اسم این پزشک را فراموش کردی؟ مگر استاد خود را فراموش کرده اید؟

21-mashq. [از] یاد رفتن va آمدن [به] fe'llari ishtirokida 8 ta jumla tuzing va yozing.

22-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Bu yozuvchining qachon tug'ilganligi esimdan chiqdi. Ertaga uning tug'ilgan kuni ekanligi esimizga tushdi. Kiyim-kechaklar magazinini metro bekati yaqinida joylashganligi esimga tushdi. Men do'stimni esimdan chiqarmadim va uni tug'ilgan kuni bilan tabrikladim. Men uning yangi ko'ylagi bichimini esladim. Ular لباس so'zi ma'nosini esdan chiqarib qo'yidilar va forscha jumlaning o'zbek tiliga tarjima qila olmadilar. Do'stlarni unutish kerak emas.

23-mashq. Quyidagi asliy sifatlardan mavhum otlar yasang.

زرد - سیاه - سبز - سرخ - سفید - بزرگ - راست - فراوان

24-mashq. "Kiyim-kechaklar magazinida" mavzusi bo'yicha do'stingiz bilan suhbat tayyorlang.

25-mashq. Fors tiliga tarjima qiling:

Ayollar kiyimi bo'limida turli-tuman yozgi va qishki kiyimlar, masalan: ip gazlamali, jun matoli, shoyi kiyim va ko'ylaklar bor. Ip gazlamali ko'ylak shoyi ko'ylakdan, shoyi ko'ylak jun matoli ko'ylakdan arzonroq. Onam shoyi ko'ylakni kiyib ko'rди va u unga juda yoqdi. Onamga bu jigarrang ayollar kostyumi yoqmadi va biz kulrang kostyum sotib oldik. Bosh kiyimlar bo'limida chiroyli shlyapalar juda ko'p. Men kichik qizimga pushti yoki yashil rangli ko'ylak sotib olmoqchiman. Sizga qaysi rangli shoyi ko'ylak yoqadi-sariq ranglisimi yoki qizili? Bolalar kiyim-kechagi bo'limida turli-tuman rangli yozgi kiyimlar - oq, havo rang, qizil, sariq, yashil, pushtirangli kiyimlar bor.

man farāmuš kardam ke u emšab piš-e man miyāyad - Uning bugun kechqurun mening oldimga kelishi esimdan chiqibdi.

fe'li esa faqat "nimanidir unutmog" ma'nosinigina ifodalay oladi.

esm-e u [az] yād-am raft - Uning ismini unutdim; yādam raft ke u emšab piš-e man miyāyad - Bugun kechqurun oldimga kelishini unutibman.

18-mashq. O'qing va tarjima qiling.

اسم این نویسنده یاد آمد. رنگ پیراهن او از یادم رفته است. مدل ژاکت آبی رنگش یادم نمی آید. یادش رفت که فردا یکشنبه، روز استراحت است. یادم رفت که مادرم به مغازه ی لباس فروشی رفته است و هیچ کس غیر از من در خانه نیست. یادم آمد که در کدام مغازه، لباس می فروشند. یادم رفته است، قرائتخانه به روسی یعنی چه.

19-mashq. fe'lidan foydalanib, quyidagi jummalarga sinonim bo'lgan jumlar tuzing.

شما اسم مرا فراموش کرده اید. او شماره ی خانه ی مرا فراموش کرده است. مگر فراموش کردی که امروز سه شنبه است؟ فراموش کردم این نویسنده چه وقت متولد شده است. شما فراموش کردید که فردا روز تولدش است.

20-mashq. Mumkin bo'lgan o'rinlarda کردن fe'lini [از] یاد رفتن bilan almashtiring.

من دوستان خود را هیچوقت فراموش نمی کنم. روز تولدتان را فراموش کردم و تبریک نگفتم. فراموش کردم که ساختمان پست و تلگراف در کدام

26-mashq. Quyidagi she'rlarni yodlab oling:

اگر غم را چو آتش دود بودی	جهان تاریک بودی جاودانه
در این گیتی سراسر گر بگردی	خردمندی نیایی شادمانه
(ابو شکور بلخی)	
اگر دردم یکی بودی چه بودی	اگر غم، اندکی بودی چه بودی
به بالینم چه کسی یا طبعی	از این دو، گر یکی بودی چه بودی
(بابا طاهر عریان)	

O'N IKKINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Aniq kelasi zamon fe'li (مستقبل *mostaqbal*)

Aniq kelasi zamon fe'li ish-harakatning kelasi zamonda aniq bajarilishini bildiradi va fe'lining murakkab, ya'ni, semantik shakllari qatoriga kiradi. Bu fe'l shaklini hosil qilish uchun خواستن *xāstan* fe'li va tegishli fe'lining qisqa infinitiv shakli ishlatiladi. Aniq kelasi zamon fe'lining tuslanishi خواستن fe'lining hozirgi zamon negiziga tegishli shaxs-son qo'shimchalari qo'shish yo'li bilan amalga oshiriladi. Qisqa infinitiv shakli esa o'zgarmaydi. Masalan: رفتن + خواستن

Birlik

I shaxs *xāham raft* – boraman, ketaman

II shaxs *xāhi raft* – borasan, ketasan

III shaxs *xāhad raft* – boradi, ketadi

Ko'plik

I shaxs *xāhim raft* – boramiz, ketamiz

II shaxs *xāhid raft* – borasiz, ketasiz

III shaxs *xāhand raft* – boradilar, ketadilar

Aniq kelasi zamon fe'lining har ikkala qismi o'z urg'usiga ega bo'ladi: *xāhām raft*.

Bu fe'ning bo'lishsiz shakli خواستن fe'lga inkor yuklamasini orttirish yo'li bilan yasaladi. Masalan: نخواهم رفت *naxāham raft* - "bormayman, ketmayman" va h.k.

Prefiksli (old qo'shimchali) va murakkab fe'llardan aniq kelasi zamon fe'li yasashda خواستن fe'lining shaxs-sondagi shakli prefiks

va fe'l qismi, ot qismi va fe'liy qismlari orasiga joylashtiriladi.
Masalan:

bar-xāham gašt – qaytib kelaman بر خواهم گشت

kār xāhi kard – ishlaysan va h.k. کار خواهی کرد

Fe'lining hozirgi zamon negizi ishitrokida yasalgan murakkab so'zlar

Fors tilining lug'at tarkibi qator mahsuldor so'z yasash usullari asosida yangi lug'at birliklari vujudga kelishi hisobiga doimo kengayib, to'lib boradi. "Ot+fe'lining hozirgi zamon negizi" qolipi asosida so'z yasash ana shunday mahsuldor usullardan hisoblanadi. Masalan:

jostan- جشن – جو dāneš-bilim va دانش talaba dānešju – دانشجو
qidirmoq, izlamoq fe'lining hozirgi zamon negizi);

kardan – کردن kon va کار kār-ish kārkon – کارکن
qilmoq fe'lining hozirgi zamon negizi);

furuš – فروش ketāb – kitob va ketābfuruš – کتابفروشی
sotmoq fe'lining hozirgi zamon negizi).
foruxtan – فروختن

Bunday usulga ko'ra yasalgan so'zlar aksariyat hollarda tegishli ish-harakatni ko'rsatilgan ob'ekt ustida yoki unga yo'naltirib bajaruvchi shaxs yoki predmet nomlarini bildiradi:

talaba (aynan: bilim izlovchi) – دانشجو

xizmatchi (aynan: ish qiluvchi) – کارکن

kitob sotuvchi (aynan: kitob sotuvchi) ba h.k. – کتابفروشی

ya-ye ياي مصلري Bu turdagi yasama so'zlardan o'z navbatida otlar yasash mumkin: masdari yordamida

kitob savdosi (کتابفروش + ي) ketābfuruši کتابفروشی

talabalik – (دانش + جو + ي) dānešjui دانشجویی

1-mashq. Quyidagi fe'llarni aniq kelasi zamon shaklida tuslang:

ساختن – فروختن – خریدن – برداشتن – فراگرفتن – فرورفتن – حکایت کردن – حرف زدن – وارد شدن.

2-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni aniq kelasi zamon fe'li shaklida ishlatib, jummalarni to'ldiring va ko'chirib yozing.

نزدیک خانه‌ی ما به زودی مغازه‌ی بزرگ (ساختن). برادرم در خانه‌ی چند طبقه‌ی (زندگی کردن). در طبقه‌ی اول این خانه، مغازه‌ی عسکری (بودن). من به آنه (نگاه کردن). تو کلاه را (از سر برداشتن). فروشنده، کلاه را در کاغذ (پیچیدن). مادرم از مغازه‌ی کفش فروشی کفش (خریدن). این کلاه به صورت (آمدن). من کلاه را (به سر گذاشتن). من در شب‌های جوراب فروشی، جوراب زنانه (خریدن). من ساعت 9 به خانه (برگشتن). قیمت کتاب را خودم (پرداختن).

3-mashq. Quyidagi jummalarning talaffuziga diqqat qiling va baland ovoz bilan takrorlang.

فردا به شهر بخارا خواهم رفت. احمد و حمید، امشب پیش من خواهند آمد. امروز بعد از درس در کتابخانه خواهم بود. بعد از یکسال، تو به زبان فارسی حرف خواهی زد. استاد زبان فارسی ما از این در وارد اتاق خواهد شد. ما کمی استراحت خواهیم کرد. فردا شما چه کار خواهید کرد. آیا آنها پس فردا شما را خواهند دید؟ بعد از سه سال، فارغ التحصیل خواهم شد. من با دانشجویان دیگر گروه مان به ازبکی گفتگو نخواهم کرد. من روز تولد دوستم را فراموش نخواهم کرد و آن را به او تبریک خواهم گفت. خواهرم قبل از خرید کت و دامن لپه‌ای رنگ آن را امتحان خواهد کرد.

4-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Ertaga men akam bilan bozorga boraman. Do'stim bir yildan so'ng o'qishni tamomlaydi. Ertangi darslarni tayyorlab bo'lganimdan so'ng bir oz dam olaman. Kechqurun otam va onam bilan yangi filmni tomosha qilaman. Indinga dam olish kuni bo'ladi. Singlim bilan kerakli narsalarni xarid qilish uchun kiyim-kechaklar magaziniga boramiz. Biz u yerdan menga yozgi shim va singlimga havorang nimcha sotib olamiz. So'ngra kiyim-kechaklar magazini yonidagi kitob do'koniga kiramiz. Singlim kitob do'konidan kerakli darslik kitoblari va o'quv qurollarini tanlaydi. Kerakli narsalarni tanlab bo'lgandan so'ng ularning pulini to'laymiz va do'kondan chiqamiz. Trolleybusga chiqamiz va uyga qaytamiz. Uyda xarid qilgan narsalarimizni ota-onamizga ko'rsatamiz. Hafta oxirida sayr qilish uchun parkka boramiz. Bir oydan keyin "Paxtakor" metro bekati yonida katta 3 qavatli kiyim-kechak magazini ochiladi. Uning birinchi qavatida bolalar kiyim-kechaklari, ikkinchi qavatida ayollar ko'ylak va bosh kiyimlari va uchinchi qavatida erkaklar kiyim-boshlari sotiladi.

Ikkinchi mashg'ulot

فروشگاه بزرگ

من در بخش «صابر رحیم اف» زندگی می‌کنم. در این ناحیه، بعد از زلزله‌ی سال ۱۹۶۶ خیابان‌ها و کوچه‌های تازه‌ی زیادی ساختند و حالا هم می‌سازند. نیز در این خیابان و کوچه‌ها، ساختمان‌های زیادی می‌سازند. این ساختمان‌ها بسیار زیباتر و دارای ۵ و یا ۹ طبقه می‌باشد. عمارات ۹ طبقه‌ای آسانسور دارد. هر چند وقت کار ساختمانی چند طبقه به اتمام می‌رسد. یکی از این عمارات را نزدیک خانه‌ی ما ساختند. طبقه‌ی اول این عمارت، مغازه‌ی ای خلی بزرگ است. این فروشگاه است و غرفه‌های زیادی دارد: شعبه‌ی لباس

فروشی، شعبه‌ی کفش فروشی، شعبه‌ی پارچه فروشی، شعبه‌ی کلاه فروشی، شعبه‌ی جوراب فروشی، شعبه‌ی خرازی، شعبه‌ی مواد غذایی و شعبات دیگر. دیروز به این فروشگاه رفتم، خواستم کلاه و بعضی چیزهای لازم دیگر بخرم. وارد شعبه‌ی کلاه فروشی شدم. از فروشنده خواش کردم کلاه غره‌ی ۵۷ را به من نشان بدهد. او کلاهی به من داد. کلاه را به سر گذاشتم. دیدم کمی کوچک است. از فروشنده، دوباره خواش کردم که کلاه دیگری با یک غره بزرگتر بدهد. او کلاه دیگری به من داد. این کلاه به اندازه‌ی سرم بود. خودم را در آینه نگاه کردم و دیدم که کلاه به صورت من می‌آید. راضی شدم و کلاه را از سر خود بر داشتم. آن را به فروشنده دادم تا در کاغذ بپیچد. بعد، قیمت کلاه را از فروشنده پرسیدم و پول آن را پرداختم. کلاه را گرفتم و پس از آن، برای خرید جوراب و کفش به شعبات دیگر رفتم. شرح خرید چیزهای دیگر را فردا حکایت خواهم کرد.

Leksik izohlar

1. آمدن *āmadan fe'li* o'zining asosiy "kelmoq" ma'nosidan tashqari "yarashmoq, yarashib turmoq" (kiyim-kechak, soch turmagi va h.k. haqida gapirganda) ma'nolarida ham ishlatiladi. Mazkur ma'noni ifodalashda bu fe'l be- old ko'makchisining ishlatilishini talab qiladi. Masalan:

in pāltu bešomā miyāyad – Bu palto sizga yarashib turibdi.

in kolāh be man namiyāyad – Bu shlyapa menga yarashmaydi.

Bunday jumlar tarkibida, shuningdek, صورت *surat-yuz*, chehra, اندام *andām-qaddi-qomat*, gavda va shunga o'xshash boshqa so'zlar ham ishlatilishi mumkin.

in kolāh besurat-e šomā miyāyad – Bu shlyapa sizga (chehrangizga) yarashib turibdi.

lebās-e tāze be andām-e šomā xeyli miyāyad – Yangi ko‘ylak qaddi-qomatingizga juda yarashadi.

2. دوباره *dobāre* boshqatdan, yana, qaytadan so‘zi ma‘lum ish-harakatning takroran amalga oshirilishini bildiruvchi birikmalarda ishlatiladi. دوباره گفتن *dobāre goftan* – boshqatdan aytmoq; دوباره پرسیدن *dobāre porsidan* – qaytadan so‘ramoq va h.k. Mazkur ma‘noni ifodalash uchun, shuningdek, مکرراً *mojaddadan*, takroran so‘zlari ham ishlatiladi.

5-mashq. Nuqtalar o‘rniga chap ustundan tog‘ishli so‘z va so‘z birikmalarini tanlab olib, kerakli shakllarda qo‘ying va jumalarni yozma tarjima qiling.

بعد از ... در ناحیه‌ی ما خیابانها و کوچه‌های تازه	مغازهی کفش فروشی
می‌سازند. عمارات این خیابان، دارای چند	کفش مردانه
... می‌باشد. در ... اول خانه‌ی ما ... است. در	به صورت آمدن -
این مغازه نه فقط ... بلکه ... هم می‌فروشند. من	آینه
در ... نگاه کردم، دیدم که کلاه دالشیجو	غزازي - کفش زنانه
کلاه را ... و وارد کلاس شد. پدرم کلاه را ... و	به سر گذاشتن - زلزله
از خانه بیرون آمد. من کتاب را از روی میز ... و	از سر بر داشتن
به برادرم دادم. بفرمایید این کتاب را در کاشی	طبقه - پیچیدن
.... در مغازه‌ی ... چه می‌فروشند؟ آیا از مغازه‌ی	بر داشتن - جوراب
غزازي می‌شود ... بخرید؟	

6-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Bu shlyapa sizga juda yarashib turibdi. Agar bu kostyum-shim menga yarasha uni albatta sotib olaman. Agar bu nimcha senga yarashmayotgan bo‘lsa uni sotib olma. Agar bu ko‘ylak menga yarashganida, sotuvchidan boshqasini ko‘rsatishini iltimos qilmasdim. Men oynaga qaradim va bu oq ko‘ylakning menga yarashib turganini ko‘rdim. Ahmad! Qara-chi, bu palto menga yarashadimi? Habib! Qara, havorang nimcha unga qanday yarashib turibdi! Opam sizga dedi: “Afsuski, bu kostyum-shim sizga yarashmayapti!”. Xaridor sotuvchidan so‘radi: “Bu ko‘ylak qaddi-qomatinga yarashadimi?”. Sotuvchi javob berdi: “Ha-ha! Bu ko‘ylakning bichimi va rangi chehrangiz va qomatingizga juda yarashadi!”

7-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Uyimizning yonida yangi katta va chiroyli imorat qurib bitkazildi. Bu to‘qqiz qavatli turar-joy imorati. Uning birinchi qavatida univermag joylashgan. Bu univermagda poyabzallar, kiyim-kechaklar, bosh kiyimlar, gazmollar, attorlik mollari kabi juda ko‘p bo‘limlar bor. Kecha onam menga dedilar: “Yur, univermagga boramiz! Men o‘zingga ro‘mol xarid qilmoqchiman”. Bizning uyimiz oltinchi qavatda. Onam bilan liftga chiqib, birinchi qavatga tushdik. Univermagga kirdik va bosh kiyimlar bo‘limiga bordik. Sotuvchi qiz bizga bir necha turli bichimdagi yozgi ro‘mollarni ko‘rsatdi. Onamga bir oq ro‘mol juda yoqdi. Uni boshlariga o‘radilar va oynaga qaradilar. Keyin mendan so‘radilar: “Qara-chi, bu ro‘mol menga yarashadimi?” Men javob berdim: “Ha-ha! Juda yarashib turibdi!” Biz sotuvchidan ro‘molni o‘rab berishini iltimos qildik. Onam menga dedilar: “Sen ham o‘zingga shlyapa tanla!” Men bir kulrang shlyapani tanlab oldim va boshimga kiydim. Shlyapa menga katta keldi. Men shlyapani boshimdan yechdim va sotuvchidan xuddi shu rangdagi boshqa shlyapani keltirishini iltimos qildim. Uni ham kiyib ko‘rdim. Bu shlyapa menga loyiq keldi. Men ham oynaga qaradim va shlyapaning menga yarashib turganini ko‘rdim. Onam ham dedilar: “Bu shlyapa chehrangga juda yarashib turibdi”. Biz ro‘mol va shlyapaning pulini to‘ladik va univermagdan chiqdik. Uyimizga yaqinlashgan paytda qizim unga ham paypoq sotib olishimizni

iltimos qilgani esimga tushib qoldi. Onamdan so'radim: "Qaytamizmi?" Onam javob berdilar: "Paypoqni, yaxshisi, ertaga sotib olarsan. Bugun paypoqlar bo'limida odam juda ko'p edi". Men yana so'radim: "Ertaga odam kamroq bo'lishini qayerdan bilasiz?" Onam dedilar: "Bugun yakshanba – dam olish kuni. Shuning uchun odam ko'p. Ertaga, menimcha, odam kamroq bo'ladi". Men ulardan so'radim: "Ertaga univermag ochiq bo'ladimi?" Onam dedilar: "Afsuski, ertaga univermag ochiq bo'ladimi yoki yo'qmi, bilmayman". Men dedim: "Unday bo'lsa, paypoqni bugun sotib olish kerak. Agar ishlaringiz bo'lsa siz uyga boravering. Men univermagga bir o'zim borib kelaman". Onam uyga ketdilar va men qaytadan univermagga kirdim. Hikoyamning qolganini ertaga aytib beraman.

8-mashq. Quyidagi she'rni tarjima qiling va yodlab oling.

شعر

دوستى يا مردم دانا نکوست دشمن دانا به از نادان دوست

دشمن دانا بلندت مي کنند بر زمينت ميزند نادان دوست

Uchinchi mashg'ulot

Majhul nisbat

Nisbat kategoriyasi fe'l turkumining asosiy grammatik xususiyatlaridan biri hisoblanadi. Fors tilida fe'llarning aniq, majhul va orttirma nisbatlari mavjud. Fe'ning orttirma nisbati, uning yasalishi va ishlatilishi haqida keyingi darslarimizning birida ma'lumot beramiz.

Ushbu darsimizda fe'ning aniq va majhul nisbatlari, ularning xususiyatlari, majhul nisbatning yasalishi va ishlatilishi haqida suhbatlashamiz. Aniq va majhul nisbatlarning bir-biridan farqini anglash uchun quyidagi ikki jumlani bir-biriga taqqoslang:

1. Quruvchilar yaqinda bu imoratni qurib bitkazdilar.

2. Bu imorat yaqinda qurib bitkazildi.

Yuqoridagi gaplar bir-biridan gap tarkibidagi bevosita ish-harakat bajaruvchisining ifodalangan yoki ifodalanmagani bilan farq

qiladi. Birinchi gapda "qurmoq" ish-harakati "quruvchilar" tomonidan bajarilgani aniq ifodalangan, ya'ni gapning mantiqiy va grammatik egasi bir-biriga mos tushadi. Ikkinchi gapda esa ish-harakatning bevosita (mantiq jihatidan) bajaruvchisi ifodalanmagan. Lekin grammatik tahlil kesim "qurib bitkazildi" va ega "imorat" ekanligini ko'rsatadi, ya'ni gapning mantiqiy va grammatik egalari bir-biriga mos tushmaydi. Mantiqiy ega – quruvchilar, grammatik ega – imorat.

Birinchi gapda ifodalangan holat, ya'ni ish-harakatning bevosita bajaruvchisi aniq ko'rinib turgan holat fe'ning aniq nisbati deb ataladi.

Ikkinchi gapdagi holatda esa, ish-harakatning bajaruvchisi egani ifodalamay, mazkur ish-harakatning ob'yekti gapda ega vazifasini bajarsa, gapning kesimi fe'ning majhul nisbatida q o'yiladi.

Fors tilida fe'ning aniq nisbati maxsus usul orqali yasalmaydi. Aksariyat fe'llar o'z lug'at ko'rinishida aniq nisbatga ega bo'ladi.

Fe'ning majhul nisbati esa maxsus usul yordamida yasaladi. Avval shuni qayd etish lozimki, majhul nisbat shakli faqat o'timli fe'llardan yasalishi mumkin. Buning uchun o'timli fe'ning o'tgan zamon sifatdoshi shakliga شدن - bo'lmoq, emoq, aylanmoq (bir holatdan ikkinchi holatga o'tmoq) yordamchi fe'li qo'shiladi:

نوشته شدن - yozmoq → نامة نوشته شدن - yozilmoq

ساخته شدن → ساخته شدن - qurilmoq va h.k.

Fe'ning majhul nisbati buyruq maylidan tashqari barcha mayl va zamon shakllarida tuslanishi mumkin. Majhul nisbat shaklini tuslashda tegishli old qo'shimcha va shaxs-son qo'shimchalari شدن fe'liga qo'shiladi, o'tgan zamon sifatdoshi shakli esa o'zgar olmaydi. Masalan, دیدن - ko'rmoq fe'lining majhul nisbat shaklining turli mayl va zamonlarda tuslanishini ko'rib chiqamiz:

دیدن دیدن - "ko'rmoq" → دیده شدن - "ko'rinmoq"

Hozirgi kelasi zamon

Bo'lishli shakl

Birlik

I shaxs *dide mišavam* – ko'rinyapman, ko'rinaman

II shaxs *dide mišavi* – ko'rinyapsan, ko'rinasan

III shaxs *dide mišavad* – ko'rinyapti, ko'rinadi

Ko'plik

I shaxs *dide mišavim* – ko'rinyapmiz, ko'rinamiz

II shaxs *dide mišavid* – ko'rinyapsiz, ko'rinasiz

III shaxs *dide mišavand* – ko'rinyaptilar, ko'rinadilar

Bo'lishsiz shakl *ne* – *na* inkor yuklamasini *šodan* fe'liga qo'shish orqali yasaladi.

Hozirgi-kelasi zamon shart-istak mayli (aorist)

Bo'lishli shakl

Birlik

I shaxs *dide bešavam* – ko'rinsam, ko'rinay

II shaxs *dide bešavi* – ko'rinsang

III shaxs *dide bešavad* – ko'rinsa, ko'rinsin

Ko'plik

I shaxs *dide bešavim* – ko'rinsak, ko'rinaylik

II shaxs *dide bešavid* – ko'rinsangiz

III shaxs *dide bešavand* – ko'rinsalar, ko'rinsinlar

Bo'lishsiz shakl *be* – *be* old qo'shimchasi o'rniga *na* inkor yuklamasini qo'shish orqali yasaladi.

Aniq o'tgan zamon

Bo'lishli shakl

Birlik

I shaxs *dide šodam* – ko'rindim

II shaxs *dide šodi* – ko'rinding

III shaxs *dide šod* – ko'rindi

Ko'plik

I shaxs *dide šodim* – ko'rindik

II shaxs *dide šodid* – ko'rindingiz

III shaxs *dide šodand* – ko'rindilar

Bo'lishsiz shakl *ne* – *na* inkor yuklamasini *šodan* fe'liga qo'shish orqali yasaladi.

O'tgan zamon davom fe'li

Bo'lishli shakl

Birlik

I shaxs *dide mišodam* – ko'rinardim

II shaxs *dide mišodi* – ko'rinarding

III shaxs *dide mišod* – ko'rinardi

Ko'plik

I shaxs *dide mišodim* – ko'rinardik

II shaxs *dide mišodid* – ko'rinardingiz

III shaxs *dide mišodand* – ko'rinardilar

mi old qo'shimchasiga orttiriladi.

O'tgan zamon natijali fe'li

Bo'lishli shakl

Birlik

- I shaxs *dide šode-am* – ko'ringanman
 II shaxs *dide šode-i* – ko'ringansan
 III shaxs *dide šode ast* – ko'ringan
Ko'plik
 I shaxs *dide šode-im* – ko'ringanmiz
 II shaxs *dide šode-id* – ko'ringansiz
 III shaxs *dide šode-and* – ko'ringanlar

na inkor yuklamasi *šode* shakliga orttiriladi.

Uzoq o'tgan zamon fe'li

Bo'lishli shakl

Birlik

- I shaxs *dide šode budam* – ko'ringan edim
 II shaxs *dide šode budi* – ko'ringan eding
 III shaxs *dide šode bud* – ko'ringan edi
Ko'plik
 I shaxs *dide šode budim* – ko'ringan edik
 II shaxs *dide šode budid* – ko'ringan edingiz
 III shaxs *dide šode budand* – ko'ringan edilar

na inkor yuklamasi bu fe'lda ham *šode* shakliga orttiriladi.

Aniq kelasi zamon

Bo'lishli shakl

Birlik

- I shaxs *dide xāham šod* – ko'rinaman
 II shaxs *dide xāhi šod* – ko'rinasan
 III shaxs *dide xāhad šod* – ko'rinadi
Ko'plik
 I shaxs *dide xāhim šod* – ko'rinamiz
 II shaxs *dide xāhid šod* – ko'rinasiz
 III shaxs *dide xāhand šod* – ko'rinadilar

Bo'lishsiz shaklda *na* inkor yuklamasi *xāstan* fe'liga orttiriladi.

Yuqorida aytib o'tilganidek, majhul nisbat faqat o'timli fe'llardan yasaladi. Lekin shuni ham qayd etish lozimki, o'timli fe'llarning barchasidan ham ko'rsatilgan usul yordamida majhul nisbat yasalavermaydi. Masalan, murakkab o'timli fe'llardan, ayniqsa, fe'liy qism *kardan* fe'li bilan ifodalangan murakkab fe'llarning majhul nisbat ma'nosini ifodalovchi tegishli murakkab fe'llar bor. Ularning aksariyati *šodan* ko'makchi fe'li yordamida yasalgan:

tamām tamam کردن *tamām šodan* – tamom bo'lmoq; *kardan* tugatmoq.

šoru شروع کردن *šoru' šodan* – boshlanmoq; *kardan* boshlamoq.

vāred وارد کردن *vāred šodan* – kirmoq; *kardan* kiritmoq.

- بله، بعد از زلزله‌ی شدید سال ۱۹۶۶ در آن بخش، خیابان‌ها و کوچه‌های زیادی ساختند.

- عمارات (ساختمان‌های) این خیابان‌ها، همه نو و تازه ساز است؟
- بله، عمارات این خیابان‌ها و کوچه‌ها همه تازه ساخته شده و همه‌ی آنها زیبا و پنج و یا نه طبقه‌اند.

- حالا هم در آن بخش، عمارت مسکونی می‌سازند؟
- بله، خیلی هم می‌سازند، در هر خیابان و در هر کوچه، عمارات جدید می‌سازند و هر چند وقت، عمارت بزرگی با آپارتمان‌های بسیار زیاد برای زندگی و استفاده‌ی مردم حاضر می‌شود. مثلاً همین چند روز، نزدیک خانه‌ی ما ساختمانی بزرگ ساخته شد. طبقه‌ی اول این عمارت، مغازه‌ی بسیار بزرگی است.

- این مغازه‌ی بزرگ، چه مغازه است؟
- این فروشگاه است و شعبات مختلفی دارد، آنجا کالاهای گوناگون به فروش می‌رسد. مثلاً آن فروشگاه، شعبات کلاه فروشی، لباس فروشی، پارچه فروشی، خرازی، جوراب فروشی، کفش فروشی و شعبات دیگر دارد.

- تو به این فروشگاه رفته‌ای؟

- بله، امروز به این فروشگاه رفتم.

- چه چیز خریدی؟

- کلاه خریدم.

- همین کلاه است که به سر داری؟

- بله، همین شاپو است که به سر دارم. خوب است؟

- بله، قشنگ است. به صورت می‌آید. خیلی گران است؟

Majhul nisbat shakli kesin vazifasini bajargan gaplarda mantiqiy ega, ya ni ish-harakatning bevosita bajaruvchisi qo'shimcha vositalar yordamida ifodalanishi ham mumkin. Buning uchun *bedast-e* - *qo'li bilan, tomonidan; از طرف* *az taraf-e* - *tomonidan; توسط* *tavassot-e* - *yordamida, orqali va h.k. kabi birikma va so'zlar ishlatiladi. Masalan:*

in xāne bedast-e kārgarān این خانه به دست کارگران ساخته می‌شود.
sāxte mišavad - Bu uy ishchilar tomonidan qurilyapti.

mayāle az taraf-e pedaram مقاله از طرف پدرم نوشته شده است.
navešte šode ast - Maqola otam tomonidan yozilgan.

Umuman olganda, jumla tarkibida ish-harakatning bevosita bajaruvchisini ifodalash mumkin bo'lgan holatlarda forslar majhul nisbat ishlatishdan o'zlarini tiyib, ko'proq aniq nisbatdan foydalanishga harakat qiladilar. Masalan:

in ketāb az taraf-e man xaride šod - "Bu kitob men tarafimdan sotib olindi" jumlası o'rniğa

man in ketāb-rā xaridam - "Men bu kitobni sotib oldim" jumlasidan ko'proq foydalaniladi.

Eslatma. Ba'zan, fe'lining aniq darajasi shakli III shaxs ko'plik ko'rinishida majhul daraja ma'nosini ifodalashi mumkin:

zang mizanand "qo'ng'iroq chalinyapti ↔ qo'ng'iroq chaladilar" va h.k.

گفتگو

- تو در کدام بخش زندگی می‌کنی؟

- من در بخش «صابر رحیم اف» زندگی می‌کنم.

- این بخش، خیابان‌ها و کوچه‌های نوساز زیاد دارد؟

digar če mixāhi bexari – Yana nima sotib olmoqchisan?

9-mashq. Quyidagi fe'llarni majhul darajada turli mayl va zamonlarda tuslang.

فرستادن – گفستن – خواندن – برداشتن – گرفتن – شکستن – آویختن –
بریدن – سپردن – مالیدن

10-mashq. Aniq darajadagi fe'l-kesimlarni majhul darajaga aylantirib, jumalarga tegishli o'zgartirishlar kiriting.

روبروي خانه‌ي ما عمارت مسكوني بزرگي مي‌سازند. اين کارخانه را
نزدیک خانه‌ي ما ساختند. پارچه را در مغازه‌ي پارچه فروشي مي‌فروشد.
نزدیک مغازه‌ي کفش فروشي، خانه‌ي بزرگي مي‌سازند. کتاب را در کاغذ
خواهند پیچید. اين مقاله را ديروز نوشتند. اين نامه را کي خواهند فرستاد؟
همه‌ي کارگران مي‌خواهند که اين خانه را زودتر و بهتر بسازند. اين عمارت
زيبا را کي مي‌سازند؟

11-mashq. Nuqtalar o'miga chap ustundagi tegishli so'z va birikmalarni qo'yib, jumalarni to'ldiring va yozma tarjima qiling.

شهر تاشکند، خيابان‌ها و كوچه‌هاي ... زياد دارد.	چند – مختلف
خوانواده‌ي ما ... در ساختمان پنج طبقه‌ي اي زندگي	لازم داشتن
مي‌کند. در محله‌ي ما، عمارات ... با آپارتمان‌هاي زياد	پارچه فروشي
مي‌سازند. اين عمارت ... بسيار زيباست. در	جديد – مسكوني
فروشگاه، کالاهاي ... مي‌فروشد. اين مغازه‌ي	کالاهاي مختلف
بزرگ، ... دارد. برادرم شاپوي تازه‌ي اي ديروز	اکنون – ديگر
در اين مغازه هر چه ... خريدم. ... چه مي‌خواهي	به سر داشتن

- نه، گران نيست.

- ديگر چه خريدي؟

- من ديروز تمام غرفه‌هاي اين مغازه را گشتم و هر چه لازم داشتم،
خريدم. مثلاً کفش و جوراب خريدم، ولي چون حالا وقت ندارم، بعداً براي‌تان
تعريف مي‌کنم.
- بسيار خوب.

Leksik izohlar

1. *xaridan* – sotib olmoq va *foruxtan* – sotmoq
fe'llari ishlatilgan birikma va jumalar tarkibidan narxni ifodalovchi
yordamchi so'zlar tushib qolishi ham mumkin:

in kolāhrā čand xaridi? – Bu shlyapani
qanchaga (necha so'mga) sotib olding?

in kolāhrā panjāh som xaridam – Bu
shlyapani ellik so'mga sotib oldim.

2. *anvā'* siniq ko'plik
so'zidan yasalgan *anvā'* – tur, xil
shakli o'zining asosiy ma'nosidan tashqari, qo'shimcha ma'nolarni
ham ifodalashi mumkin. Bu qo'shimcha ma'nolar *anvā'* so'zi izofiy
birikmada aniqlanmish vazifasini bajargan holatlarida yuzaga keladi:

anvā'-e kālābā – turli-tuman (xilma-xil) mollar.

anvā' so'zi turli-tuman (xilma-xil) mollar.
Ko'rinib turganidek, bunday holatlarda *anvā'* so'zi izofiy
birikmada aniqlanmish vazifasini bajarganida o'zining asosiy
ma'nosidan tashqari, "yana" ma'nosini ham ifodalashi mumkin:

3. *digar* so'zi mustaqil ishlatilgan holatida yoki izofiy
birikmada aniqlovchi vazifasini bajarganida o'zining asosiy
ma'nosidan tashqari, "yana" ma'nosini ham ifodalashi mumkin:

do ruz-e digar – yana ikki kun.

بخري؟ اين شاپورا ... خريدي؟ در شعبه ي ... پارچه | نوساز
خريدم.

12-mashq. Quyidagi so'zlarning sinonimlarini toping va juft-juft yoki qator qilib yozib chiqing.

صورت - جديد - اکنون - مختلف - در باره

13-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Uyimiz yaqinida katta turar-joy binosi qurilgan. Bu to'qqiz qavatli chiroyli imorat. Uning birinchi qavatida univermag joylashgan. Bu univermagda turli-tuman (xilma-xil) mollar sotiladi. Kecha bu univermagga bordim. Men barcha bo'limlarni aylanib ko'rib chiqdim va o'zimga kerakli narsalarning hammasini, masalan, paypoq, shlyapa, poyabzal, sovun va boshqa narsalarni xarid qildim. Shlyapani boshimga kiydim va univermagdan chiqdim. Univermagdan chiqayotgan paytimda Ahmadni ko'rdim. U mendan so'radi: "Sen univermagga kirdingmi? Nima sotib olding?". Men javob berdim: "Paypoq, poyabzal va sovun". U so'radi: "Tuflini qanchaga olding?". Men dedim: "1000 so'mga". Ahmad dedi: "Men ham o'zimga tufli sotib olmoqchiman. Lekin hozir vaqtim yo'q". Men undan so'radim: "Hozir qayerga ketyapsan?" Ahmad javob berdi: "Universitetga". Men dedim: "Unda birga ketaylik".

14-mashq. Quyidagi baytni tarjima qiling va yodlab oling.

ستمکاري بود بر گوسفندان | ترخم بر پلنگ تيز دندان
tarahhom bar palang-e tizdandān
setamkāri buvad bar gusfandān

To'rtinchi mashg'ulot

bāyestan - "kerak, shart bo'lmoq" modal fe'lining xususiyatlari

Oldingi darslarimizning birida fe'ning hozirgi-kelasi zamon shart-istak mayli, ya'ni aorist shakli va uning ishtatlash xususiyatlari haqida to'xtalgan edik.

Ma'lumki, aorist erkin ishlatiluvchi shakl emas, balki uning jumla tarkibida ishtirok etishi uchun muayyan sharoitlar mavjud bo'lishi kerak. Ana shu shartlardan biri gap tarkibida modal fe'llar qatnashuvi bilan bog'liqdir. *bāyestan*-kerak, shart bo'lmoq fe'li ham modal fe'llar guruhiga kirib, ma'lum ish-harakat bajarilishining shart yoki zarur ekanligini ifodalashga yordam beradi. Faqat mazkur fe'l boshqa modal fe'llardan farq qilgan holda barcha shaxs-sonlarda tuslanmaydi. fe'li faqatgina III shaxs birlik shaklida ishlatiladi.

Uning boshqa modal fe'llardan yana bir farqli tomoni shundaki, hozirgi-kelasi zamon shaklida *mi*- old qo'shimchasini qabul qilmaydi:

hālā bāyad in ketābrā bexānam - hala bayad in ketabrā bexānam .

Hozir bu kitobni o'qishim kerak.

Agar ma'lum ish-harakat bajarilishi zarurati yoki majburiyati o'tgan zamonga tegishli bo'lsa *bāyestan* modal fe'li ikki xil usulda qo'llanishi mumkin:

(biyad va biyad) shaklida fe'li hozirgi-kelasi zamon (biyad va biyad) shaklida qo'llanadi va yetakchi (asosiy) fe'l o'tgan zamon davom fe'li shaklida ishlatiladi:

diruz bāyad in ketābrā diruz bayad in ketabrā mixādam - diruz bayad in ketabrā mixādam - Kecha bu kitobni o'qishim kerak edi.

پیراهن			
جوراب-کفش	پوشیدن	پوشیدن	از پا در آوردن
کلاه	به سر گذاشتن	به سر گذاشتن	از سر برداشتن

2. O'zbek tilidagi "taqmoq"; "taqib yurmoq"; "yechmoq" (masalan: ko'zoynak haqida gapirganda) fe'llari fors tiliga quyidagicha tarjima qilinadi:

Ko'zoynak taqmoq - زدن [به چشم] عینک *eynak [bečešm] zadan*

Ko'zoynak taqib yurmoq - زدن [به چشم] عینک *eynak [bečešm] zadan.*

Ko'zoynak yechmoq - برداشتن [از چشم] عینک *eynak [az češm] bar-dāštan.*

3. O'zbek tilidagi "o'ramoq"; "bog'lamoq"; "o'rab yurmoq"; "yechmoq" (masalan: ro'mol haqida gapirganda) fe'llari fors tiliga quyidagicha tarjima qilinadi.

Ro'mol o'ramoq,

ro'mol bog'lamoq روسری بستن *rusari [bar sar] bastan.*

Ro'mol o'rab yurmoq,

ro'mol bog'lab yurmoq روسری [بر سر] داشتن *rusari [bar sar] dāštan.*

Ro'mol yechmoq روسری [از سر] برداشتن *rusari [az sar] bar-dāštan.*

15-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli shaklda ishlatib jummalarni to'ldiring va ko'chirib yozing.

من فردا باید صابون (خریدن). او همیشه باید عینک (زدن). لباس باید تنگ یا گشاد (بودن). دیروز ما باید او را (دیدن). آقا باید دیر یا زود با او آشنا (شدن). ما نباید به دوستان خود (دروغ گفتن). امروز هوا گرم است و تو نباید پالتو (پوشیدن). مادرم چشمش درد می کند و باید عینک دودی (زدن). دندانم درد میکند پس باید پیش دندانپزشک (رفتن). دوستم باید دیروز به خانه‌ی ما (آمدن). من، دفعه‌ی پیش باید صابون (خریدن).

16-mashq. Chap ustunda berilgan so'z va birikmalardan tegishlisini tanlab oling, jummalarni to'ldiring va ko'chirib yozing.

لحاف - کرم	باید دستم را با ... بشویم. در شعبه‌ی خرازی نه فقط
قناعت کردن	صابون بلکه ... هم می‌فروشند. اگر دلدانت درد
جیت - مصنوعی	می‌کند، باید پیش ... بروی. آبا در مغازه‌ی پارچه
دروغ گفتن	فروشی ... هم می‌فروشند؟ من چند ... به مغازه‌ی
صابون - شانه	پارچه فروشی رفتم، ولی به نمایی پارچه ها
دفعه - دندانپزشک	دخترم از من خواهش کرد که برایش ... بخرم. من
خیر دندان	مذنی است که آبا از ابریشم ... خوش
عینک زدن - ملافه	می‌آید؟ دوستم هیچوقت

17-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

O'tgan gal o'zimga kerakli hamma narsalarni sotib ola olmadim. Shuning uchun bugun yana magazinga boraman. Men bugun sovun, ukamga tish pastasi, qora ko'zoynak, tufli, taroq, bir nechta choyshab va ko'rpa jildi sotib olishim kerak.

Qora ko'zoynak attorlik bo'limida sotiladi. Men avval o'sha bo'limga boraman. Sotuvchidan qora ko'zoynak keltirishni iltimos qilaman. Agar ko'zoynak menga yoqsa uni sotib olaman va o'sha yerda ko'zimga taqaman. Keyin poyabzal bo'limiga boraman. Men yozgi tufli sotib olishim kerak. Men 41-o'lchovli tufli kiyaman. Agar bu bo'limda chiroyli tufli bo'lsa va u menga yoqsa, sotuvchidan uni kiyib ko'rishga ruxsat berishini iltimos qilaman. Agar tufli menga loyiq kelsa, uni sotib olaman. Agar tufli oyog'imga tor kelsa, uni sotib olmayman.

Keyin gazlamalar bo'limiga boraman. Men u yerda turli-tuman gazlamalar, masalan: jun matolar, tabiiy va sun'iy shoyilar, kostyumga mo'ljallangan matolar, paltoga mo'ljallangan matolar, chit va boshqa turdagi gazmollar bor, deb eshitganman. Onam mendan singlimga yozgi ko'ylak uchun chit gazlama xarid qilishimni iltimos qilgani esimdan chiqishi kerak emas. Ularning o'zi magazinga bora olmaydilar, chunki onamning tishi og'riyapti va tish doktori oldiga borishlari kerak.

Beshinchi mashg'ulot

گفتگو

- ديروز غير از كلاه چه خريدي؟
- پس از خريد كلاه، به شعبه‌ي كفش فروشي رفتم، خواستم كفش بخرم، ولي به اندازه‌ي پام نبود.
- چه نوع كفش مي‌خواستي بخري؟
- كفش تابستاني.
- نمره‌ي پايست چقدر است؟
- من كفش نمره‌ي چهل و يك مي‌پوشم.
- مگر كفش به اين نمره نداشتند؟
- داشتند، ولي برام تنگ بود.

- پايست را خيلي فشار مي‌داد؟

- بله پام را فشار مي‌داد.

- كفش بزرگتر به اندازه‌ي پاي تو نبود؟

- كفش به اندازه‌ي پام زياد بود، ولي آن مدل نبود و من از آن مدل

مي‌خواستم، خيلي زيبا بود و از آن خيلي خوشم مي‌آمد.

- بعد چه كردي؟

- چون از شعبه‌ي خوراكي گذشتم، يادم آمد كه بايد كرم براي خسواهرم

بخرم. همچنين بايد صابون دستشويي، صابون حمام و صابون رختشويي بخرم.

براي خود نيز، خيبر دندان مي‌خواستم، اينهارا خريدم.

- در اين شعبه ديگر چه خريدي؟

- يادم رفت بگويم كه در اين شعبه، عينك هم خريدم.

- مگر تو عينك مي‌زني؟

- بله، تابستان براي جلوگيري از نور آفتاب عينك مي‌زنم.

- چه رنگ عينك خريدي؟

- عينك دودي خريدم.

- در اين مغازه، شعبه‌ي پارچه فروشي نداشتند؟

- چرا دارند، حتي اين شعبه، خيلي بزرگ هم است و داراي انواع و اقسام

پارچه هاي مختلف مي‌باشد.

- مثلاً چه پارچه هايي آنجا مي‌فروشند؟

- مثلاً پارچه هاي پشمي، پارچه هايي از ابريشم طبيعي و مصنوعي و پارچه

براي كت و شلوار مردانه، پارچه‌ي نخي و چيت به رنگ هاي مختلف.

- چه نوع پارچه اي خريدي؟

- پارچه نخریدم، رفتم لباس دوخته و آماده بخرم، ولی به اندازه‌ی من نبود.
- پوشیدم، کت برایم گشاد و شلوار بلند بود.
- از رنگ لباس، دوخت آن و جنس پارچه خوش آمد؟
- بله، ولی متأسفانه به اندازه‌ی من نبود.
- چرا لباس دیگری را امتحان نکردی؟
- یک لباس دیگر پوشیدم، ولی شلوار برایم کوتاه بود.
- دیگر چه خریدی؟
- دیگر قالی خریدم و پس از آن، از مغازه خارج شدم و به مول رفتم.

Leksik izohlar

Biror narsaning (masalan: matolar, mollar) turli-tuman va xilma-xilligi quyidagi usullar bilan ifodalanishi mumkin:

1. Tegishli sifatlar yordamida:

a) *gunāgun* گوناگون, *moxtalef* مختلف. Bu sifatlar bir-biriga sinonim bo'lib "turli xil", "turli tuman", "har xil" ma'nolarini anglatadi va tegishli otga izofa orqali birikadi:

kālāhā-ye moxtalef (gunāgun) – har xil tovarlar.

b) *hame-nau* همه نوع turli-tuman sifati o'zi aniqlayotgan so'zdan oldin qo'yiladi:

hame-nau' kālā(hā) – turli-timan tovar(lar).

2. *nau* نوع va *qesm* قسم otlarning arabcha siniq ko'plik shakli

aqsam اقسام yordamida yasaladi. Bu otlar bir-biriga sinonim bo'lib, "tur", "nav", "xil" ma'nolarini ifodalaydi. Mazkur otlarning ko'plik shakli izofiy birikmadagi aniqlanish o'rnida joylashadi:

anvā'-e kālāhā – turli xil tovarlar.

anvā'-o aqsām-e kālāhā – turli-tuman tovarlar.

3. Yuqorida zikr etilgan har ikki usuldan birgalikda foydalanish orqali:

anvā' [-o aqsām-e] kālāhā-ye moxtalef (gunāgun) – turli-tuman, rang-barang tovarlar, ifodalanadi.

18-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli so'z va birikmalarni qo'yning va jummalarni ko'chirib yozing.

لباسشویی – بلند	با صابون ... دست می‌شویند. با صابون ... لباس
دوخته و حاضر	می‌شویند. عینک دودی را برای ... به چشم
جلوگیری از آفتاب	می‌زنند. شیشه‌ی پارچه فروشی ... دارد. در
انواع و اقسام	مغازه‌ی لباس فروشی، لباس ... می‌فروشد. این
پارچه های مختلف	پالتو به اندازه‌ی من نیست، کمی برایم ... است.
دستشویی – متأسفانه	... نمی‌توانم پشتر شما بپاشم زیرا که دندانم درد
کوتاه – حمام	می‌کند. اگر شما ... می‌روید صابون ... لازم
	دارید. این شلوار به اندازه‌ی من نیست، برایم ...
	است.

19-mashq. Quyidagi so'zlarning antonimlarini topib, juft-juft qilib yozing.

طبیعی – گشاد – بلند – کوتاه – پوشیدن – به سر گذاشتن

20-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Men do'konga borishim va u yerdan atir sovun, hammom sovuni, kir sovun va boshqa narsalar sotib olishim kerak. Bu magazinda turli-tuman tayyor ko'ylaklar bor. Bu kostyum-shim menga loyiq emas: shim kalta, kostyum tor. Afsuski, bu gazlamaning sifati menga

yoqmayapti. Bu ko'ylak menga uzun, senga esa kalta. Menga bu gilam juda yoqyapti va uni sotib olmoqchiman.

manut ihut ...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

O'N UCHINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Aniqllovchi ergash gapli qo'shma gaplar

Aniqllovchi ergash gap bosh gap tarkibidagi biror-bir (fe'l-kesimdan tashqari) bo'lakni aniqlab, uning ma'nosini kengroq ifodalab beradi. U bosh gap bilan *ke* ergashtiruvchi bog'lovchi yordamida birikadi.

Aniqllovchi ergash gaplar bosh gapga nisbatan ikki xil joylashishi mumkin:

1. Bosh gapning ichida.
2. Bosh gapdan so'ng.

Aniqllovchi ergash gapning bosh gap ichida joylashishi

Aniqllovchi ergash gap, asosan, bosh gap tarkibidagi o'zi aniqlayotgan gap bo'lagidan so'ng joylashadi va undan pauza yordamida ajratiladi. Aniqllovchi ergash gapning oxiri kuchliroq talaffuz qilinib, yana bir bor pauza orqali bosh gapning qolgan qismidan ajratiladi. Bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan gap bo'lagi aniqllovchi ergash gap tarkibidagi tegishli olmosh yoki ravish yordamida eslatib o'tiladi:

barādar-e brādar men ke ba u sohbat mikonid *dānešju-ye dānešgāh ast* – Siz bilan suhbatlashayotgan mening akam universitet talabasi.

ketāb-e to ke az ān ketāb to ke az ān xoshm miyāyad xeyli jāleb ast – Menga yoqadigan sening kitobing juda qiziqarli.

az az ān shahr kuček ke to dar ānjā motavalled šodei xeyli xoshm miyāyad – Sen tug'ilgan o'sha kichik shahar menga juda yoqadi.

Eslatma. Ba'zi hollarda, ya'ni bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lakni eslatib, unga ishora qilayotgan olmosh

ergash gapda ega vazifasini bajarsa, mazkur olmosh jumla tarkibida ishlatilmaydi. Masalan:

barādar-e man برادر من که او اینجا آمده، دانشجوی دانشگاه است.

ke u injā āmade dānešju-ye dānešgāh ast – jumlasidagi kishilik olmoshi tushirib qoldiriladi:

barādar-e man ke برادر من که اینجا آمده، دانشجوی دانشگاه است.
injā āmade dānešju-ye dānešgāh ast – Bu yerga kelgan mening akam universitet talabasidir.

ketāb-e to ke ān ru-ye کتاب تو که آن روی میز است، جالب است.
miz ast jāleb ast – jumlasidagi *ko'rsatish* olmoshi ham ishlatilmaydi:

ketāb-e to ke ru-ye miz ast کتاب تو که روی میز است، جالب است.
jāleb ast – Stol ustidagi sening kitobing qiziqarlidir.

1-mashq. Quyidagi jumalarni o'zbek tiliga yozma tarjima qiling.

تاشکند که شهر بسیار قشنگی است، منظره‌ی طبیعی زیبایی دارد. دوستم که دیروز با او آشنا شدم، در حومه‌ی تاشکند زندگی می‌کند. دانشگاه دولتی خاورشناسی تاشکند که در آنجا درس می‌خوانی، دارای چند دانشکده است؟ من کوشش می‌کنم با حسن که زبان فارسی را خوب می‌داند و خوب تلفظ می‌کند، فارسی گفتگو کنم. هر خارجی که به تاشکند می‌آید از بزرگی و زیبایی آن تعجب می‌کند. ایستگاه تراموای شماره‌ی ۲ که هر روز پدرم با آن به کارخانه می‌رود، نزدیک خانه‌ی ما است. منظره‌ی تاشکند که شهر بسیار بزرگ و قشنگی است، زود به زود تغییر می‌کند. سرتاسر بخش «یونساد» که من در آنجا زندگی می‌کنم، عمارات تازه ساخته می‌شود. این مغازه‌ی بزرگ که لباس را از آنجا خریدم، تازه باز شده است. دوستم که او را به خانه‌ی خود

دعوت کرده ام، باید با تاکسی یا اتوبوس بروی بیاید. این پل بزرگ که هر روز از آن می‌گذریم تازه ساخته شده است. در شهر تاشکند که پایتخت ازبکستان است، بیش از دو میلیون نفر زندگی می‌کنند. زبان فارسی‌ای که یاد می‌گیرم، خیلی شیرین است. این بخش جدید که تازه به وجود آمده است، دارای چندین مغازه‌ی بزرگ است. به این مغازه‌ها که تازه باز شده، حتماً باید رفت.

2-mashq. Chap ustundagi jumalarni aniqlovchi ergash gaplar holatiga keltiring va o'ng ustundagi tegishli bosh gaplar tarkibiga kiritib, ajratib ko'rsatilgan so'z va so'z birikmalarini aniqlang.

برادر من دانشجوی دانشگاه است.	برادر من هر روز ساعت هفت صبح از خواب بیدار می‌شود.
پدر او چهل سال دارد.	من دیروز با پدرش آشنا شدم.
خواهر تو دختر بسیار زیبایی است.	خواهر تو را دیشب در تئاتر دیدم.
این عمارت بزرگ، تازه ساخته شده است.	در طبقه‌ی اول این عمارت بزرگ، مغازه‌ی پارچه فروشی است.
در حومه‌ی تاشکند، چندین صد هزار نفر زندگی می‌کنند.	حومه‌ی تاشکند، منظره‌ی طبیعی زیبایی دارد.
منظره‌ی تاشکند زود به زود تغییر می‌کند.	تاشکند، پایتخت جمهوری ازبکستان است.
ما کوشش می‌کنیم، زبان فارسی را زود یاد بگیریم.	ما از زبان فارسی، خیلی خوشمان می‌آید.
پدرش از بزرگی و زیبایی شهر تاشکند تعجب می‌کند.	پدرش تازه به شهر تاشکند آمده است.

تازه ساخته شده است. به این مغازه‌ی بزرگ که تازه تغییر یافت ساخته شده است، ... باید رفت.

5-mashq. Quyidagi jumalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Sen bir necha kun oldin tanishgan mening opam Toshkentga yaqinda kelganlar. Sen kattaligi va go'zalligidan hayratlanayotgan bu ko'prik o'tgan yili qurilgan. Sen tug'ilgan Samarqand shahrida bir necha yuz ming kishi yashaydi. Men sening Toshkent Davlat sharqshunoslik institutida o'qiyotgan opang bilan tanishib olishga harakat qilaman. Sen tanishib olmoqchi bo'lgan o'qituvchimiz biz bilan har doim fors tilida so'zlashadi. Akam har kuni institutgacha boradigan beshinchi trolleybus bekati uyimiz yaqinida joylashgan. Senga kitobi juda yoqqan yozuvchining ismi mening esimdan chiqibdi. Akam ishlaydigan bu katta korxona yaqinda qurilgan. Do'stim yashaydigan Yunusobod tumanida juda ko'plab yangi binolar qurilyapti. Tarkibida bir necha fakultet bo'lgan O'zbekiston Milliy universitetida bir necha ming talaba tahsil oladi.

Ikkinchi mashg'ulot

Aniqllovchi ergash gapli qo'shma gaplar tarkibida

به *yā-ye ešāre* ياي اشاره

Aniqllovchi ergash gapli qo'shma gaplar tarkibida bosh gapning ياي *-i, ya'ni* ياي *ya-ye ešāre* ishlatilishi mumkin. Umumlashtirilgan holda ياي *ya-ye ešāre* ishlatilishi mumkin. Umumlashtirilgan holda اشاره ning ishlatilish holatlarini quyidagicha ajratish mumkin:

اي اشاره ishlatilishining asosiy holatlari.

1. Bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lak ot turkumiga oid bo'lib, boshqa biror-bir aniqllovchiga ega bo'lmasa اشاره ياي qabul qilishi mumkin:

از کتاب او خیلی خوشم می‌آید.	کتابش را تازه خوانده‌ام.
از بزرگی این پل تعجب می‌کنم.	این پل را تازه ساخته‌اند.
سر تا سر این بخش بزرگ،	ما در این بخش بزرگ، زندگی می‌کنیم.
عمارت تازه ساخته می‌شود.	
این کارخانه‌ی بزرگ، تازه ساخته شده است.	برادرم در این کارخانه‌ی بزرگ، کار می‌کند.

3-mashq. Jumalarni eshitib, takrorlang.

برادر من که دانشجوی دانشگاه دولتی تاشکند است، سه سال از من بزرگتر است. همسایه‌ات که دیروز با او آشنا شدم، دختر زیبایی است. منظره‌ی تاشکند که خانواده‌ی من در آنجا زندگی می‌کند زود به زود تغییر می‌کند. دانشگاه دولتی خاورشناسی تاشکند که در آنجا درس می‌خوانم، چند دانشکده دارد. هر خارجی که به تاشکند می‌آید، از بزرگی و زیبایی شهر تعجب می‌کند. سر تا سر این بخش بزرگ که ما در آنجا زندگی می‌کنیم، عمارات تازه ساخته می‌شود. ایستگاه اتوبوس شماره‌ی سه که من هر روز با آن به دانشگاه می‌روم، نزدیک خانه‌ی ماست.

4-mashq. Jumalar tarkibidagi nuqtalar o'rni uchun chap ustundagi so'z va so'z birikmalarini tegishli shaklda qo'yning va ko'chirib yozing.

منظره‌ی تاشکند، زود به زود ... هر خارجی که به	حتماً - ترا موای
تاشکند می‌آید، از بزرگی پایتخت ازبکستان و زیبایی	- کوشش کردن -
شهر دانشجویان کلاس ما ... همیشه به زیان	تعجب کردن - پل
فارسی گفتگو بکنند. پدرم با ... به کارخانه می‌رود.	- بیش از دو
در شهر تاشکند ... زندگی می‌کنند. این ... بزرگ	میلیون نفر -

mard-i ke piš-e to āmade ast barādar-e man ast – Sening oldingga kelgan kishi mening akamdır.

ketāb-i ke az ān xošat miyāyad xeyli jāleb ast – Senga yoqayotgan kitob juda qiziqarli.

dānešjuyān-i ke in ketābrā mixānand dar dānešgāh tahsil mikonand – Bu kitobni o'qiyotgan talabalar universitetda tahsil oladilar.

2. Bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lak bir yoki bir necha asliy sifatlar yordamida aniqlanib, izofiy birikma yoki izofiy zanjir hosil qilgan holatlarda ham *ya* yoki *ā* qabul qilishi mumkin. Bunday holatlarda *ya* yoki *ā* izofiy birikma yoki zanjirning oxiriga orttiriladi:

doxtar-e zibāi ke ba ā āšnā šodi hamkelās-e man ast – Sen tanishgan chiroyli qiz mening sinfdoshim.

in bēl bōzorgi qashgari ke ba zibāi markaz-e šahr afzude ast tāze sāxte šode ast – Shahar markazi husnini ochib yuborgan bu katta chiroyli ko'priq yaqinda qurilgan.

Agar bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lakka *ya* yoki *ā* ishlatilgan bo'lsa, mazkur aniqlovchi ergash gapli qo'shma gap ohangi bir oz o'zgaradi: *ke* ergashtiruvchi bog'lovchisi *ke* orttirilgan bo'lakka qo'shib talaffuz etiladi va bosh gap va aniqlovchi ergash gap orasidagi kichik pauza *ke* bog'lovchisidan keyin qo'yiladi.

ya-ye *ešāre* ishlatilmaydigan holatlar

1. Bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lak atoqli ism (ism-shariflar, mamlakatlar, shaharlar va boshqalarning nomlari) bilan ifodalangan bo'lsa *ya* orttirilmaydi:

Ahmad ke hamkelās-e man ast zabān-e fārsirā xub midānad – Mening sinfdoshim bo'lgan Ahmad fors tilini yaxshi biladi.

šahr-e Tāškand ke پایتخت ازبکستان است, *šahr-e besyār bozorg-o yašang ast* – O'zbekistonning poytaxti bo'lgan Toshkent shahri juda katta va chiroyli shahardir.

2. Bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lak kishilik olmoshidan iborat bo'lsa yoki unga egalik qo'shimchasi qo'shilgan bo'lsa u holda *ya* orttirilmaydi.

šomā ke tēy-ye dah sāl fārsi yād migirid bāyad az ozbeki be fārsi xub tarjome konid – O'n yildan beri fors tilini o'rganayotgan sizlar o'zbek tilidan fors tiliga yaxshi tarjima qilishingiz kerak.

ketābam ke az ān xeyli xošetān āmad piš-e Farrox ast – Sizga juda yoqqan kitobim Farruxda.

3. Bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lak o'z qaratqichiga ega bo'lsa, ya'ni tegishlilik ma'nosiga ega izofiy birikma yoki zanjir hosil qilsa *ya* orttirilmaydi:

dānešjuyān-e dānešgāh ke piš-e man āmadeand zabān-e fārsi yād migirand – Mening oldimga kelgan universitet talabalari fors tili o'rganadilar.

7-mashq. Quyidagi gaplarni o'qituvchi orqasidan takrorlang va tarjima qiling.

دانشجویی که اینجا آمده است، خوب فارسی حرف می‌زند. دانشجویانی که زبان فارسی یاد می‌گیرند، باید بیشتر به زبان فارسی گفتگو کنند. دختر زیبایی که با او آشنا شدم، دانشجوی دانشگاه است. کسانی که در تاشکند زندگی می‌کنند، می‌دانند که در سرتا سر تاشکند، به سرعت عمارات و بناهای زیاد ساخته می‌شود. عمارات بزرگی که در طبقه‌ی اول آن، مغازه‌ی پارچه‌فروشی است، تازه ساخته شده است. رودخانه‌هایی که از شهر تاشکند می‌گذرد، به زیبایی آن می‌افزاید.

8-mashq. Quyidagi jumalarni fors tiliga tarjima qiling.

O'zbekiston poytaxti bo'lgan Toshkent shahrining atrofida bog'lar, ekinzor dalalar, uzumzorlar juda ko'p. Shaharning shimoliy-sharqiy tarafida joylashgan baland tog'lar yozda ham qor bilan qoplanib yotadi. Oxirgi yillarda jadal sur'atlar bilan ta'mirlanayotgan markaziy ko'chalar, parklar va imoratlar shahar husnini ochib yubormoqda. Bir necha sun'iy ko'l, yam-yashil o'tloqlar va ko'm-ko'k daraxtlari bo'lgan Alisher Navoiy nomli milliy bog' shahar markazida joylashgan. Yoz faslining oxirlari va kuz faslining boshlarida pishib yetiladigan paxta O'zbekistonimizning milliy ixtidoridir. Shaharning ichidan oqib o'tadigan bir necha kichik daryolar uning go'zalligini oshiradi. Siz ko'rib turgan bu bozor majmuasi ikki yil oldin umuman yo'q edi. Shahar markazida joylashgan Temuriylar tarixi davlat muzeyi va Toshkent shahar hokimligi kabi juda chiroyli va mahobatli binolar yaqinda qurib bitkazilgan. Biz siz bilan chiqqan avtobus temir yo'l shohbekatigacha boradi. Ular tushib qolgan metro bekatining nomi "Mustaqillik maydoni" edi.

barādar-e xodrā ke dar dānešgāh dars mixānad emruz nadidam – Universitetda o'qiydigan o'z akamni bugun ko'rmadim.

6-mashq. Chap ustundagi gaplarni o'ng ustundagi bosh gaplar bilan bitrga aniqlovchi ergash gap holatiga keltiring.

دانشجو به زبان فارسی، خوب حرف می‌زند.	دانشجو پیش من آمده است.
این دختر زیبا، دانشجوی سال اول دانشگاه دولتی عاورشناسی تاشکند است.	من با دختری زیبا آشنا شدم.
من از بزرگی عمارت تعجب می‌کنم.	در طبقه‌ی اول عمارت، مغازه‌ی پارچه‌فروشی است.
از زبان شیرین، خوشم می‌آید.	ما زبان شیرینی را یاد می‌گیریم.
کتاب بد نبود.	من اسم کتاب را فراموش کرده‌ام.
دانشجویان دانشگاه از زبان فارسی خوششان می‌آید.	دانشجویان دانشگاه پیش من آمده‌اند.
من کتاب‌های خود را روی میز گذاشتم.	تو کتاب‌های مرا می‌خواهی بخوانی.
حسن، خوب فارسی حرف می‌زند.	ما با حسن رفیق هستیم.
کوه بلند پراز جنگل است.	ما هر روز بالای کوه بلند می‌رویم.
شهر تاشکند دارای بلوارها و باغچه‌های زیادی است.	شهر تاشکند مناظر طبیعی زیبایی دارد.
تو خوب فارسی حرف می‌زنی.	تو دانشجوی سال پنجم دانشگاه هستی.

Uchinchi mashg'ulot

Sifatning orttirma darajasi

Ma'lumki, sifatning orttirma darajasi asliy sifatlariga *ترین* *tarin* qo'shimchasini qo'shish orqali yasaladi va ma'lum tur yoki turkumdagi predmet va shaxslar orasidan eng kuchli sifat, xususiyatga ega bo'lganini ajratib ko'rsatish uchun ishlatiladi:

بزرگ bozorg – katta → *بزرگترین bozorgtarin* – eng katta.

زیبا zibā – chiroyli → *زیباترین zibātarin* – eng chiroyli.

Sifatning orttirma darajasi shaklini alohida holatda ishlatish mumkin emas, u doimo so'z birikmasi tarkibida ishlatiladi va ham aniqlovchi, ham aniqlanmish vazifalarini bajara oladi.

1. Aniqlovchi vazifasini bajarayotgan sifatning orttirma darajasi shakli o'zi aniqlayotgan so'zdan oldin keladi va u bilan bitishuv yo'li orqali birikadi (izofiy birikmaga teskari). Aniqlanayotgan so'z birlik shakliga ham, ko'plik shakliga ham ega bo'lishi mumkin.

بزرگترین bozorgtarin ketāb – eng katta kitob.

بزرگترین bozorgtarin ketābhā – eng katta kitoblar.

Bu holatda sifatning orttirma darajasi predmet va hodisaga tegishli sifat yoki xususiyatning eng oliy, eng kuchli darajasiga ishora qiladi.

2. Aniqlanmish vazifasini bajarayotgan sifatning orttirma darajasi shakli o'z aniqlovchisi bilan izofa orqali bog'lanadi. Shuni ham esdan chiqarmaslik kerakki, mazkur aniqlovchi doimo ko'plik shaklida ishlatilishi lozim.

بزرگترین bozorgtarin-e ketābhā – Kitoblarning eng kattasi.

زیباترین zibātarin-e doxtarān – Qizlarning eng chiroylisi.

این in az bozorgtarin-e ketābhā-ye

ust – Bu uning kitoblarning eng kattasi.

بهترین behtarin-e ānhā injāst – Ularning eng yaxshisi shu yerda.

Yuqorida keltirilgan misollardan ko'rinib turibdiki, sifatning orttirma darajasi shakli o'zidan keyin turgan aniqlovchi bilan izofa orqali bog'langanida ana shu aniqlovchi ifodalayotgan predmet yoki hodisalar orasidan bir yoki bir nechtasini ajratib, taqqoslaganda qo'llanadi. O'zbek tiliga bunday birikmalar "...dan (ning) eng..." birikmasiga tegishli ot va sifatlarni qo'yish orqali tarjima qilinadi. Kitoblarning eng kattasi. qizlardan eng chiroylisi va h.k.

Mazkur holatlardan ayrimlari alohida diqqatga sazovor. Ko'rib turganimizdek, sifatning orttirma darajasi shakli o'zidan keyin turgan so'zlar bilan ham izofa yordamida, ham izofasiz, ya'ni bitishuv yo'li bilan birikishi mumkin. Bunday holatlar izofa yozuvda ko'rsatilmaganligi sababli matnni o'qiyotgan paytda ma'lum qiyinchiliklar keltirib chiqaradi. Shuning uchun quyidagi eslatmalarga diqqat qiling:

1. Ortirma darajadagi sifatdan so'ng kelgan so'z birlik shaklida bo'lsa, ular izofasiz, ya'ni bitishuv yo'li bilan birikadi:

زیباترین zibātarin xiyābān – Eng chiroyli ko'cha.

2. Ortirma darajadagi sifatdan so'ng ko'plik shaklidagi ot kelsa ular o'zaro ham izofa yordamida, ham izofasiz birikishi mumkin. Izofa orqali bog'langanida o'zi aniqlab kelayotgan narsa va hodisani boshqalaridan ajratish ma'nosini ifodalaydi:

زیباترین zibātarin xiyābānhā – Eng chiroyli ko'chalar.

زیباترین zibātarin-e xiyābānhā – Ko'chalarning eng chiroylisi.

3. Sifatning orttirma darajasi ko'pincha *یکی yeki az* – "...dan biri" birikmasidan so'ng ishlatiladi. Bunday holatlarda orttirma darajadagi sifatdan keyin keladigan ot albatta, ko'plik shakliga ega bo'lishi lozim. Ular o'zaro bitishuv yo'li bilan, ya'ni izofasiz birikadi:

شهر تاشکند یکی از بزرگترین شهرهای آسیا است.

شهر تاشکند yeki az bozorgtarin shahrhā-ye āsiyāst – Toshkent shahri Osiyoning eng katta shaharlaridan biridir.

يکي از مهمترين وسايل نقلیه ي شهر، مترو است. مترو ي تاشکند، يکي از زيباترين متروهاي دنياست. و زيبايي و طراحي ويژه ي ايستگاه هاي مترو ي تاشکند، هميشه باعث تعجب و تحسين اهالي تاشکند و مهمانان شهر مي گردد. در تاشکند، تاکسي شبانه روز کار مي کند. دولت نيز کوشش مي کند تعداد اتوبوس ها و اتوبوس هاي برقي و تراموا هاي مدرن و راحت را زياد کند. در باره ي تاشکند، خيلي چيزها مي شود گفت و بايد هم گفت ولي همه را نمي شود يك دفعه تعريف کرد. ما بعداً در اين باره، باز هم صحبت خواهيم کرد.

9-mashq. Nuqtalar o'miga chap ustundagi tegishli sifatarning orttirma daraja shaklini qo'yib, jumalarni ko'chirib yozing va yozma tarjima qiling. Orttirma darajadagi sifatarning o'zidan keyingi so'zlar bilan birikish usullariga e'tibor bering.

شهر تاشکند، يکي از ... شهرهاي آسيا است. زبان	مهم - خوب
فارسي يکي از ... زبانهاي دنيا است. حسن يکي از ...	وسيع - بزرگ
دانشجويان کلاس ما است. اين رودخانه يکي از ...	بلند - کوچک
رودخانه هاي ازبکستان است. اين عمارت ... عمارات	شيرين
بخش ما است. من چند برادر دارم، ... آنها فقط هفت	زيبا
سال دارد. در تاشکند انواع وسايل نقليه وجود دارد، ...	
آنها مترو است. شهر تاشکند، داراي ميدان هاي زيادي	
است، ... آنها ميدان اسفلال است.	

10-mashq. Nuqtalar o'miga chap ustundagi tegishli so'z va so'z birikmalarining kerakli shaklini qo'yib, jumalarni ko'chirib yozing va yozma tarjima qiling.

شهر تاشکند، يکي از بزرگترين شهرهاي ... است. شهر	الزودن
تاشکند داراي چند ... است. چند رود کوچک از شهر	شبانه روز

شهر تاشکند

شهر تاشکند يکي از بزرگترين شهرهاي آسيا است. تاشکند، منظره ي طبيعي زيبايي دارد. شهر تاشکند، پارکهاي بسيار بزرگ و سبز و خرم، مانند: پارک عlishir نوايي، الفيلک، بابر و بلوارها و باغچه هاي زيبا دارد. چند رود کوچک از شهر تاشکند مي گذرد و به زيبايي آن مي افزايد. شهر تاشکند، داراي خيابان هاي وسيع، عمارات بلند و زيبا، پلهاي قشنگ و ميدان هاي وسيع مي باشد. منظره ي تاشکند زود به زود تغير مي کند. محله هاي جديد به وجود مي آيد. خيابانها و ساختمانهاي زيبا در تاشکند زياد است. در اين اواخر، شهر چنان با سرعت ساخته مي شود که باعث تعجب مردم دنياست. هر خارجي که به تاشکند مي آيد از بزرگي و زيبايي آن تعجب مي کند و مخصوصاً وقتي که آنها مي بينند که در هر کوچه و خياباني و يا در سرتاسر ولايات بزرگ و وسيع با سرعت خاله مي سازند تعجب آنها بيشتر مي شود. اشخاصي که چند سال پيش به قسمت کهنه ي شهر رفته اند، مي دانند که در آنجا کوچه هاي باريک و بُن بست، خانه هاي کاه گلي کهنه زياد بود. ولي امروز اين قسمت از شهر تاشکند، کاملاً قباله ي خود را عوض کرده است. طي اين مدت کوتاه، صدها عمارت و ده ها خيابان و کوچه ي جديد و وسيع و صاف ساخته شده است. اين تغيرات، نه تنها در اين بخش، بلکه در بخش هاي زيادي از شهر تاشکند انجام مي گيرد. اگر به بخش هاي «ونس آباد»، «سيرگلي»، «صابر رحيم اف»، «ميرآباد» و «چيلان زار» برويد، همين منظره را خواهيدديد. مخصوصاً مرکز شهر خيلي زيبا شده است. ميدان اسفلال، ميدان امير تيمور، فواره هاي قشنگ آن، عمارات مدرن اطراف ميدان هاي مذکور، سالهاي اخير کاملاً بازسازي و ترميم شده که به زيبايي شهر تاشکند خيلي افزوده است. اينرا هم بايد گفت که در تاشکند، ييش از دو و نيم ميليون نفر زندگي مي کنند. براي اهالي همه نوع وسايل نقليه هست.

رود کوچک- مهم آسپا- هوایی انواع وسایل نقلیه جمعیت بلوارها و باغچه های زیادی	تاشکند می گذرد و به زیبایی آن این کارخانه ی بزرگ ... کار می کند. این بخش نوساز، دارای ... است. دولت، ... را در دسترس جمعیت تاشکند گذاشته است و مترو یکی از ... وسایل نقلیه ی شهر تاشکند است. برای ... تاشکند همه نوع وسایل نقلیه هست. باغچه های زیادی
--	---

11-mashq. Quyidagi jummalarni diktör orqasidan takrorlang va tarjima qiling.

تاشکند، یکی از بزرگترین شهرهای آسیا است. رود «آمودریا»، یکی از بزرگترین رودهای آسیای مرکزی است. مترو، یکی از مهمترین وسایل نقلیه ی شهر تاشکند است. احمد، یکی از بهترین دوستان من است. زبان فارسی، یکی از شیرین ترین زبان های دنیا است. شهر سمرقند، یکی از زیباترین شهرهای دنیا است.

12-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Toshkent shahri Osiyoning eng katta shaharlaridan biridir. Toshkent Osiyodagi eng chiroyli shaharlardan biridir. Bu shaharda parklar, bog'lar, bulvarlar juda ko'p. Toshkentdan bir necha kichik daryolar oqib o'tadi va ular shaharning go'zalligini oshiradi. Toshkentning markazida keng xiyobonlar, baland va chiroyli imoratlar, keng maydonlar ko'p. Shaharning qiyofasi tez sur'atlar bilan o'zgarimoqda. Yangi turar-joy mavzolari paydo bo'lyapti, chiroyli imoratlar va ko'priklar qurilmoqda. Shaharning barcha yerlarida, ayniqsa, uning chetlarida qurilishlar bo'lyapti. Toshkentning eski shahar qismiga bir necha yil oldin kelgan kishilar bilishadiki, u yerda loydan qurilgan eski uylar, tor va boshi berk ko'chalar juda ko'p edi. Agar siz shu kunlarda eski shaharga borsangiz, uning qiyofasi bu qisqa muddat ichida butunlay

o'zgariganini ko'rasiz. Bu yerda oxirgi yillarda yuzlab yangi imoratlar, o'nlab yangi va keng xiyobonlar qurildi va qurilyapti.

Toshkentda ikki yarim milliondan oshiq aholi yashaydi. Shuni ham aytish kerakki, transport vositalarining barcha turlari shahar aholisining xizmatidadir. Transport vositalari ichida eng muhimi metrodir. Toshkent metrosi dunyodagi eng chiroyli metrolardan biri. Har kuni zamonaviy va qulay avtobuslar, trolleybuslar va tramvaylar odamlarni manziliga yetkazadi. Toshkentda taksi kechayu kunduz ishlaydi.

To'rtinchi mashg'ulot

Aniqlovchi ergash gapning bosh gapdan keyin joylashishi

Yuqorida qayd etilganidek, aniqlovchi ergash gap, asosan, bosh gap tarkibidagi aniqlanayotgan bo'lakdan keyin, ya'ni bosh gap ichida joylashadi. Lekin ba'zi hollarda aniqlovchi ergash gap bosh gapdan keyin ham joylashishi mumkin:

bā ba dānshajuyi sohbat mi کردم که در دانشگاه ما درس می خواند.

dāneshjui sohbat mikardam ke dar dāneshgāh-e mā dars mīxānad – Men universitetimizda o'qiydigan talaba bilan suhbatlashardim.

Aniqlovchi ergash gapning bosh gapdan keyin joylashish holatlari juda kam uchraydi, chunki e'tibor bergan bo'lsangiz, aniqlanayotgan bo'lak aniqlovchi ergash gapdan uzoqlashib ularni bir-biriga bog'lash mushkullashadi. Bu, ayniqsa, og'zaki nutq jarayonida ancha sezilarli bo'ladi. Agar aniqlovchi ergash gap bosh gap tarkibidagi ot kesimning ot qismi ma'nosini aniqlash, kengaytirish uchun xizmat qilsa, u faqat mana shunday tizimda, ya'ni bosh gapning orqasida turadi:

in hamān ketābist ke diruz eman ketābi ast که دیروز خریدم.

xaridam – Bu men kecha xarid qilgan o'sha kitob.

Aniqlovchi ergash gap bosh gapdan keyin joylashgan holatlarida alohida talaffuz ohangi hamroh bo'ladi: aniqlovchi ergash gapga tegishli bo'lgan bo'lak ovoznı bir oz ko'tarish yordamida butun jumla tarkibidan ajratiladi va bosh gapdan so'ng kichik pauza beriladi.

Shart-istak mayli shakllarining aniqlovchi ergash gapli qo'shma gaplar tarkibida ishlatilishi

Aniqlovchi ergash gapning kesimi shart-istak mayli shaklida ham kelishi mumkin. Shart-istak mayli shaklining ishlatilganligi aniqlovchi ergash gapdagi ish-harakatning bajarilishi mumkinligi, ehtimoligini ifodalaydi:

در این شهر زیبا، کمتر خیابانی هست که دارای درختان سبز و خرم نباشد.
dar in šahr-e zibā kamtar xiyābāni hast ke dārāye deraxtān-e sabz-o xorram nabāšad – Bu chiroyli shaharda bulvari bo'lmagan ko'chani deyarli uchratmaysan.

گفتگو

- احمد! تو تاشکند رفته ای؟
- بله، من تا کنون دو دفعه به تاشکند رفته ام. یکی در سال گذشته و یکی هم امسال، دو سه ماه پیش.
- می گویند تاشکند شهر خیلی زیبا و بزرگی است؟
- بله، تاشکند یکی از بزرگترین و زیباترین شهرهای آسیا است.
- مناظر طبیعی تاشکند چگونه است؟
- تاشکند، مناظر طبیعی بسیار زیبایی دارد. شهر تاشکند، پارکهای زیادی دارد. من فقط به پارکهای علی شیر نوایی، الفیاض و سایر رفته ام. پارکهای دیگر هم هست که من ندیده ام. همچنین، کمتر خیابانی هست که دارای درختان سبز و خرم نباشد. تقریباً در هر کوچه و خیابان، باغ و یا باغچه هست.
- در باره ی ساختمان منازل و عمارات چه می توانی بگویی؟
- منازل، دبیرستانها، بیمارستانها و عمارات مختلف چنان با سرعت ساخته می شود که باعث تعجب است. مثلاً من دفعه ی اول، سال گذشته به

تاشکند رفتم. از قسمت کهنه ی شهر دیدن کردم. در آن زمان، این قسمت شهر تاشکند، دارای خانه های کاهگلی و کوچه های باریک نسبتاً زیاد بود. اما این دفعه که رفتم، آنقدر عمارات و بناهای مدرن و چند طبقه و خیابان های وسیع و صاف ساخته اند که من نتوانستم تشخیص بدهم، اینجا همانجایی است که سابق دیده بودم. یک محله ی بسیار وسیع و جدید به وجود آمده که دارای بازار بزرگ و قشنگ و خیابان ها و کوچه های وسیع است.

- فقط در همین محله، عمارات زیاد می سازند؟
- خیر، در همه ی محلات شهر تاشکند، امور ساختمانی ادامه دارد. مثلاً، در بخش های یونس آباد، سیرگلی، چیلان زار و سایر قسمت های شهر تاشکند، عمارات به همین ترتیب و سرعت ساخته می شود.
- این همه عمارات برای چه ساخته می شود؟
- برای اینکه در شهر تاشکند، بیش از دو و نیم میلیون نفر زندگی می کنند و همه می خواهند در خانه های نوساز و مدرن زندگی کنند.
- در باره ی وسایل نقلیه ی شهر تاشکند چه می توانی بگویی؟
- در تاشکند انواع وسایل نقلیه وجود دارد. اتوبوسها و اتوبوسهای برقی و ترامواها و تاکسی ها و مترو در خدمت مردم است.
- مهمترین وسایل نقلیه ی شهر کدام است؟
- مهمترین وسایل نقلیه ی آن مترو – یعنی راه آهن زیرزمینی است.
- می گویند ایستگاه های متروی تاشکند خیلی زیباست؟
- بله، ایستگاه های متروی تاشکند خیلی زیبا است. طراحی و زیبایی آنها، همیشه باعث تعجب و حیرت اهالی تاشکند و مهمانان شهر می گردد. علاوه بر آن در تاشکند، تاکسی شبانه روز کار می کند.

- دیگر از زیبایی های تاشکند تعریف کن.
- می دانی حسن، در باره ی زیبایی های تاشکند، خیلی می شود گفت، ولی همه ی آنها را نمی شود یکدفعه گفت، بقیه را دفعه ی دیگر برای تو تعریف خواهم کرد.

Leksik izohlar

1. *čand* va چندین *čandin* gumon olmoshlari bir xil tarjima qilinadi. Lekin ular anglatayotgan ma'nolar bir-biridan farq qiladi: *čand*-bir necha (ozgina); چندین *čandin*-“bir necha” (ancha, ko'p). Masalan:

čand hezār – Bir necha ming (masalan, ikki, uch, besh ming va h.k.),

čandin hezār – Bir necha ming (masalan, yigirma, o'ttiz, yuz ming va h.k.).

2. “Boshqa” ma'nosini ifodalovchi دیگر *digar* va سایر *sāyer* so'zlari ko'plik shaklidagi otlar bilan turli usullarda birikadi: *digar* so'zi otdan so'ng kelib u bilan izofa orqali bog'lanadi; سایر *sāyer* so'zi ham ot bilan izofa yordamida birikadi, ammo undan oldin joylashadi:

dānešjuyān-e digar دانشجویان دیگر

sāyer-e dānešjuyān – boshqa talabalar سایر دانشجویان

13-mashq. Chap ustundagi jummalarni aniqlovchi ergash gaplar holatiga keltirib, o'ng ustundagi bosh gaplarning ajratib ko'rsatilgan bo'laklarini aniqlang. Aniqlovchi ergash gaplarni bosh gapdan so'ng joylashtiring.

این پسر دانشجو است.	ما در باره ی این دانشجو، دیشب صحبت کردیم.
این مرد، دانشیار است.	این استاد به ما درس دستور زبان فارسی می دهد.
این خانه است.	ما در این خانه زندگی می کنیم.

استاد با دانشجو صحبت می کند.	دانشجو خوب حرف می زند.
اینجا يك محله ی جدید به وجود آمده است.	این محله جدید، دارای ده ها خیابان و کوچه است.

14-mashq. Nuqtalar o'miga chap ustundagi tegishli so'z va so'z birikmalarini kerakli shaklga solib qo'yning va ko'chirib yozib, tarjima qiling.

برادر کوچکم که ۵ سال دارد... می رود.	مستقل – سینما –
نمی خواهید امشب... بروید؟ در... جنگ، برادر بزرگم	زمان
در کارخانه ی ماشین سازی کار می کرد. خانواده ی ما	راه آهن –
آپارتمان جداگانه و... دارد. این... تازه ساخته شده	کودکستان

15-mashq. O'qituvchi ketidan takrorlab, tarjima qiling.

این همان کلاهی است که دیروز خریدم. اینجا سینمایی است که تازه ساخته شده است. او در خانه ای زندگی می کند که تازه ساخته شده است. ما زبانی یاد می گیریم که از زیبایی آن، همه تعجب می کنند. در تاشکند، کمتر خیابانی هست که دارای درختان سبز و عرم نباشد. این همان راه آهنی است که برای تعریف کرده ام.

16-mashq. Quyidagi so'z va so'z birikmalarining sinonimlarini topib qator qilib yozing.

زمان، سایر دانشجویان، راه آهن زیر زمینی

17-mashq. Quyidagi jumlar tarkibidagi **diğer** va **sair** so'zlari ishtirok etgan izofiy birikmalarni tegishli tartibda bir-biri bilan almashtiring.

نه تنها در این محله، بلکه در سایر محلات تاشکند هم ساختمان سازی می کنند. از دانشجویان کلاس ما، فقط حسن هیجده سال دارد، سایر دانشجویان از بیست تا بیست و پنج سال دارند. نه تنها این عمارت، بلکه عمارات دیگر این خیابان تازه هم، بیش از ۴ طبقه دارند. پسر عموم که چند ماه است در تاشکند زندگی می کند، فقط پارک علی شیر نوایی را دیده و به پارک های دیگر هنوز نرفته است. تو باید نه تنها از این ایستگاه، بلکه از سایر ایستگاه های مترو هم دیدن کنی.

18-mashq. Jumalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Men yaqinda qurilgan uyda yashayman. 8-10 yil oldin bu yerda atigi 5-6 yangi bino bor edi, hozir esa bu tumanda o'nlab katta va kichik ko'chalar, yuzlab yangi binolar qurilgan va qurilyapti. Ayniqsa, turar joy binolari, maktablar, kasalxonalar, bolalar bog'chalari juda tez sur'atda qurilyapti (aynan: shunchalik tez qurilyaptiki, u taajjub va hayratga sabab bo'lmoqda). Bizning uyimiz ro'parasiga yaqinda katta magazin qurildi. Bizning uyimiz tumanimizning eng katta va chiroyli imoratlaridan biri bo'lgan ko'p qavatli binoda joylashgan. Bu uy to'qqiz qavatdan iborat. Toshkentda, shuningdek, to'rt, besh, o'n ikki va o'n olti qavatli turar joy binolari ham juda ko'p. Shaharning markaziy qismida park va bog'lar ham juda ko'p. Toshkentda yam-yashil daraxtlari bo'lmagan ko'cha deyarli yo'q. Turar joy binolari va ko'p qavatli imoratlarining atroflarida ham daraxtlar va bog'chalar juda ko'p.

Kecha dam olish kuni edi. Men o'zimning eng yaxshi do'stlarimni uyimizga taklif qildim. Hasan anchadan beri biznikiga kelmagan edi. Oldingi safar bundan uch yil oldin kelgan edi. Mana shu uch yil ichida ko'chamiz shunchalik o'zgarib ketdiki, Hasan hatto uni taniy olmadi.

Uyimiz to'qqiz qavatli binoning to'rtinchi qavatida joylashgan. Derazamizdan katta magazin, avtobus bekati, metro bekati, katta ko'm-ko'k park ko'rinib turadi. Menga o'zim yashaydigan mahalla juda yoqadi.

O'N TO'RTINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Gap tarkibida ega va kesimning moslashuvi

Jumla tarkibida kesim ega bilan shaxs-sonda moslashadi. Bunday moslashuv ega jonli predmetlar, ayniqsa, inson nomlarini bildiruvchi otlar bilan ifodalangan bo'lsa, albatta, amalga oshirilishi shart. Ega birlikda bo'lsa – kesim ham birlikda, ega ko'plikda bo'lsa – kesim ham ko'plik shakliga ega bo'lishi lozim. Masalan:

Talaba kitob dānešju ketāb mixānad – dānešju ketāb mixānad – Talaba kitob o'qiyapti.

Talabalar dānešjuyān ketāb mixānand – dānešjuyān ketāb mixānand – Talabalar kitob o'qiyaptilar.

Gapning egasi shaklan birlikda, ammo ma'no jihatidan ko'plikni ifodalovchi jamlanma otdan iborat bo'lgan holatlarda ham kesim ko'plik shaklida qo'llaniladi. Masalan: mardom – “xalq” so'zi doimo ko'plik shaklidagi kesim bilan moslashadi:

dar xiyābān mardom ziyād budand – dar xiyābān mardom ziyād budand – Ko'chada odamlar ko'p edi.

Agar gapning egasi jonsiz predmetlar, hatto, insondan boshqa jonlilarning nomlarini bildiruvchi otlarning ko'plik shakli bilan ifodalangan bo'lsa, shaxs-sondagi moslashuv ko'pincha amalga oshmaydi – kesim birlik shaklida ishlatiladi:

dar kešvar-e ma kārxānehā-ye bozorg ziyād sāxte mišavad – Bizning mamlakatimizda katta korxonalar ko'plab qurilyapti.

fāvārehā dar markaz-e pārk yarār – Fontanlar park markazida joylashgan.

Mazkur holatlarda kesim ko'plik shaklida ham qo'llanishi mumkin, lekin bu juda kam uchraydi.

Eslatma. “Bir necha”, “bir qancha” ma'nolarini ifodalovchi čand va čandin

čand va čandin gumon olmoshlari yoki miqdor sonlar bilan birikma tashkil qilgan so'zlar shaklan birlikda bo'lsa ham ma'no jihatidan ko'plik shaklidagi otlarga teng turadi va ega vazifasini bajarganda kesim bilan tegishli usulda moslashadi:

čand dānešju vāred-e otāy šodand – čand dānešju vāred-e otāy šodand –

Bir necha talaba xonaga kirdi.

do ketāb-e loyat māl-e man ast – do ketāb-e loyat māl-e man ast – Ikki ta

lug'at meniki.

1-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli so'zlarning kerakli shaklini qo'yib, ko'chirib yozing va tarjima qiling.

امشب به سینما می‌رویم تا... تازه ای بینیم... بین - موزه	
دانشجویان کلاس ما دو نفر هستند که بهتر از میدان ورزش	
دیگران، فارسی حرف می‌زنند. بین عماراتی که تازه	
ساخته شده است، عمارت بزرگ دانشگاه در	
سالن این سینما بیش از هزار نفر تماشاچی... تماشاچی	
“پخته کار” چندین هزار نفر تماشاچی را در خود جا	
می‌دهد. همه... از این فیلم بسیار خوششان آمد. در	
تاشکند... بسیار است و من وقت نکرده ام همی	
آهنگار بینم. متأسفانه من... هنوز مرکز غابشگاه های	
بین المللی تاشکند را بینم. فردا می‌خواهم به... بروم.	

2-mashq. Quyidagi so'zlarning sinonimlarini topib, qator qilib yozing.

جهان، بین، مختلف، اکنون، برنامه، وقت

3-mashq. Qavs ichidagi fe'llarni tegishli zamon va shaxs-son shaklida ishlatib jumalarni ko'chiring va yozma tarjima qiling.

ديروز، برادران و خواهرانم به خانه‌ي من (آمدن). گلّه‌ي گوسفندان از ييلاق (برگشتن). نزديك خانه‌ي ما چند مغازه‌ي جديد (ساخته شد). كتابهاي درسي و تمام لوازم درسي را روي ميز (گذاشتن). دو نفر كارگر، مشغول تعمير اطاق (شدن). فصل زمستان، موسم انواع ورزشهاي زمستاني (رسیدن). شاگردان ديگر در باره‌ي فصل بهار چه مي‌توانند (گفتن)؟ اطاق هاي هتل به انواع و اقسام ميل مدرن (مجهز شدن). از تاشكند، چند رود كوچك (گذشتن) و به زيبايي شهر (الزودن). اعضاي گروه ما، ديروز به سينما (رفتن) و فيلم تازه (ديدن).

4-mashq. Jumalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Bahor yilning eng go'zal fasli. Tabiat qishki uyqudan uyg'onadi. Yerdagi qorlar, daryolar, ko'llardagi muzlar eriydi. Qushlar issiq o'lkalardan qaytib kelishadi. Daraxtlar va gullarning kurtaklari bo'rtib, ochiladi. Atrof yam-yashil barg va rango-rang gullarga to'ladi. Dehqonlar dalalarda bahorgi ishlarga kirishadilar: yer haydaydilar, ariqlarni tozalaydilar, sekin-asta bahorgi ekinlarni ekadilar. Bahor faslining oxirlarida turli sabzavotlar va mevalar pishib yetiladi. Odamlar yozgi kiyimlarni kiyadilar. O'zbekistonda bahor faslini "fasllar kelinchagi" deb atashadi.

Ikkinchi mashg'ulot

Masdar

Masdar bir vaqtning o'zida ham fe'llik, ham ismiy so'z turkumlariga xos bo'lgan belgilarga ega fe'l shaklidir. Grammatik qo'llanmalarda masdar, asosan, fe'lning noaniq shakli yoki infinitiv atamallari bilan nomlanadi. Masdar muayyan ish-harakatni nomlaydi xolos. Uning bajarilayotgan zamoni yoki mayli, bajaruvchisining shaxs-soni haqida ma'lumot bera olmaydi. Shu

sababli ham uni ham fe'lning noaniq shakli, ham harakat nomi shaklida ishlatish mumkin: آمدن *āmadan* – kelmoq yoki kelish.

خواندن *xāndan* – o'qimoq yoki o'qish va h.k.

Demak, masdar gap tarkibida fe'lga va ismiy so'z turkumlariga xos bo'lgan vazifalarni bajarishi mumkin va shunga ko'ra uning xususiyatlarini quyidagi guruhlariga ajratamiz:

1. Masdarning ismiy xususiyatlari.
2. Masdarning fe'liy xususiyatlari.

Masdarning ismiy xususiyatlari

1. Masdar gap tarkibida ega, vositali va vositasiz to'ldiruvchi, hol, ot-kesimning ot qismi vazifalarini bajarishi mumkin. Masalan:

xāndan barāye man āsān ast – خواندن براي من آسان است – O'qish menga oson. (ega)

xāndanrā yād gereftam – خواندن را یاد گرفتم – O'qishni o'rganib oldim. (vositasiz to'ldiruvchi)

u be xāndan mašyul šod – او به خواندن مشغول شد. – U o'qish bilan mashg'ul bo'ldi. (vositali to'ldiruvchi)

kār-e man xāndan ast – کار من خواندن است. – Mening ishim o'qish. (ot kesimning ot qismi).

man barāye xāndan injā āmadam – من برای خواندن اینجا آمدم. – Men bu yerga o'qish uchun keldim (maqsad holi) va h.k.

2. Masdar jumla tarkibida ismiy so'z turkumlari, masalan, ot va sifatlarga xos bo'lgan xususiyatlarni namoyon qilib, izofiy birikma yoki zanjirlarning ham aniqlanmishi, ham aniqlovchisi bo'lib kela oladi, egalik qo'shimchalarini qabul qila oladi, ko'rsatish olmoshlari va ba'zi boshqa olmoshlar bilan birikma hosil qila oladi. Masalan:

āmadan-e šomā xeyli bejāst – آمدن شما خیلی بجااست. – Kelganingiz juda soz bo'ldi. (izofiy birikmaning aniqlanmishi)

vaqt-e raftan hanuz naraside ast – وقت رفتن هنوز نرسیده است. – Hali ketish vaqti bo'lgani yo'q. (izofiy birikmaning aniqlovchisi)

az *xādanaš xeyli xošam miyāyad* az *xādanaš xeyli xošam miyāyad* *egalik qo'shimchasi* O'qishi menga juda yoqadi. (egalik qo'shimchasi)

in āmadan-e u xeyli bejāst – Uning bu kelishi juda o'rinli bo'ldi. (*ko'rsatish olmoshi bilan birikma*)

Masdarning fe'liy xususiyatlari

Masdarning fe'liy xususiyatlari masdarli birikmalar tarkibida namoyon bo'lishi mumkin. Masdarli birikmalar quyidagi tartibda tuziladi:

Masdar birikmaning eng oxirida, ya'ni xuddi gapning kesimi kabi joylashadi, birikmaning boshqa a'zolari masdarga tobe bo'ladi. Bu tobelik grammatik jihatdan old va ort ko'makchilar bilan ifodalanishi mumkin hamda masdar va tobe so'zlar orasida boshqaruv munosabatlari vujudga keladi. Bunday masdarli birikmalarni bemalol gap kesimining ikkinchi darajali bo'laklarni boshqarish holatlari bilan tenglashtirish mumkin. Demak, masdar masdarli birikmalar tarkibida fe'liy xususiyat namoyon qilib, fe'lining zamon, mayl va shaxs-soni ma'lum shakllari bajaradigan sintaktik vazifaga o'xshash vazifani bajaradi:

چه بدتر در کرم تأخیر کردن چه بهتر گرسنه را سیر کردن

(ناصر خسرو)

če badtar dar karam tā'xir kardan,
če behtar gorosnerā sir kardan

Xayrli ishni qilishda kech qolishdan yomonroq nima bor,

Qorni och odamni to'ydirishdan xayrliroq nima bor.
(Nosir Xusrav)

ياي لياقت *yā-ye leyāyat*

Masdarlarga *-i*, ya'ni *yā-ye leyāyat* qo'shimchasi qo'shish orqali kelasi zamon sifatdoshlari yasash mumkin. Sifatdoshlarning bu turi ba'zi grammatik qo'llanma va darsliklarda muqarrarlik sifatdoshlari atamasi bilan ham nomlanadi. *ياي لياقت*

yordamida yasalgan mazkur sifatdoshlar tegishli ish-harakatning bajarilishi lozimligi, shartligi va, umuman, uning bajarilishi kelasi zamonga qaratilganiga ishora qiladi:

didani – ko'rsa bo'ladigan, ko'rishlik (*دیدن* *didani* – ko'rmoq" masdaridan)

xordan – yesa bo'ladigan, yeyishlik (*خوردن* *xordan* – yemoq", "ichmoq" masdaridan) va h.k.

Sifatdoshlarning bu ma'nolari ular gap tarkibida ot kesimning ot qismi vazifasini bajarayotganida yaqqol namoyon bo'ladi:

in film xeyli didanist – Bu film juda ko'rishlik (ko'rishga arziydi).

harfā-ye u xeyli šenidani bud – Uning so'zlariga quloq solsa bo'lardi (eshitishlik edi).

mā raftani hastim – Biz ketishimiz kerak (ketadiganmiz).

Kelasi zamon muqarrarlik sifatdoshlari, sifatdoshlarning boshqa turlari kabi, ismiy so'z turkumlariga xos vazifalarni hech qanday cheklanishsiz bajaraveradi. Ularning bunday imkoniyatlari fe'llik xususiyatlarining susayib, ismiy so'z turkumlari qatoridan o'rin olishlariga sabab bo'ladi. Kelasi zamon muqarrarlik sifatdoshlari:

a) asliy va nisbiy sifatlar kabi aniqlovchi vazifasini bajaradi: *ar*

u dar bāre-ye in film-e didani xeyli ta'rif kard – U ko'rishga arzigulik film haqida juda ko'p gapirdi.

b) *didanihā-ye šahr-e tāškand jalb-e tavajjoh mikonad* – Toshkent shahrining diqqatga sazovor joylari e'tiborni o'ziga jalb qiladi.

Quyidagi sifatlar, asosan, ot turkumiga oid so'zlar sifatida ishlatiladi:

nušidani – ichimlik (*نوشتن* *nušidan* – ichmoq)

pušidani – kiyimlik (*پوشیدن* *pušidan* – kiyimoq)

در تاشکند، موزه هم خیلی زیاد است. من فقط چند موزه دیده ام که

برایت نام می برم. موزه های تاریخ تیموریان، تاریخ ازبکستان، آثار هنرهای
زیبا و آثار هنرهای سنتی خیلی دیدنی است. ولی تعداد موزه ها در تاشکند...
خیلی بیش از اینهاست و من وقت نکرده ام همه را ببینم. دیدنی ها و زیباییهای
شهر تاشکند زیاد است. مثلاً میدان های استقلال و امیر تیمور و غیره، خیلی
چیزهای جالب دارد. با چنین جاهای دیدنی تاشکند، در صحبت های آینده
آشنا خواهیم شد.

Leksik izohlar

1. "Biror-bir ishni qilishga ulgurmaslik" ma'nosini ifodalash
uchun fors tilida وقت نکردن *vaqt nakardan fe'li* ishlatiladi. Asosiy
fe'l mazkur *fe'ldan so'ng aorist shaklida* ishlatiladi:

man hanuz vaqt nakardeam من هنوز وقت نکرده ام به این موزه بروم.
be in maze beravam – Men hali bu muzeyga borishga ulgurmadim.

2. *namudan* va گردیدن *gardidan fe'llarining ko'makchi*
fe'l o'mida ishlatilishi.

Murakkab fe'llar tarkibidagi کردن کردن kardan va شدن شدن šodan
ko'makchi fe'llari o'zlariga sinonim bo'lgan نمودن نمودن namudan va
گردیدن گردیدن gardidan fe'llari bilan almashtirilishi mumkin. Bunday
o'zgarish murakkab fe'lining ma'nosiga ta'sir qilmaydi:

آغاز کردن *āyāz kardan* – boshlamoq

آغاز نمودن *āyāz nemudan* – boshlamoq

آغاز شدن *āyāz šodan* – boshlanmoq

آغاز گردیدن *āyāz gardidan* – boshlanmoq

rostan – o'simlik (رستان رستنی)

شهر تاشکند

(ادامه)

دلمه‌ی پیش به شما قول داده بودم که تعریف شهر تاشکند را ادامه خواهم
داد. باید گفت، بین ساختمانهای که در تاشکند ساخته می شود، ساختمانهای
فرهنگی خیلی به چشم می خورد. در هر محله، ساختمانهای چند طبقه ای برای
دبستان و دبیرستان ساخته شده و می شود. علاوه بر آن در تاشکند، سینما و
سالن های تاترا هم خیلی زیاد است. در سالن های سینماها، مخصوصاً سینمای
«علی شیر نوایی» بیش از هزار نفر جا می گیرند. کاخ های هنر در هر ناحیه‌ی
تاشکند وجود دارد و آنها بیشتر برنامه های کنسرت انجام می گیرد. مثلاً در
کاخ های هنر "خلیله دوستلیگی" و "ترکستان"، دسته های هنری و
آوازخوانان معروف برنامه های خود را نمایش می دهند. البته نباید از نظر دور
داشت که به موازات ساختن منازل مسکونی، بهداشت عمومی را فراموش
نمی کنند. بیمارستان های مخصوص امراض مختلف، درمانگاه های ملدن و
داروخانه ها برای حفاظت و تحکیم تندرستی مردم خدمت می کند.

تعداد میدانهای ورزشی تاشکند در سال های اخیر خیلی افزایش یافته است.
میدان های ورزشی تازه، زیاد ساخته شده است و میدان ها و سالن های
ورزشی موجود، تعمیر و ترمیم شده است. مثلاً طی دو سال اخیر در تاشکند،
چند میدان تنیس بازی روباز و سروشیده ساخته شده که در آنها مسابقات بین
المللی برگزار می شود.

Murakkab fe'llar tarkibidagi کردن va شدن ko'makchi fe'llarining fe'llari bilan almashtirilishi kitobiy uslubda ko'proq uchraydi.

5-mashq. Quyidagi obrazli va ibratli maqollarni yod oling.

پیراهن دریدن نیست - *čāre-ye joz pirāhan daridan nist* - Iloji yo'q, hech narsa qilib bo'lmaydi (aynan: ko'ylak yirtishdan boshqa chora yo'q).
 از زمین تا آسمان فرق دارد - *az zamīn tā āsmān farq dārad* - Yer bilan osmoncha farq bor.

ضرب المثل

Yuz marta eshitgandan bir marta ko'rgan yaxshi (aynan: Eshitish qachon ko'rishga o'xshagan).
šenidan key bud mānand-e didan - شنیدن کی بود مانند دیدن

6-mashq. Qavs ichida berilgan masdarlarni tegishli shaklda ishlatib, jummalarni ko'chirib yozing va tarjima qiling.

دوستم چند ماه است که خانه گرفته است و من هنوز وقت نکرده ام پیش او (رفتن). بطور شد که تو هنوز وقت نکرده ای به موزه‌ی تاریخ (رفتن)؟ ما هنوز وقت نکرده‌ایم به پارک «بابر» (رفتن). من هنوز وقت نکرده ام این کتاب را (خواندن). متأسفانه تو هنوز وقت نکرده ای به نامه‌ی دوست (جواب دادن).

7-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Biz ham yangi filmni ko'rishga ulguranimiz yo'q. Uyimiz yaqinida katta stadion qurib bitkazildi, lekin men va oilamizning boshqa vakillari ham u yerga borishga ulgurmadik. Afsuski, biz haligacha siznikiga borishga va yangi uyingizni ko'rishga vaqt topa

olmadik. Qanday qilib haligacha bu ko'rgazmani tomosha qilishga ulgurmadim?

8-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Yaqinda ko'chamizda qurib bitkazilgan imoratlar orasida Madaniyat saroyining katta chiroyli binosi ko'zga tashlanib turibdi. Bu Toshkent shahridagi eng katta madaniyat saroylaridan biridir. Uning zaliga mingdan oshiq tomoshabin sig'adi. Bugun kechqurun biz u yerga yangi konsertni tomosha qilgani boramiz. Madaniyat saroyidan tashqari bizning tumanimizda yaqinda yangi stadion ham qurildi. Men hali u yerga borishga ulgurmadim, lekin bu stadiona borgan o'rtoqlarim uning haqida juda ko'p so'zlab berdilar. Men bu stadion Markaziy Osiyodagi eng zamonaviy sport majmuasi va unga 50 ming tomoshabin sig'adi deb eshitdim.

Davlatimiz madaniyat muassasalari bilan bir qatorda sog'liqni saqlashni ham unutmaydi. Shahrimizning har bir tumanida turli kasalliklarga mo'ljallangan kasalxonalar, poliklinikalar, dorixonalar mavjud. Oxirgi yillarda ko'plab yangi zamonaviy kasalxonalar qurilyapti, mavjud davolash muassasalari ta'mirlanyapti va zamonaviy dastgoh va uskunalar bilan jihozlanyapti. Masalan, akam yaqinda qurilgan yangi kasalxonada ishlaydi. Bu Toshkentdagi eng katta kasalxonalardan biri.

Toshkentda muzeylar juda ko'p. Afsuski, men hali ularning hammasini ko'rib chiqishga ulgurmadim. Lekin men ko'rib, tomosha qilgan muzeylarning hammasi menga yoqdi.

Toshkent shahrida diqqatga sazovor joylar juda ko'p. Ularning hammasini qisqa muddat ichida ko'rib chiqib bo'lmaydi. Masalan, Xalqaro ko'rgazmalar markazini ko'rib chiqishga kamida bir kun kerak. Men u yerga ikki marta bo'rganman va shu kunlarda o'rtoqlarim bilan yana boraman.

Uchinchi mashg'ulot

گفتگو

- تو دیروز قول دادی بقیه‌ی چیزهای دیدنی تاشکند را برایم تعریف کنی.

آیا به قول خود وفا می‌کنی؟

- براي تعريف مركز نمايشگاه هاي بين المللي تاشكند كه از بزرگترين و بهترين نمايشگاه هاي آسياي مركزي است، وقت زيادي لازم است. يکروز ديگر براي تعريف مي کنم.

- بسيار خوب.

9-mashq. Nuqtalar o'miga chap ustundagi tegishli so'z va so'z birikmalarini tegishli shaklda qo'ying va jumalarni ko'chirib yozib, tarjima qiling.

من ... از مركز نمايشگاه هاي بين المللي تاشكند	برخوردن - به شكل
براي شما تعريف كنم. امروز بايد به موزه ي ... يا	فوتبال
موزه ي ... بروم. شكل بناهاي كارخانهجات با	حاضر بودن - بنا
منازل مسكوني دهر محلّه ي تازه ساز، به چند	فرق داشتن - بسكتبال
خانه ... طبقه اي ... كه براي دبيرستان ساخته	تاريخ
شده است اين دو عمارت با هم برادرم	از زمين تا آسمان
از ... خوشش نمي آيد، از ... خوشش مي آيد.	فرق داشتن
اين ... تازه ساخته شده است. ترجمه ي ما با	آثار هنرهاي زيبا
ترجمه ي شما	

10-mashq. O'zingiz tug'ilib o'sgan shahar haqida yozma hikoya tayyorlang.

11-mashq. Quyidagi jumalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Toshkentning yangi qurilgan imoratlari orasida o'rta maktablar binolari ko'zga tashlanib turadi. Har bir mahallada maktab uchun qurilgan binolarni uchratasiz. Bu binolar turar-joy binolaridan shakli bilan farq qiladi. Maktab binolari asosan 3-4 qavatli, turar-joy binolari esa besh va undan ko'proq qavatli bo'ladi.

- بله، من ديروز قول دادم و اينك حاضرم به قول خود وفا كنم.

- در تاشكند، ديگر چه چيزهاي نوي مي سازند؟

- بين ساختمانهاي نوساز، بناهاي دبستان و دبيران خيلي به چشم مي خورد. در هر نماياني به يك يا چند بناي دو طبقه اي بر مي خوري كه براي دبستان و دبيران ساخته شده است.

- مگر بناهاي دبستان و دبيران با منازل مسكوني فرق دارد؟

- بله، فرق دارد. بناهاي دبستان و دبيران نوساز، طبقات بيشترى دارد و حال آنكه بناهاي مسكوني معمولاً چهار طبقه است. مهم اين است كه شكل ساختمان آنها نيز با هم فرق دارد.

- راستي، بگو بستم تو ورزشگاه جديد را دهدي؟ مي گويند خيلي زيبا و مدرن است؟

- بله، درست مي گويند. اين ورزشگاه، تازه ساخته شده و خيلي زيبا و مدرن است و براي هر نوع ورزش، وسائل و امكانات فراوان دارد، مثلاً براي فوتبال، بسكتبال، تنيس و غيره.

- كداميك از موزه هاي تاشكند را دهدي؟

- تاشكند، موزه هاي زياد دارد. من فقط توانستم موزه هاي تاريخ تيموريان، آثار هنرهاي زيبا و موزه ي تاريخ ازبكيستان را بگويم.

- مركز نمايشگاه هاي بين المللي را دهدي؟

- مگر مي شود به تاشكند رفت و آنجا را نديد؟

- از اين نمايشگاه برايم تعريف كن.

Men bugun O'zbekiston tarixi muzeyiga borishga tayyorman. Men bu muzeyda juda ko'p qiziqarli narsalar (ko'rishga arziydigan narsalar) bor deb eshitganman. Hasan bu muzeyni ko'rgan. U menga bu muzeyni ko'rib chiqib, xalqimiz tarixi juda boy va qiziqarli ekaniga yana bir bor ishonim, deb aytdi.

O'N BESHINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

O'tgan zamon shart-istak mayli

(ماضي التزامي *māzi-ye eltezāmi*)

Shart-istak mayli ikkita zamon shakliga ega: hozirgi-kelasi zamon (aorist) va o'tgan zamon. Aorist haqida oldingi mashg'ulotlarda ma'lumot berilgan edi. Shart-istak maylining o'tgan zamon shaklini yasash uchun tegishli fe'lining o'tgan zamon sifatdoshiga بودن *budan* ko'makchi fe'lining aorist shakli biriktiriladi. Masalan رفتن *raftan*-bormoq, ketmoq fe'lidan o'tgan zamon shart-istak mayli shakli quyidagicha yasaladi:

Birlilik

رفتم *rafte* *bāšam* – borgan bo'lsam

رفتە باشی *rafte bāši* – borgan bo'lsang

رفتە باشد *rafte bāšad* – borgan bo'lsa

Ko'plik

رفتیم *rafte bāšim* – borgan bo'lsak

رفتە باشید *rafte bāšid* – borgan bo'lsangiz

رفتند *rafte bāšand* – borgan bo'lsalar

O'tgan zamon shart-istak maylining bo'lishli shaklida urg'u har ikkala qismning oxirgi bo'g'iniga tushadi: رفتە باشم *rafte bāšām*.

O'tgan zamon shart-istak maylining bo'lishsiz shakli asosiy fe'l, ya'ni sifatdoshga نه *na* inkor yuklamasini qo'shish orqali yasaladi:

Birtik

naraftē bāšam – bormagan bo'lsam

naraftē bāši – bormagan bo'lsang

naraftē bāšad – bormagan bo'lsa

Ko'plik

naraftē bāšim – bormagan bo'lsak

naraftē bāšid – bormagan bo'lsangiz

naraftē bāšand – bormagan bo'lsalar

Bo'lishsiz shaklda asosiy urg'u ne *na* inkor yuklamasiga tushadi:

naraftē bāšam va h.k.

O'tgan zamon shart-istak mayli ish-harakatning o'tgan zamonda bajarilganligining ehtimolligi, gumonligi va mumkinligiga ishora qiladi. Mazkur ma'nolarni ifodalash uchun o'tgan zamon shart-istak mayli shakli

shayd *šāyad*-ehtimol, shoyad, bo'lsa kerak

ممکن است *momken ast*-mumkin

ممکن نیست *momken nist*-mumkin emas

ehtimāl *miravad*-ehtimol

ehtimāl nemiravad-bo'lmasa kerak kabi modal so'z va birikmalardan so'ng ishlatiladi. Masalan:

shayd *šāyad ānhā piš-e to āmade bāšand* –

Ular sening oldingga kelgan bo'lsalar kerak.

ممکن است او این کتاب را خوانده باشد. *momken ast u in ketābrā*

xānde bāšad – U bu kitobni o'qigan bo'lsa kerak (bo'lishi mumkin).

ممکن نیست ما این فیلم را دیده باشیم. *momken nist mā in filmrā dide*

bāšim – Biz bu filmni ko'rgan bo'lishimiz mumkin emas (bo'lmasak kerak).

ehtemāl *miravad ostād-e mā* –

Ehtimol o'qituvchimiz kelgan bo'lsa kerak.

ehtemāl *nemiravad dustam* –

Do'stim uyiga ketgan bo'lmasa kerak.

Agar ish-harakat kelasi zamonga oid bo'lsa bu modal so'z va birikmalardan so'ng aorist ishlatiladi:

shayd *šāyad ānhā piš-e to biyāyand* – Ular sening

oldingga ketsalar kerak.

ممکن است او این کتاب را بخواند. *momken ast u in ketābrā bexānad* –

U bu kitobni o'qisa kerak.

ممکن نیست ما این فیلم را ببینیم. *momken nist mā in filmrā bebinim*

– Biz bu filmni ko'rishimiz mumkin emas (ko'rmasak kerak).

ehtemāl *miravad ostād-e mā biyāyad* –

O'qituvchimiz kelsa kerak (kelishi mumkin).

ehtemāl *nemiravad dustam* be

Do'stim uyiga ketmasa kerak.

Eslatma. *dāštan* – "ega bo'lmoq" fe'lining o'tgan zamon shart-istak mayli shakli aorist o'rinda ham ishlatiladi. Masalan:

a) maqsad ergash gaplarda: این کتاب را امروز خواندم تا فردا. *in ketābrā emruz xādam to fardā vaqt-e āzād*

dāšte bāšam – Ertaga bo'sh vaqtim bo'lishi uchun bu kitobni bugun o'qidim.

b) kelasi zamonga yo'nalgan shart ergash gaplarda:

agar *pul dāšte bāšid in ketābrā bexarid* – Agar pulingiz bo'lsa bu kitobni sotib oling.

c) modal fe'l va modal so'zlardan so'ng:

mixāham in ketābrā dāšte mi xoham in ketāb in dāšte باشم.
bāšam– Bu kitob menda bo'lishini istayman.

mitavāni fe'lan in ketābrā dāšte bāši– Hozircha bu kitob senda bo'la tursin.

u bāyad in ketābrā dāšte bāšad– Unda bu kitob bo'lishi kerak (shart).

1-mashq. O'qing va o'zbek tiliga yozma tarjima qiling.

اورا کجا دیدی؟ ممکن است در دانشگاه ملاقات کرده باشی؟ اورا کجا می بینی؟ ممکن است در دانشگاه ملاقات بکنی؟ من نمی دانم چرا دوستم نتوانست امشب پیش من بیاید، شاید به کسی وعده ی ملاقات داده باشد. کتاب کجاست؟ ممکن است روی میز گذاشته باشم. ممکن است او گوجه فرنگی را در بازار خریده باشد. ممکن است او گوجه فرنگی را از مغازه بخرد. احتمال می رود که برادرم چند سال پیش با او آشنا شده باشد. احتمال می رود دوستم فردا یا پس فردا با او آشنا بشود. مگر ممکن است که او پیشنهادت را قبول نکرده باشد؟ مگر ممکن است که او پیشنهادت را قبول نکند؟ شاید مادرت از این خبر خوشحال بشود. شاید مادرت از این خبر خوشحال شده باشد. ممکن است قهوه دوست نداشته باشی، پس چایی بخور. ممکن نیست که او با شما خدا حافظی نکرده باشد. ممکن نیست که او با شما خدا حافظی نکند. اگر پول داشته باشم، این کنگ قشنگ را برای مادرم می خرم. اگر این کتاب را لازم داشتی، به من بگو، من برای تو از کتابخانه می گیرم.

2-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli zamon shart-istak mayli shaklida (bo'lishli yoki bo'lishsiz) ishlating va jummalarni ko'chirib yozib, tarjima qiling.

شاید تو اورا دیروز (ملاقات کردن). ممکن است، من فردا اورا (ملاقات کردن). ممکن است او دیشب به کسی وعده ی ملاقات (دادن) و (توانستن) پیش من بیاید. شاید او پول (داشتن) و (توانستن) این کتاب را بخرد. ممکن نیست که حسن دو سال در ایران زندگی کرده باشد ولی پول (خوردن). احتمال نمی رود که تو از این خبر خوشحال (شدن). برای اینکه آدم اشتها (داشتن)، باید بیشتر گردش بکند. ممکن است، دوستم این کتاب را (داشتن)، آن وقت من از او می گیرم و به تو می دهم. شاید تو گوجه فرنگی (دوست داشتن). احتمال نمی رود استاد دیروز از جواب شما (راضی شدن). شاید آنها پیشنهادت را بعد ها (قبول کردن). شاید آنها مدتی پیش، پیشنهادش را (قبول کردن). من اگر فردا پول (داشتن)، به مغازه می روم و این کنگ را می خرم. شما می توانید گوجه فرنگی از مغازه (خریدن). اگر شما پس فردا کتاب لغت را (لازم داشتن)، من می توانم به شما بدهم. ممکن است او دیشب قهوه (خوردن). ممکن است او دیشب یا دوستش (ملاقات کردن).

3-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Uni ertaga universitetda uchratsam kerak. U seni bugun ko'rgan bo'lsa kerak. Hozir uning puli bo'lmasa kerak. Do'stim uni kecha oshxonada ko'rgan bo'lsa kerak. U biz bilan uchrashishga va'da bera olmasa kerak. U siz bilan xayrlashmagan bo'lishi mumkin emas. Agar puling bo'lsa, singlingga bu guldonna sotib ol. Ular bu xabardan xursand bo'lgan bo'lsalar kerak. Uning qahva ichishi yoki ichmasligi ma'lum emas. Agar ishtahangiz bo'lmasa, avval ozgina sayr qiling va keyin oshxonaga boring. Men pomidorni juda yaxshi ko'raman. Unga bu chiroyli grafin yoqqan bo'lsa kerak. Senga palov yoqqan bo'lsa kerak. Sen bu uchrashuvdan xursand bo'lmasang kerak.

4-mashq. Quyidagi maqol va she'rni yodlang.

ضرب المثل

فلل مین که ریز است، بشکن بین چه تیز است!

felfel mabin ke riz ast beşkan bebin çe tiz ast – Kichkina demang bizni, ko'tarib uramiz sizni (aynan: garimdorini mayda deb qarama, sindirib tatib ko'r, qanchalik o'tkir(achchiq)).

شعر

نخواهد تا مـحر بیچاره مادر	برای اینکه شب راحت بخوابی
شود از خود بدر بیچاره مادر	اگر يك ربع ساعت دیر آیی
ز مادر بیشتر بیچاره مادر	نبیند هیچ کس زحمت به دنیا

(ایرج میرزا)

Ikkinchi mashg'ulot

neşastan, *istādan* va *xābīdan* خوابیدن ایستادن، نشستن

fe'llarining xususiyatlari

neşastan (نشین *neşin*) va *istādan* (ایست *ist*) fe'llari ikki xil yo'nalishli ma'nolarga ega: birinchisi ish-harakat, jarayonni ko'rsatadi, ikkinchisi holat, vaziyatga ishora qiladi:

neşastan – o'tirmoq (joyga); o'tirmoq (joyda).

istādan – to'xtamoq; turmoq (joyda).

xābīdan – yotmoq (joyga); uxlamok, yotmoq (joyda).

Bu fe'llar anglatayotgan ma'no ularning zamon shakli va matn bo'lagining umumiy ma'nosiga bog'liq bo'ladi:

1. Agar bu fe'llar o'tgan zamon natijali va uzoq o'tgan zamon shakllarida ishlatilsa, faqat holatni ifodalaydi. Qizig'i shundaki, o'tgan zamon natijali fe'li shakli hozirgi, ayni paytdagi holatni, uzoq o'tgan zamon fe'li shakli esa o'tgan zamonga oid holatni ifodalaydi:

man neşasteam – Men o'tiribman.

man neşaste budam – Men o'tirgan edim.

2. Qolgan zamon va mayl shakllari matn mazmuniga qarab ham ish-harakat, ham holatni ifodalashi mumkin:

man har ruz injā mineşinam – Men har kuni *shu verda o'tiraman*.

to ma'mulan pahlū-ye man mineşasti – Sen odatda *mening vonimda o'tirarding*.

injā beistid – *Shu yerda to'xtang*; *Shu yerda turing va h.k.*

Demak:

1. Ish-harakat, jarayon ma'nolarini ifodalash uchun *neşastan*, *istādan* va *xābīdan* fe'llarini o'tgan zamon

natijali va uzoq o'tgan zamon shakllaridan boshqa zamon va mayl shakllarida ishlatish lozim: Men har kuni sening *yoningda o'tiraman* *man har ruz pahlū-ye to mineşinam*, Ertaga

فردا *pahlū-ye to mineşinam (xāham neşast)*: Men sening *yoningda o'tirdim* *man pahlū-ye to neşastam*. Men odatda

man من معمولاً *pahlū-ye to mineşastam*, Mening *vonimda o'tir* *pahlū-ye man beneşin*. U mening *vonimda o'tirsa kerak* *šāyad u pahlū-ye man beneşinad*.

2. Holatni yoki vaziyatni ifodalash uchun zikr etilgan fe'llarning istalgan zamon va mayl shakllarini ishlatish mumkin. Ammo shuni ham unutmaslik lozimki:

a) bu fe'llarning o'tgan zamon natijali va uzoq o'tgan zamon shakllari ma'lum paytdagi holatni ifodalaydi:

پدرم سر میز (نشستن) و ناهار می خورد. دوستم جلوی پنجره (ایستادن) و سیگار می کشد. من هر روز در کتابخانه، ملوی حسن (نشستن) و با هم درس زبان فارسی را حاضر می کنیم. وقتی که من وارد اتاق شدم، تمام افراد خانواده دور میز (نشستن) و شام می خوردند. وقتی که تو به دانشگاه آمدی، همه ی دانشجویان کلاس ما در راهرو (ایستادن) و سیگار می کشیدند. وقتی که مادر وارد اتاق شد، بچه ها (خوابیدن). این اتوبوس، نزدیک دانشگاه (ایستادن). تو هرروز چه ساعتی (خوابیدن)? خواهرت دیشب کی (خوابیدن)?

7-mashq. Quydagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Hozir sizning ro'parangizda kim o'tiribdi? Nega nonushta stoliga o'tirmayapsiz? U yo'lakda turibdi va chekyapti. Bu avtobus universitet yonida to'xtaydi. Biz do'stlarimiz bilan o'tiribmiz va suhbatlashyapmiz. Akam mening yonimda turibdi va menga qarayapti. Sening oldingga kelganimda uxlayotgan eding. Kecha biz juda kech yotdik va bugun ertalab soat 8 da uyg'ondik. Sen xonaga kirganingda oilamiz a'zolarining hammasi stol atrofida o'tirgan va tushlik qilayotgan edi. U odatda mening yonimda o'tiradi, ammo bugun uning joyi bo'sh. Singlim odatda soat 8 gacha uxlaydi. Tanaffus paytida biz ko'pincha yo'lakda turib sigaret chekamiz.

Uchinchi mashg'ulot

عیادت از دوست مرخص

دیروز به دانشگاه رفتم. پدرم دانشجویان کلاس ما در راهرو ایستاده اند و صحبت می کنند، ولی حیب در میان آنها نیست. پس از آنکه رنگ کلاس را زدند و ما وارد کلاس شدم و سر جای خود نشستم، باز هم حیب نبود. او معمولاً ملوی من می نشیند، ولی دیروز جایش خالی بود. نگران شدم، از رفقا پرسیدم، کی (چه کسی) می داند، چرا امروز حیب به دانشگاه نیامده است؟

man nešasteam – Men o'tiribman. (hozir, ayni paytda).

vaqtike šomā vāred-e otāq šodid man pošt-e miz nešaste budam – Siz xonaga kirganingizda men stol ortida o'tirgan edim. (o'tgan zamondagi ma'lum paytda).

b) aniq mayldagi zamon shakllarining qolganlarida ishlatilgan mazkur fe'llar ma'lum paytga bog'lanmagan yo, umuman, bo'lib o'tgan, yoki vaqti-vaqti bilan qaytarilib turuvchi holat yoxud vaziyatni ifodalaydi:

man har ruz injā minešinam – Men har kuni shu yerda o'tiraman.

man ma'mulan pahlū-ye to minešastam – Men odatda sening yoningda o'tirardim va h.k.

5-mashq. Quydagi jummalarni o'qing va o'zbek tiliga yozma tarjima qiling.

دانشجو روبروی استاد نشسته است و به او جواب می دهد. معمولاً حسن در کلاس ملوی من می نشیند، ولی امروز جایش خالی است. ما دور میز نشسته ایم و ناهار می خوریم. پزشک روبروی بیمار نشست و پرسید: احوال شما چگونه است؟ بچه ها دور میز نشسته بودند و کتاب می خواندند. اگر مادران خوابیده است، او را بیدار نکنید. پدرم دیشب خیلی دیر خوابید و اینک هنوز از خواب بیدار نشده است. دانشجویان در راهرو ایستاده اند و سیگار می کشند. اتوبوس شماره ی یک، جلو عمارت دانشگاه می ایستد. وقتی که من وارد اتاق شدم، شما جلو پنجره ایستاده بودید و به بیرون نگاه می کردید.

6-mashq. Qavs ichida berilgan fe'llarni tegishli shakliga soling va jummalarni ko'chirib yozib, o'zbek tiliga tarjima qiling.

دېشب به دوستم حسن... و دانستم که او مريض شده
 است. من تعجب کردم، زیرا چند روز پیش که او را دیده
 بودم، کاملاً... بود. من از این خبر.... پرسیدم چه...
 دارد. جواب داد: پزشک می گوید که «آپاندیسیت» دارد
 و باید او را به... برد و عمل کرد. من به هادی تلفن
 کردم و به او خبر دادم که حسن... ما... و... که به
 عیادت حسن بروم.... چند روز پیش... گرفته بودم و
 پول داشتیم. من پیشنهاد کردم که برای حسن... بخرم.
 هادی گفت: بهتر است يك دسته گل بخرم، زیرا ممکن
 است که... به حسن اجازه ندهد که شیرینی بخورد.

مرض -

قرار گذاشتن -

سالم - بیمارستان

- تلفن کردن -

ناخوش شدن -

اتفاقاً - مشورت

کردن - پزشک

کمک هزینه ي

تحصیلی

لاراحت شدن

شیرینی

10-mashq. Quyidagi so'zlarning sinonimlarini toping va alohida qatorga yozing.

بیمارستان - ناخوشی - مریض - خوشحال

11-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Kecha kechqurun do'stim Hasan kasal bo'lib qolganini bildim. Men Ahmadga telefon qildim va unga do'stimiz Hasanning kasal bo'lib qolganini aytdim. U juda hayron bo'ldi, chunki bir necha kun oldin Hasanni ko'rgan va u soppa-sog' edi. Biz Hasanning otasiga telefon qildik. Ular bizga Hasanni kasalxonaga olib ketishganini aytishdi. Biz: "Hasanning kasali qanday?", deb so'radik (qanday kasali bor). Ular javob berishdi: "Doktor Hasan ko'richak bo'libdi (ko'richagi bor) dedi. Ertaga ko'richakni kesishsa (operatsiya qilishsa) kerak".

Biz Ahmad bilan maslahatlashdik va payshanba kuni Hasanni ko'rishga borishga kelishib oldik. Chorshanba kuni biz stipendiya olamiz va pulimiz bo'ladi. Biz Hasanga shokolat va bir dasta gul sotib olamiz deb kelishdik.

ممکن است ناخوش شده باشد؟ حسن گفت: او بیمار است و اینک در بیمارستان خوابیده است. تعجب کردم. چند روز پیش او را سالم دیده بودم و هیچ اظهار ناخوشی نمی کرد. از حسن پرسیدم: چه مریضی ای دارد؟ حسن جواب داد: دیشب به خانه ی او تلفن کردم، برادرش به من گفت: حبیب را به بیمارستان برده اند. به طوری که پزشک می گوید: «آپاندیسیت» دارد و باید عمل بشود. به رفا گفتیم: کی (چه وقت) به عیادت حبیب بروم؟ پس از مشورت قرار گذاشتیم روز چهارشنبه، ساعت چهار و نیم با هم به دیدن او به بیمارستان بروم.

اتفاقاً همان روز چهارشنبه، کمک هزینه ي تحصیلی گرفته بودیم و پول همراهان بود و می توانستیم هر قدر که بخواهیم خرج کنیم. برای حبیب، شیرینی و شوکولات و دسته گل خریده و به بیمارستان رفتیم. پس از آنکه دانستیم حبیب در کدام بخش و اتاق خوابیده است، پیش او رفتیم.

8-mashq. Quyidagi ruboiyni yod oling.

رباعی

آبادی ملک عالم از رنجبر است

آسایش نوع آدم از رنجبر است

آن علم که عالمان به آن فخر کنند

بر مردم دیگر، آن هم از رنجبر است

(لاهوری)

9-mashq. Nuqtalar o'miga chap ustundagi tegishli so'z va so'z birikmalarining kerakli shaklini qo'yib, jummalarni ko'chirib yozing va o'zbek tiliga tarjima qiling.

- خیلی خوب. پس قرار می‌گذاریم که فردا بعد از ظهر برای عیادت

حسن برویم.

- باشد، خدا حافظ!

- خدا نگهدار!

Leksik izohlar

1. *hal-e kasi bad šodan* birikmasi biror kishining ahvoli yomon, ya'ni kasal bo'lib qolganini ifodalash uchun ishlatiladi:

hālaš bad šod – Ahvoli yomon (og'ir) bo'lib qoldi.

2. "Biror narsadan xabar topmoq, xabardor bo'lmoq" ma'nolarini ifodalash uchun fors tilida خبر گرفتن *xabar gereftan*, اطلاع یافتن *ettelā' yāftan* va دانستن *dānestan* fe'llarini ishlatish mumkin; اطلاع داشتن *ettelā' dāstan* fe'li "biror narsani bilmoq" ma'nosini ifodalaydi:

ettelā' dāri u kojāst? – Xabaring bormi (bilasanmi), u qayerda?

Beshinchi mashg'ulot

عیادت از دوست مریض

(ادامه)

حبیب در یکی از اطافهای طبقه‌ی دوم بیمارستان بستری بود. وارد اتاق شدیم. اطافی بود روشن و تمیز. این اتاق دو تختخواب داشت. رختخواب حبیب از دو پتوی پشمی با ملالهی سفید و دو بالش با روبالشهای سفید و تمیز تشك عبارت بود. حوله‌ی تمیزی از گوشه‌ی تختخواب آویزان بود. وقتی که

To'rtinchi mashg'ulot

گفتگو

- احدا تو نمی‌دانی چرا حسن امروز سر درس نیامده است؟

- مگر تو اطلاع نداری؟ حسن مریض شده و در بیمارستان بستری است.

- چگونه؟ چه شد؟ من او را دو روز پیش، یعنی روز شنبه دیده بودم که

کاملاً سالم بود!

- بله، روز شنبه حسن سالم بود، ولی دیروز یکشنبه ناگهان حالش بد شد و

آموالانس او را به بیمارستان برد. احتمال می‌رود «آپالندیسیت» داشته باشد و عمل شود.

- این خبر را از چه کسی گرفته‌ای؟

- دیشب به خانه‌ی حسن تلفن کردم که مادرش این خبر را به من داد.

- پس ما باید به عیادت حسن برویم. تو چه می‌گویی؟

- بله، حتماً باید برویم. ولی به نظرم بهتر است که فردا برویم.

- چرا؟ مگر امروز وقت نداری؟

- نه، چرا؟ وقت دارم، ولی فردا کمک هزینه‌ی تحصیلی می‌گیرم و پول

زیادتی خواهیم داشت. می‌توانیم شیری یا شکولات یا دسته گل بخریم که دست خالی نباشیم.

- درست است، ولی اول باید بدانیم که پزشك اجازه می‌دهد حسن شیرینی بخورد.

- من امشب دو باره به مادر حسن تلفن می‌کنم و از ایشان در باره‌ی

شیرینی می‌پرسم.

u saxt mariz او سخت مریض بود و حالا هم هنوز خوب نشده است.
hud va hālā ham hanuz xub našode ast – U qattiq kasal edi va hozir ham tuzalgani yo'q.

12-mashq. Nuqtalar o'miga chap ustundagi tegishli so'z va so'z birikmalarining kerakli shaklini qo'yib, jummalarni ko'chirib yozing va o'zbek tiliga tarjima qiling.

مشورت کردن	... از رفقا شنیدم که حبیب بیمار شده است و در
بستری بودن	بیمارستان.... ما... و قرار گذاشتیم به عیادت حبیب
ملاطه – دپش	بروم. یکشنبه با هم به... رفتم. دانستم حبیب در کدام
تختخواب	اطاق.... وارد اطاق شدم، دیدم اطاقی... و روشن است.
حواله – بالش	دو... دارد. رختخواب حبیب از پتوی پشمی با... سفید
خواهیدن	و دو... با روبالش های تمیز عبارت است.... تمیزی از
تمیز – عمل	گوشه ی تختخواب آویزان است. همسایه ی حبیب، مانند او
بلند شدن	«آپالندیسیت» داشت و هر دوی آنها، باید بعد از... ده
حرکت کردن	روز بستری بشوند. وقتی که حبیب مارا دید... و
خوشحال شدن	خواست.... ولی ما... و گفتیم که بهتر است حرکت
مانع شدن	نکند. حبیب گفت: پزشک به من اجازه می دهد که... و
تلفن کردن	راه بروم. من حتی شش ساعت بعد از عمل، توانستم به
دارو – داروخانه	مرل.... ما به حبیب گفتیم اگر تو... لازم داشته باشی،
بیمارستان	بگو ما می خریم و برای تو می آوریم. جواب داد: هیچ...
دوا (دارو)	لازم نیست، زیرا که بیمارستان دارای چند... می باشد و
خوب شدن	هیچ احتیاج به خرید دارو از بیرون نیست. ما تقریباً یک
	ساعت نزد حبیب بودم و بعد آرزو کردم که هر چه

حبیب مارا دید، خوشحال شد. دیدم می خواهد از جای خود برخیزد. مانع شدم. گفتیم: مگر جای عمل تو درد نمی کند و به تو اجازه می دهند که بعد از عمل، برخیزی و حرکت کنی؟ گفت: بله، عمل «آپالندیسیت» خیلی آسان است و پزشک اجازه می دهد حرکت نمایم. من، بعد از شش ساعت، توانستم حرکت کنم و راه بروم و به مرل خود تلفن کنم و حالا جای عملم درد نمی کند. ما ملوئی او در کنار تختخواب نشستیم و صحبت کردیم و به او پیشنهاد کردیم، اگر دوا یا چیزی لازم داشته باشد، ما می توانیم بخریم و برایش بیاوریم. او تشکر کرد و در جواب گفت: این بیمارستان، داروخانه ی بزرگی دارد که هر نوع دارو در آن پیدا می شود. علاوه بر این، هر بخش هم دارای داروخانه ی کوچکی است که داروهای لازم را دارد و هیچ نیازی به خرید دارو از بیرون نیست. تقریباً نیم ساعت نزد حبیب بودم، پس خدا حافظی کرده، بلند شدم. در این وقت، حبیب هم از تختخواب برخاست و پالتوی مخصوص بیماران را به دوش خود انداخت و مارا تا انتهای راهروی بخش خود مشایعت کرد. در آنها، یکبار دیگر با او خدا حافظی نمودم و آرزو کردم که هر چه زودتر خوب بشود.

Leksik izohlar

Erkin og'zaki suhbat chog'ida سالم بودن *sālem budan-sog'lom*
 خوب *bo'lmoq*, behbudi *behbudi yāftan-tuzalmoq* fe'llari o'rni-ga
 خوب شدن *xub budan* va خوب شدن *xub šodan* fe'llari ishlatilishi mumkin:
 – *hālat četour ast?-mersi, xubam* – حالت چطور است؟ – مرسی خوبم.
 – *Ahvoling qalay?-Rahmat, yaxshiman* (sog'man).

- من با عادل رفتم. دیروز ما کمک هزینه‌ی تحصیلی گرفته بودیم و توانستیم قدری شیرینی و دسته گل بخریم.
- حسن در کدام قسمت بیمارستان بستری است؟
- حسن در بخش جراحی بیمارستان مرکزی خوابیده است!
- حسن، عمل شده است یا نه؟
- بله، حسن را همان روز یکشنبه عمل کرده اند. دیروز حالش خوب بود و از دیدن ما خیلی خوشحال شد. می‌خواست به استقبال ما بر میزد، ولی ما مانع شدیم.
- مگر حسن آنقدر خوب شده است که می‌تواند از جای خود برخیزد؟
- جای عمل او درد نمی‌کند؟
- خیر، حسن گفت که عمل «آپاندیسیت» خیلی آسان است و پزشک همان فردای عمل به او اجازه داد که حرکت کند.
- رختخواب حسن چطور بود؟
- رختخواب از دو پوئی پشمی، ملایه‌ی سفید، دو بالش با روبالشیهای سفید و تمیز و تشک عبارت بود. بالای تختخوابش، حوله‌ی سفیدی آویزان بود.
- حسن، دارو یا کمکی لازم نداشت؟
- نه، ما به او پیشنهاد کردیم، دارو بخریم و برایش بیاوریم، ولی حسن گفت که بیمارستان، داروخانه دارد و آنجا انواع و اقسام دارو هست.
- چقدر پیش حسن بودید؟
- ما تقریباً نیم ساعت پیش او بودیم. بعد خدا حافظی کرده بلند شدیم.
- در این وقت حسن هم از تختخواب برخاست و پالتوی مخصوص بیمارستان را

زودتر... و خدا حافظی نموده، رفتم.

13-mashq. Quyidagi so'zlarning sinonimlarini topib yozing.

داروخانه - دوا - تلفن کردن - دالسن - مشايعت کردن

14-mashq. Quyidagi jummalarni o'zbek tiliga yozma tarjima qiling.

Kecha biz kasal bo'lib qolgan va kasalxonada yotgan o'rtog'imiz Hasanni ko'rishga bordik. Biz palataga kirdik. Xona top-toza va yorug' edi. U yerda ikkita krovat bor edi. Hasanning krovatida jun odevay, top-toza oq choyshab va oppoq jildli ikkita yostiq bor edi. Krovatning bosh tarafiga top-toza oq sochiq ilib qo'yilgan edi.

Hasan bizni ko'rib xursand bo'ldi. U o'rnidan turmoqchi bo'lgan edi, biz turgani qo'ymadik (to'sqinlik qildik) va Hasanga yaxshisi harakat qilmagani ma'qulligini aytdik. Hasan javob berdi: "Doktor menga turishga va yurishga ruxsat beradi. Men uyga telefon qilaman va bir oz yuraman".

Biz Hasanga taklif qildik: "Agar senga dorilar kerak bo'lsa, biz xarid qilib, keltirib bera olamiz". Hasan bizga tashakkur aytib dedi: "Kasalxonada dorixonona bor va bu dorixonada har xil dorilar bor".

Biz Hasanning oldida bir soat bo'ldik. Keyin unga tezroq sog'ayib ketishini tilab xayrlashdik.

Oltinchi mashe'ulot

گفتگو

- احمد! سلام! شنیدم که حسن مریض شده و در بیمارستان بستری است. تو به عبادت او رفقی؟
- بله، فرخ. ما دیروز برای عبادت حسن به بیمارستان رفتم.
- چند نفر بودید؟ چیزی برای حسن بردید؟

به دوش الداخه مارا تا آخر راهرو بدرقه كرد. آنجا يك بار ديگر با او
خدا حافظي كردم و آرزو كردم كه هر چه زودتر خوب بشود.

Leksik izohlar

مانع شدن *māne' šodan* fe'li ma'lum bir ish-harakatni bajarishga
halaqit berish, to'sqinlik qilishni ifodalash uchun ishlatiladi. Ana shu
ish-harakatni ifodalovchi fe'l شدن *fe'lidan* so'ng aorist shaklida
ishlatiladi.

بدرقه کردن *badraye kardan* va مشايعت کردن *mošāye'at kardan*
fe'llari bir-biriga sinonim bo'lib, "kuzatib qo'ymoq" ma'nosini
anglatadi.

آرزو داشتن *ārzu kardan*, آرزو کردن *ārzu dāštan* fe'llari
"kimgadir nimanidir tilamoq" ma'nosini ifodalash uchun ishlatiladi
va undan keyin keladigan fe'l aorist shaklida qo'yilishi lozim.

O'N OLTINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Arabiy o'zlashmalar

Fors tilining lug'at tarkibida kelib chiqishi jihatidan eroniy
bo'lgan so'zlar bilan bir qatorda chet tillaridan o'zlashgan so'zlar
ham salmoqli miqdorni tashkil etadi. Mazkur o'zlashmalarning katta
qismi arabiy so'zlardan iborat bo'lib, asosan, ular ismiy so'z
turkumlariga oid birliklardir. Arabiy o'zlashmalarni sof eroniy
so'zlardan ajratib olish ancha oson, chunki arab tilidagi so'zlar,
asosan, o'ziga xos morfologik shakllar-boblar ko'rinishiga ega
bo'ladi.

Arabiy o'zlashmalarning tuzilishi va shakllarini tushunib olish
uchun, avval, arab tilining ba'zi o'ziga xosliklari bilan tanishish zarur.
Quyida arab tilining ana shu jihatlari yoritiladi.

Arab tilida so'z o'zagi va uning xususiyatlari

O'zak so'zning lig'aviy ma'noga ega bo'lgan eng kichik va
bo'linmas qismidir. Arab tilidagi ko'pchilik so'zlarning o'zagi
undosh tovushli birikmadan iborat bo'ladi. Mazkur undosh tovushlar
so'z o'zagi qaysi shakl, ya'ni bobga solinishidan qat'iy nazar, doimo
saqlanadi. Boshqacha qilib aytganda ular so'z poydevorini tashkil
etadi.

Lekin shuni ham hisobga olish kerakki, hech qaysi so'z faqat
o'zak undoshlarining o'zidagina iborat bo'lmaydi. Har bir so'z
o'zakdagi uch undoshdan tashqari u yoki bu unli tovushlarni, ba'zan
esa qo'shimcha undoshlarni ham o'z ichiga oladi. Unli tovushlar va
qo'shimcha undoshlar tarkibi so'zning qaysi bobga tegishli ekani
bilan belgilanadi. Masalan, کتاب o'zagidan quyidagi so'zlar yasalishi
mumkin:

مکتوب *maktab* – xat, کتاب *kāteb* – kotib, کتاب *ketāb* – kitob,

مکاتبه *mokātebe* – yozishma va h.k. علم *elm* – ilm, o'zagidan: علم

عالم 'ālem – olim, معلوم ma'lum – ma'lum, تعلم ta'lim – ta'lim, معلم mo'allem – muallim, اعلام e'lām – e'lon va h.k.

Bunday arabiy o'zlashmalar o'zbek tilida ham juda ko'plab uchraydi.

Demak, so'z o'zaginging u yoki bu o'zgarishi arab tilining fe'l boblari qoliplari bilan tartibga solib boriladi. Quyida ana shu boblar bilan tanishishni boshlaymiz.

Fe'l boblari

Arab tilidagi so'zlarning aksariyati fe'liy o'zaklardan yasalgan bo'ladi, ya'ni fe'l turli ismiy so'z turkumlariga, ravishlarga oid so'zlarning yasalishi uchun asos bo'ladi. Masalan, yuqorida keltirilgan so'zlar كَتَبَ kataba – yozmoq va عَلِمَ 'alama – bilmoq, o'rganmoq fe'llaridan yasalgan.

Arab tilidagi fe'llar kerakli ma'nolarni ifodalashi uchun o'ziga xos qoliplar-fe'l boblariga solib ishlatiladi. Hammasi bo'lib arab tilida 15ta fe'l bobi mavjud, lekin ular ichida 9 tasi, ya'ni I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, X boblar ko'proq qo'llaniladi. Har bir bob o'zining maxsus qoliplariga (paradigmalar) va tegishli ma'no yo'nalishlariga ega.

Fors tiliga aynan ana shu fe'llar emas, balki fe'liy o'zaklardan yasalgan ismlar (otlar, sifatlar), harakat nomlari (masdarlar), aniq va majhul darajadagi sifatdoshlar o'zlashgan. Sifatdoshlarning aksariyati otlashib yoki sifatlashib bo'lgan.

Arab fe'l boblari qoliplarining shartli belgilari

Arablarining o'zi fe'l boblari qoliplarini ifodalash uchun فعل fa'ala-qilmoq fe'li o'zagidan foydalanishadi: ف – o'zakdagi birinchi undoshni, ع – ikkinchi undoshni va ل – uchinchi undoshni ifodalaydi. O'zak tarkibiga kiritiladigan unli yoki qo'shimcha undosh tovushlar tegishli harflar yoki harakatlar (diakritik belgilar) bilan ifodalanadi. Masalan, I bob aniq nisbat sifatdoshi qolipi فاعل fa'el,

majhul nisbat sifatdoshi esa مفعول maf'ul ko'rinishiga ega bo'ladi (transkripsiya fors tilidagi talaffuzni ifodalayapti, arab tilida mazkur qoliplar talaffuzi bir oz farq qiladi).

Yevropa arabshunoslari fe'l boblari qoliplarini shartli ravishda rim raqamlari bilan belgilaydilar: I-o'zak undosh, II-ikkinchi o'zak undosh, III-uchinchi o'zak undoshni bildiradi. Masalan, birinchi bob aniq nisbat sifatdoshi I ف II ع III, majhul nisbat sifatdoshi ma I, II u III ko'rinishlarida belgilanadi. Arab fe'l boblari qoliplari bilan tanishtirish davomida biz birinchi usul, ya'ni ف ع ل harflaridan foydalanamiz.

Fe'l bobi	Masdar qolipi مصدر	Aniq nisbat sifatdoshi qolipi	Majhul nisbat sifatdoshi qolipi
I bob	Masdar uchun aniq qolip yo'q	فاعل – fa'el	مفعول – maf'ul
II bob	تفعّل – taf'el	مفعّل – mofa'el	مفعّل – mofa'al
III bob	مفاعّل – mofa'el مفاعلت – mofa'elat	مفاعّل – mofa'el	-
IV bob	الفعال – ef'al	مفعّل – mof'el	-
V bob	تفعّل – taf'el	مفعّل – motafa'el	-
VI bob	مفاعّل – mofa'el	مفعّل – motafa'el	-
VII bob	الفعال – enfe'al	مفعّل – monfa'el	-
VIII bob	الفعال – efte'al	مفعّل – mofta'el	-
X bob	استفعّل – este'el	مفعّل – mostaf'el	مفعّل – mastaf'al

Eslatma. III, IV, V, VI, VII, VIII boblarining majhul nisbat sifatdoshlari uchun maxsus qoliplar mavjud, lekin ular asosida yasalgan sifatdoshlar fors tili tarkibida uchramaydi.

Bundan tashqari, o'rin-joy ma'nolarini ifodalaovchi so'zlar qoliplari ham mavjud. Ular haqida tegishli darslarimizda ma'lumot beramiz.

1-mashq. Yuqorida berilgan jadvaldan foydalanib quyidagi so'zlarning qoliplarini aniqlang va tarjima qiling.

تحصيل - انتخاب - احتمال - احترام - اتمام - ابراز - استقبال -
مراجعة - معالجه - تلفظ - تنفس - تفریح - تشریف - مستقبل - مسافرت
- مسابقه - مختلف - مبدل - مشهور - لازم - مناسب

2-mashq. Darslik oxirida berilgan lug'atdan foydalanib, I, II, III va IV bob qoliplari asosida yasalgan so'zlarga misollar toping.

3-mashq. Quyidagi so'zlarni fors tiliga tarjima qiling va qaysi fe'l bobi qolipida yasalganini aniqlang.

Nashr qilingan, ma'lum, mushkul, yo'lovchi, joylashgan, lozim, olim, qiziq, diqqat, rahmdillik, inqilob, kutish, tanlash, imtihon, e'lon, ishonch, xabar, tuzatish, ehtirom, ehtimol.

Ikkinchi mashg'ulot

Birinchi bob (باب اول)

Fors tilida birinchi bobga oid bo'lgan arabiy masdar, aniq va majhul darajadagi sifatoshlar juda ko'p uchraydi. Birinchi bobning masdari uchun aniq bir qolip yo'q. Masalan: خبر *xabar-xabar*, صف *saf* - *saf*, طبقه *tabaqe* - qavat va h.k.

Aniq nisbat sifatdoshi فاعل *fa'el* qolipida yasalib, ish-harakat bajaruvchisi, ya'ni sub'yektning umumiy ma'nosiga ega bo'ladi: خارج *xārej* - chiquvchi, وارد *vāred* - kiruvchi va h.k.

Majhul nisbat sifatdoshi esa maf'ul qolipi asosida yasaladi, ish-harakat ob'yekti umumiy ma'nosiga ega bo'ladi: معروف *ma'ruf* - taniqli; mazkur - mazkur, eslatib o'tilgan va h.k.

در رستوران دانشگاه

مدتی بود که حسن را ندیده بودم. دیروز او را نزدیک دانشکده ی ما ملاقات کردم. از دیدارش خوشحال شدم. از صورتش معلوم بود که او هم از دیدنم خوشحال است. از او پرسیدم: کجا تشریف می برید؟ گفت: ساعت تنفس برای ناهار است، می روم ناهار بخورم. از او خواهش کردم با من ناهار بخورد، او قبول کرد. با هم به رستوران دانشکده رفتم. وارد سالن بزرگی شدم و دور میز ناهارخواری نشستیم. در رستوران دانشکده ی ما، برای دانشجویان و استادان، غذاهای گوناگون و خوشمزه و ارزان تهیه می کنند. صورت غذاها را نگاه کردم تا برای خود غذایی انتخاب نمایم. حسن برای خود سوپ، چلو مرغ و چایی سفارش داد. من هم آبگوشت، کباب کوبیده و قهوه سفارش دادم. پیشخدمت رستوران، برای هر یک از ما کارد، چنگال، قاشق و استکان گذاشت. نمکدان روی میز بود و یک طرف آن نمک و طرف دیگر آن فلفل داشت. دیگر روی میز، لنگ آب بود که آب جوشیده داشت، بشقاب و نان بود. از پیشخدمت پرسیدم: سالاد دارید؟ جواب داد: امروز سالاد خیار تازه و گوجه فرنگی داریم. اگر می خواهید می آورم. از او خواهش کردم برای هر یک از ما سالاد بیاورد. پس از چند دقیقه، پیشخدمت برای ما دو تا سالاد آورد و بعد برای حسن سوپ و برای من آبگوشت آورد. حسن از سوپ تعریف کرد و گفت خیلی خوشمزه است. آبگوشت من هم خیلی خوشمزه

āyā-ye doktor hastand? = آيا دكتور هستند؟

āyā-ye doktor tašrif dārand? – Janob دکتر تشریف دارند؟

doktor bormilar?

Yuqorida aytilganidek, bunday almashtirishlar suhbatdoshlar tomonidan bir-biriga yuksak hurmat-ehtirom izhori uchun qo'llanadi. Tabiiyki, mazkur fe'llar hech qachon birinchi shaxs shakllarida ishlatilmaydi.

4-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli so'z va so'z birikmalarining kerakli shaklini qo'yib, jummalarni ko'chirib yozing va tarjima qiling.

دیروز من دوستم را نزدیک کتابخانه.... از او خواش
کردم که با من ناهار بخورد و او.... من هر روز در
رستوران دانشکده ناهار می خورم. امروز برای خودم....
و.... برای حسن.... و.... سفارش می دهم. من از.... شرقي
مخصوصاً.... خیلی خوشم می آید. آبگوشت را با.... و
کباب کوبیده را با.... می خورند. هر روز که در رستوران
ناهار می خورم، برای خودم چلو مرغ یا کباب کوبیده....
ایرانیان... و... دوست دارند و زیاد می خورند. روی میز
غذاخواری..... و تنگ آب خوری بود. آیا تو می دانی
چلو مرغ را چطور....؟ امروز مادرم برای من سالاد... تهیه
کرد. من از سالاد خیار تازه و همچنین از سالاد... خیلی
خوشم می آید و با اشتهای کامل می خورم. شما... لازم
ندارید؟ اگر شما... لازم داشته باشید، نمکدان روی میز
است، هر قدر بخواهید بگیرید. در رستوران ما... غذاها را
خیلی خوب می پزند. خواهر کوچکم زیاد... می خورد.

بود، نخود و لوبیا و گوشت آن کاملاً پخته شده بود. بعد از خوردن غذای
اول، پیشخدمت غذای دوم را آورد. حسن از چلو مرغ تعریف کرد که خوب
پخته شده است و من هم از کباب کوبیده که از گوشت گوسفند تهیه شده
بود، خوشم آمد. ناهار را با اشتها خوردم. بعد، پیشخدمت چایی و قهوه آورد.
شریف چایی کم بود. حسن از پیشخدمت خواهش کرد، کمی شکر بیاورد.
چایی و قهوه را نوشیدم. به پیشخدمت گفتم: شما آشپز ماهری دارید، غذاها را
خیلی خوب می پزد. از او و شما تشکر می کنم. پس از آن از رستوران خارج
شدیم. حسن از رستوران ما تعریف کرد و خوشش آمد. آنگاه قرار گذاشتیم
که با هم ملاقات کنیم و خدا حافظی نمودیم.

Leksik izohlar

Fors tilida suhbatlashayotgan kishilar bir-birlariga hurmat-ehtiromlari baland ekanligini ko'rsatish uchun so'z va so'z birikmalarining, ayniqsa, fe'llarning yuqori, kitobiy uslub qatlamlariga oid variantlarini ishlatadilar. Masalan:

raftan – bormoq, ketmoq; آمدن āmadan – kelmoq fe'llari o'niga tašrif bordan va tašrif āvardan تشریف بردن و تشریف آوردن fe'llari ishlatilishi mumkin:

kojā tašrif کجا تشریف می برید؟ = kojā miravid کجا می روید؟
mibarid – Qayerga ketyapsiz (yo'l oldingiz)?

befarmāyid be xāne-ye mā biyāyid= بفرمایید به خانه ما بیایید.
befarmāyid be xāne-ye mā tašrif بفرمایید به خانه ی ما تشریف بیاورید.
biyāvarid – Marhamat, bizning uyimizga keling (tashrif buyuring).

Shuningdek, hastan – bor bo'lmoq, mavjud bo'lmoq fe'li ham ko'pincha داشتن tašrif dāstan fe'li bilan almashtiriladi:

نامار مي خورم.

11-mashq. در رستوران matni tarkibidan *ā* – *an* qo'shimchali arabiy ravishdoshlar ishtirok etgan jummalarni toping.

To'rtinchi mashg'ulot

Miqdor sonlarning aniqlovchi vazifasini bajarishi

Miqdor sonlar predmet yoki hodisalarning miqdori, nechtaligini bildiradi, ya'ni ularni miqdor jihatidan aniqlaydi. Predmet yoki hodisalarning miqdorini aniqlash uchun miqdor sonlarning o'zi yoki ular qatnashgan birikmalar ishlatiladi. Miqdor sonlar yoki ular qatnashgan birikmalar o'zlari aniqlayotgan so'zlardan oldin qo'yilib, bitishuv usulida, ya'ni izofasiz birikadi va quyidagi ko'rinishlarga ega bo'ladi:

a) miqdor sonning yolg'i'iz o'zi aniqlovchi vazifasini bajaradi va undan keyin turgan so'z doimo birlik shaklida ishlatiladi:

پنج دانشجو *panj dānešju* – besh talaba

چهار کتاب *čahār ketāb* – to'rt kitob

دو روز *do ruz* – ikki kun va h.k.

b) predmet yoki hodisalarning miqdori chamalab aniqlangan holatda miqdor sonlar o'rniga چند *čand* – "bir necha" gumon olmoshi ishlatiladi va bu holatda ham keyingi so'z birlikda ishlatiladi:

چند دانشجو *čand dānešju* – bir necha talaba

چند کتاب *čand ketāb* – bir necha kitob

چند روز *čand ruz* – bir necha kun va h.k.

c) miqdor sonlar yoki gumon olmoshidan so'ng hisob so'zlari ham ishlatilishi mumkin. Hisob so'zlari ham bitishuv usuli orqali birikadi. Hisob so'zlari shaxs, predmet va hodisalarga nisbatan ishlatilishiga qarab, quyidagi ko'rinishlarga ega bo'ladi:

1) *tā* – تا. Bu hisob so'zi o'zbek tilidagi *-ta* qo'shimchasiga to'g'ri keladi va jonli va jonsiz predmetlarga nisbatan bemalol ishlatilaveradi:

پنج تا میز *panj tā miz* – beshta stol

دو تا بچه *do tā bače* – ikkita bola va h.k.

2) *dāne* – دانه. Mazkur hisob so'zi donalab sanalishi mumkin bo'lgan barcha predmetlarga nisbatan ishlatiladi:

پنج دانه سیب *panj dāne sib* – besh dona olma

سه دانه مداد *se dāne medād* – uch dona qalam va h.k.

3) *nafar* – نفر. *tan* – نفر hisob so'zlari insonlarga nisbatan ishlatiladi:

پنج نفر دانشجو *panj nafar dānešju* – besh nafar talaba

سه تن دختر *se tan doxtar* – uch nafar qiz va h.k.

4) *ra's* – رأس hisob so'zi uy hayvonlariga nisbatan ishlatiladi:

دو رأس گاو *do ra's gov* – ikki bosh sigir

ده رأس گوسفند *dah ra's gusfand* – o'n bosh qo'y va h.k.

5) *dast* – دست hisob so'zi kiyim-kechak yoki to'plam ko'rinishiga ega bo'lgan predmetlar uchun (masalan, mebel) ishlatiladi:

یک دست کت و شلوار *yek dast kot-o šalvār* – bitta kostyum-shim;

سه دست مبیل آشپزخانه *se dast mobil-e āšpazxāne* – uch to'plam oshxona mebeli va h.k.

6) *jeld* – جلد hisob so'zi kitoblarga nisbatan qo'llaniladi:

دو جلد کتاب *do jeld ketāb* – ikki jild kitob va h.k.

7) *farvand* hisob so'zi kemalar, samolyotlarga nisbatan qo'llaniladi:

do farvand kešti – ikkita kema. دو فروند کشتی

se farvand havāpeymā – uchta samolyot va h.k. سه فروند هواپیما

8) *dastgāh* hisob so'zi avtomobillar, dastgoh va shu kabilarga nisbatan qo'llaniladi:

do dastgāh otomobil-e savāri – ikkita yengil avtomobil va h.k. دو دستگاه اتومبیل سواری

9) *bāb* sanoq so'zi uy-joy va imoratlarga nisbatan qo'llanadi:

do bāb xāne – ikkita uy va h.k. دو باب خانه

10) *juft* sanoq so'zi *juft* predmetlarga nisbatan qo'llaniladi:

yek juft kafš – bir juft oyoq kiyim va h.k. یک جفت کفش

Yuqorida qayd etilganidek, *tā* sanoq so'zi universal xarakterga ega bo'lib sonlarni bildiruvchi so'zlardan tashqari, barcha predmet, hodisalarga nisbatan ishlatilishi mumkin:

do tā sib – ikkita olma دو تا سیب

se tā pirāhan – uchta ko'ylak سه تا پیراهن

panj tā boz – beshta echki پنج تا بز

šeš tā ketāb – oltita kitob شش تا کتاب

dah tā kešti – o'nta kema ده تا کشتی

haft tā otomobil – yettita avtomobil هفت تا اتومبیل

čahār tā 'emārat – to'rtta imorat چهار تا عمارت

Sanoq sonlar yoki gumon olmoshidan so'ng predmetlarning turiga qarab uzunlik, og'irlik, vaqt, maydon, hajm o'lchovlarini ifodalovchi so'zlar yoki so'z birikmalari ham ishlatilishi mumkin:

yek estekān čāi – bir stakan choy یک استکان چایی

do kilu gušt – ikki kilo go'sht دو کیلو گوشت

se māh ta'til – uch oy ta'til سه ماه تعطیل

čahār metr pārcē – to'rt metr gazlama va h.k. چهار متر پارچه

12-mashq. Quyidagi so'zlarga nisbatan qaysi sanoq so'zlarni qo'llash mumkinligini aniqlang va sanoq sonli birikmalar tuzing.

پنجره – کره – لیمو – کشور – روز – خانه ی مسکونی – کامیون – لباس – کیف – تمرین – درس – دانشجو – شکر – قهوه – قاشق – گروه – فیلم – اتوبوس – شیر – زمین.

13-mashq. Chap ustundagi so'z va so'z birikmalaridan keraklisini nuqtalar o'miga qo'ying va jummalarni ko'chirib yozib, tarjima qiling.

تن-نفر	برادر بزرگ من، امسال دو... تعطیل داشت. پدرت دیروز از
کیلو-داله	بازار چند... انگور خرید. تو می دانی در گروه ما چند...
تا-باب	دانشجو است. این دو... تمرین کنی را برای فردا آماده
رأس-جفت	کنید. سراسر بخش «یونس آباد» چندین... خانه ی مسکونی
متر-دستگاه	تازه ساخته شده است. این دستگاه کشاورزی، خیلی توانمند
فروند-جلد	است و دارای پانصد... گاو، بیش از ده هزار... گوسفند و
دست-لیتر	بُز، نزدیک پنجاه... اتومبیل سواری و باری و حتی دو... کشاورزی می باشد. روز تعطیل در فروشگاه بزرگ بودیم و
	آلجا یک... کت و شلوار مشکی، دو... جوراب مردانه و

سه... سرویس قهوه خوری خریدم. چند... دانشجوی
دانشگاه ما، امسال به ایران می‌روند. خواهر بزرگم سه...
دختر دارد.

14-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling va sanoq so'zlarning qo'llanishiga e'tibor bering.

Ukamning bir nechta o'rtog'i bor. O'tgan kuni oyim bilan oziq-ovqat do'koniga bordik va ikkita non, uch kilogramm shakar, yarim litr qaymoq, ikki kilogramm go'sht xarid qildik. Har kuni Toshkentdan Moskvaga uchta samolyot parvoz qiladi. Stolning ustida har birimizga bitta qoshiq, ikkita sanchqi, bitta pichoq, bitta tarelka va bitta piyola qo'yilgan edi. Shahrimizda har yili bir necha ming uy quriladi. Menga bir juft qo'lqop bering. O'rtog'imning otasi uyida ikkita ot, bitta sigir va bir nechta qo'y boqadi. Har kuni shaharda yuzdan oshiq avtobus yo'lovchilarga xizmat qiladi. Kutubxonamizda bir necha ming kitob bor. Bugun men olti soat ishladim.

Beshinchi mashg'ulot

Ikkinchi bob (باب دوم)

Fors tilining lug'at tarkibida arab fe'l boblarining ikkinchisiga oid masdarlar va aniq va majhul nisbat sifatdoshlari ham ko'plab uchraydi. Ikkinchi bobda masdarlar "biror ish-harakatni bajarishga undash, majburlash" ma'nosiga ega bo'ladi. Masalan: II bob masdari *taf'il* qolipida yasaladi:

taqsim – bo'lish, qismlarga ajratish (*qesmat* – qism, bo'lak); *ta'lim* – o'qitish, o'rgatish (*ilm* – ilm; *älem* – olim, bilimli).

II bob aniq nisbat sifatdoshi *mofa'el* qolipida yasaladi:

mo'allem – muallim (o'qituvchi, bilim o'rgatuvchi); *moqassem* – taqsimlovchi, bo'luvchi, tarqatuvchi; *mo'allef* – muallif, tuzuvchi va h.k.

II bob majhul daraja sifatdoshi *mofa'al* qolipida yasaladi:

morattab – tartibga solingan, tartibli, *mo'allaq* – osib qo'yilgan, muallaq, *mo'allaf* – tuzilgan, yozilgan va h.k.

II bob masdarlaridan ham *an* qo'shimchali ravishlar yasalishi mumkin:

taqriban – deyarli; *taxminan* – taxminan, deyarli va h.k.

15-mashq. Quyidagi o'zaklardan I bob aniq nisbat sifatdoshlari yasang va tarjima qiling.

ش ع ر - ل ز م - ر خ ل - ر د - ح ض ر - م ه ر - و ق ع - ع د ل
- ظ ل م - ن ص ر - ص ل ح - س ل م - ج ه ل - ج ل ب - ح ص ل

16-mashq. Quyidagi o'zaklardan I bob majhul nisbat sifatdoshlari yasang va tarjima qiling.

خ ص ص - ع ر ف - ع ل م - ش ه ر - ن ص ر - ج ه ل - ج ب ر
- ق ب ل - ح ص ل - ذ ك ر - غ ر ر - ج ذ ب - ج ر ح - ح ب ب -
ر س م - ط ل ب - ج ن ن - ح ب س - ح م د - س ر ر.

17-mashq. Quyidagi o'zaklardan II bob masdarlarini yasang va tarjima qiling.

مي خوردند. پيشخدمت پيش ما آمد و بعد از سلام و عليك از ما پرسيد: چه ميل داري؟ من، آنگوشت و كباب كوييده و چايي با ليمو و كيك سفارش دادم. از حبيب پرسيدم: تو چه ميل داري؟ گفتم: من آش و پلو و شيربرنج و يك استكان شير قهوه مي خورم. از حبيب پرسيدم: تو هر روز اينجا ناهار مي خوري؟ جواب داد: بله، هر روز. گفتم: به نظرم در رستوران دانشگاه ما غذاها را خوب مي پزند. به نظر تو اينطور نيست؟ جواب داد: چرا، همينطور است. غذاهاي رستوران دانشگاه ما، خيلي خوب و ارزان است. پرسيدم: کدام غذا را بيشتر دوست داري؟ حبيب جواب داد: من برنج دوست دارم. اينجا پلو خوب مي پزند و بيشتر اوقات پلو و شيربرنج مي خورم.

پرسيدم: اينجا هيچ كباب كوييده خورده اي؟

گفت: بله، چند بار اينجا لوله كباب خورده ام. اينجا كباب كوييده را هم خوب قهيه مي كنند.

پرسيدم: آنگوشت دوست نداري؟

جواب داد: چرا، گاهي آنگوشت مي خورم، ولي بيشتر آش دوست دارم. اين است كه بيشتر روزها آش سفارش مي دهم.

گفتم: اينجا قيمت غذاها از ناهارخوري هاي ديگر ارزان تر است.

تصديق كرد و گفت: بله، ارزان تر است. تو در اينجا مي تواني با پولي نه چندان زيادي، غذاي كامل كه عبارت از غذاي اول، دوم و شيرقهوه است بخوري، و حال آنكه در رستورانهاي ديگر گران تر است.

حبيب از من پرسيد: تو چطور، هر روز اينجا ناهار مي خوري؟

جواب دادم: بله، من بيشتر اوقات اينجا ناهار مي خورم. من ديگر به غذاهاي اينجا عادت كرده ام، اين است كه تقريباً هر روز اينجا ناهار

ح ص ل - ف ر ح - ق س م - ع ط ل - ر ت ب - ص د ق - ع ر
ف - ب ر ك - ش ر ف - ش ك ل - س ك ن - ف س ر - ق د م - ق د ل
- ف ت ش - ح ل ل - ط ب ق - ض م ن - ش د د - س ل م

18-mashq. Quyidagi o'zaklardan II bob aniq va majhul nisbat sifatlarini yasang va tarjima qiling.

ب د ل - ب ي ن - ج و ز - ح ر ر - ح ل ل - خ ف ف - د ب ر -
ذ ب - س خ ر - س ك ن - ش ر ف - س ل ح - ص م م - ط ف ر - د
ب - ق د م - ق ر ر - ك ر ر - ل ب س - ن ج م.

19-mashq. matnidan II bobga oid shakllarni toping va ko'chirib yozing.

Oltinchi mashe'ulot

در رستوران دانشگاه

(ادامه)

زنگ زدند. درسهاي ما تمام شد. دانشجويان مي توانند يکي دو ساعت استراحت و تفريح بکنند. من و حبيب با هم وارد حياط دانشگاه شديم. از حبيب پرسيدم: گرسنه نيسي؟ گفت: چرا، گرسنه ام. گفتم: ميل نداري با هم ناهار بخوريم؟ گفت: باشد، بفرمايد! با هم به رستوران رفتيم. اول داخل بوفه شديم. در آنجا کره، پنير، کالباس، تخم مرغ، شير، ماست و شيريني بود. به حبيب گفتم: من از اينها نمي خواهم. ميل دارم آنگوشت و لوله كباب بخورم. حبيب هم مي خواست آش و پلو بخورد. با هم به سالن رستوران رفتيم. در سالن رستوران، چند نفر دانشجو پشت ميز غذاخوري نشسته بودند و ناهار

Leksik izohlar

1. *nazar* – “nazar, fikr, qarash” soʻzi fors tilida quyidagi birikmalar tarkibida koʻp ishlatiladi:

benazar-e man – menimcha, nazarimda, mening fikrimcha, *benazar-e to* – seningcha, nazaringda, sening fikringcha va h.k.

Bunday birikmalar tarkibidagi kishilik olmoshlari bimalol egalik qoʻshimchalariga almashtirilishi ham mumkin: ۵

benazar-e man ۴ *benazaram* = ۴ *benazar-e man* ۴ *benazarat* = ۴ *benazar-e to* va h.k.

Undan tashqari, kishilik olmoshlari va egalik qoʻshimchalari oʻrniga turli otlar ham ishlatilishi mumkin:

benazar-e dānešjuyān – talabalarning fikricha.

benazar-e moʻassasin – taʼsischilarning fikricha va h.k.

2. *hič* – “hech” inkor soʻzi fors tilida mustaqil holda ham, turli birikmalar tarkibida ham ishlatilishi mumkin:

a) *hič* inkor soʻzi *ki?* – “kim?”, *čī?* – “nima?” soʻroq olmoshlari, *kas* – “kishi, kimsa”, *čiz* – “narsa”, *jā* – “joy” kabi otlar bilan birikma hosil qilib ishlatiladi. Jumlar tarkibidagi kesim doimo boʻlishsiz shaklga ega boʻladi:

hič ki injā nayāmad? – Bu yerga hech kim kelmadimi?

emruz hič jā namiravam – Bugun hech joyda olmayman.

b) *hič* inkor soʻzi soʻroq gaplar tarkibida mustaqil holda ishlatilib, “hech qachon”, “biror marta” maʼnolarini ham ifodalashi

مي خورم. در اين وقت حسن وارد سالن شد. ما را ديد. پشت ميز ما نشست

و از ما پرسيد: امروز ناهار چه دارم؟

گفتم: مي گویند آش، آبگوشت و پلو خيلي خوشمزه است.

حسن پرسيد: كباب كويده چطور؟

گفتم: مثل اينكه كباب كويده هم بد نيست.

پيشخدمت از حسن پرسيد: شما چه ميل داريد؟

حسن جواب داد: آش و پلو. بعد از پيشخدمت پرسيد: جناب! اينجا ميوه

هم مي فروشند؟

پيشخدمت گفت: بله، در بوفه ميوه هم مي فروشند. ديروز سيب داشتيم،

امروز سيب و گلابي دارم آقا!

من گفتم: بله، حبيب ديروز خيلي خوب بود، من چند تا خريدم و خوردم،

خيلي خوشمزه بود.

حبيب پرسيد: قيمت ميوه ها در اينجا گران تر از بازار است؟

جواب دادم: نه، بر عكس ارزان تر است.

در اين موقع، پيشخدمت غلارا روي ميز گذاشت و پرسيد: چه كسي

آبگوشت سفارش داده است؟

جواب دادم: من.

بشقاب آبگوشت و جلاوي من گذاشت و بشقاب هاي آش را جلوي

حبيب و حسن. آبگوشت، خوشمزه و خوب پخته شده بود، فقط نمك كم

داشت. كمي نمك و لعل اضافه كردم و آبگوشت را با اشتهاي تمام خوردم و

خيلي تعريف كردم. بعد براي ما غذاي دوّم، چايي و شيرقهوه آوردند. پس از

صرف ناهار از پيشخدمت تشكر كردم و از رستوران خارج شدم.

Men boshqa oshxonalar, ayniqsa, shahar markazidagi oshxonalarda ovqatlar ancha qimmat deb eshitganman.

Men boshqa oshxonalar, ayniqsa, shahar markazidagi oshxonalarda ovqatlar ancha qimmat deb eshitganman.

Men boshqa oshxonalar, ayniqsa, shahar markazidagi oshxonalarda ovqatlar ancha qimmat deb eshitganman.

Men boshqa oshxonalar, ayniqsa, shahar markazidagi oshxonalarda ovqatlar ancha qimmat deb eshitganman.

Men boshqa oshxonalar, ayniqsa, shahar markazidagi oshxonalarda ovqatlar ancha qimmat deb eshitganman.

Men boshqa oshxonalar, ayniqsa, shahar markazidagi oshxonalarda ovqatlar ancha qimmat deb eshitganman.

Men boshqa oshxonalar, ayniqsa, shahar markazidagi oshxonalarda ovqatlar ancha qimmat deb eshitganman.

O'N YETTINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Uchinchi bob (باب سوم)

Fors tiliga mazkur bobga oid masdarlar va sifatdosh shakllari ham o'zlashgan, lekin ular uncha keng ishlatilmaydi. Bu bobga tegishli masdar *mofā'ele* yoki *mofā'elat* qoliplarida yasaladi:

morāje'e – murojaat qilmoq, *morāje'at* – qaytib kelish, *mosāhebe* – suhbat, intervyu, *mosāhebat* – suhbatlashish, muloqot va h.k.

III bobning aniq nisbat sifatdoshi *mofā'el* qolipida yasaladi:

moyābel – qarama-qarshi, teng, *mosādef* – vaqt jihatidan mos tushuvchi, to'g'ri keluvchi va h.k.

1-mashq. Quyidagi o'zaklardan III bob masdari shaklini yasang va tarjima qiling.

ك ت ب - خ ر ب - ل ح ض - غ ب ر - ك ل م - ن ط ر - ب ح
ث - ص د ر - ذ ك ر - ح و ر.

2-mashq. Quyidagi o'zaklardan III bob aniq nisbat sifatdoshi yasang va tarjima qiling.

ل ز م - ن ف ق - خ ل ف - ن س ب - غ ط ب - و ف ع - د و م
- د ه ن - ر ف ق - ر ق ب - ز ح م - و ح م - س ف ر - س ع د - س
ل م - ش ب ه - ش ه د - ش و ر - ص ح ب - ط ب ق.

3-mashq. Nuqtalar o'rniga chap ustundagi tegishli masdar va sifatdoshlarining kerakli shaklini qo'yib, jumlamani ko'chirib yozing va yozma tarjima qiling.

مکاتبه - مکاتله	... مي تواند با انواع و اقسام وسايل نقلیه از يك جا
مزارحم -	به جاي ديگر بروند.... ما خیلی طول کشید.... اين
مذاکره ي-	موافقت نامه، طرفین وظايف زير را به عهده مي گیرند.
مخالف - مناسب	من چند کتاب... کتاب هاي درسي شما دارم. امروز
مسافران - مشابه	جلسه... تشکيل شد. نخير من... به پیشنهاد شما نرسیم.
مشاور - مطابق	دانشگاه ما داراي شرايط و امکانات خیلی.... براي
	آموزش و تدریس زبان هاي غاوري (شرقي) مي باشد.
	آنها در باره ي بهبودي کیفیت غذاها چند ساعت...
	کردند. من نمی خواهم ههگر... شما بشوم.... دوستان
	طبی سه سال ادامه داشت.

Ikkinchi mashg'ulot

То'rtinchi bob (باب چهارم)

Arabiy fe'l boblarining to'rtinchisiga oid shakllar umumiy "biror harakatni bajarish" ma'nosiga ega. Biz bunday umumiy ma'noni II bob shakllarida ham kuzatgan edik. Lekin II-IV boblarining umumiy ma'no yo'nalishlari ifodalalanayotgan ish-harakat davomiyligi jihatidan farqlanadi. II bob shakllari ma'nosi doimiy yoki uzoq davom etadigan ish-harakat bilan bog'liq bo'lsa, II bob masdar va sifatdoshlarda, asosan, bir martalik yoki qisqa muddatli ish-harakat ifodalalanadi. Qiyoslang:

IV bob masdari **الفعال** *ef'al* qolipida yasaladi. **ع ل م** o'zagidan **اعلام** *e'lām* – e'lon qilish, bildirish (bir martalik qisqa muddatli ish-harakat).

Shu o'zakdan yasalgan II bob masdari **تعليم** *ta'lim* – o'qitish, bilim berish (uzoq muddatli doimiy ish-harakat); IV bobning aniq nisbat sifatdoshi **مفعل** *mof'el* qolipida yasaladi, **ش ك ل** o'zagidan **مبسر** *mobser* – o'zagidan **ب ص ر** o'zagidan **مشكل** *moškel* – qiyin, mushkil; **ك ز ط** o'zagidan **مبسر** *mobser* – kuzatuvchi, tekshiruvchi, sinfboshi (maktabda) va h.k.

بازار میوه و تره بار

من در شهر تاشکند زندگی می کنم. شهر تاشکند و بطور کلی سراسر کشور ما، معروف به داشتن میوه ها و سبزی های گوناگون بسیار شهرین و خوشمزه است. انواع و اقسام میوه و تره بار و خشکبار، تقریباً در تمام سال فراوان است. مخصوصاً فصل های تابستان و پاییز، بازارهای ما پر از میوه و سبزی ها می شود. باید گفت که اهالی شهر ما عادت کرده اند که میوه و تره بار را از بازار خرید کنند. به این خاطر، هر ناحیه و بخش شهر تاشکند، بازارهای میوه و سبزی فروشی دارد. بویژه سال های اخیر در تاشکند تعداد این بازارها زیاد شد. بازارهای تازه ای ساخته شد و بازارهای موجود را تعمیر و بازسازی کردند. بیشتر این بازارها، سرپوشیده است و مردم در تمام سال می توانند میوه و تره بار و خشکبار لازم را از آنها بخرند. علاوه بر آن، در تاشکند مغازه های میوه و سبزی فروشی هم زیاد است. فصل های تابستان و پاییز، گوشه های خیاره های بزرگ و نزدیک ایستگاه های مرکزی مترو، مهتل به بازار و بازارچه های موقتی میوه و تره بار می شود. در این بازارها، دهقانان

مردم تاشکند، مشکل نیست و آنها از بازارهای مذکور هر چه بخواهند، هم ارزان و هم خوب خرید می‌کند.

Leksik izohlar

خریدن *xaridan* – sotib olmoq fe'li jumla tarkibida nima? nimani? so'roqlariga javob beruvchi vositasiz to'ldiruvchi yoki qayerdan? so'rog'iga javob bo'luvchi o'rin holining ishlatilishini talab qiladi. O'rin holi jumla tarkibida در *dar*, از *az* old ko'makchilari qatnashgan yoki tushurib qoldirilgan birikmalar bilan ifodalanadi:

šomā in ketābrā [az] kojā xaridid? – شما این کتاب را [از] کجا خریدید؟
xaridid? – Siz bu kitobni qayerdan sotib oldingiz?

man in ketābrā [az] mayāze-ye ketābforuši xaridam – Men bu kitobni kitob do'konidan sotib oldim.

šomā in sibrā kojā xaridid? – Siz bu olmani qayerda xarid qildingiz?

man in sibrā [dar] bāzār xaridam – Men bu olmani bozorda xarid qildim.

xarid kardan murakkab fe'li کردن *xaridan* sodda fe'li خریدن bilan sinonim hisoblanadi:

mardom mive va tarrebār-e lāzemrā az bāzār mixarand – Odamlar kerakli meva-chevani bozordan sotib oladilar (xarid qiladilar).

4-mashq. Quyidagi o'zaklardan IV bob masdari yasang va tarjima qiling.

خ ر ج - ش ك ل - ن ص ف - ج ب ر - ح م س - ح ر ق - ح م
ن - ت ل ف - ب ل غ - م ر ف - س ك ت - ع ر ص - ق ب ل - ق
د م - ق ر ر.

ولایات مختلف ازبکستان، محصولات کشاورزی و باغداری خود را برای مردم عرضه می‌کنند. این بازارهای موقت، اهالی نواحی مذکور را از ضرورت رفتن به بازارهای بزرگ بی‌نیاز می‌سازد و مردم اینجا می‌توانند همه نوع میوه: انگور، سیب، گلابی، هلو، زردآلو و آلو و آلوپالو، گیلاس بخرند. همچنین در این بازارها، سبزی‌ها و تره‌بار مختلف، مانند: خیار، خربزه، هندوانه، گوجه فرنگی، کلم، هویج، پیاز، سر، سیب زمینی، بادامان، چغندر، لبو و غیره بفروش می‌رسد. بازارهای شهر تاشکند، خیلی مرکب و مدرن، یعنی خیلی دیدنی است. خانه‌ای ما نزدیک بازار "چارسو" واقع است. این بازار، بزرگترین بازار میوه و تره‌بار و خشکبار شهر تاشکند می‌باشد. اینجا از صبح زود تا پایان روز، انواع و اقسام میوه‌ها و سبزی‌ها و خشکبار گوناگون به فروش می‌رسد. برای هر نوع محصولات کشاورزی و باغداری، رسته‌ها و تیمچه‌های ویژه‌ای ترتیب داده‌اند. در آن قسمت بازار که زیر گنبد آبی بزرگ قرار دارد، رسته‌های خشکبار، مانند: پسته و گردو و بادام و برنج و باقلا و ادویه جات قرار دارد. رسته‌های لبنیات، ترشی‌فروشی، غسل‌فروشی هم در آنجا واقع است. بیرون از قسمت گنبدی، رسته‌های میوه و تره‌بارفروشی به چشم می‌خورد. آنجا میوه و تره‌بار را خیلی جالب می‌چینند که همیشه توجه خریداران را جلب می‌کند. برای گوشت‌فروشی هم، تیمچه‌ای جداگانه ساخته شده است و آنجا مشتریان می‌توانند گوشت تازه‌ی گوسفند، گاو و گوساله و اسب و همچنین کله و پاچه و روده‌ی حیوانات را بخرند. در همان اواسط پاییز، بازارهای تاشکند پر از مرکبات، مانند: پرتقال، نارنگی، خرمای، لیمو و کیوی و موز و غیره می‌شود و تا اواخر فصل بهار به غنا و تنوع میوه‌ها و تره‌بار می‌افزاید. خلاصه، خرید میوه و تره‌بار و خشکبار برای

5-mashq. Quyidagi o'zaklardan IV bob aniq nisbat sifatdoshi yasang va tarjima qiling.

خ ب ر - م ل م - ب ر م - ت ل ف - ث م ر - ح د ث - ح ر ق
- ح س ن - خ ل س - د ر ك - ر ش د - ز م ن - س ر ع - س ك ت -
م ر ف .

6-mashq. Nuqtalar o'niga chap ustundagi tegishli so'z va so'z birikmalarining kerakli shaklini qo'yib, ko'chirish va tarjima qiling.

ترة بار - سيب	در مقابل خانه ي ما، مغازه ي ميوه فروشي است که
گيلاس - ميوه	در آنجا انواع... مي فروشند مثلاً: انگور، آلو، آلبالو،
گلایي - آلو	سيب، گلایي و غيره. در مغازه ي ديگر، انواع و
مغازه ي ميوه و	اقسام... را مي فروشند، مثلاً: سيب زميني، کلم،
ترة بار فروشي	گوجه فرنگي، پياز و غيره. امسال... و... فراوان
انگور	است. نه فقط در... بلکه در هر گوشه اي از خيابان،
به فروش رسيدن	ميوه و ترة بار مي فروشند. درست در مقابل خانه ي
سبزيجات	ما، مغازه ي ميوه فروشي است، آنجا...، ...،
سيب زميني	 و ميوجات ديگر به فروش مي رسد. در
غلاوه بر اين	مغازه هاي ميوه و ترة بار فروشي... هم به فروش
مسافرت	مي رسد. آيا شما مي دانيد ميوه جات در کدام
آلبالو	مغازه...؟ تايستان و پاييز... هر گوشه اي از خيابان
	ما ميوه و ترة بار مي فروشند،... در نزديك خانه ي
	ما، دو مغازه ي ميوه فروشي است که من هر روز از
	آنها، هر نوع ميوه که بخوام مي خرم. شما... را از

کجا مي خريد؟ از بازار يا از مغازه؟ شما از... کي
مي گريد؟

Uchinchi mashg'ulot

Zamon va makon ma'nolarini ifodalovchi arabiy so'zlar

Arab tilida zamon va makon ma'nolarini ifodalovchi so'zlar ham maxsus qoliplar asosida yasaladi. Mazkur so'zlarning ko'pchiligi fors tili lug'at tarkibidan ham o'rin olgan. Zamon va makon ma'nosini ifodalovchi so'zlar quyidagi qoliplar asosida yasaladi:

1. **mafiel** مافئل: **manzel** - uy, manzil; **mahfel** - to'garak, guruh; **masjed** - masjid va h.k.
2. **mafal** مافال: **markaz** - markaz; **maskan** - maskan, uy-joy; **maqsad** - maqsad; **mafsal** - masofa va h.k.
3. **mafale** مافله: **madrese** - madrasa, maktab va h.k.
4. **mafale** مافله: **mahkame** - sud, tribunal; **manzare** - manzara; **marhale** - bosqich, davr va h.k.

Arab tilidan o'zlashgan sifatlar

Arab tilidan fors tiliga juda ko'plab sifatlar ham o'zlashgan. Mazkur sifatlar fa'il qolipi asosida yasaladi:

- vasi'** - keng va **sahih** صحيح; **jadid** جديد - yangi; **rafy** رفيق - shifokor, tabib; **mariz** مريض - bemor, kasal va h.k.

7-mashq. Quyidagi o'zaklardan zamon va makon ma'nolarini ifodalovchi so'zlar yasang va tarjima qiling.

ب ح ث - ح م ل - ر ص د - ع د ن - ع ر ض - ف ر ش - ق ب ر
- خ ل ص - د خ ل - د ف ن - ذ ب خ - س ن د - ش ر ق - غ د ب -
ك ت ب - ن ط ق - ط ب ع.

8-mashq. Quyidagi o'zaklardan tegishli qolip asosida sifatlar yasang va tarjima qiling.

ا خ ر - ا د ب - ا س ر - ا ص ل - ب خ ل - ب ش ر - ب ص ر -
ت م ز - س ق ل - ج ل ل - ح ب ب - ح ج م - ح ر ص - ح ر ف -
ح ف ظ - ح ق ر - ح ك م - ح ل م - ح م د - خ س س - ح ظ ب - خ
ل ل - د ب ر - د ق ق - د ل ر - د م ر - ر ج م - ر ح م - ر د ف - ر
ش د - ر ق ب.

9-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Bu yil Toshkentda meva-cheva juda ko'p. Sabzavot va mevalarni nafaqat bozorlar va do'konlarda, balki metro bekatlari yaqinidagi maydonlarda va katta ko'chalarning burchaklarida ham sotishyapti. Masalan: universitetimiz qarshisida har kuni olxo'ri, o'rik, shaftoli, uzum, nok va boshqa mevalar sotiladi. Uyimiz oldida bodring, pomidor, qovoq, karam, sabzi, piyoz, kartoshka, sarimsoq piyoz, turli-tuman osh ko'klari va boshqa sabzavotlar xarid qilishingiz mumkin. Sabzavot va mevalar do'koni deyarli har bir mahallada bor. Bu do'konlarda bahorda va yoz faslining boshlarida gilos, yozda qulupnay, olcha, olma, nok, qishda limon, mandarin va apelsin sotiladi. O'zbekistonda yil bo'yi meva-cheva va sabzavotlar juda ko'p bo'ladi. Ayniqsa, yoz va kuz oylarida tarvuz, qovun, olma, shaftoli, pomidor, olxo'ri, bodring, kartoshka va boshqa meva-chevalar juda arzon bo'ladi.

Qish oylari va bahorning o'rtalarigacha meva-chevalar bir oz kamayadi, lekin mandarin, xurmo, limon va apelsinlar deyarli yoz faslining boshlarigacha bozor va do'konlarda sotiladi.

Oilamizning barcha a'zolari meva-chevalarni juda yaxshi ko'rishadi. Yozda va kuzda ishdan qaytayotgan paytimda men har kuni turli-tuman mevalar xarid qilaman va uyga olib kelaman. Rafiqam ulardan turli xil murabbolar pishiradi. Men, ayniqsa, olcha murabbosini yaxshi ko'raman, rafiqamga esa qulupnay murabbosi yoqadi.

To'rtinchi mashg'ulot

گفتگو

- حبيب، مي بيني امسال ميوه چقدر فراوان است؟
- بله، من هم ديروز به حسن گفتم: امسال خيلي ميوه فراوان است.
- مي داني نزديك ايستگاه متروي «استقلال» ميدان بزرگي هست؟
- بله مي دانم.

- هر سال اين ميدان را بازار ميوه فروشي مي کنند.

- از آنجا ميوه خريدي؟

- بله، هر روز از همانجا ميوه مي خرم.

- مگر تو در آن محله زندگي مي کنی؟

- بله، در محلهي نزديك ايستگاه مترو زندگي مي کنم.

- اين بازار ميوه فروشي به خالهي شما نزديك است؟

- بله، اين بازار نزديك خالهي ماست.

- چه ميوه هايي در اين بازار مي فروشند؟

- همه نوع و البته هر کدام در فصل خود، مثلاً ديروز زردآلو، هلو، سيب

و گلابي داشتند؛ چندي پيش توت فرنگي، آلو، آلبالو و گيلاس داشتند.

- امسال، آلبالو و گيلاس کم ديديم.

- بله، در محله‌ی ما، در چند مغازه میوه می‌فروشند و يك مغازه‌ی بزرگ میوه فروشی هم است.

- در این مغازه‌ها همیشه میوه هست؟

- بله، در تمام مدت سال، مطابق فصل در این مغازه‌ها، میوه و تره بار می‌فروشند.

- مثلاً حالا آنجا چه میوه‌ای دارند؟

- دیروز زردآلو، هلو و آلو داشتند و مدت دو ماه است که هر روز خیار، خربزه، هندوانه و گوجه فرنگی می‌فروشند. خربزه هم تا آخر سال دارند.

- خربزه‌ها را از کجا می‌آورند؟

- از اطراف شهرها و ولایات دیگر ازبکستان که این خربزه‌ها خیلی خوشتره و شیرین است.

- در این مغازه، همه وقت کلم تازه و کدو هست؟

- باید گفت که از ماه‌های آخر تابستان، تا آخر پاییز، کلم تازه و کدو می‌فروشند.

- در این مغازه، دیگر چه نوع تره‌باری می‌فروشند؟

- در این مغازه‌ی همه نوع میوه و تره‌بار و همچنین نخود و لوبیا و سبزیجات می‌فروشند. من از این مغازه، امسال چند بار خرما خریدم. مثل اینکه خرماي عراق بود.

- باید راضی باشی که این مغازه، نزدیک خانه‌ی شما است.

- بله، این مغازه، نزدیک خانه‌ی ما و کارم آسان است و لازم نیست که به جای دور بروم.

- چرا، در مغازه‌های میوه فروشی خیابان ما در همین بازار، آلبالو و گیلاس زیاد بود.

- چه وقت؟

- چندین بار، حتی يك روز من چند کیلو آلبالو خریدم که در محل از آن مربا پختند.

- من مربای آلبالو را خیلی دوست دارم.

- تشریف بیاورید محل ما، میل کنید.

- مرحمت زیاد، متشکرم. من همیشه مربای آلبالوی آماده می‌خرم. در بازار تره‌بار هم می‌فروشند؟

- بله، در این بازار خیار، خربزه، هندوانه و گوجه فرنگی هم می‌فروشند، همچنین سبب زمینی، پیاز، سیر، کدو و کلم هم دارند.

- در این صورت احتیاج ندارید به بازارهای مرکزی بروید؟

- بله، همین طور است. من هیچوقت برای خرید میوه و تره‌بار به بازار مرکزی نمی‌روم، تا وقتی که این بازار هست، از اینجا و بعد از آن از مغازه‌ی نزدیک خانه‌ی ما میوه و تره‌بار می‌خرم.

- این بازار تا کی و چند ماه خواهد بود؟

- این بازار، فقط ماه‌های ژوئیه، اوت و سپتامبر خواهد بود.

- چرا در ماه‌های بعد نخواهد بود؟

- برای اینکه این بازار در فضای باز است. هوا که بارانی و کم‌کم سرد می‌شود، کسی به آنجا نخواهد رفت.

- در محله شما مغازه‌های میوه فروشی زیاد است؟

Leksik izohlar

1. *farāvān* – “mo‘l-ko‘l, ko‘p” so‘zi *ziyād* – “ko‘p” so‘zi bilan sinonim hisoblanadi. Ammo shuni qayd etib o‘tish lozimki, bu so‘zlarning ishlatilish darajalari bir-biridan bir oz farq qiladi:

1) so‘zi *ziyād* turli predmet yoki shaxslar miqdorining ko‘pligini ifodalab, hech qanday cheklanishlarsiz ishlatilaveradi:

ketābhāye ziyād – ko‘p kitoblar.

dānešjuyān-e ziyād – ko‘p talabalar.

emruz kāram ziyād ast – Bugun ishim ko‘p va h.k.

2) so‘zi *farāvān* esa ko‘proq oziq-ovqat, *regulik* narsalarga nisbatan ishlatilib, ularning mo‘l-ko‘lligini ifodalaydi. *محصول فراوان* *mahsul-e farāvān* – mo‘l-ko‘l hosil.

emruz mive farāvān ast – Bugun meva-cheva juda ko‘p va h.k.

farāvāni so‘zi bevosita *farovonlik*, “mo‘l-ko‘lchilik” ma’nolariga ega.

motābeq so‘zi ikki xil ishlatilishi mumkin.

1) asliy sifat tarzida, “o‘xshash”, “mos”, “mos keluvchi” kabi ma’nolarni ifodalagan holda;

2) izofali old ko‘makchi tarzida “...ga mos holda”, “...ga muvofiq” ma’nolarini ifodalagan holda. Qiyoslang;

ānhā nazarāt-e motābeq dāštand –

Ularning fikrlari bir-biriga o‘xshardi.

anvā-e mivejāt motābey-e fasl-e xod mirasad – Turli mevalar o‘z fasliga muvofiq pishib yetiladi.

10-mashq. Quyidagi so‘zlarning qaysi bobga oidligini aniqlang.

صادر، مغلوب، اخبار، منظور، تقلید، ملاحظه، مناسب، کامل، تکمیل، مطابق، مکرم، معروف، مراجعت، مسافر، احساس، مخبر، وارد، تسلیم، مخلص، مُشرف.

11-mashq. Quyidagi so‘zlar orasidan faqat I bob shakllarni ajrating.

مخلص – لازم – مبدل – مکاتبه – قابل – اعراج – مظفر – ساکن – معلوم – مقدم – تشریف – سالم – تعطیل – مسلح – مجروح – مقلم – مخالف – محسن – مرسوم – منجم.

12-mashq. Quyidagi so‘zlar orasidan faqat II bobga oid shakllarni ajrating.

حاضر – مجبور – تعریف – مکالمه – مناسب – مُشرف – منصور – داخل – تحلیل – ملاحظه – مخالف – ماهر – محصول – مطابق – مشکل – تشکیل – محرر – اعلام – معلوم.

13-mashq. Quyidagi so‘zlar orasidan faqat III bobga tegishli shakllarini ajrating.

خالص – مخلوط – مناظره – تقدیم – مقدم – مناسب – جدید – مسافر – وارد – مصادره – مقبول – تصویر – مخالف – سالم – اخیر – مغلوب – اخبار – مذاکره – تشدید – مباحثه.

14-mashq. Quyidagi so‘zlar orasidan faqat IV bobga oid shakllarni ajrating.

مبدل – تفسیر – انصاف – مخصوص – حاصل – مکاتبه – اسراف – ملازم – مثمر – مسرور – تفتیش – احسان – محسن – مراجعه – جالب – مسلم – دقیق – ادیب.

15-mashq. Quyidagi so'zlar orasidan tegishli qoliplar asosida yasalgan zamon va makon ma'nolarini ifodalovchi so'zlarni ajrating.

ماهر - محبوب - مقبره - تقسيم - مقرر - مشرق - مصادره - مكتب -
مزاحم - منطقه - واقع - مجروح - مركز - رفيق - محاربة - احسان - منظره -
منجم - مشكل - مدرسه.

16-mashq. Quyidagi so'zlar orasidan tegishli qolip asosida yasalgan arabiy sifatlarni ajrating.

ظاهر - منظور - نجيب - تبديل - وارد - تميز - تركيب - حكيم -
حاکم - ادیب - عادل - دلیر - مریض - مذکور - مناسب - مشقت -
رقیب - مطابق - مكتب - اسیر.

O'N SAKKIZINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

To'siqsiz ergash gapli qo'shma gap

To'siqsiz ergash gapli qo'shma gaplarda ergash gaplar, asosan, bosh gaplardan oldin keladi. To'siqsiz ergash gaplar bosh gaplarga quyidagi ergashtiruvchi bog'lovchilar yordamida bog'lanadi:

با آنکه *bā ān ke*

با اینکه *bā in ke*

با وجود آنکه *bā vojūd-e ān ke* ...ga qaramay (qaramasdan)

با وجود اینکه *bā vojūd-e in ke*

اگرچه *agar ċe*

گرچه *gar ċe*

} garchi

Mazkur ergashtiruvchi bog'lovchilar to'siqsiz ergash gaplarning oldiga qo'yilib ishlatiladi, ya'ni bog'lovchi ergash gapli qo'shma gaplarning bu turida jumlani boshlab beradi.

To'siqsiz ergash gap bosh gap tarkibida ifodalangan ish-harakatning bajarilishiga ma'lum to'siq yoki monelik mavjudligini ifodalaydi. Lekin qo'shma gapdagi umumiy mazmun shundan iboratki, bosh gapdagi ish-harakat ana shu to'siq yoki monelik mavjudligiga qaramay amalga oshaveradi:

با آنکه (با اینکه، با وجود آنکه، با وجود اینکه) هوای ایران روی هم رفته

گرم است، در بعضی نقاط شمالی ایران، در زمستان - سرمای هوا تا سی درجه زیر صفر می رسد.

bā ān ke (bā in ke, bā vojūd-e ān ke, bā vojūd-e in ke) havā-ye irān ruy hamrafte garm ast, dar ba'zi noyāt-e šomāli-ye irān dar zemestān sarmā-ye havā tā si daraje-ye zir-e sefr mirasad - Umuman olganda, Eron ob-havosi issiq bo'lishiga qaramasdan,

30- Eronning ba'zi shimoliy nohiyalarida qishda "sovuqlik" darjagacha boradi.

agar če havā abri bud va bād-e šadid mivazid havāpeymā parvāz kard – Garchi havo bulutli bo'lib, qattiq shamol esayotgan bo'lsa ham, samolyot uchdi.

Yuqoridagi misollardan ko'rinib turganidek to'liqsiz ergash gap va bosh gaplarning ma'nolari bir-biriga zidlanadi, ya'ni qarama-qarshi turadi. Shuning uchun bunday qo'shma gaplarda bosh gap va *vali* "lekin", *bāz* ham, *bāz ham* "bari bir" kabi so'zlar bilan ajratilishi mumkin.

agar če havā xub ast bāz nemitavānam gardeš beravam – Havo yaxshi bo'lishiga qaramay, bari bir sayr qilishga bora olmayman.

baوجود اینکه او دانشجوی خوبی است و زیاد کار می کند و استاد از او *bā vujud-e in ke u dānešju-ye xubist ziyād kār mikonad va ostād az u hamīše rāzist, vali u ham az emtehān mitarsad* – Yaxshi talaba ekanligiga, ko'p ishlashiga va o'qituvchi undan hamisha rozilligiga qaramay u ham imtihondan qo'rqadi.

1-mashq. Quyidagi jummalarni o'zbek tiliga tarjima qiling.

گرچه رفیقم سالم به نظر می آید، ولی حالش خوب نیست و خود را خسته حس می کند و روز به روز ناخوش تر می شود. باوجود اینکه زیاد کار می کنم و بیشتر اوقات مشغول درس و تحصیل می باشم، برای ورزش هم وقت پیدا می کنم. باوجود آنکه تصمیم گرفته بودم، دیگر سیگار نکشم، باز هم سیگار کشیدم. با آنکه فقط دو سال است که برادرم شنا می کند، در مسابقه ی شنا ی دانشگاه شرکت کرد و به مقام چهارم رسید. با وجود اینکه ده سال است که

سیگار می کشم و به آن عادت کرده ام، تصمیم گرفته ام که دیگر سیگار نکشم. اگر چه برادر بزرگم، فوتبالیست خوبی است، ولی برادر کوچکم خیلی بهتر از او بازی می کند. اگر چه هنوز به ورزش عادت نکرده ام و بعضی اوقات خسته می شوم، هر روز ورزش می کنم و تصمیم دارم این کار را ادامه بدهم. باوجود اینکه آهسته زنگ زد، فوراً در را باز کردند.

2-mashq. Nuqtalar o'miga to'liqsiz ergash gaplarga tegishli bo'lgan ergashtiruvchi bo'g'lovchilardan birini qo'ying va o'zbek tiliga tarjima qiling.

... پدرم جوان نیست، ولی هر روز ورزش می کند و دوش آب سرد می گیرد.... خودم را خسته حس می کنم، تصمیم دارم کارم را ادامه بدهم.... زیاد کار می کنی، برای استراحت و تفریح هم وقت پیدا می کنی.... دوستم، دو سال است که در مسابقه ی شنا شرکت نکرده است، ولی تصمیم گرفته است امسال شرکت بکند.

... مادرم سالم به نظر می آید، حالش بد است و حتماً باید پیش پزشک برود.... دو ساعت تمام، مشغول خواندن درس، ولی درس فردا را هنوز حاضر نکرده ام.... فوتبال ورزش خوبی است، ولی از بسکتبال بیشتر خوشم می آید.... فقط سه سال است که شنا می کنم، تصمیم گرفته ام امسال در مسابقه ی شنا ی دانشکده شرکت کنم.... خواهرم خیلی آهسته در زد، ولی در هر حال مرا از خواب بیدار نمود.

3-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Men sportni juda yaxshi ko'raman. Juda ko'p ishlashimga qaramay, bari bir sport uchun doim vaqt topaman. Menga ko'proq futbol, basketbol, suzish va tennis yoqadi. Men suzish bilan 4 yildan beri shug'ullanaman. O'tgan yili men universitetimizning suzish musobaqalarida qatnashdim va 5-o'rinni oldim. Men bu yil ham

suzish musobaqalarida qatnashishga qaror qildim. Akalarim futbolni juda sevishadi. Akalarimning hammasi juda yaxshi futbolchilardir. Ukam ham sportni yaxshi ko'radi. U ko'proq basketbolni yoqtiradi.

Biz ko'pincha birga stadiona boramiz. Otamiz ham sport bilan shug'ullanadilar. Ular endi yosh emasliklariga va juda ko'p ishlashlariga qaramay, doimo sog'-salomat ko'rinadilar va o'zlarini yaxshi his qiladilar.

4-mashq. Quyidagi maqolni yodlab oling.

ضرب المثل

āheste rou hamiše rou – Sekin yuruvchi har doim yuruvchidir.

Ikkinchi mashg'ulot

Beshinchi bob (باب پنجم)

Fors tili lug'at tarkibida arabiy so'zlarning beshinchi bob masdari va aniq nisbat sifatdoshiga oid shakllari ham ko'p uchraydi.

Beshinchi bob masdari تَفَعَّلَ *tafa''ol* qolipi asosida yasaladi:

تَشَكَّرَ *tašakkor* – tashakkur, تَفَكَّرَ *tafakkor* – tafakkur, تَرَنَّمَ *tarannom* – kuylash va h.k.

Beshinchi bobning aniq nisbat sifatdoshi esa مَتَفَعَّلَ *motafa'el* qolipi asosida yasaladi:

مَتَشَكَّرَ *metašakker* – tashakkur bildiruvchi, minnatdor, مَتَفَكَّرَ *metafakker* – fikrlovchi, mutafakkir, مَتَرَنَّمَ *motarannem* – tarannum qiluvchi, kuylovchi va h.k.

Beshinchi bobning aniq nisbat sifatdoshi esa مَتَفَعَّلَ *motafa'el* qolipi asosida yasaladi:

مَتَشَكَّرَ *metašakker* – tashakkur bildiruvchi, minnatdor, مَتَرَنَّمَ *motarannem* – tarannum qiluvchi, kuylovchi va h.k.

5-mashq. Quyidagi o'zaklardan beshinchi bob masdariga oid shakllarni yasang va tarjima qiling.

ب د ل - ج د د - ج م م - ح ر ك - خ ص ص - ذ ك ر - ر ح م -
ر د د - س ل ط - ص د ق - ص ر ف - ع ج ب - ع ل ق - ع ه د - ق د
م - ك ل ف - م ل ك - ن ف س - و ل د - و س ط.

6-mashq. Quyidagi o'zaklardan beshinchi bob aniq nisbat sifatdoshiga oid shakllarni yasang va tarjima qiling.

ب س م - ج س س - ج ه ز - ح م ر - ح ي ر - خ ص ص - خ ل
ف - د ل ل - ر ص د - ر ق ب - ش ب ث - ش ك ك - ش ك ل - ص ر
ف - ص و ر - ض ر ر - ع د د - ع ص ب - ع ل ق - ع ه د - ف ر ق
- ق ل ب - ق ل د - ك ب ر - ك ل م - م ن د - و ج ه - و ق ف.

7-mashq. Quyidagi jimmlarni fors tiliga tarjima qiling.

Garchi havo yaxshi bo'lsa ham, bari bir sayr qilishga bormadim. Dam olish kuni bo'lishiga qaramay, akam bilan ertalabdan kechgacha ishladik. Uy vazifasi oson bo'lsa ham, Ahmad uni tayyorlay olmadi. U sport bilan jiddiy shug'ullanishiga qaramay, hali musobaqalarda ishtirok etgani yo'q. Garchi uyqudan kech tursam ham, albatta, 15 daqiqa badantarbiya qilaman. Futbol komandamiz bu musobaqalarda yaxshi o'ynagan bo'lishiga qaramay, l-o'rinni egallay olmadi. Men seni uyimizga taklif qilganimga qaramay, sen kecha biznikiga kelmading. Akam vaqtli uxlashga yotishiga qaramay, bari bir ertalab uyqudan kech turadi.

Uchinchi mashg'ulot

Oltinchi bob (باب ششم)

Arab tilidagi oltinchi bob masdar va aniq nisbat sifatdoshlari ham fors tiliga o'zlashgan, lekin shuni ham qayd etish lozimki, mazkur

bobga oid shakllar boshqa bob ashakllariga nisbatan fors tilida kamroq uchraydi.

Oltinchi bob masdari تفاعل *tafa'ol* qolipi asosida yasaladi:

متجاوز *tajāvōz* – tajovuz, agressiv, تداخل *tadāxol* – aralashish va h.k.

Mazkur bobga oid aniq nisbat sifatdoshlari esa متفاعل *motaḥā'el* qolipida yasaladi:

متبادل *motabādel* – almashuvchi, navbat bilan keluvchi, متجاوز *motaḥāvez* – agressiv, tajovuz qiluvchi va h.k.

8-mashq. Quyidagi o'zaklardan oltinchi bob masdarini yasang va tarjima qiling.

ج ن س - خ ص م - ح ل م - د ر ك - ذ ل - ر د ف - ر ك ب - ش
ب ه - ص د ف - ع ر ف - ع و ن - ف و ت - ف ه م - ق ب ل - ق ت
ع - ل ط م - م ر ص - م ي ل - ن و ب - ن و ل - ر ف ق - ه ح و .

9-mashq. Quyidagi o'zaklardan oltinchi bob aniq nisbat sifatdoshlarini yasang va tarjima qiling.

ج و ز - ح د ب - خ ل ف - د و ل - ر ك م - ر د ف - ش ب ه -
ع د ل - ف و ت - ق ب ل - ق ع د - ك ث ف - ل ط م - م ر ص - م
ي ل - ن م ب - و ز ن - و ف ق - و ر د - و ر ث .

10-mashq. Quyidagi jumalarni fors tiliga yozma tarjima qiling:

Havo sovuq bo'lsa ham, biz stadiona bordik. Hamma yig'ilganiga qaramay, majlis o'z vaqtida boshlanmadi. Bu filmni ilgari tomosha qilganimga qaramay, bari bir sen bilan bugun kinoteatrga boraman. Garchi uni taklif qilmagan bo'lsam ham, u kecha do'stlarim bilan biznikiga keldi. Qahva issiq bo'lishiga qaramay, Habib uni tez-tez ichib, o'midan turdi. Guruchli ovqatlarni juda yaxshi ko'rishimga qaramay, bugun palov yemadim. Qornim juda och bo'lishiga qaramay, universitet oshxonasida tushlik qilmadim.

To'rtinchi mashg'ulot

Arab tilida otlarning ikkilik shakli

Arab tilida otlar fors tilidagidan farqli ravishda birlik va ko'plik shakllaridan tashqari ikkilik shakliga ham ega bo'la oladi. Ikkilik shakli عين *-eyn* qo'shimchasi yordamida yasalib, o'sha predmet yoki shaxsning soni ikkita ekanligiga ishora qiladi:

طرف *taraf* – taraf, tomon → طرفين *tarafeyn* – ikki taraf, ikki tomon.

دولت *doulat* – davlat → دولتين *doulateyn* – ikki davlat va h.k.

Bunday ikkilik shakllarining ba'zilar shu turishicha fors tiliga ham o'mashib qolgan va keng ishlatiladi.

be old ko'makchisining unli tovushdan boshlanuvchi so'zlarga qo'shilishi

be old ko'makchisini unli tovushdan boshlanuvchi so'zlarga qo'shishda uch xil usuldan foydalanish mumkin:

a) be old ko'makchisini alohida yozib, talaffuzda keyingi so'z bilan bir butunlikda o'qish mumkin. Masalan, be+u – unga.

b) be+ān – unga; be+in – bunga va h.k.

v) be old ko'makchisini unli tovushdan boshlanadigan so'zlarga qo'shishda د *dāl* harfi orttiriladi. Masalan:

be+u = بدو *bedu*

be+ān = بدان *bedān*

be+ir = بدین *bedin* va h.k.

ورزش نکند، تمام آن روز خود را خسته حس می کند و اوقاتش تلخ است. اکبر، دانشجویی جذبی است و خوب درس می خواند. تمام استادان همیشه از او راضی هستند... اگرچه بیشتر اوقات، مشغول حاضر کردن درس های خود می باشد، برای ورزش هم وقت پیدا می کند. او علاوه بر ورزش بدنی، فوتبال و شنا را خیلی دوست دارد و هر هفته چند بار بدین ورزش ها مشغول می شود. مثلاً دیروز او در مسابقه ی شای دانشگاه شرکت کرد. وقتی که از مسابقه بر می گشت، من او را دیدم. تبسمی بر لب داشت و خیلی خوشحال بود. به او گفتم: مثل اینکه در مسابقه پیروز شده ای و شاد و خوشحالی. خندید و جواب داد: چرا تعجب می کنی؟ تو که می دانستی من تصمیم داشتم در این مسابقه پیروز شوم. من به او تبریک گفتم و قلم خودنویس خود را به او هدیه کردم. اکبر از من تشکر کرد و ما با هم به خانه برگشتیم.

Leksik izohlar

1. *sāxtan* ساختن *ko'rinmoq* و *nemudan-ko'rsatmoq* نمودن. *kardan-qilmoq* fe'li ishtirokida *qurmoq*, *tayyorlamoq* fe'llari کردن *kardan* fe'llar tarkibida fe'lining umumiy ma'nosiga hech qanday murakkab fe'llar tarkibida ta'sir qilmagan holda کردن *kardan* fe'li bilan o'rin almashishi mumkin. Boshqacha qilib aytganda, کردن *va* نمودن *va* کردن *murakkab* fe'llarning fe'l qismi vazifasini bajarayotganida bir-biriga sinonim hisoblanadi.

حاضر = *hāzer nemudan* حاضر نمودن = *hāzer kardan* حاضر کردن

hāzer sāxtan – tayyorlamoq. ساختن

xam kardan – bukmoq, egmoq خم کردن = *xam nemudan* خم نمودن
va h.k.

پای وحدت

yā-ye vahdatning izofiy birikmalar tarkibida ishlatilishi

izofiy birikmalarining, asosan, oxiriga qo'shiladi.

Masalan:

dānešju-ye xubi – Bir yaxshi talaba va h.k. دانشجوی خوبی

Ammo ba'zida nutqning ifodalanishini va ta'sirchanligini oshirish uchun bevosita aniqlanishdan keyin ham qo'yilishi mumkin. Masalan:

dānešju-i xub – Yaxshi bir talaba. دانشجوی خوب

ورزش

رابعم اکبر هر روز صبح ورزش می کند، ساعت هفت بر می خیزد، پس از چند دقیقه خود را برای ورزش بدنی حاضر می نماید. وقتی که برای ورزش حاضر شد، او پاهای خود را به طرفین باز کرده و دست ها را از آرنج به شانه خم می نماید. بدین ترتیب، چند بار به چپ و به راست خم می شود. بعد به پشت می خوابد و پاهای خود را آهسته باز نموده و آقا را از سر زانو به روی شکم خم می کند. هر دفعه با حرکتی، نفس عمیق می کشد و با حرکت دیگر، نفس را از سینه خارج می کند.

او برای هر عضوی از اعضای بدن، یعنی از انگشتان دستها و پاها گرفته، تا سینه و گردن، حرکت مناسبی می نماید. هر روز صبح بیش از بیست دقیقه ورزش می کند و پس از آن دوش آب سرد می گیرد. اکبر، جوان سالمی است، بدن زیبایی دارد و نیرومند است. ورزش هم به او کمک می نماید و به نیرویش میافزاید. او چنان به ورزش روزانه عادت کرده است که اگر يك روز صبح

2. *oyrāt* soʻzi vaqt "vaqt" soʻzining arabcha sinii koʻplik shaklidir. *soʻzi bundan tashqari* "hol, holat" maʼnolarini ham ifodalashi mumkin:

oyrāt – koʻpincha, koʻpgina *dar besyāri [az]* oʻrnat – koʻpincha, koʻpgina hollarda.

oyrāt soʻzi frazeologik birikmalar tarkibida "kayfiyat" maʼnosida ham qoʻllaniladi:

oyrātam talx ast – a) kayfiyatim yomon; b) jahlim chiqib turibdi.

oyrāt-e oʻrnat soʻzi talx oʻrnat tashqari oʻrnat soʻzi frazeologik birikmalar tarkibida ham ishlatiladi.

11-mashq. Quyidagi soʻzlarning sinonimlarini aniqlang va qator qilib yozing.

بدین ترتیب – برخاستن – برگشتن – حاضر کردن – شنا – نیرومند – پیروز شدن – هدیه کردن – تشکر کردن – تعجب کردن.

12-mashq. *matnidan* I, II, III, IV, V, VI boblar va joy hamda vaqt maʼnolarini beruvchi arabii shakllarga oid soʻzlarni toping va koʻchirib yozing.

13-mashq. "Mening ertalabki kun tartibim" mavzusida hikoya tayyorlang.

14-mashq. Nuqtalar oʻrniga chap ustundagi tegishli soʻz va soʻz birikmalarini kerakli shaklda qoʻyib, koʻchirib yozing va yozma tarjima qiling.

من چنان به... عادت کرده ام که اگر يك روز صبح	از بچه هاي كوچك
ورزش كنم، تمام آن روز خود را خسته حس گرفته	
مي كنم. همدي افراد خانواده ي ما.... تا پدر بزرگ و	نفس عميق كشیدن

مادر بزرگ صبح ورزش مي کنند، من ورزش بدني را... شروع مي کنم.

اول پاهاي خود را باز کرده و دستها را از... به شانه

خم مي نمام. بعد چند بار به چپ و راست... با يك

حرکت... با حرکت ديگر.... بعد از آن من به...

مي خوام و پاها را از زانو به روي شکم خم مي کنم.

علاوه بر آن، چند حرکت براي... و سینه

مي کنم. من زياد ورزش مي کنم و ورزش در کار و

تحصيل به من... و به نيروم مي افزايد. برادرم اکبر

هم ورزش را دوست دارد. با آنکه او دانشجوي...

است و زياد کار مي کند، براي ورزش هم هميشه

وقت پيدا مي کند. او پسري... است و هميشه قوي

به نظر مي آيد و... چند ماه پيش، برادرم در

مسابقه ي شنا شرکت کرد و... اگرچه او فقط چند

سال است که شنا مي کند، ولي در اين مسابقه... من

چنان از پيروي او... که حتي فراموش کردم به او

تبريك بگويم. همدي دوستان و رفقا از پيروي اکبر

خيلي... شدند.

15-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Jismoniy tarbiya menga ish va oʻqishimda juda yordam beradi. Guruhimizning barcha talabalari ertalab badantarbiya qiladilar. Biz badanimizning har bir aʼzosi, yaʼni oyoq va qoʻllarimiz barmoqlaridan boshlab to boʻyin va boshimizgacha mos harakat va mashq qilamiz. Har bir harakat bilan chuqur nafas olamiz va keyingi harakat bilan uni chiqaramiz. Biz chappa va oʻngga egilamiz,

qo'llarimizni tirsakdan bukamiz, orqaga yotamiz, oyoqlarimizni tizzadan bukamiz va boshqa harakatlarni bajaramiz. Badantarbiyadan so'ng sovuq suvli dushga tushish kerak.

Do'stim nafaqat badantarbiya qiladi, balki sport bilan jiddiy shug'ullanadi va musobaqalarda ishtirok etadi. O'tgan yili u suzish musobaqalariga qatnashib, birinchi o'rinni olgan edi.

Beshinchi mashg'ulot

گفتگو

- احمد تو هر روز ورزش می کنی؟
- بله، من هر روز صبح، ده دقیقه ورزش بدنی می کنم.
- تو به اتفاق دانشجویان دیگر ورزش می کنی؟
- خیر، من تنها در اطاق خود ورزش می کنم.
- مگر احتیاج به دستور استاد ورزش نداری؟
- من تمرین های زیادی را می دانم و خودم آنها را به کار می برم.
- برای هر یک از اعضای بدن، تمرین معینی لازم است؟
- بله، تقریباً همین طور است، هر تمرینی برای عضو معینی انجام می شود که فایده ای بیشتری دارد، بعضی دیگر هم برای سینه و شکم بیشتر مفید هستند.
- آیا به ورزش های دیگر هم علاقه ای داری؟
- من شنا می کنم، بسکتبال بازی می کنم و الان مدتی است که مشغول کشتی هستم.
- تا کون در مسابقات کشتی شرکت کرده ای؟
- بله، دو مرتبه است که در مسابقه ی کشتی دانشگاه شرکت کرده ام.
- دفعه ی اول، موفقیتی نداشتم، ولی دفعه ی دوم پیروز شدم و اینک خود را برای

مسابقه با کشتی گیران باشگاه های دیگر تاشکند آماده می کنم. امیدوارم این دفعه هم پیروز بشوم.

- فوتبال هم بازی می کنی؟

- دو سه سال پیش، کمی فوتبال بازی می کردم، ولی بعداً آن را ادامه ندادم.
- از میان رفقای ما، کسی خوب فوتبال بازی می کند؟
- از رفقای کلاس، ما کسی را نمی شناسم که فوتبالست باشد. ولی از سال ششمی دانشکده ی ما، حسن فوتبالست خوبی است. او عضو باشگاه «پخته کار» می باشد و در چند مسابقه ی فوتبال با تیم های شهرهای مختلف شرکت کرد. تیم باشگاه «پخته کار» در این مسابقات پیروز شد. مرتبه ی تیم آنها از حسن خیلی راضی است و امیدواری زیادی به موفقیت آینده ی او دارد.

- آیا بکس بازی هم می کنی؟

- نه، من بکس بازی نمی کنم.
- یعنی، هیچ وقت بکس بازی نکردی؟
- نه، هیچ وقت به بکس علاقه ای نداشتم. حالا حسن تو بگو ببینم، چه نوع ورزش را دوست داری؟
- من همیشه تنیس بازی می کنم و این ورزش را دوست دارم.
- موفقیتی هم داری؟
- بله، یکشنبه ی پیش در مسابقه ی تنیس رومیز دانشگاه شرکت کردم و نفر چهارم شدم.

- پس موفقیت بزرگی کسب کردی. زیرا دانشجویان دانشگاه ما تنیس بازیان خوب و معروفی هستند. در بین آنها نفر چهارم شدن مهم است، موفقیت بیشتر تو را آرزو می کنم.

- نمون، مشكرم.

Leksik izohlar

1. اتفاق *ettefāy* soz'i:

1) hodisa, tasodif; 2) o'zaro rozilik; 3) ittifoq, birlashma kabi mustaqil ma'nolarni ifodalash bilan bir qatorda murakkab izofali old ko'makchilar tarkibida ham ishlatilishi ham mumkin: *be اتفاق* *ettefāy-e* – birgalikda, bilan, birga. Masalan:

be ettefāy-e ostād – Ustoz bilan birgalikda va h.k.

2. دستور *dastur* so'zi umumiy "ko'rsatma, ruxsat, qoida" ma'nosiga ega bo'lib, tegishli birikmalarda o'ziga xos ma'no yo'nalishlarini ifodalaydi:

dastur ul-'amal – ko'rsatma

dastur-e jalase – majlis kun tartibi

dastur-e xorāk – ovqatlanish tartibi

dastur-e ruz – kun tartibi

dastur-e zabān – grammatika

16-mashq. Quyidagi she'rni tarjima qiling va yod oling.

بني آدم اعضاي يكدیگرند که در آفرینش ز يك گوهرند
جو عضوي به درد آورد روزگار دگر عضوهارا غناند قرار
تو کز محنت دیگران بیغمی نشاید که نامت نهد آدمی

17-mashq. گفتگو matnidan arab fe'l boblariga oid shakllarni toping va ko'chirib yozing.

18-mashq. O'zingiz yoki do'stlaringiz shug'ullanadigan va sevadigan sport turlari haqida so'zlab bering.

19-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Biz Hasan bilan talabalar yotoqxonasida yashaymiz. Men Hasan bilan turishga roziman. Biz sportni juda yaxshi ko'ramiz. Menga ko'proq kurash, Hasanga esa boks yoqadi. Hasan bilan turli musobaqalarga qatnashamiz. Masalan, men ikki oy oldin kurash bo'yicha universitet birinchiligida ishtirok etdim. Hasan va boshqa do'stlarim menga muvaffaqiyat tilaganiga qaramay, men g'olib chiqa olmadim. Hasan boksdan tashqari suzish bilan ham shug'ullanadi. U juda yaxshi suzuvchidir. Yaqinda u suzish bo'yicha Toshkent shahar birinchiligida qatnashishi kerak. Umid qilamanki, u g'alaba qozonadi. Nafaqat mening o'zim, balki barcha do'stlarimiz Hasanga mazkur musobaqalarda muvaffaqiyatlar tilaydilar.

Qo'shni xonada guruhimizning boshqa ikki talabasi yashaydi. Ularning har ikkisi yaxshi futbolchilardir va universitet futbol jamoasida o'ynaydilar.

O'N TO'QQIZINCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

در باغ وحش تاشکند

روز یکشنبه، وقتی که با دخترم لیلی می خواستم برای تماشای باغ وحش تاشکند بروم، دختر کوچکم مریم خواهش کرد او را هم با خود ببرم. به او گفتم عزیزم! باغ وحش تاشکند خیلی بزرگ است. تو زود خسته می شوی. مریم در جواب گفت: باباجان، مگر تو نمی دانی در باغ وحش تاشکند، تمام وسایل تفریح و استراحت، مخصوصاً برای کودکان فراهم است. همیشه شاگردان کلاس ما با پدران و مادران خود به آنجا می روند و هیچ خسته نمی شوند و خیلی راضی بر می گردند و می آیند برای دیگران تعریف می کنند. به او گفتم: اگر اینطور است یا بروم. مریم خوشحال شد و زود لباس پوشید و حاضر شد. با هم از خانه بیرون آمدیم و سوار اتوبوس شدیم. تا نزدیک باغ وحش رفتم و در آنجا از اتوبوس پیاده شدیم آنگاه بلیت ورودی خریدیم و وارد باغ وحش شدیم. واقعاً باغ وحش تاشکند خیلی وسیع و بزرگ است و یکی از بزرگترین باغ وحش های آسیای مرکزی است. بزرگی باغ وحش تاشکند به حدیست که در یک دفعه نمی توان تمام بخش های آن را تماشا کرد. برای این که مردم خسته نشوند، در باغ وحش تاشکند، مغازه ها و کیوسک های روزنامه و کتاب فروشی و کافه های زیادی است تا مردم با استفاده از آنها، استراحت نموده و بعد به تماشای خود ادامه دهند. برای کودکان، وسایل استراحت و تفریحات گوناگون مهیا است، اسباب بازی های زیادی وجود دارد و کودکان با آنها مشغول می شوند و خستگی را فراموش می کنند. مثلاً

درشکه هایی است که به آنها به جای اسب، الاغ بسته اند و کودکان با میل زیاد، بدون ترس سوار آنها شده و میدانی را چند بار دور می زنند و شادی می کنند. علاوه بر این، چون هر بخشی از باغ وحش، مخصوص یکی از انواع حیوانات است و حیوانات باغ وحش تاشکند، گوناگون و فراوان هستند، انسان از دیدن آنها لذت می برد، و مخصوصاً هر بخشی را چنان ترتیب داده اند که از کارمندان آن بخش در باره ی حیوانات، می توان معلومات کامل غود و این نه تنها برای کودکان، بلکه برای همه جالب و مفید است.

Leksik izohlar

1. *savār šodan* "(biror-bir transport turiga) minmoq, o'tirmoq", asosan, distant holatda ishlatiladi. Bunda شدن سوار *fe'lining ismiy qismi* سوار va *fe'liy qismi* شدن bir-biridan ajralib, tegishli to'ldiruvchi (transport vositasini ifodalovchi so'z) bilan سوار bilan izofa orqali biriktiriladi:

man savār-e otubus šodam – Men avtobusga chiqdim.

bāyad savār-e metro šod – Metroga o'tirish kerak.

2. *piyāde šodan* "(biror-bir transport vositasidan) tushmoq, chiqmoq" *fe'li doimo kontakt holatda ishlatiladi va vositali to'ldiruvchining* (ya'ni transport vositasini ifodalovchi so'z) *az old ko'makchisi bilan ishlatilishni talab qiladi*:

az otobus piyāde šodam – Men avtobusdan tushdim (chiqdim) va h.k.

3. لَذَّتْ بَرْدَن *lazzat bo'rdan* – "lazzat olmoq, maza qilmoq" fe'li ham to'ldiruvchining *az* old ko'makchisi bilan ishlatilishini talab qiladi:

لَذَّتْ بَرْدَم *lazzat bordam* – Men bu filmdan lazzat oldim (Men bu filmni maza qilib tomosha qildim).

1-mashq. Matn tarkibida ushlatilgan مَصْلَرِي *yā-ye masdari* yordamida yasalgan mavhum otlarni toping va ko'chirib yozing.

2-mashq. Matn tarkibida ishlatilgan arab fe'l boblariga oid shakllar, *an* qo'shimchasi yordamida yasalgan ravishlarni toping va ko'chirib yozing. Tegishli o'zaklardan yasalgan boshqa so'zlarni aniqlang.

3-mashq. Quyidagi so'z va so'z birikmalari ishtirokida jumlar tuzing.

- ۱ – من – اتوبوس – سوار شدن
- ۲ – تو – اتوبوس برقي – سوار شدن
- ۳ – او – مترو – سوار شدن
- ۴ – ما – اتوبوس – پیاده شدن
- ۵ – شما – اتوبوس برقي – پیاده شدن
- ۶ – آنها – مترو – پیاده شدن
- ۷ – من – این فیلم نو – لذت بردن
- ۸ – تو – دیدن حیوانات باغ وحش – لذت بردن
- ۹ – دانش آموزان – تماشا باغ وحش – لذت بردن

4-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Toshkent hayvonot bog'i shaharning shimoliy-g'arbiy qismida, botanika bog'ining yonida joylashgan. Men va ikki o'g'lim tez-tez hayvonot bog'iga borib turamiz. Biz avtobusga o'tiramiz va yarim soatlik yo'ldan so'ng hayvonot bog'i eshigi oldida avtobusdan tushamiz. Eshik oldida kirish biletleri sotib olamiz va hayvonot bog'iga kiramiz. Toshkent hayvonot bog'i juda katta. Toshkent hayvonot bog'i Markaziy Osiyodagi eng katta hayvonot bog'i bo'lib, uni bir marta boshdan oyoq ko'rib chiqish va hayvonlarini tomosha qilish juda qiyin. Lekin hayvonot bog'idagi turli yovvoyi hayvonlarni tomosha qilish shunchalik qiziqarli-ki, odam charchaganini ham esidan chiqaradi. Bundan tashqari hayvonot bog'ida dam olish va ko'ngil ochish uchun turli xil vositalar bor. Ayniqsa, bolalar uchun turli xil attraksionlar va o'yin maydonchalari bor. Ot o'rniga eshak qo'shilgan aravalar bolalarni hayvonot bo'g'ining u boshidan bu boshiga olib boradi va olib keladi. Bolalar aravalarga chiqib, hayvonot bog'ining turli bo'limlarini tomosha qiladilar.

Men o'g'illarim bilan Toshkent hayvonot bog'iga tez-tez borib turishimga qaramay, har gal borganimda uni tomosha qilishdan zavqlanaman.

Ikkinchi mashg'ulot

Yettinchi bob (باب هفتم)

Arab fe'l boblarining yettinchisiga oid masdar va aniq nisbat sifatdoshlari ham fors tilida keng ishlatiladi.

Yettinchi bobning masdari انفعال *enfe'āl* qolipida yasaladi:

انقلاب *enqelāb* – inqilob, انعكاس *en'ekās* – in'ikos, akslantirish va h.k.

Mazkur loxbning aniq nisbat sifatdoshlari منفعّل *monfa'el* qolipida yasaladi:

منعكس *mon'ekes* – aks ettirilgan, aylantirilgan va h.k.

5-mashq. Quyidagi o'zaklardan yettinchi bob masdarini yasang va tarjima qiling.

ب س ط - ج م د - ح ر ف - خ ص د - ر ح ر - س د د - ض ب ط
 - ط ب ع - ط ب ق - ع ط ف - ع ق د - ف ج ر - ف ر د - ف ص
 ل - ق ر ض - ق س م - ق ي د - ك ه ف - ه د م - ه ز م.

6-mashq. Quyidagi o'zaklardan yettinchi bob aniq nisbat sifatdashlarini yasang va tarjima qiling.

ب س ط - ج م د - د ر ج - د ر س - ص ر ف - ط ب ق - ع ق د
 - ف ج ر - ف ر د - ص ل ف - م ق ر ض - ق س م - ق ط ع - ق ل
 ب - ك س ر - ك ه ف - ه د م - ق ب ض - ف ع ل

7-mashq. Fors tiliga tarjima qiling.

Biz kecha guruhimiz talabalari bilan Toshkent hayvonot bog'iga borishga kelishib olgan edik. Bugun ertalab soat 10 da universitet hovlisida uchrashdik va hammamiz 115-avtobusga o'tirib, hayvonot bog'iga jo'nadik. Hayvonot bog'igacha yarim soat yo'l yurdik. Avtobusda Habib dedi: "Men hayvonot bog'iga tez-tez borib turaman. Hayvonot bog'i shunchalik chiroyli va qiziqarli-ki, har gal yangi-yangi narsalarni ko'raman". Ahmad undan so'radi: "Hayvonot bog'i qaysi faslda chiroyli bo'ladi?". Habib javob berdi: "Toshkent hayvonot bog'i botanika bog'ining yonida joylashgan. U Markaziy Osiyodagi eng katta hayvonot bog'i bo'lib, boshidan-oxirigacha daraxtlar va o'simliklar bilan qoplangan. Shuning uchun yilning har fasli uning chiroyini oshiradi". Men Habibdan so'radim: "Toshkent hayvonot bog'ining yer maydoni qancha?". Habib javob berdi: "Toshkent hayvonot bog'ining yer maydoni qanchaligini bilmayman. Lekin hayvonot bog'i shunchalik katta-ki, uning hamma bo'limlari va hayvonlarini bir kunda ko'rib chiqib bo'lmaydi".

Bu orada avtobus hayvonot bog'i eshigi oldidagi bekatda to'xtadi. Biz hammamiz avtobusdan tushdik va kirish biletlarini xarid qilib, hayvonot bog'iga kirdik. Hayvonot bog'i haqidagi hikoyamning qolganini ertaga davom ettiraman.

Uchinchi mashg'ulot

باغ وحش

(ادامه)

پس از آنکه وارد باغ وحش شدم از بخش حیوانات درنده، مانند شیر، ببر، پلنگ و گرگ شروع به تماشا کردم، سپس بخش پرندگان را دیدم. انواع و اقسام پرندگان در آنجا بود که تا حال مثل آن را ندیده بودم و برای من تازگی داشت. من فقط پرندگانی، مانند: گنجشک، بلبل، کبوتر، عقاب، طوطی، طاووس و بعضی دیگر را دیده بودم، ولی در باغ وحش نداشتند، انواع پرندگان به قدری است که همهی آنها را نمی شود نام برد.

لیلی و مریم از تماشای دو بخش، خیلی لذت بردند. یکی بخش میمونها بود که انواع میمون و میمونهای کوچک و بزرگ در آنجا بودند، بازی می کردند، می جهیدند، می خندیدند و ادا در می آوردند و باعث خنده و تفریح تماشاچیان بودند. بخش دیگر هم بخش سگهای آبی و خرس سفید بود که در آب، بازی می کردند و کودکان از دیدن بازی ها و حرکات آنها لذت می بردند. آن روز ما چند ساعت در باغ وحش بودیم و قسمت های مختلف آن را تماشا کردیم و حیوانات زیادی، مانند: لیل، شتر، آهو، گوزن، لنگ، بز، خر، مار و جانوران دیگر را دیدیم. وقتی که به مرل برمی گشتیم، از مریم پرسیدم: خسته نشدی؟ گفت: نه، تماشای باغ وحش، آنقدر جالب بود که حاضرم هفته ی دیگر هم به تماشای آن بروم.

Leksik izohlar

1. *به قدری beyadri* va *به حدی behaddi* birikmalari o'zbek tilidagi "shunchalik" so'zi ma'nosini ifodalaydi va biror predmet va hodisaning miqdor va sifat jihatidan belgi xususiyatlarini bo'rttirib ko'rsatish uchun ishlatiladi.

2. *ادا در آوردن adā dar-āvardan* fe'li o'zbek tiliga "kulgili qiliq va harakatlar qilmoq" birikmasi orqali tarjima qilinadi. Bu fe'l kim yoki nima g'ayritabiiy harakat va qiliq qilayotganini ifodalash uchun ishlatiladi.

3. *باعث bā'es*—"sabab, bois" so'zi *بودن budan* va *شدن šodan* fe'llari bilan birikib, murakkab fe'l tashkil etadi. Bu murakkab fe'llar, asosan, distant holatda ishlatiladi.

باعث چيزي بودن bā'es-e čizi budan biror narsaga.

باعث چيزي شدن bā'es-e čizi šodan sabab bo'lmoq.

Masalan: *حرکت آنها باعث خنده بود. harakat-e ānhā bā'es-e xande bud*— Ularning harakatlari kulishga sabab bo'ldi (kulgu uyg'otdi).

8-mashq. Matndan arab fe'l boblari, sifat va ravishlar, joy va vaqt ma'nosidagi so'zlar qolipi asosida yasalgan so'zlarni toping.

9-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Toshkent hayvonot bog'ida turli-tuman hayvonlar juda ko'p. Biz u yerda nafaqat sher, bo'ri, yo'lbars, qoplon kabi hayvonlarni, balki fil, ayiqlar, kiyiklar, tuyalar, begemotlar va maymunlarni ham ko'rdik. Hayvonot bog'ining maxsus bo'limlarida, shuningdek, burgutlar, tovuslar, to'tilar, g'ozlar, o'rdaklar kabi va men hali ko'rmagan turli xil parrandalar bor. Katta o'g'lim, ayniqsa, ikki bo'lim — maymunlar va ayiqlar bo'limlarini tomosha qilishdan lazzat oldi. Maymunlar bo'limi oldida har doim odam ko'p, ayniqsa, bolalar ko'p to'planadi. Turli xildagi katta va kichik maymunlar xilma-xil o'yinlar o'ynaydilar va tomoshabinlarda kulgu uyg'otadilar. Kichik o'g'limga ko'proq timsoh va begemotlar yoqdi.

Begemotlar suvda suzib, turli o'yinlar o'ynaydilar va tomoshabinlar ularni tomosha qilishdan lazzat oladilar. Biz hayvonot bog'ida taxminan 3-4 soat bo'ldik va keyin uyga qaytdik. Uyda o'g'illarim onasiga hayvonot bog'i haqida so'zlab berishdi.

10-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Biz hayvonot bog'iga kirib hayvonlarni tomosha qilishni boshladik. Aytish kerakki, Toshkent hayvonot bog'i shaharning go'zal va serdaraxt qismida joylashgan. Biz avval baliqlar va dengiz hayvonlari bo'limini tomosha qildik. Bu bo'limdagi katta-kichik akvariumlar hamda hovuzlardagi baliqlar va dengiz hayvonlarining turlari shunchalik ko'pki, ularning nomini sanash juda ko'p vaqtni talab qiladi. Biz bu bo'limda yarim soatdan ko'proq bo'ldik. Baliqlar va dengiz hayvonlari bo'limini tomosha qilib bo'lganimizdan so'ng qushlar bo'limiga bordik. Bu bo'limda guruhimiz talabalarining ba'zilari haligacha ko'rmagan qushlarning turlari juda ko'p edi.

Maymunlar bo'limi o'sha kuni tomoshabinlarga, ayniqsa, bolalarga to'la edi. Bolalar maymunlarning o'yinlarini tomosha qilishar va juda quvonishardi. Qafasdagi maymunlar daraxtdan daraxtga sakrashar, turli o'yinlar ko'rsatishardi.

Biz hayvonot bog'ida 4-5 soatcha bo'ldik. Lekin uning barcha bo'limlarini tomosha qilishga ulgurmadik. O'rtoqlarim bilan kelasi dam olish kuni ham hayvonot bog'iga kelishga qaror qildik va avtobusga o'tirib, uyga qaytdik.

To'rtinchi mashg'ulot

گفتگو

- شما هیچ به باغ وحش تاشکند رفته اید؟
- بله، یکشنبه‌ی گذشته با دخترانم به باغ وحش تاشکند رفتیم.
- می‌گویند باغ وحش تاشکند خیلی بزرگ است؟
- بله، درست می‌گویند، باغ وحش تاشکند بسیار بزرگ است.

- در باغ وحش، حیوانات را تربیت هم می کنند یا فقط آنها را در آنجا نگه داشته اند؟

- باغ وحش، فقط جای نگهداری حیوانات نیست، بلکه در آنجا حیوانات را تربیت هم می کنند. مثلاً در قفس حیوان درنده ای چون شیر، سگ کوچک، هم زندگی می کند و با هم بازی می کنند. اینها با هم بزرگ شده اند و چنان به همدیگر عادت کرده اند که شیر سگ را نمی خورد و سگ از شیر نمی ترسد.

- دیگر چه چیز جالب توجهی دیدید؟

- چیزهای جالب توجه زیاد داشت. مثلاً فیل هست تربیت شده و باهوش که خیلی با پرستار خود مهربان است، مردم پول می اندازند و او با خرطوم خود پول را بر می دارد و به پرستار می دهد و در مقابل، پرستار به او قند یا خوراکی دیگر می دهد. این منظره برای همه و بویژه برای کودکان جالب توجه است. یا اینکه میمونها بازی می کنند و ادا در می آورند و باعث خنده ی مردم می شوند، خرسهای سفید در آب بازی می کنند و نظر مردم را به خود جلب می نمایند.

- پس باغ وحش تاشکند، خیلی جالب است، باید حتماً آن را دید؟

- بله، خیلی جالب و دیدنی است، دخترم آنقدر از دیدن باغ وحش، راضی و خوشحال شد که از من خواست می کرد هفته ی دیگر هم به تماشای آن برویم.

Leksik izohlar

۱. *čun so'zi omonim so'zlar qatorini tashkil etadi:* چون

- می گویند در باغ وحش تاشکند، همه نوع حیوان هست؟
- بله، صحیح است، شما در باغ وحش تاشکند، حیواناتی می بینید که متعلق به کشورهای مختلف دنیا است، مثلاً حیوانات درنده، مانند: شیر، ببر، پلنگ از صحرای و جنگلهای آسیا و آفریقا، پرندگان مانند طاووس و غیره متعلق به هندوستان و خرسهای سفید از قطب شمال و غیره.
- آیا شما توانستید همه ی بخشها و قسمتهای باغ وحش و تمام حیوانات را ببینید؟

- بیشتر بخشها و قسمت های آن را دیدم.

- خسته نشدید؟

- برای آنکه مردم خسته نشوند و بتوانند تمام یا بیشتر قسمت های باغ وحش را ببینند، در باغ وحش برای همه و مخصوصاً برای کودکان وسایل استراحت و تفریح فراهم کرده اند.

- مثلاً چه وسایلی برای استراحت و تفریح هست؟

- برای استراحت، میزهای مختلف، کیوسکهای روزنامه و مطبوعات و کافه ها است. شما می توانید به کافه رفته، چای و شیرقهوه و کاکائو بنوشید یا شربتی و بستنی بخورید یا روی نیمکتیهای اطراف غرله مطبوعاتی نشسته، روزنامه یا مجله بخوانید و بدین ترتیب کمی استراحت کنید.

- برای کودکان چه وسایل تفریحی هست؟

- برای کودکان، وسایل تفریح گوناگون است. یکی از وسایل تفریح کودکان، آن است که در یک میدانی به درشکه، به جای اسب الاغ بسته اند، کودکان سوار درشکه می شوند و چند بار دور میدان می گردند و از آن لذت می برند و در عین حال استراحت هم می کنند.

چون *čun* – paytda, vaqtda

چون *čun* – uchun

چون *čun* – o'xshash, kabi.

2. *تربیت کردن* *tarbiyat kardan* fe'li "tarbiyalamoq, yo'l-yo'riq ko'rsatmoq" ma'nolarida ishlatiladi. Matnda bu fe'l hayvonlarni turli xil o'yin va mashqlarni bajarishga o'rgatish ma'nosida qo'llangan.

11-mashq. Quyidagi maqollarni yod oling.

ضرب المثل

مویی از خرس، مویی *az xers mui* – Tegimondan chiqqani qarzdordan ungani (aynan: ayiqdan bir tuk).

مارگزیده از ریمان سیاه و سفید می ترسد. *mār gazide az rismān-e siyāh-o sefid mitarsad* – Qo'rqqanga qo'sh ko'rinar, Sut ichib kuygan qatiqni ham puflab ichadi.

12-mashq. Matn tarkibidagi I-VII boblarga va boshqa tegishli qoliplarga oid arabiy so'zlarni toping va ko'chirib yozing.

13-mashq. "Toshkent hayvonot bog'i" mavzusida fors tilida so'zlab bering.

14-mashq. Quyidagi so'zlarning sinonimlarini toping va qator qilib yozing.

گوناگون – جالب – بزرگ – توجه کردن – فهمیدن – خواستن

15-Mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Toshkent hayvonot bog'ida dunyoning turli mamlakatlariga oid, ya'ni Afrikadan tortib Shimoliy qutbgacha tegishli bo'lgan hayvonlar bor. Hayvonlarning aksariyati qafaslarda yashaydi. Toshkent hayvonot bog'ida hayvonlarni turli o'yin va mashqlarga o'rgatadilar. Masalan, men sher kabi yirtqich hayvonning kichkina it bilan bir qafasda yashayotganini ko'rdim. Ular birga katta bo'lishgan, bir-

biriga shunchalik o'rganib qolganki, sher itga tegmaydi (aynan itni yeb qo'ymaydi), it esa sherdan qo'rqmaydi.

Men yana hayvonot bog'ida o'rgatilgan filni ko'rdim. U juda aqlli va o'z boquvchisiga mehribon. Filning qafasi atrofida doim odamlar to'planishadi. Odamlar unga tanga tashlashadi, fil uni xartumi bilan yerdan olib, o'z boquvchisiga beradi. U filga tashakkur aytadi va unga non yoki qand beradi. Bu tomosha, ayniqsa, bolalar uchun qiziqarli.

Kecha hayvonot bog'ining bir necha bo'limini tomosha qilgach, men va og'illarim charchab qoldik. Biz ro'znomalar do'koni yonidagi o'rindiqqa o'tirib, bir oz dam oldik. Chorak soat dam olgach, hayvonot bog'ini tomosha qilishni davom ettirdik.

YIGIRMANCHI DARS

Birinchi mashg'ulot

Sakkizinchi bob (باب هشتم)

Fors tili lug'at tarkibiga arab fe'l boblarining sakkizinchisiga oid masdar va aniq nisbat sifatdoshlari ham kirgan.

Sakkizinchi bob masdari *الفعال* *efte'āl* qolipida yasaladi:

انتظار *entezār* – kutish, *اشباه* *eštebāh* – xato va h.k.

Mazkur bobning aniq nisbat sifatdoshi *مفتعل* *mofta'el* qolipida yasaladi:

منتظر *montazer* – kutuvchi, *منتشر* *montašer* – nashr qilingan; hammaga ma'lum va h.k.

1-mashq. Quyidagi o'zaklardan sakkizinchi bob masdarlarini yasang va lug'at yordamida tarjima qiling.

ب ك ر - ج م ع - ج ه د - ح ب س - ح ض ر - ح ر م -
ح م ب - ح م ل - خ م ت - خ ر ع - خ ص ص - خ ل ف - ر ب ط
ر ف ع - س ر ق - س ن د - ش ر ك - ش ع ل - ش غ ل - ع ب ر
ع ر ض - غ م ل - ف ت ح - ف خ ر - ق ب س - ق د ر - ق ص
د - ك ش ف - ل ز م - ل ت ف - ل م س - م ح ن - م د د - م ي ز - ن
خ ب - ن ش ر - ن ظ ر - ن ظ م - ن ق ل - ن ق م.

2-mashq. Quyidagi o'zaklardan sakkizinchi bob aniq nisbat sifatdoshini yasang va lug'at yordamida tarjima qiling.

ج م ع - ج ن ب - ح ر ق - خ ل س - خ ل ط - خ ل ف - ر ب ط -
ر ك ب - س ب د - س ت ر - س ق ر - س ق ل - س م ر - س ن د - ش
ب ه - ش ر ك - ش ع ل - ش م ع - ع د ل - ع ذ ر - ع ر ض - ع ق د -

ف خ ر - ف ب س - ق د ر - ق ص د - ك م ب - ك ش ف - ل ز م - ل
ف ت - م ح ن - ن ح ب - ن م ب - ن ظ ر - ن ق ل - ن ق م.

Ikkinchi mashg'ulot

O'ninchi bob (باب دهم)

Fors tili lug'at tarkibiga, asosan, o'ninchi bobga oid masdarlar o'zlashtirilgan. O'ninchi bobning masdari *استفعال* *estef'āl* qolipida yasaladi:

استثمار *estesmār* – ekspluatatsiya; *استقبال* *esteybāl* – kutib olish va h.k.

O'ninchi bobning aniq va majhul nisbat sifatdoshlari fors tilida nisbatan kam uchraydi.

a) aniq nisbat sifatdoshi *مستفعل* *mostaf'el* qolipiga ega:

مستثمر *mostasmer* – ekspluatatsiya qiluvchi, ezuvchi, *مستقبل* *mostaqbel* – kutib oluvchi va h.k.

b) majhul nisbat sifatdoshi esa *مستفعل* *mostaf'al* qolipi asosida yasaladi:

مستثمر *mostasmar* – ekspluatatsiya qiliniuvchi, *مستقبل* *mostaybal* – kutiluvchi va h.k.

O'ninchi bob shakllarining umumiy ma'nosi biror narsani egallab olish, o'ziniki qilishga intilish kabi yo'nalishga ega bo'ladi.

استقبال

دیروز شنیدم که احمد از بخارا می آید. او روزهای تعطیل تابستان را به بخارا
پیش پدر و مادر خود رفته بود. او یک ماه و نیم در آنجا بود. حالا به تاشکند
می گشت تا اول سپتامبر را که روز آغاز سال تحصیلی است، در دانشگاه حاضر

باشد. رفقا قرار گذاشتند به استقبالش بروند. این بود که امروز صبح، ساعت یازده به ایستگاه راه آهن رفتیم. بین راه يك دسته گل خریده با خود بردیم تا به او هدیه نماییم. قطار راه آهن، ساعت یازده و نیم به ایستگاه وارد شد. احمد در واگن ششم بود. از پشت پنجره‌ی واگن مارا دید و با سرعت به طرف ما آمد. احمد را همه‌ی ما دوست داریم. او پسر خوبی است، زرنگ و با استعداد است، به دوستانش احترام می‌گذارد و در تحصیل کوشش می‌کند. به این خاطر، همه او را با آغوش باز پذیرفتند و بوسیدند و او به همه دست داد و از همه احوالپرسی نمود. حسن از طرف ما به او خوشامد گفت و مراتب شادی رفقا را از مراجعت او به تاشکند در چند کلمه بیان داشت. بعد از آن، همه دور او را گرفتیم، هر کس سوالی می‌کرد و از حالش می‌پرسید و او به پرسشها پاسخ می‌داد. یکی علیر می‌خواست که نتوانست به او نامه بنویسد. احمد علیر او را می‌پذیرفت. دیگری سخنان ملاقاتی بعد به میان می‌آورد. احمد به او وعده‌ی ملاقات می‌داد. هر کس به نوبه‌ی خود چند کلمه با او سخنان می‌گفت و شادی و خوشحالی خود را از دیدار او بیان می‌داشت و او به سخنان همه با دقت گوش می‌داد و از اظهار دوستی رفقا شاد می‌شد و لذت می‌برد. او را تا منزلش مشایعت نمودیم و وقتی که به منزل او رسیدیم از همه‌ی ما تشکر کرد و با همه از نو دست داد و خدا حافظی نمود. آن وقت، قرار شد که فردا ساعت پنج بعد از ظهر در حیاط دانشگاه ملاقات کنیم و ما خوشحال از دیدار با احمد، هر يك به خوابگاه عمومی و یا منزل خود برگشتیم.

Leksik izohlar

1. گذاشتن *yarār gozāsh-tan* fe'li o'zbek tiliga "kelishib olmoq", "shartlashmoq" fe'llari orqali tarjima qilinadi. Bu fe'l ham kontakt va ham distant holatlarda ishlatilishi mumkin:

rofaqā barāye molāyāt yarār gozāsh-tan yoki:

rofaqā yarār-e molāyāt gozāsh-tan – O'rtoqlar uchrashuvga kelishib oldilar.

2. *yarār* so'zi, shuningdek, quyidagi birikmalar tarkibida ishlatiladi:

az in yarār budan – Quyidagilardan iborat bo'lmoq.

nāmā-ye māhā az in yarār bud – Oylarning nomlari quyidagilardan iborat edi.

باستن *yarār budan* va شد *yarār šod* birikmalari *bāyestan* modal fe'li kabi biror ish-harakat bajarilishi zaruriyati yoki majburiyati ma'nolarini ifodalaydi va umumiy tarzda o'zbek tiliga "(biror ishni qilishga) kelishib olingan edi" yoki "(biror ish) bo'lishi kerak edi" birikmalari bilan tarjima qilinadi. Tegishli ish-harakatni ifodalovchi fe'l aorist shaklida turadi.

3-mashq. Quyidagi o'zaklardan II bob masdarlarini yasang va lug'at yordamida tarjima qiling.

ب د د - ب د ل - ب ش ر - ح ص ل - ح ض ر - ح ف ظ - ح ك م
- خ د م - خ ر ج - خ ل ض - د ر ك - د ل ل - ر د د - ش ه د - ظ ه ر
- ع د د - ع م ل - غ ر ف - ق ر ر - ق ر ض - ق ل ل - م د د - م ر ر -
م ل ك - ن ب ط - ن ت ج - ن س خ - ن ط ق - ه د ك - ه ل ل.

4-mashq. Quyidagi o'zaklardan X bob aniq nisbat sifatdoshi yasang va lug'at yordamida tarjima qiling.

ب ضر - خ ب ر - غ د م - ش ع ر - ش ر ق - ع ر ب - ع ص م
 - ع ل م - غ ر ب - غ ر ق - ف ه م - ك ب ر - د ز م - م ل ك -
 ن س خ - ن ك ف .

5-mashq. Quyidagi o'zaklardan X bob majhul nisbat sifatdoshi yasang va lug'at yordamida tarjima qiling.

ح د ث - ح س ن - ح ضر - ح ك م - خ ر ج - خ ل ص - ع م ل
 - ق ب ل - ه ل ك .

6-mashq. Matn tarkibidagi I-X boblar shakllariga oid so'zlarini toping va ko'chirib yozing.

7-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga tarjima qiling.

Kecha biz Hasan bilan Ahmadni kutib olishga kelishib oldik. Ahmad yozgi ta'til kunlari Xorazmga ota-onasining yoniga ketgan edi. Biz uni deyarli 2 oy ko'rmagan edik.

Guruhimizning boshqa talabalari biz bilan bormoqchi ekanliklarini aytishdi. Biz ertalab soat 10 da uchrashishga kelishib oldik.

Ertalab vokzalga kelganimda o'rtoqlarim meni kutib turishgan ekan. Men bir oz kech qolganim uchun ulardan uzr so'radim.

Biz hammamiz Ahmadni yaxshi ko'ramiz. U juda yaxshi va iste'dodli bola, o'qishda hammamizdan oldinroqda. Bundan tashqari, Ahmad barcha o'rtoqlarimni hurmat qiladi.

Biz Ahmadni quchoq ochib kutib oldik. U ham bizni ko'rganidan xursand bo'ldi. Har birimiz bilan qo'l berib ko'rishdi va hol-ahvol so'radi. Hasan bizning nomimizdan Ahmadni yetib kelgani bilan tabrikladi. Shundan so'ng biz Ahmadni o'rab oldik. Har birimiz unga savol berardik, u esa navbat bilan savollarga javob berardi.

Ahmad mendan xat yoza olmagan uchun uzr so'radi. Men uning uzrini qabul qildim va u bilan uchrashishga kelishib oldim. Ahmad yo'lda bizga o'z safari haqida so'zlab berdi. Hammamiz diqqat bilan uning hikoyasini eshitdik.

Ahmadni to uyigacha kuzatib bordik. U bizga yana bir bor tashakkur aytdi va har birimizga boshqatdan qo'l berib xayrlashdi.

Uchinchi mashg'ulot

1 - *ā* va *ān* - *ān* qo'shimchali hozirgi zamon sifatdoshlari

Sifatdosh fe'l negizidan yasaluvchi shakl bo'lib, o'zida ham fe'llik, ham sifatlik xususiyatlarini mujassam qiladi. Lekin shuni ham qayd etish lozimki, sifatdoshlarning ayrim turlari, ayniqsa, hozirgi zamon sifatdoshlari o'zlarining fe'llik xususiyatlarini deyarli to'liq yo'qotib, ko'proq sifat yoki ot turkumlariga oid ma'no va vazifalarga ega bo'ladi.

Fors tilida hozirgi zamon sifatdoshlarining uch turi mavjud:

a) *ānde* - *ānde* qo'shimchali hozirgi zamon sifatdoshlari;

b) *ā* - *ā* qo'shimchali hozirgi zamon sifatdoshlari;

v) *ān* - *ān* qo'shimchali hozirgi zamon sifatdoshlari.

Yuqorida zikr etilgan sifatdoshlarning barchasi fe'lning hozirgi zamon negiziga ko'rsatib o'tilgan qo'shimchalarni qo'shish orqali yasaladi. Biz oldingi darslarimizda *ānde* - *ānde* qo'shimchali hozirgi zamon sifatdoshi haqida so'z yuritgan, uning yasalishi va ishlatilishi bilan tanishgan edik. Shuning uchun, asosan, hozirgi zamon sifatdoshlarining qolgan ikki turiga diqqatimizni qaratamiz.

1 - *ā* qo'shimchali hozirgi zamon sifatdoshlari fe'lida ifodalangan ish-harakat bilan bog'liq bo'lgan xususiyat, belgilarni ifodalaydi. Sifatdoshlarning bu turi o'zida asliy sifatlarga xos bo'lgan barcha xususiyat va vazifalarni namoyon qila oladi:

ānā (دانستن) - *dānestan* - bilmoq fe'lidan) - biluvchi, dono.

guyā (گوینا) - *goftan* - gapirmoq fe'lidan) - ovozli (film haqida); gapiruvchi.

kusā (کوشیدن) - *kushidan* - harakat qilmoq, intilmoq fe'lidan) - harakatchan, intiluvchan va h.k.

ān - *ān* qo'shimchasi yordamida yasaluvchi hozirgi zamon sifatdoshlari murakkab va ziddiyatli mohiyatga ega. Ular morfologik jihatdan hech qanday o'zgarishsiz ham ravishdoshlik vazifasini

bajara oladi, ham sifat turkumiga xos belgilarni namoyon qila oladi. Masalan:

اوزان *āvizān* (آویختن *āvixtan* – osmoq, osilmoq fe'lidan) – osib, osilib.

بویان *buyān* (بوییدن *buyidan* – hidlamoq fe'lidan) – hidlab, hidlovchi.

راوان *ravān* (raftan – bormoq, ketmoq fe'lidan) – ravon, oqar (daryo) va h.k.

8-mashq. Quyidagi baytni yod oling.

توانا بود هر که دانا بود ز دانش دل پیر برنا بود
Tavānā bovad har ke dānā bovad
ze dāneš del-e pir bornā bovad

9-mashq. Quyidagi fe'llardan ۱ – ā qo'shimchasi yordamida hozirgi zamon sifatdoshlarini yasang va tarjima qiling.

گفتن – کوشیدن – خواندن – دیدن – دانستن – داشتن – گرفتن –
توانستن – رسیدن – شنیدن.

10-mashq. Quyidagi fe'llardan ۱۱ – ān qo'shimchali hozirgi zamon sifatdoshlari yasang va tarjima qiling.

رفتن – گفتن – پرسیدن – کردن – رسیدن – خواندن – آویختن –
درخشیدن – جوشیدن – التماس کردن – اشک ریختن – شایستن.

11-mashq. Quyidagi jumalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Ahmad eng yaqin o'rtoqlarimdan biri. Biz u bilan birga katta bo'lganmiz, birga boshlang'ich, o'rta maktablarda o'qiganmiz va hozir ham bir institutda o'qiyamiz: men fors bo'limida, Ahmad – arab bo'limida. Ahmad arab tilini o'rganyapti. Garchi bu til fors tiliga qaraganda ancha qiyinroq bo'lsa ham, Ahmadga yoqadi. Ahmad jiddiy va iste'dodli talaba. U darslarda juda harakat qiladi va ko'proq

narsa bilishga intiladi. Arab bo'limidagi hamma o'qituvchilar undan rozilar. O'rtoqlari ham uni juda yaxshi ko'rishadi. U juda yaxshi bola, samimiy va mehribon o'rtoq. Ahmad doimo do'stlariga yordam berishga tayyor.

Yozgi ta'til kunlarida Ahmad Xivaga, ota-onasining oldiga ketgan edi. Men yozgi ta'tilda chet el safarida bo'ldim. Bu muddat ichida Ahmadga birorta ham xat yoza olmaganimdan juda afsuslanaman. Yoz davomida guruhimiz talabalari unga 3-4 marta xat yozishibdi va Ahmad ularning hech qaysinisini javobsiz qoldirmabdi.

Ahmad Xivadan Toshkentga qaytayotganida men uning guruhidagi talabalar bilan uni kutib olgani chiqdim. Uni kutib olib, salom-alik va hol-ahvol so'rashdan so'ng, men Ahmaddan xat yozmaganim uchun uzr so'radim. Baxtinga, Ahmad mening uzrimni qabul qildi. Men undan yana uchrashishga va'da oldim. Men unga Xivaning qadimiy va boy madaniyati haqida suhbatlashmoqchi ekanligimni aytdim. Umid qilamanki, u mening barcha savollarimga javob beradi.

To'rtinchi mashg'ulot

تعطیلات تابستانی

ماه ژولیه، بعد از پایان درس و امتحانات، تعطیلات تابستانی ما آغاز می‌گردد. دانشجویان در روزهای تعطیل تابستانی درس نمی‌خوانند و به مدت دو ماه استراحت می‌کنند. بعضی‌ها به شهرها و روستاهای خود پیش مادر و پدرشان می‌روند و برخی به استراحتگاه‌ها و آسایشگاه‌ها و یا به مسافرت می‌روند. باید گفت که در ازبکستان و بویژه در مناطق کوهستانی آن، استراحتگاه و آسایشگاه‌ها خیلی زیاد است. مردم در این مناطق می‌توانند هم استراحت کنند و هم امراض مختلف خود را معالجه نمایند.

در حدود هشتاد – نود کیلومتری شهر تاشکند، در منطقه‌ی کوهستانی "چاققال"، مخزن آب بسیار بزرگ به نام "چارواق" قرار دارد. "چارواق" یکی

از بزرگترین محاذن آب آساي مركزي است كه ظرفيت آن پيش از دو ملهارد متر مكعب مي باشد. عرض محزن آب مذكور در بعضي جاها تا پنج - شش كيلومتر مي رسد و طول آن حدوداً سي كيلومتر مي باشد.

اطراف محزن آب "چارواق"، بر از استراحتگاه هاي شاگردان دينستان ها و دانشجويان دانشگاه هاي مختلف است. زوفا در فصلهاي گرم سال، اين منطقه آب و هوايي مطبوع و دلچسبي دارد. در بهار و تابستان، چن ها سبزخرم مي شود و كوهپايه ها، چشم اندازهاي قشنگي به خود مي گيرد.

دانشگاه ما هم در كناره هاي پكي از رودخانه هاي "چارواق" استراحتگاهي براي دانشجويان و استادان دارد.

امسال ما، يعني چند نفر دانشجوي همكلاسي بعد از پايان دوره ي امتحانات به اين استراحتگاه رفتم. از تاشكند تا منطقه ي "چارواق" يك ساعت و نيم تا دو ساعت راه است و ما تا آنجا با اتوبوس رفتم. در استراحتگاه، هم اطاق هاي دو نفره و سه نفره و هم چادرهاي پنج نفره و شش نفره هست. ما پنج نفر بوديم و چون مي خواستيم همه با هم باشيم، در پكي از چادرهاي پنج نفره مستقر شديم. چادر ما زير درختان پوسايه اي واقع بود. ما بعد از آنكه مسافر شديم، جدول كشيك تهیه نمودم كه هر روز به نوبت، نظافت و پاكَسازي چادر و اطراف آن را انجام دهيم.

استراحتگاه دانشگاه ما در زمين به وسعت سه هكتار قرار دارد و آنجا تمام وسايل و محل هاي تفريح و استراحت، مانند: ميادين ورزشي مختلف سالن هاي شطرنج و بيلارد و چند لايق براي قاپراني در محزن آب، پلاژ شني تميز و مرئب و غيره دارد. در استراحتگاه مذكور، همزمان، نزديك صد نفر مي توانند استراحت كنند و مردم براي صرف صبحانه و ناهار و شام به سالن غذاخوري

مي روند. اين سالن غذاخوري آشپزهاي خوبي دارد كه هميشه غذاهاي خوشتره مي پزند.

باید گفت كه استراحتگاه، برنامه هاي متنبي در معين روز دارد. مثلاً هر روز، همه در ساعت هفت صبح از خواب بيلار مي شوند و در مهربان ورزش جمع شده، پانزده تا بيست دقيقه به زير نظر استاد، ورزش مي كنند. بعد از ورزش، دست و روي خود را مي شويند و دندان هايشان را با خطير دندان مسواك مي زنند، بعضي ها دوش آب سرد مي گيرند و رلنس ساعت هشت، در سالن غذاخوري جمع مي شوند و صبحانه مي خورند. پس از صرف صبحانه تا ساعت يك بعد از ظهر، وقت آزاد دارم. بعضي فوتبال و يا واليهال بازي مي كنند، ديگران به سالن شطرنج و بيلارد و يا براي گردش به كوهپايه هاي اطراف مي روند. ولي مي توانم بگويم كه بيشتر دانشجويان در اين موقع، براي آبهازي و آبنبي و قاپراني به پلاژ مي روند. آفتاب دلچسپ و آب صاف و خنك و پلاژ تميز و مرئب، آن قدر باعث سرگرمي مردم مي شوند كه آنها حتي گلدشت وقت و زمان را احساس نمي كنند.

ساعت يك، مجدداً در محل غذاخوري جمع شده، ناهار ميل مي كنند. بعد از صرف ناهار، از ساعت دو تا ساعت پنج عصر، وقت خواب و استراحت است. ساعت پنج، مردم به استراحت و تفريح و مشغوليت خود ادامه مي دهند. بعد از خوردن شام، معمولاً برنامه هاي كسرت و يا ككوركهاي خيروگان رشته هاي گوناگون و غيره برگزار مي شود. آنگاه در ساعت ده و نيم تا پانزده شب، همه به خواب مي روند.

طبي بيست و پنج روز، ما استراحت و تفريح خيلي خوب و جالبي داشتيم و بعد از آنكه به تاشكند برگشتيم، خاطرات خود را براي پدر و مادر و نزديكان خود تعريف كرديم. اين تعطيلات تابستاني، به من و رفقايم خيلي خوش گذشت.

Leksik izohlar

1. *kilometr* so'zi yo'l va oraliq masofalari uzunligini o'lchash uchun ishlatiladi:

panj kilometr – besh kilometr va h.k.

Fors tilida ... *kilometri-ye...* dar... *birikmasi* ma'lum punktdan qanchadir kilometr uzoqlikda joylashganligini bildiradi:

dar panj kilometri-ye tashkand – Toshkentdan besh kilometr uzoqlikda (Toshkentga besh kilometr yetmasdan) va h.k.

2. *xoş gozaştan* fe'li o'zbek tiliga "yaxshi, yoqimli o'tmoq" fe'li bilan tarjima qilinadi va, asosan, dam olish, sayr qilish va sayohatlarning juda ko'ngilli o'tishini ifodalash uchun ishlatiladi:

in gardeş be man xoş gozaşt – Bu sayr men uchun yaxshi o'tdi.

xoş migozarad – Yaxshi dam olyapsizmi (sayohat qilyapsizmi)?

12-mashq. Quyidagi savollarga javob bering.

تعطیلات تابستانی شما چه وقت آغاز می شود؟ دانشجویان در تعطیلات تابستانی، مشغول چه کارهایی می شوند؟ تعطیلات تابستانی تا چه مدت ادامه دارد؟ آیا در ازبکستان، جاها و محل های استراحت زیاد است؟ استراحتگاه و آسایشگاه ها بیشتر در کدام مناطق قرار دارد؟ آیا در اطراف شهر تاشکند استراحتگاهی هست؟ منطقه ی "چارواق" چه منطقه ای است؟ ظرفیت مخزن آب "چارواق" چه مقدار است و آب آن از کدام رودخانه است؟ آیا شما امسال در تابستان برای استراحت جایی رفتید؟ استراحتگاه دانشگاه در کجا واقع است؟ در این استراحتگاه، همزمان چند نفر می توانند استراحت کنند؟ آیا شما تنها به

استراحتگاه رفتید؟ در استراحتگاه، اطاق گرفتید یا در چادر مستقر شدید؟ استراحتگاه دانشگاه، چه وسایل استراحت و تفریح دارد؟ آیا استراحتگاه از مخزن آب دور است؟ مردم در استراحتگاه، چطور استراحت می کنند، با وقت می گذرانند؟ آیا استراحت به شما خوش گذشت؟

13-mashq. Quyidagi jummalarni fors tiliga yozma tarjima qiling.

Men va akam bu yil yozgi imtihonlardan so'ng "Chorvoq" suv ombori bo'yida dam olishga qaror qildik. "Chorvoq" suv ombori Toshkentdan 80-90 kilometr uzoqlikda. Aytish kerakki, bu suv ombori Markaziy Osiyodagi eng katta suv omborlaridan biridir. U tog'li mintaqada joylashgan bo'lib, atrofida ko'm-ko'k yaylovlar va chiroyli manzarali tog' yon bag'irlari ko'zga tashlanib turadi. Bu suv ombori joylashgan mintaqada ob-havosi, ayniqsa, yilning issiq fasllarida juda yoqimli bo'ladi. Muloyim oftob va salqin suv, top-toza, tartibli, musaffo plyajlar dam olish uchun juda qulay sharoitlarni yaratadi.

"Chorvoq" suv ombori bir nechta tog' daryolarining suvini o'zida to'playdi va to'plangan suv yoz oylarida sug'orish ishlariga ishlatiladi.

Biz akam bilan ana shu daryolarning biri bo'yida joylashgan dam olish uyiga bordik. Ertalab soat to'qqizda avtobusga o'tirdik va taxminan ikki soatlik yo'ldan so'ng dam olish uyiga yetdik. Dam olish uyida ikki-uch kishilik xonalar va besh-olti kishilik chodirlar bor. Biz ochiq havoda ko'proq bo'lish uchun tengdoshlarimiz bilan besh kishilik chodirda joylashdik. Har kuni navbat bilan chodirimiz va uning atrofini o'zimiz tozalab, yig'ishtirib turdik.

Dam olish uyida turli sport o'yinlari maydoni, shaxmat, stol tennisi, bilyard kabi o'yinlar saloni va maydonchasi, usti ochiq kinoteatr, katta oshxona, cho'milish uchun toza qumli plyaj, sayr qilish uchun bir nechta qayiq va boshqa turli vositalar bor. Har kuni mohir oshpazlar nonushta, tushlik va kechki ovqatlarga turli mazali taomlar pishiradilar. Dam olish uyida aniq kun tartibi bor va hamma ana shu tartibga amal qiladi. Biz dam olish uyida har kuni turli o'yinlar o'ynadik, tog' yon bag'irlariga sayohat qildik. Lekin

aytishim kerakki, dam olishimizning aksariyati suv bo'yida, plyajda o'tdi.

Musaffo va salqin suvda cho'milish va suzish, qayiqlarda sayr qilish, top-toza qumli plyajda turli o'yinlar o'ynash va oftobda qorayish bizni o'ziga shunchalik jalb qildiki, hatto vaqtning o'tishini ham sezmasdik.

Biz dam olish uyida yigirma besh kun bo'ldik va bu muddat biz uchun juda ko'ngilli o'tdi. Toshkentga qaytib kelgach, o'z taassurotlarimizni ota-onamiz va yaqinlarimizga so'zlab berdik.

14-mashq. "Yozgi ta'til" mavzusida hikoya tayyorlang va so'zlab bering.

O'ZBEKCHA – FORSCHA LUG'AT

A

a'lo hazrat - اعلى حضرت [a'la hazrat]

a'mol - اعمال [a'mal]

adliya - دادگستري [dadgostari]

afsuslanmoq - تاسف خوردن [ta'assof xordan]

agar - اگر [agar]

agressiya - تجاوز [tajavoz]

ahvol so'ramoq - احوالپرسی کردن [ahvāl porsī kardan]

ajralib - جدا شده [jodā šode]

ajramoq - جدا شدن [jodā šodan]

ajratib ko'rsatmoq - جدا کردن [jodā kardan]; مشخص کردن [mošaxxas kardan]

aka (uka) - برادر [barādar]

akalarcha - برادرانه [barādarāne]

aks ettirilgan - انعكاس یافته [en'ekās yāfte]; منعكس شده [mon'akes šode]

aksariyat hollarda - در اکثر مواقع [dar aksar-e mavāye]; بیشتر [bištar]

aksincha - برعكس [bar'aks]

aks ettirish - انعكاس دادن [en'ekās dādan]

akvarium - عزن شیشه ای [maxzan-e šīšc-ye]

almashtirish - تبدیل کردن [tabdil kardan]

almashuvchi - مورد تبدیل [moured-e tabdil]

alohida - جداگانه [jodāgāne]

alomat - نشانه [nešāne]
 aloqa - رابطه [rābete]
 amal qilmoq - عمل کردن [amal kardan]; مراعات کردن [morāāt kardan]
 amalga oshmoq - عملی شدن [amali šodan]
 ammo - آما [ammā]
 ana - اینست [inast]
 ancha - خیلی [xeili]
 anglatmoq - معنی دادن [ma'ni dādan]
 aniq - دقیق [dayi]; مشخص [mošaxxas]
 aniq daraja sifatdosbi - فاعل [fā'e]
 aniq mayl - وجه اخباری [vaji-e axbār]
 aniqlamoq - تشخیص دادن [tašxis dādan]; تدقیق کردن [tadyiq kardan]
 aniqlovchi - مضاف الیه [mozāfe elayh]; صفت [sefat]
 aniqlovchi ergash gap - جملهی لرعی وصفی [jomle-ye far'i-ye vasi]
 anor - انار [anār]
 antonim - متضاد [motazād]
 aorist - وجه شرطی [vaji-e šarti]
 apelsin - پرتقال [portorāl]
 arab - عرب [arab]
 arabi - عربی [arabi]
 arabshunos - عرب شناس [arabšenās]
 aralashish - مداخله کردن [modāxele kardan]
 arava - گاری [gāri]; درشکه [doroške]
 ariq, anhor - رود [rud]; جوی [juy]

arzon - ارزان [arzān]
 asar - اثر [asar]
 asliy sifat - صفت اصلی [sefat-e asli]
 asos - پایه [pāye]; نهاد [nehād]; اساس [asās]
 asr (kechki payt) - عصر [asr]
 asr - سده [sade]; قرن [yarn]
 atama - اصطلاح [estelāh]
 atamoq - نامیدن [nāmidan]
 attraksion - اتراکسیون [atrāksiun]
 atrof - اطراف [atrāf]
 attorlik - عطاری [attāri]
 avgust - اوگوست [ougust]; اوت [ut]
 avrat - هورت [ourat]
 avtobus - اتوبوس [otubus]
 avtomobil - خودرو [xodrou]; اتوموبیل سوارى [otumobil-e savāri]
 avval - اوّل [avval]
 ayirmoq - جدا کردن [jodā kardan]
 aylanish - دور خوردن (زدن) [dour xordan (zadan)]
 aylanmoq - مبدّل شدن، چرخیدن [mobaddel šodan]; [čarxidan]
 aylantirilgan - مبدّل شده [mobaddel šode]
 aynan - دقیق [dayi]
 ayni payt - اکنون [aknun]; همین حالا [hamin halā]
 ayniqsa - به ویژه [beviže]
 ayol - زن [zan]

ayrim - برخي [barxi]; بعضي [ba'zi]

aytmoq - گفتن [gofian]

aziz - عزيز [aziz]

B

ba'zan - بعضاً [ba'zan]

badantarbiya - تربيت جسماني [tarbiyat-e jesmani]; ورزش [varzeš]

bajarmoq - انجام دادن [anjām dādan]

bajaruvchi - انجام دهنده [anjām dehande]

baland - بلند [boland]

baliq - ماهي [māhi]

balki - بلکه [balke]

barcha - همه [hame]; تمام [tamām(e)]

barg - برگ [barg]

bari bir - یکسان [yekšan]

barmoq - انگشت [angošt]

basketbol - بسکتبال [bāsketbol]

baxt - سعادت [saādat]; خوشبختي [xushbaxti]

bayram - عيد [eyd]; جشن [jašn]

bayt - بيت [beyt]

begemot - اسب آبي [asb-e ābi]

bekat - ايستگاه [istgāh]

belgi - علامت [alāmat]; نشانه [nešāne]

belgilamoq - علامت گذاري [alāmat gozāri]

bemalol - آزادانه [āzādāne]

berilgan - داده شده [dāde šode]

bermoq - دادن [dādan]

bevosita - مستقيماً [mostayimian]

bilan - باهم [bā ham]; با [bā]

bildirmoq, anglatmoq - معني داشتن [ma'ni dāštan]

bilim bermoq - آموختن [āmuxtan]; ياد دادن [yād dādan]

bilim - دانش [dāneš]

bilmoq - دانستن [dānestan]

biluvchi - داننده [dānande]; دانا [dānā]

bilyard - بيليارد [bihyārd]

bino - ساختمان [sāxtemān]; بنا [band]; عمارت [emārat]

binoan - بناير [benābar]; مطابق [motābey]

birga - باهم [bā ham]; با [bā]

bir butunlik - يك پارچگي [yek pārčegī]

bir necha - چند [čand]; چندين [čandīn]

bir oz - كمي [kamī]

bir qancha - يك تعداد [yek te'dād]

bir qatorda - در ردیف آن [dar radif-e ān]

bir vaqtning o'zida - همزمان [hamzamān]

bir-biri bilan - بين هم [beyn-e ham]; باهم [bā ham]

biri - يكي [yeki]

birikma - تركيب [tarkib]

birikmoq - پيوند زدن [peyvand zadan]

ʔirikrtirmoq - پیوند دادن [peyvand dādan]
 birinchilik - اولویت [avvaliyat]
 birlik - وحدت [vahdat]; یگانگی [yegānegi]
 biror - یگان [yegān]
 biror-bir - هر کدام [har kodām]; هر يك [har yek]
 biroz - کمی [kami]
 bitishuv - الصافي [ettesālī]
 bitkazmoq - فارغ شدن [fārey šodan]; تمام کردن [tamām kardan];
 به اتمام رسیدن [be etmām rasidan]
 bluzka - بلوز [boluz]
 bo'lak - قسمت [yesmat]
 bo'lim - شعبه [šo'be]
 bo'lmoq, emoq - بودن [budan]
 bo'rttirib ko'satmoq - بروز دادن [boruz dādan]
 bo'yicha - طبق [teby-e]
 bo'yida - در لب [dar lab-e]; در دم [dar dam-e]
 bo'yin - گردن [gardan]
 bob - فصل [fasl]
 bodring - خیمه [xiyār]
 bog'-rog' - باغ و بوستان [bāy-o bustān]
 bog'liq bo'lmoq - ارتباط داشتن [ertebāt dāstan]
 bog'lama - فعل ربط [fe'l-e rabi]
 bog'lamoq - بستن [bastan]; پیوند دادن [peyvand dādan]
 bog'lanmoq - اتصال یافتن [ettesāl yāftan]; وصل شدن [vasl šodan]

bog'liq - مربوط [marbuʔ]
 bog'lovchi - حرف ربط [harf-e rabi]
 boks - بکس [boks]
 bola - کودک [kudak]; بچه [bačče]
 bolalar bog'chasi - کودکان [kudakestān]
 bolalik - کودکی [kudaki]
 boquvchi, tarbiyachi - پرستنده [parastande]; پرورنده [parvarande]
 bor bo'lmoq - داشتن [dāstan]
 borgan - رفته [rafte]
 bormagan - نرفته [naraftē]
 bosh - سر [sar]
 bosh kiyim - کلاه [kolāh]
 boshdan oyoq - از سر تا پايین [az sar tā pāyin]; سر تا پا [sar tā pā];
 boshi berk - بن بست [bonbast]
 boshlab to - از ... گرفته تا [az ... gereftē tā]
 boshlamoq - شروع کردن [šoru' kardan]; آغاز کردن [šyāz kardan]
 boshlang'ich - اولیه [avvaliyē]
 boshlanish - شروع [šoru]
 boshlanmoq - شروع شدن [šoru' šodan]; آغاز شدن [šyāz šodan]
 boshlari (oy) - اوایل [avāyel-e]; boshlarida - در اوایل [dar avāyel-e]
 boshqa - دیگر [digar]
 boshqatdan - دوباره [do bāre]; از سر [az sar]
 botanika - گیاه شناسی [giyāhshenāsi]
 boy - غنی [yani]

bozor - بازار [bāzār]
 bu - این [in]
 bu yerda - اینجا [injā]
 bufet - بوفه [bufe]
 bugun - امروز [emruz]
 bukmoq - خم کردن [xam kardan]
 bulut - ابر [abr];
 bulutli - ابری [abri]; ابر آلوده [abr ālode]
 bulvar - خیابان [xiyābān]
 bunda - در این [dar in]
 bundan tashqari - علاوه بر این [‘alāve bar in]; غیر از این [reyr az in]
 bunday - اینگونه [ingune]
 burgut - عقاب [‘oyāb]
 butun - تمام [tamām-e]; کل [kol]
 butunlay - کاملاً [kāmelan]
 buyruq - امر [amr]
 buyruq mayli - وجه امري [vajh-e amn]
 buyurmoq - سفارش دادن [sefāreš dādan]; فرمودن [farmudan]

Ch

chamalamoq - حمل زدن [hads zadan]
 chap - چاپ [čap]
 charchamoq - خسته شدن [xaste šodan]
 chehra - چهره [čehre]

cheklanish - محدود [mahdud]
 chekmoq - سیگار کشیدن [sigār kešidan]
 chet - خارج [xārej]
 chet el - کشور خارجی [kešvar-e xāreji]
 chiqarmoq - خارج کردن [xārej kardan]
 chiqmoq - خارج شدن [xārej šodan]
 chiroyli - زیبا [zibā]; قشنگ [yašang]
 cho‘milmoq - آبنی کردن [ābtani kardan]
 chodir - چادر [čāder]; خیمه [xeyme]
 chog‘ida - موقعی که [zamāni ke]; زمانی که [hengāmi ke]; هنگامی که [mouyei ke]
 chorsanba - چهارشنبه [č(ah)āršanbe]
 choy - چاي [čay]
 choyshab - ملاه [mallāfe]
 chunki - چونکه [čunke]; زیرا [zirā]; چون [čun]

D

da‘vat - دعوت [da‘vaʔ]
 dala - مزرعه [mazra‘e]; کشتزار [keštāzār]
 dam olish kuni - روز تعطیل [ruz-e ta‘tiʔ]; روز استراحت [ruz-e esterāhat]
 dam olmoq - استراحت کردن [esterāhat kardan]
 daqiqa - دقیقه [dayiye]
 daraja - درجه [daraje]
 daraxt - درخت [deraxʔ]

dars - درس [dars]; کلاس [kelās]
 darslik kitobi - کتاب درسی [ketāb-e darsi]
 daryo - رودخانه [rudxāne]
 dastgoh - دستگاه [dastgāh]
 dasturxon - سفره [sofre]
 dastyor - پادر [pādo]
 davlat - دولت [doulat]
 davlat organlari - ادارات دولتی [edārāt-e doulati]
 javolash muassasi - درمانگاه [darmāngāh]
 davom - ادامه [edāme]
 davom etmoq - ادامه داشتن [edāme dāstan]
 davom ettirmoq - ادامه دادن [edāme dādan]
 davomida - طی [te-ye]
 dehqon - دهقان [dehyan]
 demak - پس [pas]
 demoq - گفتن [goftan]
 dengiz hayvoni - حیوانات دریایی [heyvānāt-e daryā-ye]
 deraza - پنجره [panjare]
 deyarli - تقریباً [tayriban]
 didaktik - تربیتی [tarbiyati]
 diktör - گوینده [guyande]
 diqqat - توجه [tavajjoh]
 diqqat qaratmoq - توجه کردن [motavajjeh šodan];
 [tavajjoh kardan]

diqqatga sazovor joy - دیدنی [didani]
 do'kon - دکان [dokkān]
 do'st - دوست [dust]
 do'stlik - دوستی [dusti]
 do'stona - دوستانه [dustāne]
 doimo - همیشه [hamiše]
 doktor - دکتر [doktor]; پزشک [pezešk]
 donalab sanamoq - شماریدن [šomāridan]
 dono - دانا [dānā]
 dori - دارو [dāru]
 dorixona - داروخانه [dāru-xāne]
 dunyo - دنیا [donyā]
 dush - دوش [duš]
 dushanba - دوشنبه [došanbe]

E

e'lon - اعلام [e'lām]; اطلاعیه [ettelā'iyē]
 e'tibor bermoq - متوجه بودن [motavajjeh budan]
 e'tiqod - اعتقاد [e'teyād]
 ega - دارای [dārā-ye]; خواجه [xāje]; صاحب [sāheb]
 ega bo'lmoq - داشتن [dāstan]
 egalik - دارا بودن [dārā budan]
 egalik qo'shimchasi - ضمائم متصل [zāmāyer-e mottasel]
 egallamoq - اشغال کردن [ešyāl kardan]

egilmoq - خم شدن [xam šodan]

ehtimol - احتمالاً [extemālan]

ekin - کشت [kešt]

ekinzor - کشتزار [keštzār]

ekmoq - کاشتن [kāštan]

ekspluatatsiya - استثمار [estesmār]

ekspluatator - استثمار کننده [estesmār konande]; استثمار گر [estesmārgar]

ekvivalent - همانند [hamānand]

emoq - خدن [šodan]

eng - خیلی [xeylī]

ergash gap - جمله‌ی فرعی [jomle-ye far'i]

erimoq - آب خدن [āb šodan]

erkak - مرد [mard]

erkin - آزاد [āzād]

Eron - ایران [irān]

eroniy - ایرانی [irāni]

ertaga - فردا [fardā]

ertalab - صبح [sobh]

esdan chiqarmoq - فراموش کردن [farāmuš kardan]

esdan chiqmoq - فراموش خدن [farāmuš šodan]; از یاد رفتن [az yād raftan]

eshik - در [dar]; دروازه [darvāze]

eshitmoq - شنیدن [šenidan]

eski - کهنه [kohne]; قدیم [yadim]

eslamoq - به یاد آوردن [beyād āvardan]

eslatib o'timoq - یاد آوری کردن [yād āvari kardan]

eslatima - یاد آوری [yād āvari]

etik - موزه [muze]

F

inkulitet - دانشکده [dāneškade]

inqat - تنها [tanhā]; فقط [faqat]

farq - فرق [fary]; تفاوت [tafāvot]

farq qilmoq - فرق داشتن [tafāvot dāštan]; تفاوت داشتن [fary dāštan]

farqli - متفاوت [motafāvet]

farqli ravishda - از [motafāvet az ...]

farvardin - فروردین [farvardin] (Eron yil hisobining 1-oyi)

fial - فصل [fasl]

fe'l - فعل [fe'li]

fe'liy - فعلی [fe'li]

fovral - فوریه [fevriye]

fikr - فکر [feker]; عقیده [ayide]

film - فیلم [film]

fora - فارس [fars]

foracha - فارسی [farsi]

foydalanmoq - استفاده کردن [estefāde kardan]

fozil - فاضل [fāzel]

frazcologik birikma - عبارت [ebārat]

futbol - فوتبال [futbāl]

futbol jamoasi - تیم فوتبال [tim-e futbāl]

futbolchi - فوتبالیست [futbālist]

G'

g'arb - غرب [yarb]

g'ayritabiyy - غیر طبیعی [yeyre tabi'i]

g'oz - غاز [yāz]

g'olib bo'lmoq - پیروز شدن [piruz šodan]; فایز آمدن [fāyey āmadan]

G

...ga qaraganda - نسبت به [nesbat be]

...ga qaramay - با وجود آنکه [bā vojūd-e ānke]

gap - جمله [jomle]

gapirib bermoq - باز گو کردن [bāz gu kardan]

gaplashmoq - گفتگو کردن [goftogu kardan]

gapiruvchi - گوینده [guyande]

garchi - اگر چه [agar če]; هر چند [har čand]

gazlama - پارچه [pārče]

gilam - قالی [qālī]

go'dak - کودک [kudak]

go'sht - گوشت [gušt]

go'zal - زیبا [zibā]; قشنگ [rašang]

go'zallik - زیبایی [zibāyi]

grafin - تنگ [tong]

grammatik - دستوری [dasturi]

grammatika - دستور زبان [dastur-e zabān]

granit - سنگ خارا [sang-e xāre]

gul - گل [gol]

guldon - گلدان [goldān]

guliston - گلستان [golestān]

gumon - گمان [gomān]

guruch - برنج [berenj]

guruh - گروه [goruh]; دسته [daste]

H

hafta - هفته [hafte]

hafta oxiri - آخر هفته [āxer-e hafte]

hajm - حجم [hojm]

haligacha - تا به حال [tā behāl]

ham - هم [ham]; نیز [niz]

hamma - همه [hame]

hamroh - همراه [hamrāh]

haqida - در باره ی [dar bāre-ye]; راجع به [rāje'be]

hur - هر [har]

har bir - هر يك [har yek]

har doim - همیشه [hamiše]

har xil - مختلف [moxtalef]; گوناگون [gunāgun]

harakat nomi - مصدر [masdar]
 harakat qilmoq - کوشش کردن [kušeš kardan]; سعی کردن [say' kardan]
 harakatchan - کوشا [kušā]
 harbiy - نظامی [nezāmi]
 harf - حرف [harf]
 harorat - حرارت [harārat]
 hatto - حتی [hattā]
 havo rang - آبی [ābi]
 hayit - عید [eyd]
 nayratlanmoq - منتظر شدن [motahayyer šodan]
 hayvon - حیوان [heyvān]
 hazrat - حضرت [hazrat]
 hech - هیچ [hič]
 hech qachon - هیچگاه [hičgāh]; هیچوقت [hičvayt]
 hech qanday - هیچکدام [hičkodām]
 hijrat qilmoq - هجرت کردن [hejrat kardan]
 hijriy - هجری [hejri]
 hikmat - حکمت [hekmat]
 hikoya - داستان [dāstān]; حکایت [hekāyat]
 hikoya qilmoq - نقل کردن [nayl kardan]; بازگو کردن [bāzgu kardan]
 hisob - حساب [hesāb]
 hisobida - به حساب [be hesāb-e]
 hodisa - حادثه [hādese]; اتفاق [ettefāq]
 hokimiyat - حاکمیت [hākemiya]; فرمانروایی [farmānravāyi]

hol - حال [hāl]
 holat - حالت [hālat]
 hosil qilmoq - حاصل کردن [hāsel kardan]
 hovli - حیاط [heydi]
 hovuz - استخر [estaxr]
 hozir - حالا [hālā]; اکنون [aknun]
 hozirgi - کنونی [konuni]
 hozirgi kelasi zamon - معنای اخباری [mozāre'-ye axbāri]
 hujjat - سند [sanad]
 hush - هوش [huš]

I

ibora - عبارت [ebārat]; ترکیب [tarkib];
 iborat (...dan) - عبارت از [ebārat az]
 iborat bo'lmoq - عبارت بودن [az ... ebārat budan]
 ibratli - عبرت انگیز [ebratangiz]
 ichi - درون [darun-e]; توی [tu-ye]
 ichida - در داخل [dar dāxel-e]
 ichimlik - نوشابه [nušābe]
 ichmoq - نوشیدن [nušidan]
 ifodalamoq - معنی دادن [ma'ni dāštan]
 ifodalash - معنی دادن [ma'ni dādan]
 iflixor - افشار [eftexār]
 igna - سوزن [suzan]

ikki tomon - دو جانب [do jāneb]; دو طرف [do taraf]
 ikki tomonlama - دو طرفه [do tarafe]; دو جانبه [do jānebe]
 ikkilik - دو گانه [dogāne]
 ilgari - پیش [piš]
 ilm - علم [dāneš]; دانش [elm]
 iloj - علاج [elāj]
 iltimos qilmoq - خواهش کردن [xāheš kardan]; خواستن [xāstan]
 imkon - امکان [emkān]
 imorat - بنا [banā]
 imtihon - امتحان [emtehān]
 indin - پس فردا [pas fardā]
 infinitiv - مصدر [masdar]
 inkor - انکار [enkār]
 in'om - انعام [en'ām]
 inqilob - انقلاب [enqelāb]
 inson - انسان [ensān]
 institut - دانشکده [dāneškade]
 instruksiya - دستور العمل [dastur-ol amal]
 intilish - سعی [say]
 intilmoq - سعی کردن [say' kardan]
 intonatsiya - لحن [lahn]; آهنگ [āhang]
 ip - نخ [nax]
 Iroq - عراق [arāq]

ish - کار [kār]
 ish-harakat - فعالیت [faāliyat]
 ishlamoq - کار کردن [kār kardan]
 ishlatilmaydigan - عدم کار برد [adam-e kārboard]
 ishlatmoq - بکار بردن [bekār bordan]; استفاده کردن [estefāde kardan]
 ishonch - اعتماد [e'temād]
 ishonmoq - باور کردن [bāvar kardan]
 ishora - اشاره [ešāre]
 ishora qilmoq - اشاره کردن [ešāre kardan]
 ishtaha - اشتها [ešteḥā]
 ishtirok - شرکت [šerkat]
 ishtirok etmoq - شرکت کردن [šerkat kardan]
 ishtirokchi - شرکت کننده [šerkat konande]
 ishtirokida - با شرکت [bā šerkat-e]
 ismiy - اسمی [esmi]
 ism-shariflari - اسم خانوادگی [esm-e xānevādegī]
 issiq - گرم [garm]
 issiqlik - گرمی [garmi]
 istak - خواست [xāsā]
 iste'dodli - با استعداد [bā este'dād]
 ittifoq - اتحاد [etteḥād]
 iyul - ژوئیه [juiye]
 izhor - اظهار [ezhār]
 izofa - اضافه [ezāfe]

izofiy birikma - ترکیب اضافی [tarkib-e ezāfi]
 izofiy zanjir - سلسله ی (زنجیر) اضافی [selsele-ye (zanjir-e) ezāfi]
 izoh - توضیح [touzih]

J

jadal - سریع [sari']
 jadal suratlar - با سرعت [bā sor'at]
 jadval - جدول [jadval]
 jahl(i) chiqmoq - خشمگین شدن [xašmgin šodan]
 jalb qilmoq - جلب کردن [motavajjeh sâxtan]; جلب کردن [jalb kardan]
 jam - جمع [jam]
 jamlanma ot - اسم جمع [esm-e jam']
 jarayon - جریان [jerayân]
 javob bermoq - پاسخ دادن [pâsox dâdan]
 jiddiy - جدی [jedi]
 jigar rang - قهوه ای [yahve-i]
 jihat - جهت [jehat]
 jihatidan - از نگاه [az negâh-e]
 jihozlamog - مجهز کردن [mojahhaz kardan]
 jihozlanmog - مجهز شدن [mojahhaz šodan]
 jild - جلد [jeld]
 jismoniy tarbiya - تربیت جسمانی [tarbiyat-e jesmani]
 jug'rofiya - جغرافیا [joyrâfiyâ]
 jo'ja - جو جه [juje]

jo'namog - راه رفتن [râh raftan]; رفتن [raftan]

jo'natmog - فرستادن [ferestâdan]

jonli - جاندار [jândâr]

jonsiz - بی جان [bijân]

joy - جای [jây]

joylashgan - جایگزین شده [jâygozin šode]

juda - خیلی [xeyli]

juda yaxshi - خوب [xeyli xub]

juda, o'ta - بسیار [bisyar]

juma - جمعه [jom'e]

jumla - جمله [jomle]

jumla tuzmog - تنظیم کردن جمله [tanzim kardan-e jomle]

jun - پارچه ی پشمی [pârçe-ye pašmi]; پشم [pašm]

K

kabi - مثل [mesl-e]; مانند [mânand-e]

kabob - کباب [kabâb]

kalendar - سالنامه [sâlnâme]; تقویم [tayvim]

kalit - کلید [kelid]

kam - کم [kam]

kamrog - کمتر [kamtar]

kartoshka - سیب زمینی [sib(e)zamini]

kasal - بیمار [bimâr]; مریض [mariz]

kasal bo'lmog - بیمار شدن [bimâr šodan]; مریض شدن [mariz šodan]

kasallik - بيماري [bimārī]; مرض [maraz]
 kasalxona - بیمارستان [bimārestān]
 katta - بزرگ [bozorg]
 katta bo'lmoq - رشد کردن [rošd kardan]; بزرگ شدن [bozorg šodan]
 kattalik - بزرگی [bozorgi]
 kayfiyat - روحيه [ruhiye]; حالت روحي [hālat-e ruhi]
 kech - دیر [dir]
 kech qolmoq - دیر کردن [dir kardan]
 kecha - دیروز [diruz]
 kechayu kunduz - شب و روز [šab o ruz]; شبانه روز [šabāne ruz]
 kechgacha - تا شب [tā šab]
 kechirasiz - ببخشید [bebaxšid]
 kechki - شبانه [šabāne]
 kechqurun - طرف شام [taraf-e šām]
 kelajak - آتی [ātiyeh]; آینده [āyande]
 kelası zamon sifatdoshi - اسم فاعل [esm-e fā'e]
 kelib chiqmoq - ریشه گرفتن [riše gereftan]
 kelinchak - عروس [arus]
 kelishib olmoq - به نوااق رسیدن [belavāvoy rasidan]
 kelmoq - آمدن [āmadan]; تشریف آوردن [tašrif āvardan]
 keltirmoq - آوردن [āva(o)rdan]
 kema - کشتی [keštī]
 keng - گشاد [gošād]; وسیع [vasi]
 kengaymoq - گسترش یافتن [gostareš yāftan]

kerak - لازم [lāzem]
 kesim - مُسند [mosnad]
 kesmoq - بریدن [boridan]
 ketmoq - تشریف بردن [tašrif bordan]; رفتن [raftan]
 keyin - پس [pas]
 kichkina - کوچک [kuča(e)k]
 kilometr - کیلومتر [kilometr]
 kim - چه کسی؟ [ki]
 kimsa - شخصی [šaxs]
 kinoteatr - سینما تئاتر [sinemā tātr]
 kirishmoq - گماشتن [gomāštan]
 kirit(il)moq - وارد کردن [vāred kardan]
 kirmoq - داخل شدن [dāxel šodan]
 kirsam maylimi? - اجازه است داخل شوم؟ [ejāze ast dāxel šavam?]
 kiruvchi - داخل شونده [dāxel šavande]
 kishilik - بشر [bašar]
 kitob - کتاب [ketāb]
 kitobiy - کتابی [ketābi]
 kitobiy til - نوشتاری [neveštārī]
 kiyim - پوشاک [lebās]; لباس [lebās]
 kiymoq - پوشیدن [pušidan]
 ko'rmoq - دیدن [didan]
 ko'cha - خیابان [xiyābān]
 ko'chirib yozmoq - رونویسی کردن [runavisi kardan]

ko'chirish - رونویسی {runavisi}
 ko'chma - سیار {sayyār}
 ko'l - دریاچه {daryāče}
 ko'makchi - حرف اضافه {horuf-e izāfe}
 ko'm-ko'k - سبزو خرم {sabz o xorrami}
 ko'ngil ochmoq - تفریح کردن {tafrih kardan}
 ko'ngilli - داوطلب {dāvtalab}
 ko'p - زیاد {ziyād}
 ko'pik - خباب {hobāb}
 ko'pincha - اغلب {aylab}
 ko'proq - بیشتر {bištar}
 ko'r - کور {kur}; نابینا {nābinā}
 ko'ra - طبق {teby-e}
 ko'rgazma - نمایشگاه {namāyešgāh}
 ko'rib chiqmoq - بررسی کردن {barrasi kardan}
 ko'richak - آپاندیسیت {āpāndisit}
 ko'rik - معاینه {moā'yene}
 ko'rinib turmoq - به چشم خوردن {bečeshm xordan}; دیده شدن {dide šodan}
 ko'rinish - نما {namā}
 ko'rinq - ظاهر شدن {zāher šodan}
 ko'rishlik - دیدنی {didani}
 ko'rmoq - دیدن {didan}
 ko'rsatma - دستور {dastur}

ko'rsatmoq - نشان دادن {nešān dādan}
 ko'rsatuvchi - نشان دهنده {nešān dehande}
 korxona - کارخانه {kārxāne}
 ko'tarib urmoq - بر انداختن {bar andāxtan}
 ko'ylak - پراهن {pirāhan}
 ko'z - چشم {češm}; دیده {dide}
 ko'zoynak - عینک دودی - عینک {eynak}; qora ko'zoynak - عینک دودی {eynak-e dudi}
 kofta - بلوز {boluz}
 kolbasa - کالباس {kālbās}
 komanda - تیم {tim}
 konsert - کنسرت {konsert}
 kontakt - رابطه {rābete}; تماس {tamās}
 kopchilik - اکثر {aksar}
 kosa - کاسه {kāse}
 kostyum-shim - کت و شلوار {kot o šalvār}
 kotib - کتاب {kāteb}
 krovat - تختخواب {taxtxāb}
 kuchliroq - قویتر {yavitar}; تواناتر {tavānātar}
 kulgili qiliq va harakat qilmoq - ادا در آوردن {adā dar āvardan}
 kul rang - خاکستری رنگ {xākestari rang}
 kun - روز {ruz}
 kun tartibi - برنامه ی روزانه {barnāme-ye ruzāne}
 kurash - مبارزه {mobāreze}; کشتی {košti}

kurtak - شکوفه [šokufe]; جوانه [javāne]
 kutmoq - منتظر بودن (از) - [montazer budan]
 kutubxona - کتابخانه [ketabxāne]
 kuylash - آواز خوانی - [āvāz xāni]
 kuylovchi - آواز خوان - [āvāz xān]
 kuymoq - سوختن [suxtan]
 kuz - پاییز [pāyiz]
 kuzatmoq - مراقبت کردن - [morāyebat kardan]

L

lavlagi - چندلر - [čoyondar]
 likopcha - نعلبکی - [nā'lbeki]
 limon - لیمو - [limu]
 lojuvard - لاجورد - [lāj(e)vard]

M

ma'lum payt - وقت معین - [vayt-e moyayyan]
 ma'lumot - اطلاعات - [ettelā'āt]
 ma'no - معنی - [ma'nā]
 magazin - مغازه [mayāze]; فروشگاه [foruṣgāh]
 mahsuldor - حاصلخیز - [hāselxiz]
 majlis - جلسه - [jalase]
 mamlakat - کشور - [kešvar]
 man - منع - [man]

mandarin - نارنگی - [nārengi]
 mantiq - منطق - [mantey]
 maqol - ضرب المثل - [zarb ol-masal]
 maqola - مقاله - [mayāle]
 maqsad - مقصد - [maysad]
 mashq - تمرین - [tamrin]
 matn - متن - [matn]
 mavhum - موهوم - [mouhum]
 mavjud bo'lmoq - وجود داشتن - [vojud dāštan]
 maydon - ماسحت [masāhat]; میدان [meydān]
 mazkur - مزبور - [mazbur]
 minmoq, o'tirmoq - سوار شدن - [savār šodan]
 misol - مثال - [mesāl]
 muayyan - معین - [moayyan]
 muhojir - مهاجر - [mohājer]
 mumkin emas - اجازه نیست - [ejāze nist]
 murakkab fe' - فعل مرکب - [fe'l-e morakkab]
 muzey - موزه - [muze]

N

nafaqat - نه فقط - [nafayat]
 nafar - نفر - [nafar]
 nafas olmoq - نفس کشیدن - [nafas kešidan]
 namoyon qilmoq - نشان دادن - [nešān dādan]
 nargiz - نرگیس - [narges]

narsa - چیز [čiz]
 nashr qilmoq - منتشر ساختن [montašer sāxtan]
 natija - نتیجه [natije]
 navbat - نوبت [noubat]
 navro'z - نوروز [nouruz]
 nazar - نظر [nazar]
 necha - چند [čand]
 nechanchi - چندم [čandom]
 negiz - ریشه [riše]
 nima - چه [če]
 nimcha - نیمه [nimtane]
 nisbatan - نسبت به [nesbat be]
 nisbiy - نسبی [nesbi]
 nishonlamoq - جشن گرفتن [jašn gereftan]
 noaniq - مبهم [mobham]
 nok - گلابی [golābi]
 nom - نام [nām]
 noma, xat - نامه [nāme]
 nonushta stoli - میز ناهار خوری [miz-e nāhār xori]
 nuqta - نقطه [noyte]
 nuqtalar - نقاط [noyāt]

O'

o'g'il - پسر [pesar]

o'g'irlik - دزدی [dozdi]
 o'Ichamoq - سنجش کردن [sanješ kardan]
 o'lka - سرزمین [sarzamin]
 o'lmoq - درگذشتن [češm az jahān foru bastan]; مُردن [mordan]
 o'ynamoq - بازی کردن [bāzi kardan]
 o'ng - راست [rāst]
 o'qimoq - مطالعه کردن [motālee kardan]
 o'qish - تحصیل [tahsil]
 o'qitish - آموختن [āmuxtan]
 o'qituvchi - استاد [ostād]
 o'quv quroli - لوازمِ درسی [lavāzem-e darsi]
 o'quv yili - سال تحصیلی [sāl-e tahsili]
 o'rganish - آموزش [āmuzeš]
 o'rganmoq - آموختن [āmuxtan]; فرا گرفتن [farā gereftan]
 o'rgatmoq - یاد دادن [yād dādan]
 o'rin - مقام [maqām]
 o'rin almashmoq - جایجا شدن [jā bejā šodan]
 o'rin-joy - ریختخواب [raxtxāb]
 o'mashib qolmoq - برقرار شدن [baryarār šodan]
 o'mida - به جای [bejā-ye]
 o'midan turmoq - برخواستن [bar xāstan]
 o'miga - به جای آن [bejāye ān]
 o'rta - میانه [miyāne]; متوسطه [motavassete]

o'rtoq - رلیق [rafiy]
 o'sha - همان [hamān]
 o'simlik - نبات [nabāt]
 o'tgan - گذشته [gozašte]
 o'tgan kuni - پیروز [pariruz]
 o'tgan yil - سال گذشته [sāl-e gozašte]; پارسال [pārsāl]
 o'tgan zamon - ماضی [māzī] زمان گذشته [zamān-e gozašte]
 o'tirmoq - نشستن [nešastan]
 o'tmoq - گذشتن [gozaštan]
 o'xshamoq - شباهت داشتن [šabāhat dāštan]
 o'xshash - شبیه [šabih]
 o'yin - بازی [bāzi]
 o'ynamoq - بازی کردن [bāzi kardan]
 o'z - خود [xod]
 o'z vaqti - به موقع [bemouye]
 o'zak - ستاک [setāk]
 o'zaro - مقابل [motayābel]
 o'zaro rozilik - توافق مقابل [tavāfoq-e motayābel]
 o'zbek - ازبک [ozbek]
 O'zbekiston - ازبکستان [ozbekestān]
 O'zbekiston Milliy universiteti - دانشگاه ملی ازبکستان [dānešgāh-e melli-ye ozbekestān]
 o'zgarish - تغییر [tayyir]
 o'zgarish kiritmoq - تغییر دادن [tayyir dādan]

o'zgarmiq - تغییر ماهیت دادن [tayyir-e māhiyat dādan]
 o'z ichiga olmoq - در بر گرفتن [dar bar gereftan]
 o'ziga xos - مختص به خود [maxtas be xod]
 o'zlashma - القباس شده [eytebās šode]
 o'zlashmoq; o'zlashtirilmq - القباس کردن [eytebās kardan]

O

ob-havo - آب و هوا [āb o havā]
 ob'yekt - منبع [mambe]
 och - گرسنه [gorosne]
 ochib yubormoq - باز کردن [bāz kardan]
 ochilmoq - باز شدن [bāz šodan]
 ochiq - روباز [rubāz]
 odam - آدم [ādam]
 odat - عادت [ā'dat]
 odatda - عادتاً [ā'datan]; معمولاً [ma'mulan]
 oddiy - عادی [ādi]
 odil - عادل [ā'del]
 oftob - آفتاب [āftāb]
 og'rirmoq - درد کردن [dard kardan]
 ohang - آهنگ [āhang]
 oid - مربوط [marbuṭ]
 oila - خانواده [xānevāde]
 oila a'zolari - اهل خانواده [ahl-e xānevāde]

old ko'makchi - پیشوند [pišvand]
 oldin - پیش [piš]
 oldingi - پیشین [pišin]
 olib ketmoq - بردن [bordan]
 olib tashlash - حذف کردن [hazf kardan]
 olim - عالم; دانشمند [ālem]; [dānešmand]
 oliy - عالی [ālī]
 olmosh - ضمیر [zamid]
 ona - مادر [mādar]
 opa-singil - خواهر [xāhar]
 oqibat - نتیجه [natije]
 oqmoq - جاری بودن [jāri budan]
 oraliq - میان [miyān]
 orasida - میان [miyān-e]; بین [beyn-e]
 orqaga yotmoq - به پشت خوابیدن [be pošt xābidan]
 orqali - توسط [tavassot-e]; بوسیله [bevasile-ye]
 oshiq - عاشق [āšeq]
 oshiqmoq - عجله کردن [ajale kardan]
 oshirmoq(chiroyni) - افزودن [afzudan]
 oshxona - آشپزخانه [āšpazxāne]
 Osiyo - آسیا [āsiyā]
 osmon - آسمان [ās(e)mān]
 oson - آسان [āsān]; ساده [sāde]
 ota-ona - والدین [vāledeyn]; پدر و مادر [pedar o mādar]

ovozli - با صدا [bā sedā]
 ovqat - خوراک; غذا [xurāk]; [yazā]
 ovqatlanish tartibi - شیوهی غذاخوری [šive-ye yazāxuri]
 oxir - آخر [āxer]
 oxirgi - پایانی [nehāyi]
 oy - ماه [māh]
 oyna - آینه [āyine]
 oyoq - پا [pā]
 oyoq kiyim - کفش; پاپوش [kafš]; [pāpuš]
 Ozarboyjon - آذربایجان [āzarbāijān]
 ozgina - کمی; قدری [yadri]; [kami]
 oziq-ovqat - خوراک; غذا [ayziye]; [xorākabāb]
 ozod - آزاد [āzād]

P

palata - اتاق [otāy]
 palov - پلو [polou]
 park - پارک [pārk]
 parvoz qilmoq - پرواز کردن [parvāz kardan]
 pauza - مکث; وقفه [maks]; [vayfe]
 paxta - پنبه [pambe]
 paydo bo'lmoq - پیدا شدن [peydā šodan]
 payg'ambar - پیامبر [peyyāmbar]
 payshanba - پنجشنبه [panjšanbe]

payt - وقت [vayt]
 pichiq - جافو [čayv]; کارد [kard]
 pishib yetilmoq - رسیدن [rasidan]
 pishirilmoq - پخته شدن [poxtē šodan]
 pishirmoq - پختن [poxtan]
 pishloq - پیر [panir]
 piyola - پیاله [piyāle]
 piyoz - پیاز [piyāz]
 plyaj - پلاژ [plāz]
 poliklinika - مطب [matab(b)] (xususiy); پلی کلینیک [poliklinik]
 pomidor - گوجه فرنگی [gufefarang]
 portfel - کیف [kif]
 poyabzal - کفش [kaš]; پاپوش [pāpuš]
 poydevor - نقاشی [tahdāb]; اساسی [asās]
 poytaxt - پایتخت [pāytaxt]
 predmet - جنس [jens]; اشیاء [ašyā]
 prefiks - پیشوند [pišvand]
 puflamoq - پف کردن [pof kardan]
 pul to'lamoq - پرداختن [pardāxtan]
 punkt - نقطه [noyte]
 pushti - پشت گلی [pošt-e goli]

Q

qadah - قدام [qāh]; جام [jām]

qalam - مداد [medād]; کَلَم [kelk]
 qayerda? ...ga - کجا [kojā]
 qaytadan - دوباره [do bāre]; از نو [az nou]
 qish - زمستان [zemestān]
 qiz - دختر [doxtar]
 qog'oz; xat - کاغذ [kāyaz]
 qonun - قانون [qānun]
 qovun - خربزه [xarbuze]
 qozi - قاضی [qāzi]
 qudrat - قدرت [qudrat]
 qurbon - قربان [qorbān]

R

rassom - نقاش [naryāš]
 risola - رساله [resāle]
 ro'zg'or - لوازم خانه [lavāzem-e xāne]
 ruxsat bermoq - اجازه دادن [ejāze dādan]

S

sabzavot - تره بار [tarrebār]
 sabzi - هویج [havij]
 salat - سالاد [sālād]
 salmoqli - وزین [vazin]
 samolyot - هواپیما [havāpeymā]

sanchqi- چنگال [čangāl]
sanoq- شمارش [šomāreš]
saqlamoq - نگه داشتن - [negah dāštan]
saqlanmoq- نگاهداري کردن [negāhdāri kardan]
sariq- زرد [zard]
savol bermoq- سوال دادن [suāl dādan]; پرسیدن [porsidan]
sayi harakat - سعي [sa'y]; کوشش [kušeš]
sayr qilmoq - گردش کردن [gardeš kardan]
sazovor - سزوار [sazāvār]
sevmoq - دل بستن [del bastan]; دوست داشتن [dust dāštan]
sifatdosh - صفت [sefat]
sigir- گار [gāv]
siqmoq - فشار دادن [fešār dādan]; فشردن [fošordan]
so'ramoq- پرسیدن [porsidan]
so'z - سخن [soxan]; کلمه [kalame]; واژه [vāže]
so'z birikmasi- ترکیب [tarkib]
so'zlab bermoq- تعريف کردن [ta'rif kardan]; نقل کردن [nayl kardan]
so'lmoq - پژمردن [pažmordan]
soat - ساعت [sā'at]
sog'liqni saqlash- همداري [behdāri]
solmoq- فرو گذاشتن [šoru gozāštan];
sotib olmoq- خریدن [xaridan]
sport majmuasi - ورزشگاه [majnu'e-ye varzeš]; ورزشگاه [varzešgāh]

stanok- دستگاه [dastgāh]
stol- ميز [miz]
suhbat - صحبت [sohbat]; گفتگو [goft-o-gu]
sut- شیر [šir]
suv - آب [āb]
suzmoq - شنا کردن [šenā kardan];
suzish- شنا [šenā]
suzuvchi- شناگر [šenāgar]

Sh

shakar- شکر [šakar]
shamol - باد [bād]; نسیم [nasim]
sharq - مشرق [mašreq]; خاور [xāvar]
shartlashmoq - شرط بستن [šart bastan]; قرار گذاشتن [yarār gozāštan]
she'r - شعر [še'r]
sher - شیر [šer]
sherdor - خردار [šerdār]
shifokor- پزشک [pezešk]
shirguruch- شیربرنج [širberenj]
shirin- شیرین [širin]
shirinlik- شیرینی [širini]
shlyapa - کلاه [kolāh]; شاپو [šāpu]
sho'ba - شعبه [šo'be]
shoir - شاعر [šāer]

sho'rva - آب گوشت, شوربا [šorbā]; سوپ [sup]
 shovqin qilmang - سرو صدا نکند - [sar-o sedā nakonid]
 shoyi - ابریشم [abrišom]
 shug'ullanmoq - مشغول بودن (به) [mašyul budan]
 shunday qilib - بدین ترتیب; پس [pas]; [bedin
 tartib]
 shuningdek - همچنین [hamčenin]

T

ta'lim - آموزش و پرورش [āmuzeš-o-parvareš]
 ta'rif - تعریف [ta'rif]
 ta'riflamoq - تشریح کردن - [tašrih kardan]
 ta'til - تعطیل [ta'til]
 ta'zim qilmoq - تعظیم کردن [ta'zim kardan]
 taajjub - تعجب [ta'ajjob]
 taassurot - مشهورات; خاطرات [xāterāt]; [mašhudāt]
 tab - طبع [tab]
 tabiat - طبیعت [tabi'at]
 tabiiy - طبیعی [tabi'i]
 tahsil olmoq - تحصیل کردن, [tahsil kardan]; درس خواندن [dars xāndan]
 taklif qilmoq - دعوت کردن - [da'vat kardan];
 پیشنهاد کردن [pišnehād kardan]
 takrorlamoq - تکرار کردن [tekrār kardan]
 talab qilmoq - تقاضا کردن [tayāzā kardan]; خواستن [xāstan]

talaba - طالب [talab]; دانشجو [dānešju]
 talaffuz - تلفظ [talaffoz]
 tamirlanayotgan - در حال ترمیم - [dar hāl-e tarmim]
 tomosha qilmoq - تماشا کردن; دیدن نمودن [didan namudan];
 kardan]
 taniqli - معروف [ma'ruf]; مشهور [mašhur]
 tanish - آشنا [āšenā]
 tanishlik - آشنایی [āšenāyi]
 tanishmoq - آشنا شدن; آشنایی یافتن [āšenāyi yāftan];
 [āšenā šodan]
 tanishtürmoq - معرفی کردن [moarrefi kardan]
 tanlamoq - انتخاب کردن [entexāb kardan]
 taom - غذا [yazā]
 taqqoslamoq - مقایسه کردن [moyāyese kardan]
 taqsim - تقسیم [taysim]
 taqsimlamoq - توزیع کردن; تقسیم کردن [taysim kardan];
 [touzi' kardan]
 taqsimlovchi - تقسیم کننده [taysim konande]
 taraf - طرف [taraʃ]
 tarbiyalamoq - پروریدن; تربیت کردن [tarbiyat kardan];
 [parvaridan]
 tarix - تاریخ [tārix]
 tarjima qilmoq - ترجمه کردن [tarjome kardan]
 tarkib - ترکیب [tarkib]
 taroq - شانه [šāne]
 tarqatuvchi - توزیع کننده [touzi' konande]
 tartibga solmoq - مرتب کردن; تنظیم کردن [tanzim kardan];
 kardan];

tartibli - منظم [monazzam]
 tarvuz - هندوانه [hendovāne]
 tasdiqlamoq - به تصویب رساندن [be tasvib rasāndan]
 tasdiqlanmoq - به تصویب رسیدن [be tasvib rasidan]
 tashakkur aytmoq - تشکر کردن [tašakkor kardan], متشکر بودن [motašakker budan];
 tashkil etmoq - سازمان دادن [taškil dādan]; تشکیل دادن [sāzemān dādan]
 tashkilot - سازمان [sāzemān]
 tashlanmoq - حمله کردن [hamle kardan]
 tashqari - خارج از [xārej az]; علاوه بر [alāve bar]
 tashrif buyurmoq - تشریف آوردن [tašrif āvardan]
 tasischi - مؤسس [muassses]; سازمان دهنده [sāzemān dehande]
 tasodif - اتفاق [ettefāy]; روی داد [ruy dād]
 taxminan - تقریباً [taqriban]; حدود [hodud-e]
 taxta - تخته [taxte]; چوب [čub]
 tayyor bo'lmoq - آماده بودن [āmāde budan]; حاضر بودن [hāzer budan]
 tayyor kiyim - لباس دوخته شده [lebās-e duxte šode];
 tegishli - مربوط به [marbut be]; وابسته به [vābaste be]
 tegishli bo'lmoq - مربوط بودن [marbut budan]; وابسته بودن [vābaste budan]
 Tehron - تهران [tehrān]
 telefon qilmoq - تلفن کردن [telfon kardan]; زنگ زدن [zang zadan]
 temir - آهن [āhan]
 temirdan yasalgan - آهنی [āhani]
 teskari - برعکس [bar 'aks]; معکوس [ma 'kus]

tez sur'atda - سریعاً [sari'an]; به زودی [be zudi]
 tez-tez - زود زود [zud zud]; غالباً [yāleban]
 tilamoq - خواهان بودن [ārezu dāštan]; آرزو داشتن [xāstan]; خواستن [xāhān budan]
 timsoh - تمساح [temsāh]
 tinglamoq - شنیدن [šenidan]; گوش دادن (کردن) [guš dādan]
 tirik - زنده [zende]
 tirsak - آرنج [āranj]
 tiymoq - پرهیز کردن [parhiz kardan]; پرهیز داشتن [parhixtan]
 tizim - نظام [nezām]; مبستم [sistem]; رژیم [režim]; رژیم [tizim]
 tizza - زانو [zānu]
 to - تا [ta]
 tom - بام [bām]
 to'm - جلد [jeld]
 tog' - کوه [kuh]
 to'g'ri kelmoq - مطابقت داشتن [mosādef budan]; مصادف بودن [mosādef budan];
 to'g'ri - مستقیم [mostayim]; درست [dorost]
 to'g'riso'z - راستگو [rāstgu]
 to'g'riso'zlik - راستگویی [rāstguyi]
 to'lov - پرداخت [pardāx]
 to'ldirmoq - پر کردن [por kardan]
 to'ldiruvchi - متمم [motammem]
 to'liq - کامل [kāmel]
 to'sqinlik qilmoq - مانع شدن [māne' šodan]; مانعت کردن [mamāne'at]

kardan)
 to'lamog- پرداختن [pardāxtan]
 to'xtamog- نگه داشتن [negah dāstān]; ایستادن [istādan]
 to'ydirmoq- سر کردن [sir kardan]
 robe- وابسته [vābaste]
 tog' yon bag'ri- دامنه کوه [dāman-e kuh]
 Tojikiston- تاجیکستان [tājikestān]
 tomonidan- از جانب [az jāneb-e]; ...از طرف [az taraf-e]
 toplamoq- جمع کردن [jam' kardan]
 topmoq- یافتن [yāftan]
 top-toza - پاک [pāk]; صاف [sāf]; تمیز [tamiz]
 tor- تنگ [tang]
 tor kelmoq- کوچک بودن [kučək budan]
 tor ko'cha - کوچه [kuče]
 Toshkent- تاشکند [tāškand]
 tovuq; qush - مرغ [mory]
 tovush- صدا [sedā]
 tozalamog- پاک کردن [pāk kardan]; تمیز کردن [tamiz kardan]
 tramvay- تراموای [trāmvey]
 transport- وسائل نقلیه [vasāel-e nayliye]
 trolleybus- اتوبوس برقی [otubus-e baryi]
 tugamoq- خاتمه یافتن [xāteme yāftan]; تمام شدن [tamām šodan]
 tug'ilmoq- تولد آمدن [be donyā āmadan]; تولد یافتن [tavallod yāftan]
 tuman - بخش [baxš]; شهرستان [šahrestān]

tur- نوع [nau]
 turnar joy- منزل [manzel]
 turkum- مجموعه [majmu'e]
 turli- گوناگون [gunāgun]; مختلف [moxtalef]
 turmoq (o'midan)- بر خاستن [barxāstan]
 tushib qolmoq- حذف شدن [hazf šodan]
 tushirib qoldirmoq- حذف کردن [hazf kardan]
 tushlik- ناهار [nāhār]
 tushlik qilmoq- ناهار خوردن [nāhār xordan]
 tushunmoq- فهمیدن [fahmidan]
 tuxum- تخم مرغ [toxum-e mory]
 tuz- نمک [namak]
 tuzdon- نمکدان [namakdān]
 tuzilmoq- مرکب بودن [morakkab budan]
 tuzlamog- نمک زدن، نمک ریختن [namak rixtan (zadan)]
 tuzmoq- ترتیب دادن [tartib dādan]
 tuzilish- ترکیب [tarkib]; ساختمان [sāxtemān]
 tuzuvchi- ترتیب دهنده [tartib dchande]

U

u- آن [ān]
 u boshidan bu boshigacha- سر تا سر [sartā sar]
 u yerda- آنجا [ānjā]
 uchmoq- پریدن [paridan]

uchrab turmoq- [ettefāy ofiādan] اتفاق افتادن
 uchramoq- [barxord kardan] برخورد کردن
 uchrashmoq- [molāyāt kardan] ملاقات کردن
 uchrashuv- [molāyāt] ملاقات
 ud - [ud] عود
 uka- [barādar-e kuček] برادر کوچک
 ular- [ānhā] آنها
 ulgurmaslik- [narasidan] نرسیدن
 ulgurmoq- [rasidan] رسیدن
 umid- [omid] امید
 umid qilmoq- [omidvār budan] امیدوار بودن
 umr- [omr] عمر
 umuman - [bekolli] بکلی
 [aslan] اصلاً
 umumiy - [omumi] عمومی
 umumlashtirmoq- [jam' bandi kardan] جمع بندی کردن
 un- [ār] آرد
 uncha- [ān yadī] آن قدر
 undamoq- [da'vat kardan] دعوت کردن
 undosh- [harf-e sāme] حرف صامت
 universal- [hame jānebe] همه جانبه
 universitet- [dānešgāh] دانشگاه
 unli- [harf-e sedādār] حرف صدادار
 unutmog- [farāmuš kardan] فراموش کردن
 urg'u- [zarb] ضرب

uskuna- [dastgāh] دستگاه
 [ālāt] آلات
 uslub- [sabb] سبک
 [tarz] طرز
 [šive] شیوه
 ust- [ru] رو
 ustida- [ru-ye ...] روی
 ustun- [solun] ستون
 [rokn] رکن
 uxlamog- [xābīdan] خوابیدن
 [be xāb raftan] به خواب رفتن
 uy vazifasi- [taklif-e xāne] تکلیف خانه
 uyg'onmog- [bidār šodan] بیدار شدن
 uyqu- [xāb] خواب
 uyqudan turmog- [az xāb bidār šodan] از خواب بیدار شدن
 uy - [xāne] خانه
 uzoq - [dur] دور
 uzoq o'tg'an zamon - [māzi-ye ba'id] ماضی بعد
 uzr - [o'zr] عُذر
 uzr so'ramog - [o'zr xāstan] عذر خواستن
 uzum - [angur] انگور
 uzumzor - [rākestān] تاکستان
 uzunlik - [tul] طول

v

va hokazo - [va yeyre] و غیره
 va'da bermog - [va'de dādan] وعده دادن
 va'da olmog - [va'de gereftan] وعده گرفتن
 vakil - [namiāyande] نماینده

vaqt – وقت [vayt]
 vaqti-vaqti bilan – گاه گاه [gāh-gāh]
 vatan – وطن [vatan]; ميهن [nihan]
 vazifa – تکليف [taklif]
 vaziyat – موقعیت [mouyiyat]; وضع [vaz']
 vokzal – ایستگاه راه آهن [istgāh-e rāh āhan]
 vositali – با واسطه [bā vāsete]
 vositasiz – بی واسطه [bi vāsete]
 vujudga kelmoq – به وجود آمدن [be vojūd āmadan]; پدید آمدن [padid āmadan]

X

xabar – خبر [xabar]; اطلاع [ettelā]; گزارش [gozāreš]
 xodim – کارمند [kārmand]
 xalq – مردم [mardom]
 xalqaro – بین المللی [beyn ol-mellali]
 xarakter – خو (اخلاق) [xu (axlāq)]
 xarid qilmoq – خریدن [xaridan]
 xaridor – مشتری [moštari]
 xat – نامه [nāme]
 xato – اشتباه [eštebāh]
 xayrlashmoq – خدا حافظی کردن [xodā hāfezi kardan]
 xayrli – به خیر [bexeyr]
 xil – نوع [nau]

Xiva – خیوه [xive]
 xiyobon – خیابان [xiyābān]
 xizmat qilmoq – خدمت کردن [xedmat kardan]
 xizmatchi – گارسون [gārsun]; خدمتکار [xedmatkār]; پیشخدمت [pišxedmat]
 xo'randa – مشتری [moštari]; مراجع [morāje]
 xo'roz – خروس [xorus]
 xohlamoq – خواستن [meyl dāštan]; میل داشتن [xāstan]
 xolos – بس [bas]
 xonish – آواز خوانی [āvāz xāni]
 Xorazm – خوارزم [xārazm]
 xos – خاص [xās]
 xos bo'lmoq – ویژه ی چیزی بودن [viže-ye čizi budan]
 xuddi – مانند [mānand-e]; مثل [mesl-e]
 xurjun – خرچین [xorjin]
 xursand bo'lmoq – خوشحال شدن [xušhāl šodan]
 xushmaza – خوشمزّه [xošmazze]
 xususiyat – خصوصیات [xosusiyāt]

Y

yaksanba – یکشنبه [yekšanbe]
 yam-yashil – سر سبز [sar sabz]
 yana – دیگر [digar]; باز [bāz]
 yangi – تازه [tāze]; نو [nou]
 yaqin – نزدیک [nazdik]

yaqinda - این روزها [in ruzhā]
 yaqinlar - نزدیکان [nazdikān]
 yaqqol - واضح [vāzeh]; صریح [sarih]
 yarashmoq (kiyim) - به صورت آمدن [be surat āmadan]; آمدن [āmadan]
 yaratilmoq - ایجاد شدن [ijād šodan]; برپا شدن [barpā šodan]
 yarim - نیم [nim]; نصف [nesf]
 yasalmoq - ساخته شدن [sāxte šodan]
 yasamoq - ساختن [sāxtan]
 yasama - ساخته [sāxte]
 yashamoq - زندگی کردن [zendegi kardan]; زیستن [zistan]
 yashash - زندگی [zendegi]
 yashil - سبز [sabz]
 yashin - رعد [ra'd]
 yaxshi ko'rmoq - دوست داشتن [az ... xush āmadan]; از ... خوش آمدن [dust dāstan]
 yaxshisi - بهتر [behtar]
 yaxshi - به [beh]; خوب [xub]
 yaylov - چراگاه [čarāgāh]
 Yevropa - اروپا [orupā]
 yelka - شانه [šāne]
 yemoq - خوردن [xordan]
 yengil - سبک [sobok]
 yer haydamoq - شخم زدن [šoxm zadan]
 yer maydoni - مساحت [masāhat]

yetib bormoq - رسیدن [rasidan]
 yetkazmoq - رساندن [rasāndan]
 yeyishlik - خوردنی [xordani]
 yig'ilmoq - گرد آمدن [jam' šodan]; جمع شدن [gerd āmadan]
 yig'ishtirmoq - جمع و جور کردن [jam'o jur kardan]
 yil - سال [sāl]
 yilnoma - سالنامه [sālnāme]
 yirtmoq - پاره کردن [pāre kardan]
 yo'l - راه [rāh]
 yo'l olmoq - حرکت کردن [harakat kardan]; به راه افتادن [be rāh oštādan]
 yo'lak - راهرو [rāh rou]
 yo'lovchi - عابر (عابرین) [āber ('āberin)]
 yo'l-yo'riq ko'rsatmoq - راهنمایی کردن [rahnemāyi kardan]
 yo'nalish - سمت [samā]; سو [su]
 yo'nalmoq - راهی ... بودن [rahi ... budan]
 yo'q - نخیر [naxeyr]
 yo'qotmoq - باختن [bāxtan]; غم کردن [gom kardan]
 yodlamoq - حفظ کردن [hafz kardan]; از بر کردن [az bar kardan]
 yoki - یا [ya]
 yolg'iz - تنها [tanhā]; نك [tak]
 yolg'on gapirmoq - دروغ گفتن [doruy goftan]
 yomon - بد [bad]
 yon - طرف [taraf]; دست [dasf]

yoqimli - مطبوع [matbu]; خوش [xuš]
 yoqmoq - خوش آمدن - از ... [az ... xuš āmadan]
 yordam - کمک [komak]
 yordam bermoq - کمک کردن - [komak kardan]
 yordamida - به کمک [be komak-e]
 yoritilmoq - چراغانی شدن - [čarāyāni šodan]
 yorug' - روشن [roušan]
 yosh - جوان [javān]
 yostiq - بالش [bāleš]
 yotmoq - خوابیدن - [xābīdan]
 yotoqxona - خوابگاه [xābgāh]
 yovvoyi - درنده [darrande]
 yoz - تابستان [tābestān]
 yozgi - تابستانی [tābestāni]
 yozgi ta'til - تعطیل تابستانی - [ta'til-e tābestāni]
 yozishma (yozishuv) - مکاتبه [mokātebe]
 yozma - کتبی [katbi]; نوشتاری [neveštāri]
 yozmoq - نوشتن [neveštan]
 yozuvchi - نویسنده - [na(e)visande]
 yozuv - خط [xatt]; کتابت [ketābat]
 yubka - دامن [dāman]
 yubormoq - فرستادن [ferestādan]
 yuqori - بالا [bālā]
 yuqori(si)da - بالای [bālā-ye]

yurmoq - رفتن [raftan]
 yuz - رو [ru]
 yuz - صد [sad]

Z

zahoti - هینکه [haminke]; همانکه [hamānke]
 zal - تالار [tālār]
 zamon - زمان [zamān]; روزگار [ruzgār]
 zamonaviy - مدرن [modern]; معاصر [ma'āser]; کنونی [konuni]
 zarur - لازم [lāzem]; ضرور [zarur]
 zavqlanmoq - لذت بردن [lezzat bordan]
 ziddiyatli - متضاد [motazzād]
 zikr etilgan - یاد آوری شده [yād āvarde šode]; ذکر شده [zokr šode]
 zog', qarg'a - زاغ [zāγ]

**FORSCHA – O'ZBEKCHA
LUG'AT**

آ

آب [āb] – *suv*; آب سرد گرفتن [āb-e sard gereftan] – sovuq vanna qabul qilmoq; آب گرم گرفتن [āb-e garm gereftan] – issiq vanna qabul qilmoq;
آبان [ābān] – obon (eron yil taqvimining 8 – oy nomi)
آبیاری [ābyārī] – sug'orish; آبیاری کردن [ābyārī kardan] – sug'ormoq
آبني [ābtanī] cho'milish; آبني کردن [ābtanī kardan] – cho'milmoq
آبرومند [ābrumand] – obro'li
آب و هوا [āb-o havā] – ob-havo, iqlim
آبی [ābi] – havo rang (och)
آبی رنگ [ābi rang] – havo rang
آپارتمان [āpārtēman] – kvartira, ko'p qavatli bino, xona
آتش [ātaš] – olov, alanga; آتش زدن [ātaš zadan] – olov yoqmoq
آثار [āsār] – asarlar
آداب [ādāb] – odob
آدرس [ādrēs] – adres, manzilgoh
آدم [ādam] – odam
آذر [āzar] – ozar (Eron yil taqvimidagi 9 - oy)
آذربایجان [āzarbāyjān] – Ozarboyjon
آراستن [ārāstan] – bezamoq

آرام [ārām] – orom, tinch, osuda
آرایشگاه [ārāyeshgāh] – sartaroshxona
آرزو [ārzu] – tilak
آرزو کردن [ārzu kardan] – tilamoq, tilak bildirmoq
آزاد [āzād] – ozod, erkin, sof; هوای آزاد [havā-ye āzād] – sof havo
آزمایشگاه [āzmāyeshgāh] – laboratoriya
آزمودن [āzmudan] – sinamoq, sinab ko'rmoq
آسامی [asāmī] – (اسم) ning ko'pligi) – ismlar
آسان [āsān] – oson, yengil
آسایش [āsāyesh] – osudalik, tinchlik
استقلال [estēqlāl] – istiqlol, mustaqillik
آسمان [āsemān] – osmon
آسیا [āsiyā] – Osiyo
آسیای مرکزی [āsiyāye markazi] – Markaziy Osiyo
آشپز [āšpaz] – oshpaz
آشپزخانه [āšpazxāne] – oshxona
آشني کردن [āshni kardan] – yarashmoq (o'zaro)
آشنا شدن [āš(e)nā šodan] – tanishmoq
آشنایی [āš(e)nāyi] – tanishuv, tanishish
آغاز [āyāz] – boshlash, boshi
آغاز گردیدن [āyāz gardidan] – boshlamoq

آغوش [*āyush*] – og'ush, quchoqlash; در آغوش گرفتن [*dar āyush gereftan*] – quchoqlamoq, bag'riga bosmoq
 آفتاب [*āftāb*] – oftob, quyosh
 آفرینش [*āfarineš*] – yaratilish
 آقا [*āyā*] – janob
 آماده [*āmāde*] – tayyor; آماده کردن [*āmāde kardan*] – tayyorlamoq;
 آماده شدن [*āmāde šodan*] – tayyorlanmoq
 آمبولانس [*āmbulāns*] – tibbiy yordam mashinasi
 آمدن [*āmadan*] – kelmoq
 آموختن [*āmuxtān*] – o'rganmoq; o'rgatmoq
 آموزش [*āmuzeš*] – ta'lim, o'qish; آموزشگاه عالی و متوسطه [*āmuzešgāh-e 'ālī va motavassete*] – oliy va o'rta maxsus o'quv yurti
 آن [*ān*] – u (ko'rsatish olmoshi)
 آنجا [*ānjā*] – u yer, u yerda
 آنقدر [*ānyadr*] – unchalik, u qadar
 انگلیسی [*englisi*] – ingliz; زبان انگلیسی [*zabān-e englisi*] – ingliz tili
 آنها [*ānhā*] – ular
 آنوقت [*ānvayt*] – o'sha vaqt(da), u payt(da)
 آهسته [*āheste*] – sekin, asta, ohista
 آهن [*āhan*] – temir
 آهرو [*āhu*] – kiyik
 آواز خواندن [*āvāz xāndan*] – qo'shiq kuylamoq, ashula aytmq

آوازخوان [*āvāz xān*] – ashulachi, qo'shiqchi
 آوردن [*āva[o]rdan*] – keltirmoq, olib kelmoq
 آوریل [*āvri'l*] – aprel
 آویختن [*āvixtan*] – osmoq, osilmoq
 آویزان [*āvizān*] – osig'liq, osilgan
 آیا [*āyā*] – ...mi? (so'roq yuklamasi)
 آینده [*āyande*] – kelajak
 آینه [*āyine*] – oyna
 ۱
 ابد [*abad*] – abadul-abad, butunlay
 ابراز کردن [*ebrāz kardan*] – izhor qilmoq, bildirmoq
 ابرو [*abru*] – qosh
 ابریشم [*abrisom*] – ipak
 اتاق (اتاق) [*otāy*] – xona; auditoriya
 اتفالی [*ettefāyan*] – bir kuni; to'satdan
 اتوبوس [*otubus*] – avtobus
 اتوبوس برقی [*otubus-e bariy*] – trolleybus
 اتومبیل [*otomobil*] – avtomobil, yengil avtomashina
 اثر [*asar*] – 1) asar; 2) iz
 اجازه دادن [*ejāze dādan*] – ruxsat bermq
 احترام گذاشتن [*ehterām gozāštan*] – hurmat qilmoq

احتمال [ehtemāl]- ehtimol
 احتمال می رود [ehtemāl miravad] – balki, ehtimol
 احتیاج [ehtiyāj]- ehtiyoj, zarurat; احتیاج داشتن [ehtiyāj dāstan]- ehtiyoj, zarurat sezmoq
 احوالپرسی [ahvālporsi]- hol-ahvol so'rash; کردن احوالپرسی [ahvālporsi kardan] – hol-ahvol so'ramoq
 اخیر [axir] - oxirgi
 ادا در آوردن [adā dar āvardan]- qiyshanglamoq, aftini bujmaytirmoq
 اداره [edāre]- idora; muassasa
 اداری [edāri] – ma'muriy
 ادامه [edāme]-davom; ادامه دادن [edāme dādan] – davom ettirmoq;
 ادامه داشتن [edāme dāstan] – davom etmoq
 ادبی [adabi] – adabiy
 ادبیات [adabiyāt] – adabiyot
 ارزان [arzān] – arzon
 اروپا [orupā] – Yevropa
 از [az] - ... dan (ko'makchi); از این قرار بودن [az in yarār budan]- quyidagilardan iborat bo'lmoq; از نظر دور داشتن [az nazar dur dāstan] - nazardan uzoqlashtirmoq
 از همدیگر پرسیدن [az hamdigar porsidan]- bir-biridan so'ramoq
 ازبکستان [ozbekestān] - O'zbekiston
 ازبکی [ozbeki] – o'zbekcha
 ازدواج کردن [ezdevāj kardan] – uylanmoq, turmush qurmoq

از طرف [az taraf-e]-...tomonidan
 استاد (استاد) [āsātid] [ostād] –ustozlar,ustoz
 آسانسور [āsānsur] - lift
 اسب [asb] – ot (hayvon)
 اسباب بازی [asbāb bāzi] - o'yinchoq
 استاد [ostād] – ustoz
 استثمار [estesmār kardan] – ekspluatatsiya; استثمار کردن [estesmār] – ekspluatatsiya qilmoq
 استراحت [esterāhat] - dam (ot);
 استراحت کردن [esterāhat kardan] – dam olmoq
 استراحت کننده [esterāhat konande]-dam oluvchi
 استراحتگاه [esterāhatgāh]-dam olish joyi
 استعداد [este'dād] – iste'dod
 استفاده [estefāde]-foydalanish; استفاده شدن [estefāde šodan]- foydalanilmoq; استفاده کردن [estefāde kardan] - foydalanmoq
 استقبال [esteybāl] – istiqbol, kutib olish
 استقلال [esteylāl] – istiqlol, mustaqillik
 اسد [asad] – Asad (erk.ismi); sher
 اسفند [esfand] - esfand (eron yil taqvimining 12 oyi)
 اسم [esm] – ot (gram.)
 اشتباه [eštebāh]-xato
 اشخاص [ašxās] (شخصی ning ko'pligi) - kishilar, shaxslar

اشعار [aš'ār] (شعر ning ko'pligi) - sherlar
 اشك رختن [ašk rixtan]-ko'z yoshi to'kmoq
 اصل [asl] - asosiy
 اصیل [asıl] - asl
 اضافه [ezāfe] - izofa; کردن اضافه [ezāfe kardan] - qo'shmoq
 اطراف [atrāf] - taraf ning ko'pligi - taraf, atrof
 اطلاع [ettelā] - xabar; دادن اطلاع [ettelā' dādan] - xabar bermoq
 اطلاع یافتن [ettelā' yāftan] - xabar topmoq
 اتر [otu] - dazmol
 اظهار کردن [ezhār kardan]-izhor qilmoq
 اعتصاب [etesāb] - ish tashlash
 اعضا [a'zā]-a'zo
 افتادن [oftādan] - tushmoq, yiqilmoq
 افراد [af'rād] - فرد ning ko'pligi - a'zolar
 آفریقا [āfriyā]-Afrika
 افزودن [afzudan]-ko'paytirmoq
 افشین [afshin] - Afshin (qizlar ismi)
 افغانستان [afyānestān] - Afg'oniston
 الکندن [alkandan] - tashlamoq, irtitmoq
 اقتصاد [eytesād] - iqtisod
 اقسام [aysām] - (قسم ning ko'pligi) - qismlar, bo'laklar
 اکتبر [oktobr] - oktabr

اکثریت [aksariyat] - aksariyat, ko'pchilik
 اکرم [akram] - Akram (qizlar ismi)
 اکنون [aknun] - hozir, hozirgi paytda
 اگر [agar] - agar
 اگرچه [agarče] - garchi; ...bo'lsa ham
 امتحان کردن [emtehān kardan] - imtihon, sinov; sinab ko'rmoq, imtihon qilmoq
 امراض [amrāz] - kasalliklar ning ko'pligi - kasalliklar
 امروز [emruz] - bugun
 امروز صبح [emruz sobh]-bugun ertalab
 امروز عصر [emruz asr]-bugun asrda
 آمریکا [āmrikā] - Amerika
 امسال [emsāl] - bu yil
 امشب [emshab] - bugun kechqurun
 امکانات [emkānāt] - imkoniyatlar
 امیدوار [omidvār] - umidvor; امیدوار بودن [omidvār budan] - umid qilmoq, umidvor bo'lmoq
 الآن [alān] - hozir, endi
 انار [anār] - anor
 انتخاب کردن [entexāb kardan] - tanlamoq; saylamoq
 انتظار [entezār] - muntazir; kutayotgan; انتظار رفتن [entezār raftan] - kutilmoq
 انجام دادن [anjām dādan] - bajarimoq, tugatmoq

انداختن [andāxtan] – otmoq, irg'itmoq, tashlamoq
 اندازه [andāze] – andoza, o'lcham
 اندک [andak] – andak, ozgina
 انسان [ensān] – inson
 انستیتو [anstitu] – institut; انستیتی ماشین سازی [anstitu-ye māšinsāzi] – mashinasozlik instituti
 انشاء [enšā] – insho
 ان شاء الله [enšā'allāh] – Xudo xohlasa
 العکس [en'ekās] – aks, in'ikos
 انقلاب [enye'lāb] – inqilob
 انقلابی [enye'lābi] – inqilobchi
 انگشت [angošt] – barmoq
 انگلیسی [englisi] – inglizcha
 زبان انگلیسی [zabān-e englisi] – ingliz tili
 انگور [angur] – uzum
 انواع [anvā] – navlar, turlar
 انواع و اقسام [anvā'-o aysām] – turli-tuman
 او [u] – u (ko'rsatish olmoshi)
 اواسط [avāset] (وسط) ning ko'pligi – o'rtalar(i)
 اوت [ut] – avgust
 اوقات [ouyāt] (وقت) ning ko'pligi – hodisa; holat; kayfiyat
 اوقات تلخ [ouyāt-e talx] – noxush kayfiyat

اول [avval] – avval, birinchi
 اولاً [avvalan] – birinchidan
 ایالتی [itāliyā] – Italiya
 ایجاد [ijād] – ijod, yaratish
 ایرانی [irāni] – eronlik; Eronga oid
 ایرج [iraj] – Iraj (erkak ismi)
 ایستادن [istādan] → turmoq, to'xtamoq → ایست [ist].
 ایستگاه [istgāh] – bekat
 ایشان [išān] – ular
 ایمان [imān] – iymon
 این [in] – bu (ko'rsatish olmoshi)
 اینطور [intour] – shunday
 اینقدر [inyadr] – shuncha
 اینک [inak] – endi, hozir
 این نوع [in nou] – bunday, bunaqa
 اینها [inhā] – bular
 ایوان [eyvān] – ayvon, terrasa

ب

ب [bā] – bilan
 با آنکه [bā ānke] – ...-ga qaramasdan, ...-sa ham
 با استعداد [bā este'dād] – iste'dodli
 با علاقه [bā alāye] – qiziqish bilan

باب [bāb] – bob; qism
 بابا [bābā] – dada; ota (og'zaki tilda)
 باباجان [bābājān] – dadajon; otajon (og'zaki)
 باد [bād] – shamol
 بارانی [bārāni] – 1) plash; 2) yomg'irli
 باریک [bārik] – ingichka, tor
 باز [bāz] – 1) ochiq; 2) yana; باز بودن [bāz budan] – ochiq bo'lmoq;
 باز شدن [bāz šodan] – ochilmoq; باز کردن [bāz kardan] –
 ochmoq
 باز هم [bāz ham] – shunday bo'lsa ham
 بازار [bāzār] – bozor
 بازدید [bāzdid] – tashrif, vizit
 بازرگانی [bāzargāni] – savdo-sotiq, tijorat
 بازو [bāzu] – bilak
 بازی کردن [bāzi kardan] – o'ynamoq
 بسکتبال [basketbāl] – basketbol
 باشگاه [bāšgāh] – klub
 باعث شدن [bā'es šodan] – biror narsaga(ning) sabab(i) bo'lmoq
 باغ [bāy] – bog'; باغ وحش [bāy-e vahsh] – hayvonot bog'i,
 باغچه [bayče] – bog'cha
 بافنده [bāfande] – to'quvchi
 باکو [bāku] – Boku

بال [bāl] – qanot, pat
 بالا [bālā] – yuqori, tepa;
 بالای [bālā-ye] – tepasida, tepasiga, yuqorisida, yuqorisiga, ustiga
 بالش [bāleš] – yostiq, bolish
 بالین [bālin] – boshi, tepasi
 بام [bām] – tom
 بانک [bānk] – bank
 بانو [bānu] – ayol, bonu
 باهم [bā ham] – birga, birgalikda
 باور [bāvar] – ishonch, ishonish; باور کردن [bāvar kardan] –
 ishonmoq
 باید [bāyad] – kerak, lozim
 بایسن [bāyestan] – kerak bo'lmoq
 ببخشید [bebaxšid] – kechiring
 ببر [babr] – yo'lbars
 به تقویم اروپایی [betayvim-e ouropāyi] – Yevropa kalendari bo'yicha
 بجا [bejā] – mos, munosib, o'z vaqtida
 بچگانه [bačegāne] – bolalarga xos, tegishli
 بچگی [bačegi] – bolalik
 بچه [bačče] – bola
 بحران [bohrān] – bo'hron, krizis
 بخارا [boxārā] – Buxoro

بخش [baxš] – bo'lim, qism
 بخشیدن [baxšidan] – 1) sovg'a qilmoq; 2) kechirmoq
 بد [bad] – yomon
 بدبختانه [badbaxtāne] – baxtga qarshi
 بدرقه کردن [badraye kardan] – kuzatmoq, kuzatib qo'yimoq
 بدن [badan] – badan, tana
 بدون [bedun-e] – ... siz
 بدین ترتیب [bedin tartib] – shu tartibda
 بر [bar] – -ga, -da (old ko'makchi)
 بر آمدن [bar āmadan] – chiqmoq, ko'tarilmoq
 برگشتن [bar gaštan] – qaytmoq, qaytib kelmoq
 برابر – [barābar-e] – qarshisiga(ga)
 برادر [barādar] – aka; uka
 برادر بزرگ [barādar-e bozorg] – aka
 برادر کوچک [barādar-e kuček] – uka
 برادرزاده [barādarzāde] – jiyan (aka yoki ukaning bolasi)
 برای [barāye] – uchun
 بر باد دادن [barbād dādan] – sovurmoq, isrof qilmoq, yo'qotmoq
 برخاستن [bar xāstan] – turmoq (o'rnidan)
 برخوردن [bar xordan] – uchrashmoq (to'satdan), to'qnash kelmoq
 برخیز [barxī] – ba'zi
 برداشتن [bar dāštan] – 1) ko'tarmoq; 2) yechmoq (bosh kiyim)

بردن [bordan] – olib bormoq, olib ketmoq
 برعکس [bar'aks] – aksincha
 برق [barf] – qor
 برق [bary] – chaqmoq; elektr
 برگ [barg] – barg
 برگزار شدن [bar gozār šodan] – o'tkazilmoq
 برگشتن [bar gaštan] – qaytmoq
 بُرنا [bornā] – yigit; yosh
 برنامه [barnāme] – dastur, reja
 برنج [berenj] – guruch
 به رو ... آوردن [be ru ... āvardan] – o'ziga olmoq
 برودت [borudat] – sovuq; salqin; sovish; salqin tushishi
 بریدن [boridan] – kesmoq
 بُز [boz] – echki
 بزرگ [bozorg] – katta; بزرگی [bozorgi] – kattalik
 بستری [bastari] – kasal; بستری بودن [bastari budan] – kasal bo'lib yotmoq
 بستن [bastan] – yopmoq, bog'lamoq, berkitmoq
 بستنی [bastani] – muzqaymoq
 به سر گذاشتن [besar gozāštan] – boshga kiyimoq
 به سلامت [besalāmat] – ko'rishguncha xayr, salomat bo'ling
 بسیار [besyār] – ko'p

بٲا [bannā] – quruvchi
 بٲي آدم [bani ādam] – odami zot, odam avlodi
 به [be] - ...ga (old ko'makchi)
 به اتفاق [be ettefāq] - birgalikda, birga, kelishib
 به اتمام رسيدن [be etmām rasidan] - tugamoq
 به حدٲي است [be haddist] - shu darajadaki
 به درد آوردن [be dard āvardan] - og'ritmoq, dard bermoq
 به خور دادن [be xohar dādan] - turmushga chiqmoq (er qilmoq, erga tegmoq)
 به عنوان [be onvān-e] – unvonida, sifatida
 به كار بردن [be kār bordan] - ishlatmoq, qollamoq
 به گردش رفتن [be gardeš raftan] - sayr qilishga bormoq
 به نوبت [be noubat] - navbat bilan
 به همدگر گفتن [be hamdigar goftan] - bir-biriga aytmoq (gapirmoq)
 بهار [bahār] - bahor
 بهتر است [behtar ast] - yaxshisi..., ...yaxshi bo'lardi
 بهترين [behtarin] – eng yaxshi
 بهداشت [behdāšt] - sanitariya, gigiyena
 بهزاد [behzād] – Behzod (ism)
 بهش [beheš] – به او – unga (og'zaki nutqda)
 بهمن [bahman] - Eron yil taqvimining 11-oyi
 بو [bu] – hid

به صورت كسي آمدن [besurat-e kasi āmadan] – yarashmoq (kiyim)
 بعد [ba'd] - so'ng, keyin;
 بعد از [ba'd az] - ... dan so'ng, keyin
 بعد از ظهر [ba'd az zohr] – tushdan so'ng
 بعداً [ba'dan] – keyin, keyinroq
 بعضي [ba'zi] – ba'zi; بعضي ها [ba'zihā] - ayrimlar
 بغدادي [baydādī] – bag'dodlik
 بٲيه [bayiye] - qolgani
 بٲس بازي [boksāzi] – boks tushish; بٲس بازي كردن [boksāzi kardan] – boks tushmoq
 بالاخر [belāxare] – va nihoyat, natijada
 بلبل [bolbol] - bulbul
 بلد بودن [balad budan] – bilmoq, tanish bo'lmoq
 بلکه [balke] – balki
 بلند [boland] – baland
 به [bale] – ha, shunday
 بلوار [bolvār] – bulvar, xiyobon
 بلوز [boluz] – bluzka, nimcha
 بلي [bali] – ha (tasdiq)
 بليت ورودي [belit-e vorudī] - kirish bileti
 به موازات [bemovāzāt] - bir paytda, parallel ravishda
 بنا [banā] – bino, imorat

بودن [budan] – bo'lmoq, emoaq
 بوسیدن [busidan] – o'pmoq, bo'sa olmoq
 بومی [bumi] – mahalliy, yerlik aholi
 بی خبر [bi xabar] – bexabar, xabarsiz
 بی صدا [bi sedā] – jarangsiz (tovush)
 بیان [beyān] – bayon; بیان داشتن [beyān dāštan] – bayon qilmoq
 بیت [beyt] – bayt, ikkilik
 بیدار [bidār] – uyg'oq, bedor; بیدار شدن [bidār šodan] – uyg'onmoq,
 turmoq; بیدار ماندن [bidār kardan] – uyg'otmoq; بیدار ماندن
 [bidār māndan] – uyg'oq bo'lmoq;
 برق [beyrāy] – bayroq
 بیرون [birun] – tashqari; بیرون [birun-e] – tashqarisiga, tashqarisida;
 بیرون آمدن [birun āmadan] – (tashqariga) chiqmoq; بیرون رفتن [birun
 raftan] – chiqmoq (tashqariga)
 بیژن [bijan] – Bijan (erk. ismi)
 بیش [biš] – ko'p
 بیش از [biš az] – ...dan ko'proq
 بیشتر [bištar] – ko'proq
 بیلارد بازی [bilyārdbāzi] – bilyard o'yini
 بیمارستان [bimārestān] – kasalxona
 بین [beyn] – o'rta, oraliq; بین [beyn-e] – orasida, o'rtasida
 بینی [bini] – burun
 بی نیاز [biniyāz] – ta'minlangan, ehtiyojsiz

پا [pā] – oyoq
 پاییز [pāyiz] – kuz
 پایین [pāyin] – past, quyi
 پارچه فروشى [pārče foruši] – gazmol do'koni
 پارسال [pārsāl] – o'tgan yili
 پارک [pārک] – park, bog'
 پاسخ دادن [pāsox dādan] – javob bermoq
 پاکسازی [pāksāzi] – tozalash
 پاکستان [pākestān] – Pokiston
 پایان [pāyān] – oxiri, tugash
 پایتخت [pāytaxt] – poytaxt
 پایین [pāyin-e] – pastida, pastiga
 پاتى [patu] – ko'rpa
 پختن [paxtan] – pishirmoq
 پخته کار [paxtekār] – Paxtakor (futbol komandasi nomi)
 پدر [pedar] – ota; پدر بزرگ [pedar bozorg] – buva
 پذیرفتن [pazirotan] – qabul qilmoq, kutib olmoq
 پُر [por] – to'la; پُر از چیزی بودن [por az čizi budan] – biror narsaga
 to'la bo'lmoq; پُر سایه [por sāye] – sersoya; پُر کار [por kār] –
 ishchan
 پرداختن [pardāxtan] – to'lamoq, topshirmoq

[parastār] - hamshira
 [porseš] - savol, sorash
 [porsidan] - so'ramoq
 [parande] - parranda
 [parvin] - Parvin (ayol ismi)
 [pariruz] - o'tgan kuni
 [pezešk] - doktor, shifokor
 [pas] - xo'sh, demak
 [pas āmadan] - qaytib kelmoq
 [pas az ānke] - ...dan keyin, ...dan so'ng
 [pas andāz kardan] - (pul) yig'moq, to'plamoq
 [pas dādan] - qaytarib bermoq
 [pas fardā] - indin
 [pas fardā šab] - indin kechasi, (...tunda)
 [pas gereflan] - qaytarib olmoq
 [post] - pochta
 [pesar] - o'g'il bola, bola
 [pošt] - orqa
 [pošt-e] - orqasida
 [pašm] - jun, yung
 [pašmān] - pushaymon
 [pol] - ko'prik

[palang] - yo'lbars
 [polou] - palov, pishirilgan guruch
 [panjare] - deraza
 [panir] - pishloq
 [pahlu] - yon (taraf)
 [pahlu-ye] - yonida, yoniga; [pahlu-ye hamdigar neshastan] - bir-birining yonida o'tirmoq
 [puš] - kiyinish, kiyim
 [pušāndan] - kiygizmoq; kiyintirmoq
 [pušidan] - kiyimoq
 [pul] - pul; [pul-e siyāh] - chaqa, tanga; [puldār budan] - puldor bo'lmoq, boy bo'lmoq
 [piyāde] - piyoda, yayov; [piyāde raflan] - piyoda yurmoq, yayov yurmoq; [piyade rou] - trotuar;
 [piyode šodan] - tushmoq (transport vositasidan)
 [piyāz] - piyoz
 [piyāno] - pianino
 [pičidan] - burilmoq
 [peydā] - ko'rinarli, bilinarli
 [peydā kardan] - topmoq
 [pir] - qari
 [pirāmun] - tevarak-atrof

پیراهن [pirāhan] – ko‘ylak
 پیر [peyrou] – birovning ketidan ketayotgan; birovga ergashayotgan
 پیش [piš-e] – oldida, oldiga
 پیش رفتن [piš-e ...raftan] – ...oldiga bormoq
 پیش [piš] – oldin, ilgari
 پیشنهاد [pišnehād] – taklif; پیشنهاد کردن [pišnehād kardan] – taklif qilmoq
 پیشین [pišin] – birinchi, birinchi qatordagi, avvalgi
 پیغمبر [peyyambar] – payg‘ambar
 پیمان [peymān] – shartnoma, kelishuv

ت

تا [tā] – ... gacha (old ko‘makchi)
 تابه حال [tā behāl] – hozirgi paytgacha, hali ham
 تابستان [tābestān] – yoz (fasli)
 تابستانی [tābestāni] – yozgi
 تئاتر [tātr] – teatr
 تاجر [tājer] – savdogar, tijoratchi
 تاخیر کردن [ta‘xir kardan] – kech qolmoq
 تاریخ [tārix] – tarix
 تاریک [tārik] – qorong‘i
 تازهگی داشتن [tāzegi daštan] – yangi bo‘lmoq
 تازه [tāze] – yangi, sof

تازه ساز [tāzesāz] – yangi qurilgan
 تاشکند [tāškand] – Toshkent
 تاکسی [tāksi] – taksi
 تاکنون [tā konun] – shu paytgacha
 تالار [tālār] – zal
 تبدیل شدن [tabdil šodan] – almashmoq, o‘zgarmoq
 تبرک [tabarroq] – tabarruk, e‘zozli
 تبریک گفتن [tabrik goftan] – tabriklammoq
 تبسم بر لب داشتن [tabassom bar lab dāštan] – kulib turmoq
 تپه [tappe] – tepalik
 تجاوز [tajāvoz] – tajovuz, hujum
 تحصیل کردن [tahsil kardan] – tahsil olmoq, o‘qimoq
 سال تحصیلی [tahsili] – o‘quv yili
 تحکیم [tahkim] – mustahkamlash
 تختخواب [taxt-e xāb] – krovat
 تخته [taxte] – taxta
 تخفیف [taxfi] – kamaytirish, pasaytirish, chegirma (skidka)
 تخم [toxm] – tuxum
 تداخل [tadāxo] – aralashish
 تدریس کردن [tadris kardan] – o‘qitmoq, dars berish (biror yerda)
 تراشیدن [tarāšidan] – olmoq (soqol), qirtishlammoq

تراموای [trāmvaý]-tramvay
 تربیت شدن [tarbiyat šodan] – tarbiyalamoq
 ترجمه کردن [tarjome kardan] – tarjima qilmoq
 ترسو [tarsu] – qo‘rqoq
 ترکمنستان [torkmanestān]-Turkmaniston
 ترکی [torki] – turkcha, turkiy, turk tili
 ترکیه [torkiye]-Turkiya
 ترحم [tarahhom] - rahm qilish, ayash
 تشخیص دادن [tašxis dādan]-aniqlamoq, tashxis qoymoq
 تشریف آوردن [tašrif āvardan] – tashrif buyurmoq, kelmoq
 تشك [tošak] – to‘shak, o‘rin
 تشكر [tasakkor] - tashakkur, rahmat; تشكر کردن [tašakkor kardan]-
 rahmat aytmoq, tashakkur bildirmoq
 تشكيل دادن [taškil dādan]- tashkil qilmoq
 تشنه [tešne] – tashna, chanqoq
 تصمیم داشتن [tasimim dāstan] – qaror qilmoq
 تعادل [taādol] – muvozanat, hamvazn
 تعجب کردن [ta‘ajjob kardan]- taajjublanmoq
 تعداد [te‘dād]- miqdor, son
 تعريف کردن [ta‘rif kardan]- ta‘riflamoq, hikoya qilmoq
 تعطیل [ta‘til] – dam olish, ta‘til
 تعلق به [ta‘alloy be..]-...ga taalluqli, tegishli

تعلیم [ta‘lim]- ta‘lim
 تعمیر کردن [ta‘mir kardan] –
 tuzatmoq, ta‘mirlamoq
 تغییر [tayyir] – o‘zgarish, o‘zgartirish
 تغییر کردن [tayyir kardan] - o‘zgartirmoq
 تغییر ماهیت دادن [tayyir-e māhiyat dādan] – o‘zgarmoq
 تغییر یافتن [tayyir yaftan]- o‘zgarmoq
 تغییراتی [tayyirātī] – o‘zgarishlar, yangiliklar
 تفاوت [tafāvot] – farq, tafovut; تفاوت داشتن [tafāvot dāstan] – farq
 qilmoq
 تفریح [tafrih] – sayr, dam olish, tanaffus
 تفكر [tafakkor]- tafakkur, fikr qilish, o‘ylash
 تقریباً [tayriban] – taxminan
 تقسیم شدن [taysim šodan] – taqsimlanmoq
 تقسیم کردن [taysim kardan] – taqsimlamoq, bo‘lmoq, ajratmoq
 تقویم [tayvim] - taqvim
 تکرار کردن [tekrār kardan] – takrorlamoq, qaytarmoq
 تکراراً [tekrāran]- takroran, boshqatdan
 تلخ [talx] – achchiq
 تلف [talaf] – yo‘qotish; تلف کردن [talaf kardan] – boy bermoq
 (vaqtni bekor o‘tkazmoq)
 تلفظ کردن [talaffoz kardan]- talaffuz qilmoq
 تلفن [telefon] – telefon; تلفن کردن [telefon kardan] – telefon qilmoq

تلگراف [telegrāf] yoki [telgerāf] – telegramma
 تلویزیون [telvizyun] – televizor
 تماشا کردن [tamāšā kardan] – tomosha qilmoq
 تماشاچی [tamāšāčī] – tomoshabin
 تمام [tamām] – hamma, butun; تمام شدن [tamām šodan] – tugamoq,
 tamom bo'lmoq; تمام کردن [tamām kardan] – tugatmoq,
 tamom qilmoq
 تمرین [tamrin] – mashq
 تمیز [tamiz] – toza
 تندرستی [tandorosti] – sog'liq
 تنفس [tanaffos] – tanaffus
 تنگ [tang] – tor, kichik; تنگ بودن [tang budan] – tor kelmoq, kichik
 kelmoq
 تنها [tanha] – tanho, yakka
 تهران [tehrān] – Tehron
 تهرانی [tehrāni] – tehronlik, Tehronga oid
 تهیه [tahiye] – tayyorlash; تهیه نمودن [tahiye namudan] – tayyorlamoq
 تو [to] – sen (kishilik olm.)
 توانا [tavānā] – qodir, kuchli
 توانستن [tavānestan] (h.z.n. توان) – qodir bo'lmoq
 توتون [tutun] – tamaki
 توجه [tavajjoh] – diqqat, e'tibor; توجه کردن [tavajjoh kardan] – diqqat
 qilmoq, e'tibor qaratmoq

توسعه [tavassot-e] – vositasida (izofali old ko'makchi)
 توضیح دادن [touzih dādan] – tushuntirish;
 توضیح [touzih] – tushuntirmoq
 تولد [tavallo] – tug'ilish
 تومان [tuman] – tuman (Eron pul birligi)
 توی ... [tu-ye] ... ichida (izofali old ko'makchi)
 تیر [tir] – o'q
 تیم [tim] – komanda, jamoa
 تیموریان [timuriyān] – Temuriylar

ج

جا [jā] – joy; جا گذاشتن [jā gozāshstan] – joyiga qo'ymoq; جا گرفتن [jā
 gereftan] – joy egallamoq, joylashmoq
 جالب [jāleb] – qiziqarli
 جاودانه [javedāne] – abadiy
 جاوید [jāvid] – abadiy
 جای [jāy] – joy; جایگزین شدن [jāygozin šodan] – o'rniga tayinlanmoq
 جدا [joda] – judo, yolg'iz, yakka
 جداگانه [jodagāne] – alohida
 جدول [jadval] – jadval
 جدید [jadid] – yangi
 جراح [jarrāh] – jarroh, xirurg
 جراحی کردن [jarrāhi kardan] – jarrohlik, hirurgiya;
 جراحی [jarrāhi] – operatsiya qilmoq

جز [joz] - ...dan boshqa
 جستان [jostan] - qidirmoq
 جشن [jašn] - bayram; جشن گرفتن [jašn gereftan] - bayram qilmoq, nishonlamoq
 جغرافیا [juḡrāfiyā] - jug'rofiya
 جفت [joft] - juft
 جلب توجه کردن [jalb-e tavajjoh kardan] - diqqatni jalb qilmoq
 جلب نمودن [jalb nemudan] - jalb etmoq
 جلد [jeld] - jild; tom
 جلوي [jelov-e] - oldida, old tomonida
 جلو [jelou] - old, old tomon
 جمع شدن [jam' šodan] - yig'ilmoq, to'planmoq, jamlanmoq
 جمع کردن [jam' kardan] - to'plamoq, yig'ishtirmoq
 جمعه (آدینه) [jom'e (ādine)] - juma
 حله [jomle] - gap
 جمهوری [jomhuri] - jumhuriyat, respublika
 جنس [jens] - mato
 جنگ دیدگان [jang didegan] - urush qatnashchilari
 جنگل [janga] - o'rmon
 جنوب [jonub] - janub
 جنوبی [jonubi] - janubiy
 جهان [jahān] - jahon, dunyo

جهت [jehat] - tomon, taraf, sabab, uchun
 جهیدن [jahidan] - sakramoq
 جواب [javāb] - javob
 جوان [javadn] - yosh, yigit, o'spirin
 جوراب [jurdab] - paypoq
 جوشیدن [jušidan] - qaynamoq
 جویده [juyande] - izlovchi, qidiruvchi

ج

چادر [čādor] - chodir
 چارخانه [čār-xāne] - katak (kletka)
 چارسو [čarsu] - Chorsu (shaharning markaziy maydoni)
 چاره [čāre] - chora, iloj
 چای [čāy] - choy
 چاپ [čap] - chap
 چرا [čerā] - nimaga? nima uchun?
 چراغانی کردن [čerāyāni kardan] - bezatish, bezash
 چرکین [čerkin] - chirigan, irigan, sasigan
 چشم از جهان فرو بستن [češm] - ko'z, [češm az jahān foru bastan] - vafot etmoq; (به) چشم خوردن [be češm xordan] - ko'zga tashlanmoq
 چشمیدن [češidan] - tatib ko'rmoq
 چطور [četour] - qanday, qanaqa

چمن [čaman]- o'tloq, chimzor

چنان [čenān]- shunday, shunga o'xshash

چند [čand]- necha, bir necha (so'roq olmoshi)

چندي بعد [čandi ba'd]- bir qancha vaqt keyin, ancha keyin

چندي پیش [čandi piš]- bir qancha vaqt ilgari, qancha ilgari

چندین [čandin]- bir necha

چه [če]- nima (so'roq olmoshi)

چه جور [če jur]- qanday, qanaqa

چهار نفری [č(ah)ār nafar]- to'rt kishilik

چهارشنبه [čahār šambe]- chorshanba

چوب [čub]- taxta, yog'och

چون [čun] [čon]- chunki, vaqtida (bog'lovchi)

چیز [čiz]- narsa

چیستان [čistān]- topishmoq

چین [čin]- Xitoy

چینی [čini]- xitoylik, Xitoyga oid; chinni

ح

حاضر [hāzer]- tayyor; ishtirok etuvchi; حاضر کردن [hāzer kardan]-

tayyorlamoq, pishirmoq

حاضر بودن [hāzer budan]- ishtirok etmoq

حاضرین [hāzerin]- yig'ilganlar

حال [hāl] ko'p.(ahvāl)- hol, holat, hol-ahvol

حالا [hālā]- hozir, ayni paytda

حما [hatman]- albatta

حدود [hodud]- [had]- 1) chegara, chegaralar; 2) qariyb, taxminan

حدوداً [hodudan]- taxminan, qariyb

حرف زدن [harf zadan]- gapirmoq [harf](horuf)- so'z; (حروف) حرف

حس کردن [hes kardan]- sezmoq, his qilmoq

حقوق [hoquq]- ish haqi, moyana; haq, buquq

حکایت [hekāyat]- hikoya, hikoyat

حکمت [hekmat]- oqillik, bilim, hikmat

خام گرفتن [hamām gereftan]- cho'milmoq

حوصله داشتن [housale dāstan]- sabr, bardosh, toqat; حوصله

حوصله سر رفتن [housale sar raftan]-

sabrli bo'lmoq; hafsalasi pir bo'lmoq

حوض [houz]- havza, basseyn, ombor (suv)

حوله [houle]- sochiq (qo'l artadigan)

حومه [houme]- atrof; حومہ ی شهر [houme-ye šahr]- shahar atrofi

حیاط [hayāt]- hovli, bog'

حیف [heyf]- afsus

حیوان اهلی [heyvān-e ahli]- uy hayvoni [heyvān]- hayvon;

خ

خارج کردن [xārej kardan]- (chetga, tashqariga) chiqarmoq

خارجی [xāreji]- xorijiy, xorijlik

خاصى [xāssi] – xos, o'ziga xos
 خاطرات [xāterār] – taassurotlar
 خاکستري [xākestari] – kul rang
 خالص [xāles] – haqiqiy, toza
 خاله [xāle] – xola
 خاموش کردن [xāmuš kardan] – o'chirmoq
 خالگى [xānegi] – uyda qilingan, xonaki
 خانه [xānom] – xonim, ayol
 خانه [xāne] – uy, xona
 خانوادگى [xānevādegī] – oilaviy
 خانواده [xānevāde] – oila
 خاور [xāvar] – sharq
 خاورشناسى [xāvaršenāsi] – sharqshunoslik
 خبر [xabar] – xabar, yangilik; خبر گرفتن [xabar gereftan] – xabar olmoq, bilmoq
 خبرگان [xebregān] – ekspertlar, bilimdonlar
 خدا حافظى کردن [xodā hāfezi kardan] – xayrlashmoq
 خدا حافظ [xodā hāfez] – xayr
 خدا نگهدار [xoda negahdār] – xayr
 خراب [xarāb] – buzuq, ishdan chiqqan
 خرازي [xarrāzi] – attorlik
 خرج کردن [xarj kardan] – xarjlamoq, sarflamoq

خرداد [xordād] – Eron yil taqvimining 3-oyi
 خردمند [xeradmand] – oqil, dono, aqlli
 خرمى سفيد [xers-e sefid] – oq ayiq
 خرطوم – [xartum] – xartum
 خریدن [xaridan] – sotib olmoq [xar]
 خرید و فروش [xarid-o foruš] – savdo-sotiq
 خزر [xazar] – Xazar (Kaspiy dengizining forsha nomi)
 خسته [xaste] – charchagan, toliqqan; خسته شدن [xaste šodan] – charchamoq, toliqmoq
 خشك [xošk] – quruq, bo'sh
 خصوصى [xosusi] – xususiy, shaxsiy
 خليج فارس [xaliy-e fārs] – Fors ko'rfazi
 خم نمودن (کردن) [xam namudan (kardan)] – bukmoq, egmoq
 خمير دندان [xamir-e dandān] – tish tozalash pastasi
 خنده [xande] – kulgu
 خندیدن [xandidan] – kulmoq
 خنك [xonak] – salqin; yoqimsiz
 خواب [xāb] – uyqu; خواب رفتن (4) [be xāb raftan] – uxlammoq, uyquga ketmoq
 خوابگاه عمومى [xābgāh-e o'mumi] – yotoqxona
 خوابیدن [xābidan] – uxlammoq
 خواستن [xāstan] (h.z.n. خواه) – xohlammoq, istamoq
 خواندن [xāndan] – o'qimoq; chaqirmoq

خواهر [xāhar] – opa-singil
 بزرگ خواهر [xāhar(-e) bozorg] – opa
 كوچك خواهر [xāhar-e kuchek] – singil
 خواهرزاده [xāharzāde] – jiyan (opa yoki singilning bolasi)
 خواهش [xāheš] – xohish, istak; خواهش کردن [xāheš kardan] – iltimos qilmoq
 خوب [xub] – yaxshi
 خود [xod] – o'z
 خودرو [xodrō] – yengil mashina, transport
 خوراك [xurāk] – ovqat, yemish
 خوردن [xordan] – yemoq, ichmoq; خور [xor]
 خوردني [xordani] – yegulik, ovqat
 خوش [xoš] – quvnoq
 خوش آمدن [xoš āmadan] – yoqmoq
 خوش گذشتن [xoš gozāštan] – yaxshi o'tmoq, yaxshi kechmoq
 خوشمزه [xoš mazze] – mazali, shirin
 خوشبخت [xošbaxt] – baxtli
 خوشحال [xošhāl] – xursand, vaqti chog'
 خویش [xiš] – o'z (خود ning sinonimi)
 خیابان [xiyābān] – ko'cha, xiyobon
 خیال [xiyār] – bodring
 خیاط [xiyyāt] – tikuvchi

دایی [dāyi] – tog'a
 داخل [dāxel] – kiruvchi; taalluqli; داخل شدن [dāxel šodan] – kirmoq
 دادن [dādan] – bermoq
 دارا بودن [dārā budan] – ega bo'lmoq; qamrab olmoq
 داستان [dāstān] – hikoya
 داشتن [dāštan] – ega bo'lmoq, bor bo'lmoq
 دامن [dāman] – etak; yubka
 دانا [dānā] – dono, oqil
 دانستن [dānestan] – bilmoq
 دانشجو [dānešjō] – o'quvchi; دانش آموز [dāneš āmuz] – bilim;
 [dānešju] – tolib, toliba; دانشکده [dāneškade] – institut;
 fakultet; دانشگاه [dānešgāh] – universitet; دانشیار [dānešyār]
 – o'qituvchi (assistent)
 دبستان [dabestān] – boshlang'ich maktab
 دبیرستان [dabirestān] – o'rta maktab
 دچار شدن [dočār šodan] – duch kelmoq, duchor bo'lmoq
 دختر [doxtar] – qiz bola; دختر بزرگ [doxtar-e bozorg] – katta
 (to'ng'ich) qiz; دختر كوچك [doxtar-e kuchek] – kichik
 (kenja) qiz
 در [dar] – ... da (ko'makchi)
 در [dar] – eshik
 درآمدن [dar āmadan] – kirmoq

در آوردن [dar āvardan] - chiqarmoq, olmoq
 در باره‌ی [dar bāre-ye] - haqida, to'g'risida
 در عین حال [dar eyn-e hāl] - bir vaqtning o'zida, shu bilan birga
 در میهمانی [dar mihmāni] - mehmondorchilikda
 در نظر داشتن [dar nazar dāstan] - hisobga olmoq, nazarda tutmoq
 در هر حال [dar har hāl] - har holda
 دراز [derāz] - uzun; دراز کشیدن [derāz kešidan] - cho'zilmoq, cho'zilib ketmoq
 درجه [daraje] - daraja
 درخت [deraxt] - daraxt
 درخشیدن [deraxšidan] - yaltiramoq, yarqiramoq
 درد [dard] - dard, og'riq; درد کردن [dard kardan] - og'rinoq
 درس [dars] - dars
 درس خواندن [dars xāndan] - dars tayyorlamoq, biror yerda tahsil olmoq (o'qimoq)
 درست [dorost] - to'g'ri; roppa-rosa (soat)
 درست کردن [dorost kardan] - tayyorlamoq, pishirmoq
 درشکه [doroške] - foytun, arava
 درمانگاه [darmāngāh] - kasalxona
 دَرَنده [darrande] - yirtqich hayvon
 دروغ گفتن [doruy goftan] - yolg'on gapirmoq
 درون [darun-e] - ichiga, ichida
 دري [dari] - ... dariycha

دریا [daryā] - dengiz
 دریدن [daridan] - yirtmoq, tilka-pora qilmoq
 دسامبر [desāmbir] - dekabr
 دست [dast] - qo'l; taraf, yo'nalish ...
 دست دادن [dast dādan] - qo'l bermoq, ko'rishmoq
 دستکش [dastkeš] - qo'lqop
 دسته [daste] - dasta, dastak
 دسته گل [daste gol] - guldasta
 دستور [dastur] - ko'rsatma, dastur; grammatika; tartib; جلسه دستور [dastur-e jalase] - majlis kun tartibi; دستور خوراك [dastur-e xurāk] - ovqatlanish tartibi; روز دستور [dastur-e ruz] - kun tartibi; دستور العمل [dastur-e zabān] - grammatika; دستور العمل [dastur-ol a'mal] - dasturulamal, ko'rsatma
 دشت کویر [dašt-e kevir] - Kavir dashti (Erondagi sahro)
 دشت لوت [dašt-e lut] - Lut dashti (Erondagi sahro)
 دشمن [došman] - dushman, yov
 دعوت کردن [da'vat kardan] - chaqirmoq, taklif qilmoq
 دفتر [daftar] - daftar; idora, ishxona
 دلمه [daf'e] - marta, bor
 دقت [deyya] - diqqat
 دلیقه [dayiye] - minut, daqiqa
 دکتر امراض [doktor] - doktor (ilmiy daraja); shifokor, vrach; دکتر

داخلی [doktor-e amrāz-e dāxeli] – terapevt (ichki kasalliklar shifokori)
 دل [del] – yurak, ko'ngil
 دلار [dolār] – dollar \$ (AQSh pul birligi)
 دلچسب [delčasb] - yoqimli
 دم [dam] - nafas
 دندان [dandān] – tish; دندانپزشک [dandān pezešk]- tish doktori, stomatolog
 دنیا [donyā] – dunyo
 ده [deh]- qishloq
 دد [dah]- o'n
 دهقان [dehyān] – dehqon
 دوا [davā] – dori-darmon; دواخانه [davāxāne] - apteka
 دوخت [duxt] – tikish; bichim (fason); دوخت ایتالیا [duxt-e itāliyā] – Italiyada tikilgan
 دوختن [duxtān] - tikmoq
 دور [dur] - uzoq, uzoqda
 دور زدن [dour zadan] - aylanmoq
 دوره [doure] – davr; era; asr
 دوست [dust] – do'st, o'rtoq; دوست داشتن [dust dāštan] – sevmok, yoqtirmok
 دوش [duš] – dush (hammom)
 دوش [duš] - yelka
 دوشک [dušak] – to'shak, matras

دوشیزه [dušize] – qiz bola (bo'yi yetgan)
 دولت [doulat] – davlat, hukumat
 دولتی [doulati] – davlatga oid, hukumatga oid
 دې [dey] - Eron yil taqvimining 10-oyi
 دیدار [didār] - vizit, uchrashuv
 دیدن [didan] ko'rmoq [bin]
 دیدنی [didani] – ko'rishga arzigulik joylar, chiroyli joylar
 دیر [dir] – kech; دیر آمدن [dir āmadan] – kech kelmoq
 دیروز [diruz]- kecha; دیروز صبح [diruz sobh] - kecha ertalab
 دیکته [dikte] – diktant
 دیگر [digar] – boshqa
 دیگری [digari]- boshqasi
 دیوار [divār]-devor

ر

را [rā] – ko'makchi, o'zbek tilida –ni qo'shimchasiga to'g'ri keladi
 راحت [rāhat] – orom, tinchlik, dam olish
 راست [rāst] – to'g'ri; o'ng; راستگو [rāstgu] – to'g'riso'z; راستگوی [rāstguyi] – to'g'riso'lik
 راستی [rāsti] – to'g'rilik, samimiyat
 راضی بودن [rāzi budan] – rozi bo'lmoq, qoniqmoq
 راه راه [rāh] – yo'l; راه افتادن [rāh oftādan] – yo'lga tushmoq; راه راه

راهرو [rāh-tāh] – yo'l-yo'l; راه رفتن [rāh raftan] – yurmoq; راهبر [rāhrou] – koridor, yo'lak; راهنمایی (ه) [rāhnemāyi] – rahbarlik(gida); راهنمایی کردن [rāhnemāyi kardan] – yo'l ko'rsatmoq
 رباعی [robāiy] – ruboiy
 رَجُل [rajol] – kishi; davlat arbobi
 رختخواب [raxtxāb] – o'rin-ko'rpa
 رساله [resāle] – risola, maqola
 رستوران [restorān] – restoran
 رسم [rasm] – rasm, urf-odat
 رسمی [rasmi] – rasmiy
 رسیدن [rasidan] – yetmoq, yetib kelmoq
 رشته [rešte] – ip; aloqa; tarmoq, soha
 رشد [rošd] – rivojlanish, taraqqiyot; رشد یافتن [rošd yāftan] – rivojlanmoq
 رفتن [raftan] bormoq [rou];
 رفتنی [raftani] – ketishga shaylangan
 رفیق [rafiy] – o'rtoq
 رقص [rays] – raqs, o'yin; رقصیدن [raysidan] – raqs tushmoq, o'ynamoq
 رمضان [ramazān] – ramazon (oy nomi)
 رنجبر [ranjbar] – mehnatkash
 رنگ [rang] – rang; رنگارنگ [rangārang] – turli-tuman, har xil

رو [ru] – yuz, aft
 روی [ruberu-ye] – ro'parasida(ga)
 روحانی [ruhāni] – ruhoniy
 رود [rud] – daryo; رودخانه [rudxāne] – daryo
 روده [rude] – ichak
 روز [ruz] – kun; روز بروز [ruz beruz] – kundan kunga, kun sayin, bora-bora; روز بین المللی [ruz-e beynolmelali-ye zanān] – xalqaro xotin-qizlar kuni; روز تولد [ruz-e tavallod] – tug'ilgan kun; روزانه [ruzāne] – kundalik; روزگار [ruzgār] – vaqt, davr, qismat, taqdir; روزنامه [ruznāme] – ro'znoma, gazeta
 روستا [rustā] – qishloq
 روسری [rusari] – ro'mol (boshga o'raladigan)
 روسی [rusi] – ruscha; زبان روسی [zabān-e rusi] – rus tili
 روسیه [rusiye] – Rossiya
 روشن [roushan] – yorug'; روشن کردن [roushan kardan] – yoqmoq (chiroqni); yoritmoq
 روغن [rouyan] – yog', moy
 رومیزی [rumizi] – dasturxon
 روی [ru-ye] – ustida, yuzida, ustiga, yuziga
 روی هم رفته [ruyehamrafte] – umuman, hammasi bo'lib
 ریحان [reyhān] – rayhon
 ریختن [rixtan] – to'kmoq; to'kilmoq; quymoq; solmoq.

ريسمان [rismān] - arqon

ريش [riš] - soqol

ز

زانو [zānu] - tizza; زانو زدن [zānu zadan] - tiz cho'kmoq;
mag'lubiyatga uchramoq

زبان [zabān] - til; زبان فارسي [zabān-e fārsi] - fors tili; دري زبان [zabān-e dari] - dariy tili; عربي زبان [zabān-e arabī] - arab tili

زدن [zadan] - urmoq, taqillatmoq

زرد [zard] - sariq

زرنگ [zerang] - chaqqon, uchar

زلزله [zelzele] - yer silkinishi, zilzila

زمستان [zemestān] - qish; زمستاني [zemestāni] - qishki

زمین [zamin] - yer

زمینه [zamine] - asos, poydevor, zamin

زن [zan] - ayol; زنانه [zanāne] - ayollarga xos, ayollarniki

زندگي [zendegi] - hayot

زنده [zende] - hayot, tirik, jonli

زنگ زدن [zang zadan] - bong urmoq; qo'ng'iroq chalmoq

زود [zud] - tez

زور [zur] - kuch, quvvat

زورق [zouray] - qayiq

زیاد [ziyād] - ko'p

زيبا [zibā] - chiroyli, go'zal; زيبايي [zibāyi] - chiroy, go'zallik

زيتون [zeytun] - zaytun

زير [zir-e] - ostida, ostiga, tagida, tagiga

زير زميني [zirzamini] - yer osti; yerto'la

زيرا [zira] - zero, chunki

ژ

ژاپني [jāponi] - yapon, yaponcha

ژاكت [jāket] - jaket, nimcha

ژانويار [jānviye] - yanvar

ژولن [ju'en] - iyun

ژويله [juiye] - iyul

س

سابق [sābey] - o'tmish, ilgari

ساختمان [sāxtemān] - bino

ساختن [sāxtan] - qurmoq; tayyorlamoq; ishlab chiqarmoq

ساخته شدن [sāxte šodan] - qurilmoq; ساخته شده [sāxte šode] - qurilgan

سارا [sārā] - Sora (qiz. ismi)

ساعت [sāat] - soat

شش ساعت [sāat-e šesh] - soat 6 da

سال نو [sāl-e nou] - o'quv yili; سال تحصيلي [sāl-e tahsili] - o'quv yili; سال [sāl] - yil; سال نو [sāl-e nou] - yangi yil

سالاد [sālād] – salat
 سالار [sālār] – boshliq, oqsoqol; qariya
 سالم [sālem] – sog'lom; سالم بودن [sālem budan] – sog'-salomat bo'lmoq
 سالن [sālon] – salon, zal
 سالي [sālī] – bir yilda
 ساماني [sāmāni] – somoniy (sulola nomi)
 سايير [sāyer] – boshqa
 سبز [sabz] – yashil
 سبزي فروشي [sabzi foruši] – sabzavot do'koni
 سپتامبر [septāmr] – sentabr
 سپردن [sepordan] – topshirmoq
 ستاره [setāre] – yulduz
 ستودن [sotudan] – maqtamoq, ko'klarga ko'tarmoq
 سخت [saxi] – qattiq
 سر [sar] – bosh, avval
 به سر [sar-e] – ...da, davomida, atrofida (izofali old ko'makchi); سر تا سر [be sar pušidan] – boshga kiymoq; سر تا سر [sar tā sar] – boshdan-oyoq, butunlay; سر درس [sar-e dars] – darsda, dars paytida; سر سبز [sar sabz] – yam-yashil; سر و صدا [sar-o sedā] – shovqin, to'polon
 سران [sarān] – boshliqlar

سراینده [sarāyande] – 1) shoir, 2) qo'shiqchi
 سرپرستی [sarparasti] – rahbarlik
 سرخ شدن [sorx šodan] – qizarmoq
 سرخ [sorx] – qizil;
 سرد [sard] – sovuq
 سرعت [sor'at] – tezlik
 سرما خوردن [sarmā xordan] – sovqotmoq
 سرودن [sorudan] – kuylamoq
 سزاوار [sazāvār] – loyiq, arzigulik
 سعادت [sa'ādat] – Saodat (qiz. ismi)
 سفر کردن [safar kardan] – safar qilmoq
 سفید [sefid] – oq
 سگه [setke] – tanga
 سگ [sag] – kuchuk, it; سگ آبی [sag-e ābi] – qunduz (suv hayvoni)
 سلام [salām] – salom; سلام دادن [salām dādan] – salom bermoq, salomlashmoq
 سلامتی [salāmāti] – salomatlik, sog'liq
 سلیقه [saliye] – did
 خوش سلیقه [xoš saltiye] – didli
 سمرقند [samarqand] – Samarqand
 سنتی [sonnati] – an'anaviy, qadimiy
 سنگ [sang] – tosh
 سه [se] – uch (son)

سه شنبه [sešanbe] - seshanba
 سو [su] - taraf, tomon
 سواحل [savāhel] - sohillar
 سوار شدن [savār šodan] - chiqmoq, minmoq (avtomobilga)
 سوال كرد [su'āl kardan] - soramoq, savol bermoq
 سوپ [sup] - sho'rva
 سوختن [suxtan] - kuymoq; kuydirmoq; yonmoq; yondirmoq
 سوزن [suzan] - igna, nina
 صوم [som] - so'm (pul birligi)
 سوي [su-ye] - tomoniga, tarafga
 سياسي [siyāsī] - siyosiy
 سياه [siyāh] - qora
 سيب [sib] - olma
 سير [sir] - to'q (qorin); سير كردن [sir kardan] - to'ydirmoq (qornini)
 سير [sir] - sarimsoq piyoz
 سير كردن [seyr kardan] - sayr qilmoq
 سيگار [sigār] - sigareta; سيگار كشيدن [sigār kezidan] - sigareta
 chekmoq
 سيم [sim] - kumush; سيمين [simin] - kumushdan qilingan
 سيما [simā] - Simo (qiz. ismi)
 سينما [sinemā] - kinoteatr
 سينه [sine] - ko'krak; ko'krak qafasi

سینی [sinī] - barkash (patnus)

ش

شاپو [šāpu] - shlyapa
 شاد شدن [šād šodan] - xursand
 شادي [šādi] - bo'lmoq; خادمان [šādmān] - xursand, quvnoq; xursandchilik, shodlik
 شاگرد [šāgerd] - o'quvchi; shogird
 خام [šām] - 1) kechqurum; 2) kechki ovqat; shom(da), shom vaqti;
 خام خوردن [šām xordan] - kechki ovqatni yemoq
 شاه [šāne] - yelka
 شاه زدن [šāne zadan] - soch taramoq
 شاهد [šāyad] - shoyad, balki, ehtimol
 شايستن [šāyestan] - munosib bo'lmoq
 شب [šab] - tun, kecha, kechqurun; شب نشینی [šabnešini] - mehmondorchilik
 شبانه روزي [šabāne ruzī] - surunkali
 شعر [šotor] - tuya
 شدن [šodan] - aylanmoq, bo'lmoq
 شديد [šadid] - kuchli, qattiq
 شرکت کردن [šerkat] - shirkat, firma, kompaniya; شرکت
 kardan] - qatnashmoq, ishtirok etmoq
 شروع [šoru] - boshlanish; شروع كردن [šoru' kardan] - boshlamoq;
 شروع شدن [šoru' šodan] - boshlanmoq

شستن [šostan] yuvmoq → h.z.n. شور [šū, šhor]
 شش نفری [šeš nafari] – olti kishilik
 شطرنج [šatranj] – shaxmat; شطرنج بازی [šatranjbāzi] – shaxmat
 o'yini; شطرنج بازی کردن [šatranjbāzi kardan] – shaxmat
 o'ynamoq
 شعبه [šo'be] – bo'lim
 شعر [še'r] – she'r
 شغل [šoyl] – kasb, hunar
 شکستن [šekastan] (h.z.n. شکن) – sinmoq; sindirmoq
 شکل [šekl] – shakl
 شکم [šekam] – qorin
 شما [šomā] – siz
 شماره [šomāre] – raqam, son
 شمال [šemāl] – shimol
 شن [šenn] – qum
 شنا کردن [šenā kardan] – suzmoq
 شناختن [šenāxtan] (h.z.n. شناس) – tanimoq, bilmoq;
 شنیدن [šenidan] (h.z.n. شنو) – eshitmoq;
 شنیدنی [šenidani] – eshitishlik
 شهر [šahr] – shahar
 شهرت [šohrat] – shon-shuhrat; شهرت داشتن [šohrat dāštan] – ma'lum
 bo'lmoq, shuhrat qozonmoq
 شهرداری [šahrdāri] – shahar hokimiyati

شهرنشین [šahrnešin] – shaharlik
 شهریور [šahrivar] – Eron yil taqvimining 6-oyi
 شکولات [šokolāt] – shokolad
 شوهر [šouhar] – turmush o'rtog'i, er; (رلقن) شوهر کردن [šouhar
 kardan] – turmushga chiqmoq
 شیر [šer] – sher (hayvon)
 شیرخوار [širxār] – sut emizuvchi
 شیراز [širāz] – Sheraz (Erondagi shahar nomi)
 شیردار [širdār] – Sherdor madrasasi
 شیرقهوه [širyahve] – sutli qahva
 شیرین [širin] – shirin
 شیرینی [širini] – shirinlik, konfet
 شیمی [šimi] – kimyo (ximiya); kimyoviy

ص

صابون [sābun] – sovun; عطرې صابون [sābun-e 'atri] – xushbo'y
 sovun
 صادر [sāder] – chiquvchi; yuz beruvchi; eksport qilinuvchi
 صادر کردن [sāder kardan] – eksport qilmoq
 صادرات [sāderāt] – eksport
 صادق [sādey] – rostgo'y, samimiy
 صاف [sāf] – sof, toza
 صبح [sobh] – tong, ertalab
 صبحانه [sobhāne] – nonushta

صحبت [sohbat] – suhbat; صحبت کردن [sohbat kardan] – suhbatlashmoq
 صحرا [sahrā] – cho‘l, sahro; صحرائی [sahrā-yi] – sahroyi, sahroga xos (tegishli)
 صحیح [sahih] – to‘g‘ri
 صدا [sedā] – ovoz, tovush; صدا کردن [sedā kardan] – chaqirmoq
 صدادار [sedādār] – jarangli (tovush)
 صرف [sarf] – 1) sarf, xarajat; 2) iste‘mol
 صفحه [safhe] – sahifa, bet
 صفر [sefr] – nol (0)
 صندلی [sandali] – stul; صندلی راحتی [sandali-ye rāhati] – kreslo
 صنعتی [san‘atī] – sanoatga oid
 صورت [surat] – yuz, chehra

ض

ضرب المثل [zardolmasal] – maqol, matol
 ضرر [zarar] – zarar, ضرر داشتن [zarar dāshan] – zarar yetkazmoq
 ضمير [zamid] – olmosh

ط

ظاهر [tāher] – toza; benuqson; Tohir
 طاووس [tāvus] – tovus
 طبقه [tabaye] – tabaqa, qavat; طبقه اول [tabaye-ye avval] – birinchi qavat
 طبیب [tabīb] – tabib

طبیعی [tabi‘ī] – tabiiy
 طلا [talā] – oltin
 طوطی [tutī] – to‘ti
 طولانی [tufāni] – bo‘ron; to‘fon; طولانی [tufāni] – bo‘ronli
 طول [tul] – uzunlik; طول کشیدن [tul kešidan] – cho‘zilmoq, davom etmoq
 طول [tul-e] – davomida (izofali old ko‘makchi)
 طی [tey] – o‘tish, tugatish;
 طی [te-ye] – davomida (izofali old ko‘makchi)

ظ

ظاهر [zāheran] – tashqaridan, ko‘rinishidan
 ظرف [zarf] – idish
 ظرفیت [zarfiyat] – hajm, sig‘im, ishlab chiqarish quvvati
 ظهر [zohr] – peshin

ع

عادت [ādat] – odat; عادت کردن [‘ādat kardan] – odatlanmoq, o‘rganib qolmoq; عادتاً [ā‘datan] – odatda, ko‘pincha
 عاقل [āyel] – oqil, donishmand
 عالی [ālī] – oliy, yuqori sifatli, eng yaxshi
 عبارت بودن [ebārat budan] – iborat bo‘lmoq, tashkil topmoq
 عجله کردن [ajale kardan] – shoshilmoq
 عجیب [ajīb] – ajib, ajoyib

عدد [adad] – son
 عدليه [adliyye] – adliya organlari
 عذرخواهي [ozrxāhi] – kechirim so'rash
 عراق [arāy] – Iroq
 عرب [arab] – arab
 عربي [arabi] – arabcha
 عرض [arz] – arz; iltimos; عرض کردن [arz kardan] – ma'lum qilmoq
 عريان [oryān] – yalong'och
 عزيز [aziz] – Aziz (ism)
 عسكري [askari] – Askariy (er. ismi)
 عصابي شدن [asabāni šodan] – asabiylashmoq, g'azablanmoq
 عصر [asr] – 1) asr; 2) asr payti
 عضو [ozv] – a'zo
 عقاب [oyāb] – burgut
 عقب [ayab-e] – orqasiga
 علاقه [alāye] – qiziqish; علاقه داشتن [alāye dāstan] – qiziqmoq;
 علاقمند بودن [alāyemand budan] – qiziqmoq
 علاوه بر آن [alāve bar ān] – (un) dan tashqari
 علي [ali] – Ali (er. ismi)
 عمارت [emārat] – imorat, bino
 عُمَان [ommān] – Ummon dengizi
 عمر [omr] – umr

عمل [amal] – 1) xatti-harakat; amal; operatsiya; عمل شدن [amal
 šodan] – operatsiya bo'lmoq
 عمه [amme] – amma
 عمو [amu] – amaki
 عمومي [omumi] – umumiy, hammabop
 عمیق [amiy] – chuqur
 عوض شدن [avaz kardan] – almashtirmoq, o'zgartirmoq; عوض کردن [avaz šodan] – almashmoq; o'zgarimoq
 عیادت [eyādat] – bemorni borib ko'rish
 عيد [eyd] – bayram; عيد قربان [eyd-e yorbān] – Qurbon hayiti bayrami
 عينك دودي [eynak-e dudi] – qora ko'zoynak; عينك آفتابي [eynak-e dudi] – qora ko'zoynak

غ

غالباً [yāleban] – ko'pincha
 غذا [yazā] – ovqat, yemish; غذا خوردن [yazā xordan] – ovqatlanmoq
 غرب [yarb] – g'arb
 غروب [yorub] – kun botishi
 غصه خوردن [yosse xordan] – g'am
 غصه [yosse] – g'am, g'ussa; غصه خوري کردن [yosse xori kardan] – chekmoq; g'amga sherik bo'lmoq; mehribonchilik qilmoq
 غم [yam] – g'am
 غیر از [yeyr az] – ...dan tashqari

غیره [yeyre] - boshqa

ف

فارسي [fārsi] - forscha

فارغ التحصيل [fārey-ottahsil] - bitiruvchi (o'quv yurtini)

فاضل [fāzel] - olim, ilmi

فخر کردن [faxr kardan] - faxrlanmoq

فرا گرفتن [farā gereftan] - 1) qamrab olmoq; 2) o'rganmoq

فرار کردن [farār kardan] - qochmoq

فراموش کردن [farāmuš kardan] - esdan chiqarmoq

فرانسه [farānse] - Fransiya

فرانسوي [farānsavi] - fransuz, fransuzcha

فراهم کردن [farāham kardan] - yaratmoq, tayyorlamoq

فراوان [farāvān] - farovon, ko'p

فَرُوخ [farrox] - Farrux (er.ismi)

فردا [fardā] - ertaga

فردا شب [fardā šab] - ertaga kechasi, (tunda); فردا صبح [fardā sobh] -

ertaga ertalab; فردا عصر [fardā asr] - ertaga asrda

فرزند [farzand] - farzand

فرستادن [ferestādan] (h.z.h. فرست) - yubormoq, yo'llamoq

فرست کردن [forsat kardan] - vaqt topmoq

فرق داشتن [farq dāštan] - farqi bo'lmoq

فرمودن [farmudan] (h.z.n. فرما) - buyurmoq

فروردین [farvardin] - farvardin (Eron yil taqvimining 1-oyi)

فروختن [foruxtān] (h.z.n. فروش) - sotmoq

فرهاد [farhād] - Farhod (er.ismi)

فرو رفتن [foru raftan] - cho'kmoq; cho'mmoq

فروشگاه [forušgāh] - univermag, magazin

فرهنگ [farhang] - 1) madaniyat; 2) lug'at

فرهنگستان [farhangestān] - akademiya

فصل [fasl] - fasl

فضا [fazā] - fazo, osmon

فعل [fe'l] - fe'l

فعلًا [fe'lan] - hozir, amalda; xayr (og'zaki nutqda)

فقط [faqat] - faqat

فکر کردن [fekr kardan] - o'ylamoq, fikrlamoq

فلز [felez] - metall

فلفل [felfel] - qalampir, murch;

فنجان [fenjān] - chashka

فهمیدن [fahmidan] (h.z.n. فهم) - tushunmoq

فَوَاره [favvāre] - favvora, fontan

فوت [foul] - o'lim, vafot etish; yo'qotish

فوتبال [futbāl] - futbol

فوتبالیست [futbālist] - futbolchi

فوریه [fevriye] - fevral

فيزيك [fizik] – fizika

فيل [fil] – fil

فيلم [film] – film

ق

قابلي ندارد [yābcli nadārad] – arzimaydi

قاشق [qāshiq] – qoshiq

قاضي [qāzi] – qozi, sudya

قالی [qālī] – gilam; قالیایی [qālī bāfi] – gilam to'qish

قانون [qānun] – qonun; اساسی [qānun-e asāsi] – konstitutsiya

قایق [qāyiq] – qayiq; قایقیرانی [qāyeyrāni] – qayiqda suzish;

قایقیرانی کردن [qāyeyrāni kardan] – qayiqda suzmoq

قبل [qabl] – oldin, ilgari

قَدَح [qadah] – qadah

قدرت [qodrat] – kuch-qudrat

قَرَاتَخَانَه [qerātxāne] – o'quv xonasi, o'quv zali

قرار داشتن [qarār dāstan] – joylashmoq; قرار شد که [qarār šod ke] –

...deb qaror qilindi

قرمز [qermez] – qizil, qirmizi (rang)

قُورمه [qorme] – qovurma

قریب [qarib] – yaqin; taxminan

قسمت [qesmat] – qism, bo'lak

قشنگ [qashang] – chiroyli, ko'rkam

قصابی [qassābi] – go'sht do'koni

قصه [qesse] – qissa, hikoya

قطار [qatār] – poyezd

قطب [qutb] – qutb

قفس [qafas] – qafas

قفسي كتاب [qafase-ye ketāb] – kitob
jafase [jafase] – javon, shkaf;

قلم خودکار [qalam-e xodkār] – sharikli ruchka;

قلم خودنویس [qalam-e xodnavis] – avtoruchka

قناعت کردن [qanā'at kardan] – qanoatlanmoq

قند [qand] – qand, shakar

قهوه خانه [qahvehxāne] – qahvaxona

قواعد [qavāed] [qāede] ning ko'pligi – qoidalar

قول دادن [qoul dadan] – so'z bermoq, va'da bermoq

قوم و خویش [qoum-o xōsh] – qarindosh-urug'

قوي [qavi] – kuchli

قیافه [qiyāfe] – qiyofa, ko'rinish

قایچی [qaychi] – qaychi

قیمماق [qeymāy] – qaymoq

قیمت [qeymat] – qiymat, baho

ک

کاخ هنر [kāx-e honar] – san'at saroyi

کار [kār] – ish; کار کردن [kār kardan] – ishlamoq;
 کارآموزی [kārāmuzi] – amaliyot, praktika; کارخانه [kārkhāne] – korxona, ishxona, zavod; کارکنان [kār konān] – xizmatchilar, xodimlar; کارگر [kārgar] – ishchi; کارمند [kārmand] – ishchi, xodim
 کاستن [kāstan] – kamaytirmoq
 کاسه [kāse] – kosa
 کاش [kāš] – koshki
 کاغذ [kāyaz] – qog'oz
 کافه [kāfe] – kafe
 کافی [kāfi] – yetarli
 کاکائو [kākāo] – kakao
 کالا [kālā] – tovar, mahsulot
 کاملاً [kāmelan] – butunlay, to'la
 کبوتر [kabutar] – kabutar
 کبود [kabud] – ko'k rang
 کبیر [kabir] – ulug', katta
 کت و دامن [kot-o dāman] – kostyum-yubka;
 کت و شلوار [kot-o šalvār] – kostyum-shim
 کتاب لغت [ketāb-e darsi] – darslik; کتاب درسی [ketāb] – kitob; کتابخانه [ketābxāne] – lug'at kitobi; kutubxona; کتابفروشی [ketābforuši] – kitob do'koni

کتاب [ketob] – kitoblar
 کتب [ketib] – kir, iflos
 کج [kaj] – qiyshiq, egri
 کجا [kajā] – qayorda? qayerga?
 کدام [kadam] – qaysi
 کرات [krāt] – galstuk
 کرایه کردن [kerāye kardan] – ijaraga olmoq
 کرایه [kerāye] – ijara, arenda;
 کردن [kardan] – qilmoq (sodda fe'l) [kardan]
 کرم [korm] – qurt
 کره [karō] – sariyog'
 کس [kas] – odam, shaxs
 کسب کردن [kasb kardan] – olmoq; qo'lga kiritmoq
 کشاورزی [keshavarzi] – qishloq xo'jaligi
 کشتی [keshi] – kema
 کشتیگیر [keshigir] – kurashuvchi, polvon
 کشور [keshvar] – mamlakat
 کشیک [keshik] – navbatchilik, qorovullik; کشیکچی [keshikchi] – navbatchi
 کف زدن [kaf zadan] – qarsak chalmoq
 کفش [kafsh] – poyabzal
 کلاس [kelas] – sinf, auditoriya, guruh; dars
 کلاه [kolāh] – qalpoq, telpak

کلمه [kalame] - so'z
 کم خرج [kam xarj] - kam xarj
 کم کم [kam kam] - oz-oz, biroz
 کمک [komak] - yordam, ko'mak; کمک کردن [komak kardan] -
 yordamlashmoq; کمک هزینه ی تحصیلی [komak-e hazine-e
 tahsili] - stipendiya
 کمی [kami] - bir oz, ozroq, salkam
 کنار [kenār-e] - yoqasida, yoqasiga;
 کنار گذاشتن [kenār gozāştan] - chetga chiqarib qo'ymoq, biror yerda
 unutib qoldirmoq
 کنسرت [konsert] - konsert; کنسرت دادن [konsert dādan] - konsert
 bermoq
 کنکور [konkur] - tanlov, musobaqa
 که [ke] - kim
 کهنه [kohne] - eski, qadimiy
 کوتاه [kutāh] - kalta
 کوچک [kučak] [kuček] - kichik, kichkina
 کودک [kudak] - go'dak, chaqaloq
 کودکان [kudakestān] - bolalar bog'chasi
 کوه [kuh] - tog'
 کوهپایه [kuhpāye] - tog' yonbag'ri
 کوهستانی [kuhestāni] - tog'li
 کی [key] - qachon (چه وقت)

کی [ki] - kim (چه کسی)
 کیلو [kilu] - kilogramm
 کیلومتر [kilometr] - kilometr

گ

گاهی [gāhi] - gohi-gohida, ba'zan
 گار [gar] - sigir
 گذاشتن [gozāştan] (h.z.n. گذار) - qo'ymoq
 گذاشتن [gozaştan] (h.z.n. گزر) - o'tmoq
 گلخانه [gozašte] - o'tgan
 گرمی [gerāmi] - qadrlı; گرمی داشتن [gerāmi dāştan] - qadrlamoq
 گران [gerān] - qimmat
 گرچه [garče] - garchi, ... bo'lsa ham
 گردش [gardeş] - sayr
 گردش رفتن [gardeş raftan] - sayr qilishga bormoq
 گردش کردن [gardeş kardan] - sayr qilmoq
 گردن [gardan] - bo'yin
 گردیدن [gardidan] - aylanmoq, bo'lmoq, mashg'ul bo'lmoq
 گرسنه [gorosne] - och (qorni)
 گرفتار بودن [gereftār budan] - band bo'lmoq, mashg'ul bo'lmoq
 گرفتن [gereftan] (h.z.n. گیر) - olmoq
 گرگ [gorg] - bo'ri
 گرم [garm] - issiq; گرم شدن [garm šodan] - isimoq; گرما [garmā] -

- issiqlik

گريختن [gorixtan] (h.z.n. گريز) - qochmoq, qochib qutulmoq

گريه [gerye] - yig'i; گريه کردن [gerye kardan] - yig'lamoq

گشاد [gošād] - keng

گشادن [gošādan] - ochmoq, yechmoq, boshlamoq

گشتن [gaštan] - aylanmoq, sayr qilmoq

گفتگو [goftogu] - so'zlashuv, suhbat

گفتگو کردن [goftogu kardan] - gaplashmoq

گفتن [goftan] (h.z.n. گو [gu]) - demoq, aytmoq;

گل [gol] - gul

گلدان [goldān] - guldōn, vaza

گيله [gele] - shikoyat; گيله کردن [gele kardan] - shikoyat qilmoq

گم کردن [gom kardan] - yo'qotmoq, yashirmoq, berkitmoq

گنجشك [gonješk] - chumchuq

گوجه فرنگي [goujefarangī] - pomidor

گوزن [gavazn] - kiyik, bug'u

گوساله [gousāle] - buzoqcha

گوسفند [gusfand] - qo'y

گوش [guš] - quloq; گوش دادن [guš dādan] - quloq solmoq.

tinglamoq

گوشت [gušt] - go'sht

گونه [gune] - yanoq

گوهر [gouhar] - gavhar, qimmatbaho tosh

گوینده [guyande] - suxandon, diktōr

گیتار [gitār] - gitara

ل

لازم داشتن [lāzem dāštan] - zarur bo'lmoq, kerak bo'lmoq

لازم نیست [lāzem nist] - shart emas

لاغر [lāyar] - ozg'in

لب [lab] - lab

لباس [lebas] - libos, kiyim

لحاف [lechāf] - paxtali ko'rpa

لذت بردن [lezzat bordan] - lazzatlanmoq

لذیذ [lazīz] - lazzatli, shirin, mazali

لطفاً [lotfan] - marhamat qilib

لوازم [lavāzem] - kerakli narsalar

لایلي [Leylā] - Laylo (qiz.ismi)

لیمو [limu] - limon

لیوان [livān] - stakan

م

ما [mā] - biz

مات [māf] - mot, hangu-mang, hayratda qolmoq

مادر [mādar] - ona; مادر بزرگ [mādar bozorg] - buvi

مادري [mādar] - onalik

مار [mār] - ilon

مارس [mārs] - mart
 ماشاء الله [māšā'illāh] - ofarin, barakalla
 ماشین [māšin] - mashina
 ماشین سازی [mašinsāzi] - mashinasozlik
 مال [māl(e)] - ...niki
 مالك [mālek] - mulkdor
 مالیات [māliyyat] - soliq
 مالیدن [mālidan] (h.z.n. مال) - surtmoq, surkamoq; silamoq
 مامن [māmān] - oyi (og'zaki)
 مانند [māndan] (h.z.n. مان) - qolmoq
 مانع شدن [māne' šodan] - xalaqit bermiq, to'sqinlik qilmoq
 مانوس [mānus] - 1) odatiy; 2) do'st, suhbatdosh
 ماه [māh] - oy
 ماهتاب [māhtāb] - oy nuri, oy yog'dusi
 ماهی [māhi] - 1) baliq; 2) bir oyda
 ماهین [māhin] - Mohin (qiz.ismi)
 مایل بودن [māyel budan] - xohlamoq, istamoq
 میل [mibl] - mebel
 متبادل [motabādel] - o'zgaruvchan, almashuvchi
 متجاوز [matajāvez] - tajovuzkor, tajovuz qiluvchi
 مترجم [motarjem] - tarjimon
 مترو [metro] - metro

مشکّر بودن [motašakker budan] - minnatdor bo'lmoq
 متن [matn] - matn, tekst
 متولد شدن [motavalled šodan] - tug'ilmoq, dunyoga kelmoq
 مثال [mesāl] - misol
 مثل [mesl-e] - ... kabi, ... dek
 مثلاً [masalan] - misol uchun, masalan
 مجبور بودن [majbur budan] - majbur bo'lmoq
 مجدداً [mojaddedan] - yana, boshqatdan, yangitdan
 مجسمه [mojasseme] - haykal, yodgorlik
 مجلس [majles] - majlis
 مجله [majalle] - jurnal
 مجهز شدن [mojahhez šodan] - jihozlangan; jihozlanmoq
 محلی [mahalli] - mahalliy
 مخالف بودن [moxālef budan] - qarshi bo'lmoq
 مختلف [moxtalef] - turli xil
 مخزن آب [maxzan-e āb] - suv havzasi
 مخصوصاً [maxsusan] - ayniqsa, xususan
 مداد [medād] - qalam
 مدت [moddat] - muddat, vaqt; مدتاً است که ... ancha bo'ldi, anchadan beri
 مدتاً پیش [moddathā piš] - ancha ilgari, ancha muddat ilgari
 مدرسه [madrased] - maktab, madrasa

مدرن [modern] - zamonaviy
 مذکور [mazkur] - zikr etilgan
 مراتب [marāteb]; به مراتب [be marāteb] - bir necha marta
 مراجعت [morāje 'at] - qaytish
 مرتبی [morabbi] - murabbiy, tarbiyachi
 مرتب [morattab] - tartibli; مرتب کردن [morattab kardan] - tartibga solmoq (keltirmoq)
 مرخصی [moraxxasi] - mehnat ta'tili
 مرد [mard] - kishi
 مرداد [mordād] - mo'rdod (Eron yil taqvimining 5-oyi)
 مردانه [mardāne] - erkaklarga xos
 مردم [mardom] - xalq
 مرغ [mory] - 1) qush; 2) tovuq
 مرکزی [markazi] - markaziy
 مریض [mariz] - kasal, betob; مریض شدن [mariz šodan] - kasal bo'lmoq; مریضی داشتن [marizi dāštan] - kasal bo'lmoq
 مس [mes] - mis (metall)
 مسافرت رفتن [mosāferat raftan] - safarga ketmoq
 مستقبل [mostaybal] - gram. kelasi zamon
 مستقر شدن [mostayar šodan] - joylashmoq, o'rnamashmoq
 مسکونی [maskuni] - turar joy
 مساواک زدن [mesvāk zadan] - tish tozalamoq

مشتری [moštari] - xaridor, mijoz
 مشغول بودن [mašyul budan] - shug'ullanmoq, band bo'lmoq
 مشکل [moškel] - qiyin
 مشکل پسند [moškelpesand] - injiq
 مشورت [mašvarat] - maslahat; مشورت کردن [mašvarat kardan] - maslahatlashmoq
 مصادف [mosādef] - mos keluvchi; hamzamon; مصادف بودن [mosādef budan] - mos kelmoq; hamzamon bo'lmoq
 مطالعه کردن [motālee kardan] - o'qimoq, o'rganib chiqmoq
 مطب [matab] - poliklinika, xususiy klinika
 مطبوع [matbu'] - yoqimli
 مطبوعات [matbu'āf] - matbuot
 معاصر [mo'āser] - zamonaviy; hozirgi
 معالجه شدن [mo'āleje šodan] - davolanmoq
 معروف [ma'ruf] - taniqli
 معلم [moallem] - o'qituvchi, muallim
 معلومات [ma'lumāt] - bilim; ma'lumot
 معمولاً [ma'mulan] - odatda
 معنوی [ma'navi] - ma'naviy
 معنی [ma'ni] - ma'no
 معین [mo'ayyan] - muayyan, aniq
 مغازه [mayāze] - do'kon, magazin
 مفید [mo'fid] - foydali

مقاله [mayāle] – maqola
 مكعب [moka'ab] – kub; متر مكعب [metr moka'ab] – kub metr
 مگر [magar] – 1) nahotki; 2) so'roq yuklamasi vazifasida keladi
 ملاه [mallāfe] – choyshab
 ملاقات کردن [molāyāt kardan] – uchrashmoq
 ملايم [molāyem] – muloyim, yumshoq; tinch, osuda
 ملي [melli] – milliy
 مليون [milyun]// ميليون [milyun] – million
 ممکن است [momken ast] – balki, ehtimol
 من [man] – men
 مناطق [manātey] – mintaqalar
 مناظر [manāzer] – manzaralar
 منتشر [montašer] – chop qilingan; tarqatilgan; منتشر ساختن [montašer sāxtan] – chop etmoq;
 منتظر بودن [montazer budan] – kutmoq
 منزل [manzel] – uy, hovli
 منظره [manzare] – manzara, ko'rinish
 منعكس [mon'akes] – aks etgan, aksi tushgan;
 منفصل [monfasel] – ajratilgan, bo'lingan
 منتقد [monayyed] – tanqidchi
 مو [mu] – soch
 مواد غذایی [mavād-e yazāyi] – oziq-ovqat mahsulotlari

موجود بودن [moujud budan] – mavjud bo'lmoq
 موزه [muze] – muzey
 موزيك [muzik] – musiqa; موزيك زدن [muzik zadan] – musiqa chalmoq
 موسم [mousem] – mavsum; davr
 موسيقي [musiyi] – musiqa
 موضوع [mouzu] – mavzu
 موافق شدن [movaffaq šodan] – muvaffaq bo'lmoq
 موافقت يافتن [movaffaqiyyat yaftan] – muvaffaqiyatga erishmoq
 مهاجر [mohājer] – muhojir
 مهربان [mehrebān] – mehribon, ko'ngilchan
 مهم [mohem] – muhim
 مهندس [mohandes] – injener, muhandis
 میان [miyān-e] – o'rtasida, o'rtasiga, oraga, orada
 میان آوردن [be miyān āvardan] – ko'tarmoq; kiritmoq (masalani)
 می توان گفت [mitavān goft] – aytsa bo'ladi
 میدان [meydān] – maydon; ميدان دوستی ملل [meydān-e dosti-ye melal] – xalqlar do'stligi maydoni; ورزش [meydān-e varzeš] – sport maydoni
 میز [miz] – stol; میز تحریر [miz-e tahrir] – yozuv stoli; غذاخوری [miz-e yazāxuri] – ovqatlanish stoli
 می شود [mišavad] – mumkin, bo'ladi; می شود گفت [mišavad goft] – aytish mumkin
 میل داشتن [meyl dāštan] – xohlamoq, istamoq

ميل کردن [meyl kardan] – tanovul qilmoq

ميلادي [milādi] – melodiy (yil taqvimi)

میلیارد [milyārd] – milliard

میمون [meymun] – maymun

میهمانخانه [mihmānxāne] – mehmonxona

میهن [mihan] – vatan, yurt

میوه [mive] – meva

ن

ناچار [nācār] – nochor, chorasiz

ناخوش شدن [nāxuš šodan] – kasal bo'lib qolmoq

نادر [nāder] – nodir

ناراحت [nārāhat] – 1) bezovta; 2) kasal; ناراحت بودن [nārāhat budan] – bezovtalanmoq

نافهمیدنی [nāfahmidani] – tushunarsiz

ناگاهان [nāgehān] – nogahon, birdan, to'satdan

نام [nām] – nom; نام بردن [nām bordan] – eslamoq, yodga olmoq;

aytib o'tmoq; نام نهادن [nām nehādan] – ism qo'yimoq,

nomlamoq; نامبرده [nāmborde] – aytib, eslab o'tilgan

نامزد [nāmzad] – qalliq

نامه [nāme] – noma, xat

نامیدن [nāmidan] – nomlamoq, atamoq

نان [nān] – non

نالو [nānvā] – nonvoy

ناهار [nāhār] – tushlik

ناهید [nāhid] – Nohid (ism)

نباتات [nabātāt] – o'simliklar

نخیر [naxeyr] – yo'q

نرگس [narges] – nargis (gul)

نرم [narm] – yumshoq

نزد [nazd-e] – oldida, oldiga, yaqinida, yaqiniga

نزدیک [nazdik] – yaqin; [nazdik-e] – ... yaqinida, yaqin (izofiy old ko'makchi); نزدیکان [nazdikān] – yaqinlar, qarindosh-urug'lar

نسبت [nesbat] – aloqa; nisbat

نشان دادن [nešān dādan] – ko'rsatmoq

نشستن [nešastan] o'tirmoq نشین [nešin]

نصف [nesf] – yarim; نصف شب [nesfe šab] – yarim kecha(da)

نظامی [nezāmi] – harbiy

نظافت [nezāfat] – tozalik, ozodalik

نظر [nazar] – nazar; به نظر آمدن [be nazar āmadan] – ko'rinmoq;

از نظر دور داشتن [az nazar dur dāstan] – nazardan

qochirmoq; به نظر رسیدن [be nazar rasidan] – ko'rinmoq

نفت [naf?] – neft

نفر [nafar] – nafar (numerativ)

nafas olmoq [nafas kešidan] – نفس کشیدن
 nafaqat [nafayat] – نفقة
 naqqosh [naryāš] – نقاش
 kumush [noyre] – نقره
 xarita [nayše] – نقشه
 naql qilmoq [nayl kardan] – so'zlamq, aytib bermoq, naql qilmoq
 transport [nayliye] – نقلیه
 ...da ushlab turmoq [dar ...negāh dāstan] – در نگاه داشتن
 tikilmoq [negāh kardan] – نگاه کردن
 tikilmoq [negaristan] – -- qaramoq; tikilmoq
 namoyish qilmoq [namāyesh dādan] – نمایش دادن
 namoyishgoh [namāyeshgāh] – نمایشگاه
 babo (maktabdagi) [nomre] – غره
 ko'rsatmoq [namudan] (h.z.n. نما) – ko'rsatmoq
 aytish mumkin emas [namitavān goft] – نمی توان گفت
 aytib bo'lmaydi [namišavad goft] – نمی شود گفت
 ..., balki [na tanhā ... balke] – نه تنها ... بلکه
 qo'yimoq [nehādan] (h.z.n. نه) – qo'yimoq
 tushlik qilmoq [nāhār xordan] – ناهار خوردن
 kit [nahang] – کت
 yangi [nou] – نو
 tumanlar, chor-atrof, mintaqalar [navāhi] – نواحی

chalmoq (musiqasbobini) [navāxtan] (h.z.n. نواز) – نواختن
 noyabr [novāmr] – نوامبر
 navbat [noubat] – نوبت
 nur [nur] – نور
 yangi qurilgan, yangi bunyod etilgan [nousāz] – نوساز
 yozmoq [navis] (h.z.n. نویس) – نوشتن
 iste'mol qilmoq [nušidan] (h.z.n. نوش) – ichmoq, iste'mol qilmoq
 ichimlik [nušidani] – نوشیدنی
 yozuvchi [navisande] – نویسنده
 [neyā] ning ajdodlar [neyākān] یا کان [neyā] – dada, buva; ko'pligi
 kuchli [nirumand] – نیرومند [niru] – نیرو
 yarim [nim] – نیم
 skameyka; parta [nimkar] – نیمکت
 yarim tun [nime-ye šab] نیمه شب [nime] – yarim; yarim; yarim

و

voiz; va'az qiluvchi [vāyez] – واعظ
 kirmoq (ichkariga) [vāred šodan] وارد شدن [vāred] – ichkari; وارد
 haqiqatda; haqiqatan [vāye'an] – واقعاً
 vagon [vāgon] – واگن
 ota-ona [vāledēyn] – والدین
 voleybol (o'yini) [vāleybālbāzi] – والیبال بازی

داشتن [vojud dāstan] – mavjud bo'lmoq

ورزش [varzeš] – sport; ورزش کردن [varzeš kardan] – badantariya

qilmoq; ورزشگاه [varzešgāh] – stadion

وزیر [vazir] – vazir, ministr

ورزیدن [varzidan] – mashq qilmoq

وسایل نقلیه [vasāyē] – vositalar; وسیله [vasile] ning ko'pligi; وسایل

[vasāyē-e nayliye] – transport vositalari

وسیع [vasi'] – keng

وعدہ دادن [va'de dādan] – va'da bermoq; va'da qilmoq

وفا کردن [vafā kardan] – vafo qilmoq

وفات کردن [vafāt kardan] – vafot etmoq

وقت [vaqt] – vaqt

ولایات [velāyāt] – viloyat

ولی [vali] – lekin

وی [vey] – u

ویژه [viže] – maxsus, alohida; به ویژه [beviže] – ayniqsa

•

هادی [hādī] – Hodi (erk. ismi)

هتل [hotel] – mehmonxona

هجری [hejri] – hijriy (yil hisobi)

هدیه [hadiye] – sovg'a; هدیه نمودن [hadiye namudan] – sovg'a qilmoq

هر [har] – har (bir); هر روز [har ruz] – har kuni

هرگز [hargez] – hech qachon, hech ham

هزار [hezār] – ming

هستان [hastan] – 1) emol, bo'lmoq; 2) bor bo'lmoq

هفته [hafte] – hafta; هفته ای [haftei] – bir haftada

هکتار [hektār] – gektar (yer o'lchovi)

هم [ham] – ham; همخانه [hamxāne] – hamxona;

همزبان [hamzabān] – hamzabon; bir tilda so'zlashuvchi

همزمان [hamzamān] – bir vaqtda; bir vaqtning o'zida

همدیگر [hamdigar] – bir-biri; را دیدن [hamdigar-rā didan] – bir-birini ko'rmoq.

همسایه [hamsāye] – qo'shni

همکلاس [hamkelās] – sinfdosh

هم مرز [hammarz] – chegaradosh

همه [hame] – hamma (ko'plik olmoshi); همه جا [hame jā] – hamma joy(da)

همیشه [hamiše] – hamisha, doim

هندوستان [hendustān] – Hindiston

هندی [hendi] – hindcha; hind

هنرپیشه [honarpiše] – san'atkor, xonanda; artist

هنرستان [honarestān] – bilim yurti

هنرمند [honarmand] – hunarmand

هنگام [hengām-e] – ... paytida, ... vaqtida (izofali old ko'makchi)

هوا [havā] – havo

هواپیما [havāpeymā] – uchoq, samolyot

هواخوری [havāxuri] – dam olish

هواي آزاد [havā-ye āzād] – toza havo

هیچ [hič] – hech; هیچوقت [hičvayt] – hech qachon, hech ham

ي

یابنده [yābande] – topuvchi

یاد [yād] – yod, es, xotira; یاد آمدن (به) [be yād āmadan] – esga

tushmoq; یاد دادن [yād dādan] – tushuntirmoq; یاد رفتن (از) [az yād raftan] – esdan chiqmoq; یاد گرفتن [yād gereftan] – yod olmoq, o'rganmoq

یعنی [ya'ni] – ya'ni

یکشنبه [yekshambe] – yakshanba (dam olish kuni)

یکبار [yekbār] – bir marta

یکدیگر [yekdigar] – bir-biri

یکسان [yeksan] – bir xil

یکی [yeki] – biri; یکی از [yeki az] – ...dan biri

یونان [yunān] – Yunoniston

ییلاق [yeylāy] – dala; yaylov; dala hovli

MUNDARIJA

So'z boshi 5

Birinchi qism

Birinchi dars 8

Ikkinchi dars 23

Uchinchi dars 34

To'rtinchi dars 39

Beshinchi dars 41

Ikkinchi qism

Birinchi dars 43

Ikkinchi dars 67

Uchinchi dars 105

To'rtinchi dars 129

Beshinchi dars 149

Oltinchi dars 167

Yettinchi dars 180

Sakkizinchi dars 202

To'qqizinchi dars 218

O'ninchi dars 243

O'n birinchi dars 262

O'n ikkinchi dars 283

O'n uchinchi dars 311

O'n to'rtinchi dars 332

O'n beshinchi dars	345
O'n oltinchi dars	363
O'n yettinchi dars	385
O'n sakkizinchi dars	399
O'n to'qqizinchi dars	414
Yigirmanchi dars	426
O'zbekcha-forscha lug'at	439
Forscha-o'zbekcha lug'at	490

**Ahmadjon Quronbekov,
Avazbek Vohidov, To'xtaxon Ziyayeva**

FORS TILI

Oliy o'quv yurtlari uchun darslik

Fors va o'zbek tillarida

Nashr uchun mas'ul **M.Po'latov**

Muharrir **J.Xolmo'minov**

Texnik muharrir **V.N.Barsukova**

Rassom **B.Ashurov**

Musahhah **Sh.Olimov**

AB № 29

"Musiq" nashriyoti. Toshkent, B.Zokirov, 1.

Bosishga ruxsat etildi 26.07.2006 y. Bichimi 84x108 1/32. Times garnitura.
Ofset qog'oz. Shartli b.t. 29,82. Nashr b.t. 35,0. 500 nusxa.
Shartnoma № 24. Buyurtma №1017. Bahosi shartnoma asosida.

«REN-Poligraf» bosmaxonasida chop etildi.
Toshkent. Muqimiy ko'chasi, 178.

FORS TILI

زبان فارسی

